

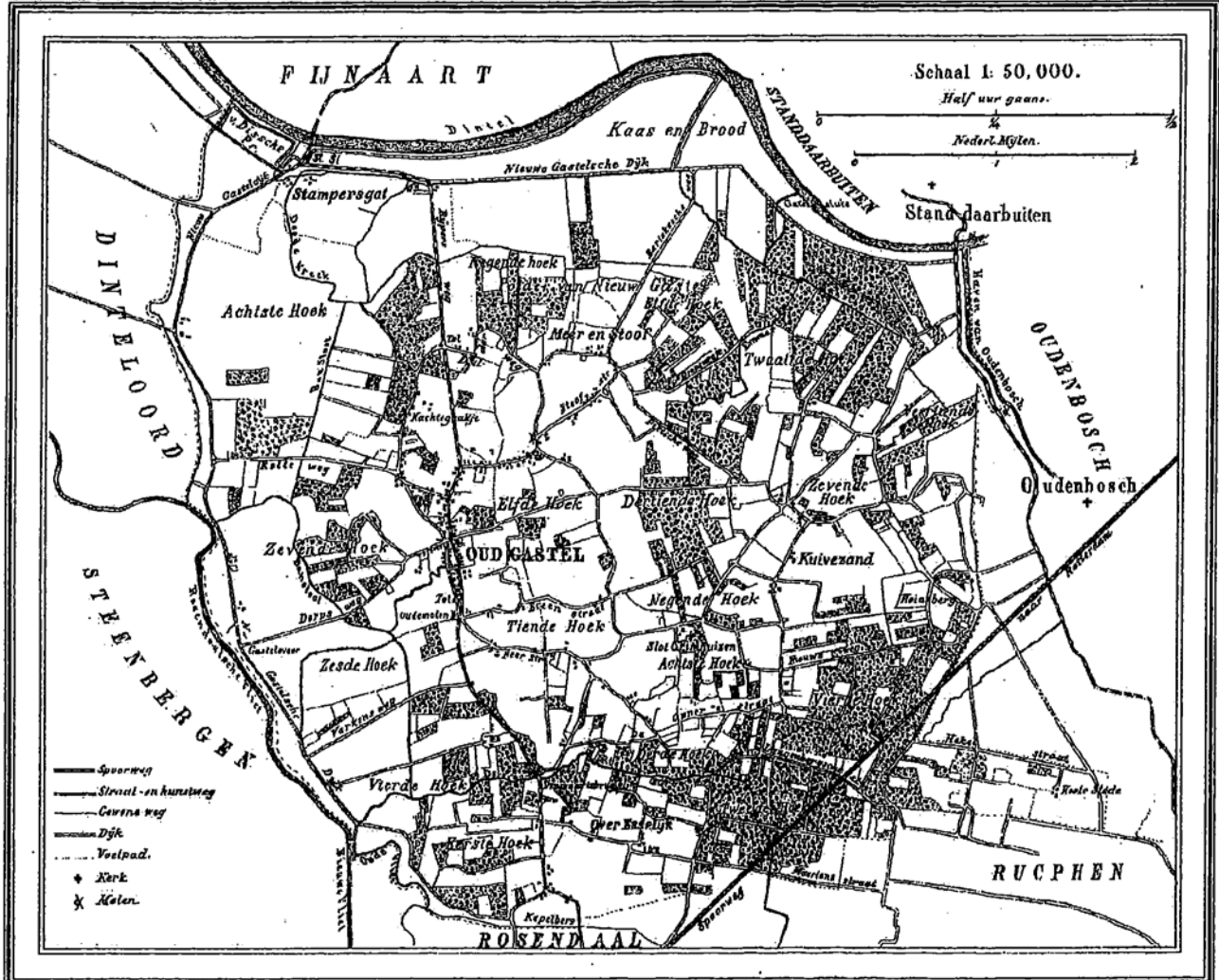
JAARBOEK

heemkundekring het land van gastel

2010

PROVINCIE NOORD-BRABANT.

GEMEENTE OUD- en NIEUW GASTEL.

Getekend door J. Kuyper

3312. Bunders, 3250 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

INHOUDSOPGAVE

	blz.
Voorwoord	3
De familie van Meel, de laatste Gastelse mulder op het Moleneind in Oud Gastel, deel 2	4
Oud, de duvel is oud, Gastels oudsten	32
Opa aan zijn kleinkinderen over zijn eerste jeugdijaren	33
Het gebeurde 100 jaar geleden ... in 1910	78
Geschiedenis van de Hollandia fabrieken	83
Het gebeurde 50 jaar geleden ... in 1960	92
Saint-Louis, Gastelaren op de Franse internaten	106
De familie Van Steen in en rondom Oud en Nieuw Gastel	148
Over een grafsteen tegen de kerk in Oud Gastel, pastoor en deken Hesselius, deel 3	164
Oe oudste tweeling van Nederland woonde in 1953 in Roosendaal en Oud-Gastel	174
Activiteiten van heemkundekring 'Het Land van Gastel'	177
Nieuws van de reiscommissie	179
Aanvulling 'Zij gingen voor Orde en Vrede'	184
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	186
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 2010	188

COLOFON

Jaarboek 2010

Uitgave van: Heemkundekring 'Het Land van Gastel'
Oud Gastel

Redactie: de heer F. van Merrienboer
de heer P. Peeters

Realisatie: *Wingschrift* Oud Gastel

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Foto's, voor zover de eigenaar niet is aangegeven, zijn uit het archief van Heemkundekring Het Land van Gastel.

VOORWOORD

Aan de serie jaarboeken van heemkundekring het Land van Gastel wordt met deze uitgave het 27^e deel toegevoegd. Gelukkig is er nog altijd een vaste kern van geïnteresseerden te vinden die het boek in deze tijd van internet willen aanschaffen.

In de loop van de tijd heeft de heemkundekring nog een drietal extra uitgaven verzorgd zodat het totale aantal van 30 werd bereikt. En dat is ook het precieze aantal jaren dat de heemkundekring bestaat.

In al die jaren had de heemkundekring een aantal hoogtepunten.

We denken aan de uitgave van het eerste jaarboek in 1984, de opening van het museum in juni 1988, diverse tentoonstellingen in het Veerhuis, maar ook later in ons eigen museum met een bezoekersaantal van meer dan 1000 personen, de vijfdaagse excursie naar Normandië in 2005, en de overwinningen bij de regionale heemkundequizen.

Wat het jaarboek van dit jaar betreft kunt u een variatie van artikelen verwachten, waarbij gelukkig weer bijdragen zijn van personen buiten de kleine redactie.

We gaan terug naar 1960, het jaar waarin onze gemeente een nieuw gemeentehuis kreeg en naar 1910. Natuurlijk ontbreekt weer niet de lijst van Gastels oudste tental, waarin we na Willem Tak, enige jaren geleden, in de persoon van Bart de Bruin weer een honderdjarige in ons midden hebben. Naar aanleiding van de sluiting van 'ons melkfabriek' heeft Piet de Bruijn zijn herinneringen als oud-werknemer aan deze fabriek op papier gezet. Jan van Steen, woonachtig in Roosendaal, heeft de geschiedenis van de familie van Steen in Gastel uitgezocht en het resultaat daarvan kunt u terugvinden. Dhr. Meesters neemt ons mee op een wandeling door Gastel ongeveer 50 jaar geleden. Dan is er nog een artikel over de grafstenen bij onze kerk als vervolg op twee eerdere verhalen. We lezen verder hoe het de familie van Meel verder verging o.a. in Frankrijk. Een artikel is gewijd aan Gastelaren, die in het verleden als intern leerling op Saint Louis verbleven. De reiscommissie heeft dit jaar twee excursies georganiseerd en ook daarover kunt u lezen.

Opvallend is wel dat het aantal actieve medewerkers, zoals u in het overzicht kunt lezen, door vergrijzing, maar ook door nieuwe inzichten drastisch is afgenomen.

De Indiegroep heeft met de uitgave van het Indieboek haar activiteiten afgesloten. Deze groep is vaak bij elkaar geweest en het resultaat mocht er ook wezen. Zo zult u nog meer bijdragen terugzien die het de moeite waard maken om het jaarboek te lezen. De redactie wenst u dan ook weer volop leesgenot toe.

Namens de redactie
Piet Peeters

DE FAMILIE VAN MEEL, DE LAATSTE GASTELSE MULDER OP HET MOLENEIND. Deel 2.

De familie van Vroenhoven [van Meel] vertrekt naar Frankrijk.

Zoals we in ons vorige Jaarboek hebben geschreven vertrok vader Piet van Meel met zijn gezin van 11 kinderen rond 1930 naar Frankrijk, waar ze een kasteelboerderij in Lotharingen in het oosten van Frankrijk gingen bewonen en het boerenbedrijf gingen uitoefenen.

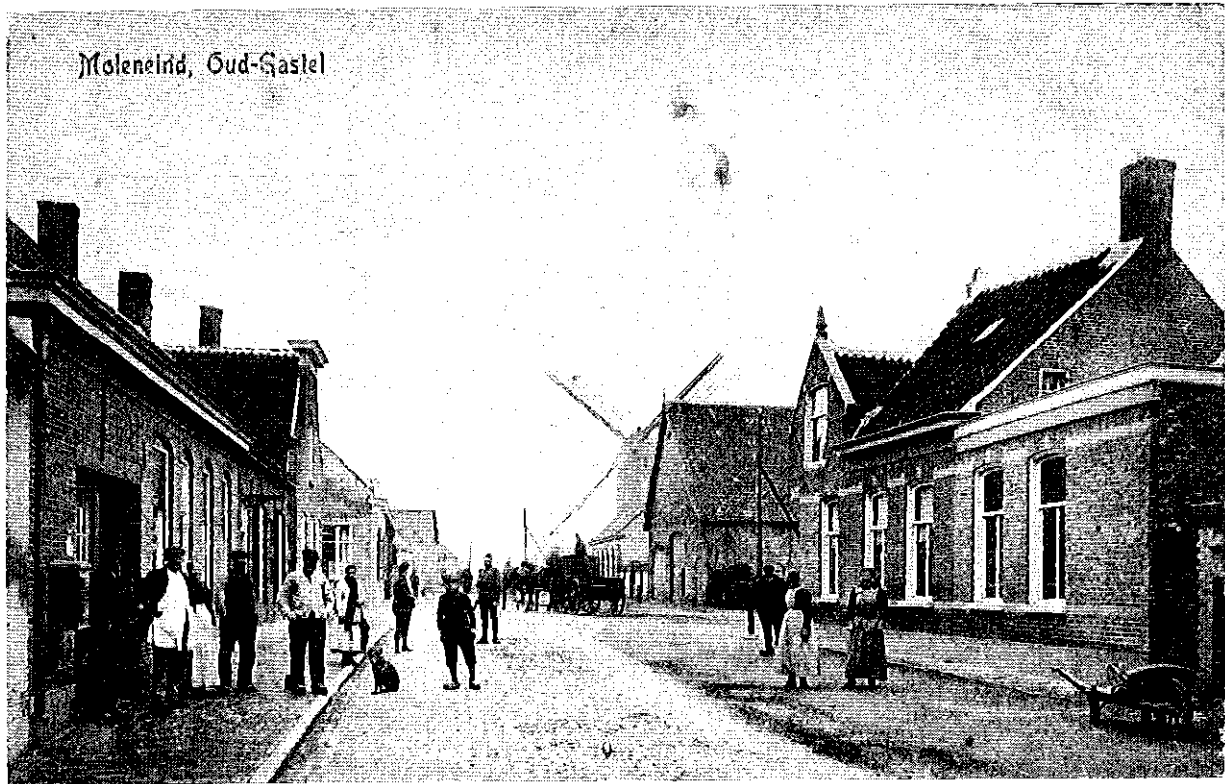
De oudste zoon Toon van Meel had via bemiddeling van de landbouwattache in Parijs deze boerderij in het dorp Landonvillers kunnen verkrijgen. Welgemoed trok de familie uit Gastel naar het verre Frankrijk met een vreemde taal en een heel andere cultuur. Hoe zou dit alles gaan verlopen, vroegen velen zich af in de familiekring.

Het verhaal is een samenvatting uit de familiechroniek, geschreven door zoon Jac van Meel, getiteld 'Piet van Vroenhoven en andere verhalen'.

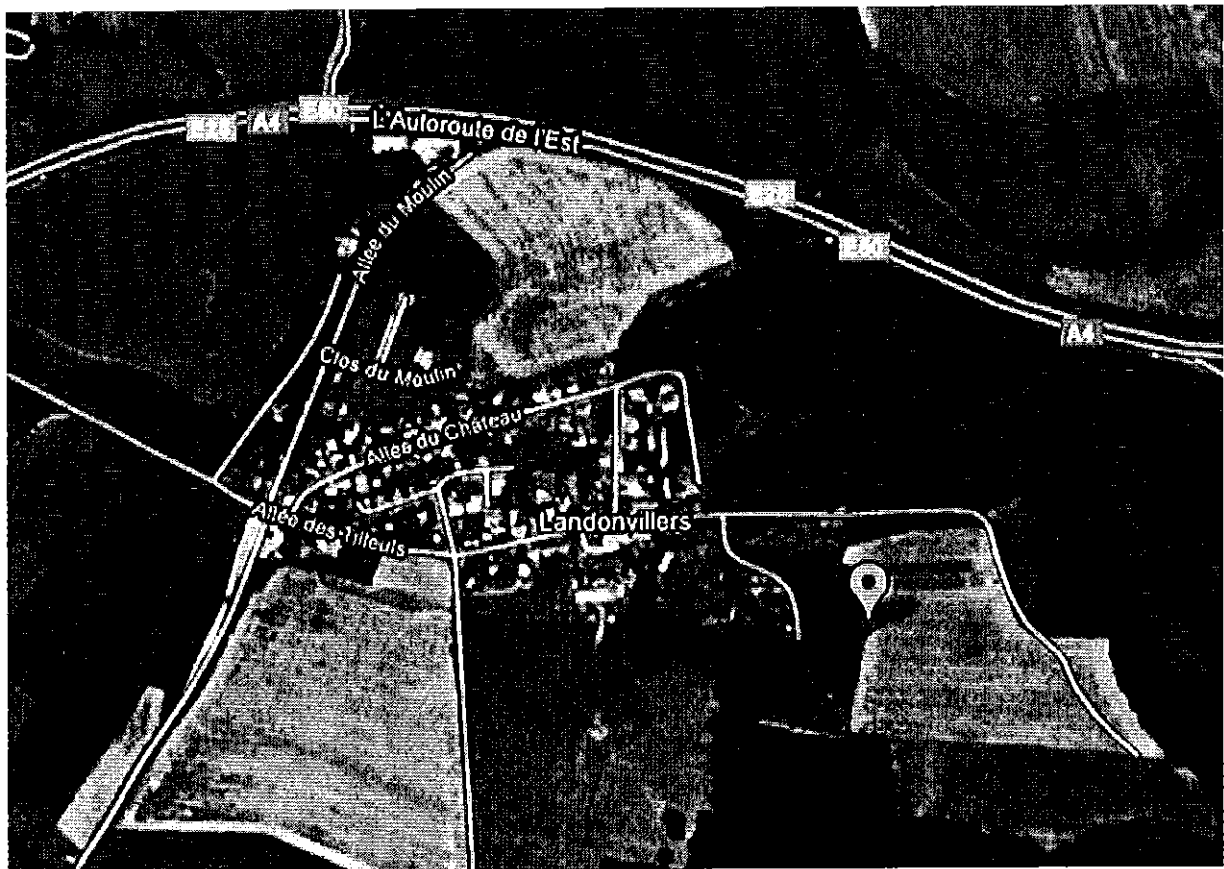
De eerste reis naar Frankrijk

Met zijn vieren zaten ze in de trein Nard en Norbert, Jan en Toon. Ze waren Luxemburg al gepasseerd, de mensen die instapten spraken Frans tegen elkaar. de conducteurs, de krantenjongens riepen in de vreemde taal en de medereizigers in hun coupe gedroegen zich anders, als de jongens van Meel zich thuis gewend waren. Er was een echtpaar bij hen ingestapt met een baby bij zich. Stil verbaasd zagen de vier jongens die bedrijvigheid aan. In een onbegrijpelijk rap Frans vertelde de vrouw aan haar man waar hij de koffers moest laten, beduidde hem waar het net met brood en worst en andere etenswaren gedeponereerd moest worden en verder moest nog plaats gemaakt worden voor een volledige kinderbox-uitzet, een teddybeer. rammelaars. En de overijverige vader, aangevuurd door zijn vrouw, manoeuvreerde alles tot in de nok van het bagagenet en bracht daarbij nog de energie op om vanuit een zeer gevaarlijke hoogstand een knetterend dispuut te onderhouden met moeder en baby. De vier West-Brabantse jongens hadden het gevoel. dat hun lichamen veel te groot waren, lichtelijk verlegen ondergingen ze deze manifestatie van Frans temperament, keken mekaar somwijlen eens veel zeggend aan en volgden een en ander gelijk ze een sterk staaltje jongleerkunst in het circus gevolgd zouden hebben. En gelijk een opgetogen en volkomen gebiologeerd circusbezoeker ineens de stuipen krijgt van ontzetting als een boosaardige clown hem plots een blerende en waterende pop op de schoot zet, zo ongeveer schrok Norbert op toen madam hem in haar snelle taaltje iets vroeg. Hij schoot recht als een slapende kerkbezoeker. die ineens merkt dat de Mis uit is en staarde de dame ontsteld aan.

Maar Toon, de gewezen gymnasiast sprong hem bij en produceerde de eerste zin in de taal van zijn nieuwe vaderland: "Ne comprend pas. madam.. des

Kerkstraat met molen in Oud Gastel

Kaart Landonvillers

Hollandais". En met zijn wijsvinger wees hij naar zijn drie gebroers. die hevig knikten. Dat was dat en moeder en vader, iets tot rust gekomen na de installatie-inspanning, gingen over tot een iets kalmer gesprek. Al ras was de baby weer het middelpunt van uitbundige ouderliefde, wat hij overigens als een natuurlijke toestand onderging. Dan werd het etenstijd en voor de ogen van de vier jongens ontrolde zich een tafereel van een compleet picknick festijn. Weer werd hun gemoedsrust verstoord, toen de man, na een zeer duidelijke aansporing van zijn echtgenote royaal Bernard tot eten noodde. Toen dan op een gegeven moment man en vrouw samen moesten optreden om uit hun verhuiskwint een schone luier te ontwarren, wist Toon niet beter te doen dan dat, wat hem met een vanzelfsprekend gebaar werd aangeboden, gewillig te aanvaarden. En daar zat hij dan. smartelijk opziend naar z'n intens genietende bloedverwanten, met de niet-droge baby op zijn knie. Maar eindelijk toch donderde de trein het station binnen en groot was de opluchting van de vier Kesselse (Gastelse] jongens, toen ze hun broer Cor ontdekten, die hen meenam naar de boerderij.

OOOOO

Piet van Vroenhoven [Piet van Meel] was gelijk met de meisjes aangekomen. En al dadelijk was hij met Cor druk in de weer. Ze overlegden. hoe ze het werk zouden verdelen, waar de stalmest het best opgebracht kon worden, hoeveel kunstmest er besteld moest worden, over zaaizaad. Hij had het vooral de eerste weken erg druk, was bijna elke dag op stap met Cor en ontdekte elke dag meer op wat een mooi bedrijf ze terecht gekomen waren.

De mulder was nu melker geworden. Ook thuis in Kessel (Gastel) had hij wel met de koeien te maken gehad, maar toen was het een bijbaantje, hier was hij tegelijk met twee Zwitserse melkers van dag op dag bezig met zijn stal en vee. Al gauw kreeg hij er ambitie in al kon hij toch nog wel eens heimwee krijgen naar zijn molen, waarvan een schilderijke in de woonkamer hing.. Ja, Toon en Nard waren toch wel wat benieuwd hoe ze het er af zouden brengen met de paarden. Vier of twee is wel een heel verschil en die paarden verstonden natuurlijk nog geen Hollands ook! Maar al gauw was het een lust om te zien hoe ze langs hun vierspan liepen. Het 'hot' en 'hoor' hadden ze zo in het Frans vertaald. Deskundig liet Jan de zweep knallen en merkwaardig was het taaltje dat hij uitsloeg om zijn paarden met een vaartje een steile helling te laten nemen en even merkwaardig om te horen hoe hij ze prees en liefkoosde als ze na zo'n karwei even mochten rusten..

Moeilijk was voor de jongens de kennismaking met hun nieuwe dorpsgenoten. In het begin hadden ze er plezier in onder elkaar met een beetje meerderwaardigheidsgevoel de verschillende dorpstypen voor de mal te houden. Het was nogal een curieus gezelschap voor die jongelui uit het toch wel ietwat stijve Kessel (Gastel).

Zo had ge de tuinman van het kasteel, die naast de moestuin van de kasteelheer ook nog zijn eigen boerderijtje bijhield, daarbij geholpen door zijn vrouw, zijn grote dochter en twee ossen. Hij was tevens burgemeester van het dorpje met zijn honderdtal inwoners. Inderdaad was het voor de jonge West-Brabanders een curieus iets de burgemeester al in de vroege morgen te zien lopen naast zijn traaggaande ossen, die een gierdruipende mestwagen meezeulden, op korte afstand gevolgd door moeder en dochter met jute schorten voor en rode hoofddoeken om. Een ander keer zagen ze hem in functie in zwarte jas en de brede driekleurige sjerp voor de borst in het gemeentehuis. De burgemeester had het talrijke gezin graag zien komen, want het zielen aantal van zijn gemeente was er aanzienlijk door uitgebreid. Van de andere kant zat het hem dwars dat het bedrijf, dat het grootste gedeelte van zijn gemeente besloeg en waar ze allemaal min of meer afhankelijk van waren beheerst moest worden door buitenlanders...

Een zeer important iemand was monsieur Dominique. Hij was een Italiaan. Deze lange vent met iets gekromde rug, iets doorgezakte knieën, was de mecanicien op de boerderij. Hij stond constant in draf. Was er iets met de waterleiding, de melkmachine, als handig loodgieter had hij het euvel zo verholpen. Hij was elektricien en bediende ook de oude watermolen, die het dorp van kracht en licht voorzag.

In de kelder van het kasteel verzamelde hij karrenvrachten sinaasappels, waaruit hij vaten vol kostelijke cider perste. Als jachttopziener vergezelde hij monsieur Lazard, de kasteelheer, 's winters op jacht. Zijn eigenlijke beroep was metselaar. Trots toonde hij de meisjes van het petit Chateau op het balkon van hun kamer de sierlijk gevlochten pilasters. Die had hij, Dominique, gemaakt. Zijn gezicht, waarin twee sluwe waterige ogen langs een grote rode neus, stond triest en het slordige eindje sigaret in de mondhoek gekleefd bengelde mee als hij is zijn Frans, Italiaans, Duits verhaalde van de glorie van weleer. Hij vertelde dan over de vroegere slotbewoners, die alles keurig in orde hielden, die elke dag de afrijlaan lieten bijharken en misprijzend wees hij naar de brandnetels en distels, die nu de berm tot een wildernis maakten.

Het verdere dorpsgebeuren

De meisjes maakten kennis met de bakker, de slager, waar ze met hun schoolfrans hun bestellingen deden. Ze kregen bezoek van de steeds amechtig hijgende kruidenier, monsieur Drion. Deze kwam met zijn bazaar op wielen de dorpjes rond. Hij leverde koloniale waren, hij handelde in kaas en borstels, emmers en schoenveters, scharen en kapbijlen, spelden, naalden en vliegen-vangers, bonbons en toiletzeep..

Hij was een bekwaam man, die aangenaam verrast was met de belangrijke uitbreiding van zijn clientele. In heel zijn rayon kwam hij een dergelijk kroostrijk gezin niet tegen. Als de vrolijke dienstvaardige monsieur Drion met zijn alles bevattend vehikel verdwenen was, dan hadden de meisjes nog lang plezier en

lachten om de man en zijn spullen. En monsieur Drion stond een eind verderop aan zijn klanten te vertellen over die Hollanders en zij lachten op hun beurt om die preutse overdadig schrobbende en poetsende Hollanders. die zo gereserveerd en deftig deden.

De eerste kerkgang was een wonderlijke ervaring. Samen gingen ze naar de kerk, de jongens wat achterblijvend. 't Leek een beetje op een processie. ze geneerden zich een beetje, voelend dat ze nieuwsgierig opgenomen werden door de vele ogen achter de raamgordijnen. In de kerk zaten links de vrouwen, rechts de mannen, die thuis gemist konden worden. Gedachtig het strenge protocol van thuis wat betreft gepachte kerkbanken en kussenstoelen en armenbanken, namen ze heel bescheiden plaats op de achterste bank van de kerk. Toen de pastoor de Mis was begonnen kwamen de mannen, die op het kerkplein hadden staan praten de kerk binnen. Sommigen van hen, bleven, ondanks de vele lege banken, achter de Hollandse jongens staan en de jongens meenden afkeuring en verwijt te lezen op de gezichten van de overigen, die in de banken voor hen hadden plaats genomen. Hoe konden zij ook weten. dat die achterste banken juist de enige plaatsen waren, die gereserveerd waren voor de trouwe kerkbezoekers. Dat waren zo van die dingen... Een volgende keer waarschuwde hen de pastoor.

Piet van Vroenhoven [van Meel] zat daar als vreemdeling met zijn jongens in de kerk, die voortaan zijn parochiekerk zou zijn. Alles was klein, onverzorgd. De koster, tevens de enige kerkzanger, zat achter een gammel harmonium en zong de liturgische gezangen met een verschrikkelijke stem. Na het Evangelie kwam de pastoor met een centenbakje haastig de kerkcenten ophalen, onderwijl zag hij nog kans om een paar spelende knapen een kleine afstraffing toe te dienen. Wat een verschil allemaal met de plechtige, ingetogen sfeer in hun rijke verzorgde parochiekerk in Gastel. Piet dacht aan zijn eigen plaats daar, de oude familiebank, aan zijn pastoor die daar met zijn imposante figuur op zijn preekstoel stond en goedmoedig zijn parochianen bepreekte. Na de Mis miste hij zijn gang naar de herberg, zijn boeren, zijn vrienden.

De dagen en weken komen en gaan. telkens met nieuwe ervaringen en belevenissen. Maar dan, als het nieuwe van de dingen af is, dan komt de behoefte om de mensen in de omgeving te leren kennen. Dan begint langzamerhand dat vreemdeling zijn te hinderen. Dan groeit een gevoel van geïsoleerd zijn temidden van die dorpsmensen, die vriendelijk zijn en vriendelijk groeten, maar waar ge niet eigen mee wordt. Niet zozeer de jongens, die geheel opgaan in hun werk op de boerderij, maar vooral de meisjes ondergaan, ieder op een eigen wijze, dat niet te omschrijven gevoel, dat men heimwee noemt.

OOOOO

De bistro van Madame Moutot was een zeer belangrijk element in de dorpsgemeenschap van Longchamps (Landonvillers). Dat cafeetje stond juist tegenover de boerderij en dat zou juist de plaats zijn waar de jonge van Vroenhovens [van Meel] met hun mededorpelingen in contact zouden komen. De bistro van Madame Moutot zou het trefpunt zijn, waar de stugge, zelfingenomen West-Brabantse jongens zouden geconfronteerd worden met de Lotharingse dorpscultuur. Want weinig akkefietjes konden op de boerderij opgeknapt worden zonder dat daarna een bezoek moest worden gebracht aan het kleine dorpscafe. Was een van de boeren uit het dorp met een koe bij de stier geweest, het beest werd vastgebonden en Norbert en de client gingen samen het verloop van de operatie uitvoerig bij Madame bespreken. Geen vaars, geen kalf, geen varken kon verkocht worden of koper en verkoper moesten beiden een tour opnemen en betalen. Was een van de boeren een ploeg, een cultivator wezen lenen. als dank moesten de jongens een mirabelle, een quiquinia, een fles pinard bij de immer bereidwillige Madame komen opnemen. En juist omdat de rest van het dorp zo veelvuldig gebruik maakte van de materialen van de boerderij, omdat zovelen vaak geholpen moesten worden met paard en wagen, waren de gelegenheden, dat de jongens in de bistro genodigd waren zeer talrijk. Hun schoolfrans waren ze nog niet zo erg vergeten als hun vader. Hun hersens namen sneller op en hun durf was groter om er Franse zinnen uit te slaan, die taalkundig wel niet zo erg juist waren, maar waarvan de betekenis toch wel zo ongeveer werd aangevoeld door hun Franse collega's. En dan, wat kan een aperitief, een vin blanc wonderlijk veel doen. Als toevallig de postbode, de bakker, de melkboer zich bij het gezelschap had gevoegd en plichtmatig ook zijn aandeel had bijgedragen; als in het slappe seizoen of bij regenachtig weer verschillende boeren voorbij kwamen en vanzelfsprekend even binnenwipten, dan zaten de jongens daartussen en dronken mee van de wijn of het aperitief, waaraan ze niet gewend waren. Ze verstonden niet veel van de opgewonden disputen, de helft niet, maar toch reageerden ze geestdriftig op die kleine helft met Frans, Duits, Hollands en met veel gebaren. De galante Franse buurman begreep. Ja, ja, begreep precies wat ze bedoelden. Hij herhaalde het voor hen in het Frans en Toon en Nard knikten verrukt: "Qui, c'est ca..si..si!"

Kermis op het dorp

Het werd kermis in het dorp. Een paar gammele kermiswagens waren door een kreunend Fordje naar boven gezeuld en van die spullen op de wagens was door een paar gasten met blote bruine bovenlijven en in wijde flodderbroeken een mallemolen geconstrueerd. Een tent met speelgoed, snoepgoed en schoonkleurige damessieraden stond ernaast.

Bij Madame Moutot werd de straat schoongeveegd, er werd een dansvloer voor het cafe gelegd door enkele stamgasten en medewerking van monsieur Dominique met zijn waterpas. Naast die vloer werd een platte oogstwagen gereden, die voorzien was van een solide verschansing, een passende ver-

siering werd aangebracht door de bekoorlijke dochter des huizes met haar vriendinnen.. de muzikanten konden komen.

Een ware slachting werd aangericht onder de ganzen, aan wier vrij en blij rondwaggelen door schuur en wei en mestvaalt een bloedig einde kwam. En geamuseerd zagen de jonge van Vroenhovens [van Meel) de bedrijvigheid aan en waren benieuwd naar de dingen die komen gingen. Dezelfde meisjes die in de week met zware bespijkerde schoenen naar de akkers gingen, waar ze ganse dagen hun hakken in de zware grond dreven van groentetuin en wijngaard, diezelfde meisjes die met hun bruin gespierde armen de zware graanschoven de oogstwagens opzweepten, diezelfde jongedames kwamen nu uit de gore oude huizen, deinend en heupwiegend, chique aangedaan en keurig gekapt, met felrode lippen en blinkende sieraden. De mannen van het dorp, die maar zelden in de loop van het jaar hun zondagse pak aanhadden. kwamen nu ook deftig voor de dag en allen gingen op ter kermis.

Dominique speelde op zijn bombardon, waarmee hij de maat van wals en fox-trot overduidelijk aangaf. Zijn collega's bespeelden een schuifrompet. een saxofoon en een harmonium, de dorpsmuziek speelde. de vlaggetjes waaiden keurig in de wind en de wijn was goed. Norbert, Nard en Toon zaten met een paar bekenden deze gezellige bedoening iets onwennig af te kijken en smoesden met Lien, hun jonge zus, die ze meegebracht hadden. Ze spotten een beetje geringschattend met dat primitieve gedoe, vergeleken dit alles met hun kermis in Brabant met glanzende spiegelende schommels en stoomcarrousel, maar in hun hart benijden ze de jongelui die daar met Franse gratie over de dansvloer zwierden.

Daar kwam de jonge bakker met zijn ondeugend lachend gezicht, een tikkeltje verlegen nu. op het Hollandse meisje af dat toch ook met haar fris blozend gezichtje en haar blonde haren iets aparts was tussen al die donkere Francaises... Hij kwam en vroeg Lientje ten dans op een manier waar zelfs Toon nog jaloers op was.

De muziek speelde als tevoren en de dans was als tevoren, men lachte en praatte als daareven, maar heimelijk keken nu veel ogen naar dat vreemde meisje, de dochter van de vreemde boer. En Jan en Nard en Toon, ze dronken en praatten maar, maar ook zij volgden het debuut van hun blonde zusje. dat daar op de maat van de bombardon van Dominique rondwalste in de armen van haar charmante cavalier. De lichten gingen aan, de wijn smaakte steeds beter en verhitte het bloed. En dans na dans demonstreerde Toon zijn beste kunnen op de gladde vloer. De meisjes keken heimelijk bewonderend en verlangden naar die gespierde lenige blonde knaap. Ook Jan en Nard, ze vatten een meisje. Hoempapa, hoempapa baste Dominique. Boven hen uit hief Toon zijn meisje, de donkere elegante Berthe, cirkelde met haar rond in drieste wals... hoempapa, hoempapa. Luid werd er gelachen toen de dikke monsieur Driot met zijn vette, rode en zwetend gezicht walste met het tengere oude onderwijzeresje. Hoempapa en de wijn stroomde en de jongens van Piet van Vroen-

hoven dronken de sfeer van dit onvolprezen Lotharingse boerenkermisje en maakten de meisjes het hof in hun roekeloze Frans. Hoempapa, hoempapa, floep gingen de lichten uit, in de donkerte verschrikte angstgilletjes... het licht weer aan en een daverend gelach als Jan verrast werd bij zijn omhelzing van de hevig blozende Christine Vauban.

Het werk op het land

De seizoenen gaan en keren en met de seizoenen leven de jonge boeren mee zoals het monnikenleven meedeint met de vreugde en droefenis van de kerkelijke tijden, gelijk een moeder haar lentes en zomers beleeft; stille verwachting, schone vervulling en zorgelijk geluk van groeiende kinderen.

Het nieuwe voorjaar kwam over Piet van Vroenhoven als een verlossing, een ontspanning. Hij regelde mee en het was hem een vreugde zijn mannen af te gaan bij hun werk, hen te wijzen en te raden. Als hij door de frisse voorjaarsmorgen ging, de heuvels op en af, met deskundig boeren oog het zich oprichtend wintergewas keurend, dan vielen weemoed en melancholie van hem af. Ginder zag hij Jan met zijn span verdwijnen achter een heuvelronning. Hij was aan het ploegen met zijn vierspan. Piet maakte een omweg om de steile klim te vermijden. Toen hij de akker had bereikt kwam Jan de hoogte af. Zijn broek, met klei besmeurd, stak in bruin bemodderde beenkappen. Zijn hemd stond open. Uit de opgestroopte mouwen staken behaarde pezige armen. Op de blonde kuif een schuin hangend alpinomutsje. Zijn ogen tintelden van levenslust, hij neuriede een walsdeuntje.

Onder aan de akker gekomen wendde hij het vierspan, rukte met sterke kracht de zware ploeg om, dreef haar weer in de nieuwe voor: "Ho".

De paarden stonden stil met slaande koppen, dampende ruggen. Jan ging met zijn vader een eind de akker op, onderzoekend ging Piet met zijn oog over het geploegde stuk. Een eind verderop lag het niet zo mooi. Jan legde uit hoe daar zijn ploegijzer was uitgeschoten over stenen, daarginder lag een natte plek, waar de paarden amper de ploegen door de klevende klei kregen.

Hier moest haver komen. Nog drie dagen, schatte Jan, dan kon hij klaar zijn. Piet betwijfelde dat. Ze waren weer terug bij de paarden. De Lisette moest hij wat ontzien, zei Piet. informeerde dan hoe lang het nog is. Jan telde hoeveel weken het nog duurde eer het haar tijd was. Rondom hen golfde het goede bruine akkerland, tot ginder bij de bossen toe. Jan schopte de klei van zijn schoenen, greep zijn ploegstaart en helder schrok zijn stem de paarden uit hun rust: "Ju, Ho, Carmen, Lisette, Juho." Het leer kraakte en de kettingen knarsten als de zware paarden aanzetten. Meedeinend met de scheurende ploeg liep Jan in de blinkende nieuwe voor. Piet stond hem na te zien, schopte een kluit stuk en keurde de bruine klei.

OOOOO

In de oogst moest er volk bijkomen. Cor was naar de stad geweest om los volk bij te huren. Dat waren Italianen, Fransen. maar vooral Polen. Die mannen zwierven van de ene boerderij naar de andere, van het ene dorp naar het andere, waren bij niemand in tel, werden behandeld als schooiers. 's Zaterdags waren ze soms nog volijverig aan de slag geweest, in alle vrede en vriendschap hadden ze hun loon geïncasseerd en maandagmorgen als er op hen werd gerekend, kwamen ze niet meer opdagen, waren spoorloos verdwenen. En dan maar weer op stap om voor geld en goede woorden ander volk op te scharrelen. Want de oogst moest binnen. Er waren erbij die rechtaf wrakken van mensen waren, verwaarloosd en vuil en ondermijnd door drank en vuiligheid. Zo'n mannen stonden dan in de zon bij het harde oogstwerk. Zwaaiend op hun schrale benen in vuile gescheurde flodderbroeken. in gore en gescheurde hemden stonden ze op de akker, moesten vooruit, dat jagend tempo volhouden. Wezenloos vielen ze 's avonds na hun wijn en schnaps gedronken te hebben, in een hoek van de stal of schuur neer. En rillend op hun benen kwamen ze 's morgens aangeslungeld, staken hun kop onder de waterkraan en met vuil en met kaf en hooi in het haar traden ze weer aan en zetten hun slappe schouders onder de nieuwe dag. Er waren erbij die trouw waren, elk seizoen waren ze present, die diende hun tijd uit, zulke werden dan ook een beetje menselijker behandeld.

In die tijd was de zondag, als er tenminste vanwege dreigend weer niet gewerkt moest worden, een kostelijk iets voor mens en dier. Alleman sliep een gat in de dag. 's Middags na het eten lagen de mannen weer neer op een koele schaduwplaats in de boomgaard, in een frisse hoek van de schuur op een bos stro en sliepen en rustten. Tegen de avond knapten ze der eigen een beetje op, slenterden wat rond, gingen naar het cafe. De lange tafel stond buiten. Loom hingen ze op de banken en stoelen en dronken hun bier en wijn. Het vreemde werkvolk iets aan een kant apart, de dorpingen bij elkaar. Men praatte over het weer, over de oogst, een helder gelach klonk soms ineens, als een strovuurtje flakkerde bij wijlen een felle woordenwisseling op. Snelle volzinnen knetterden over en weer, druk armbeweeg, vonken spattende ogen, woest opspringen en vuisten op tafel.. tot een bon mot ineens een einde aan de herrie maakte.. nieuwe flessen werden besteld.

Zo lagen in dat mooie Lotharingse land al die dorpjes rond de witte kerkjes op en tegen de heuvels. Overal lagen in de avond de koeien te herkauwen in het koele gras en stonden de paarden met hangende kop te slapen, de poten half in de avondmist.

En overal zaten de vrouwen en kinderen voor de gore huizen op de banken, de ganzen waggelden naar huis toe en zochten onderhand hun nest. Bij Madame Moutot had Jean Pitoit zijn trekkharmonica opgezocht en achteroverhangend op zijn stoel met de stoelleuning tegen de vensterbank van Lauberge de Longchamp speelde hij voor zichzelf zijn deuntjes, die soms werden meegeneuried door de mannen bij hem. Een lange slappe Italiaan kwam zwikkend op zijn

zwakke benen voor hem staan. Dat was Benito een vaste klant in het oogstseizoen. Zijn loon bestond uitsluitend uit een aantal liters wijn per dag, de rest van zijn mondkost scharrelde hij wel bij elkaar. Hij reikte vragend naar de harmonica, hij kreeg ze. Zoekend tastten zijn beverige vingers over de toetsen en knoppen. Tot ineens zijn armen met krachtige rukken gingen, zijn rug kromde zich en met zware akkoorden spoot een felle hete muziek uit dat ding. Ze draaiden zich allemaal om naar Benito, die daar stond in zijn armzalige plunje. De mensen hier en ginder zwegen en luisterden in de koele avondschemering naar Benito, de gekke Italiaan, die liederen speelde uit zijn vaderland, het goede schone Itale. Z'n rode dronkemansogen keken ver weg.. en dan met een onbegrijpelijke kracht en furie zong hij en speelde en de Hollandse jongens staarden betoverd naar Benito met zijn wilde haren en smerig gezicht. Ze luisterden naar zijn kapotte tenorstem, die zong, zong als een oermens Ewiva populo... bandierra rossa. bandierra rossa, triumphera.

Die man stond niet meer hier voor dit cafe. Hij liep voor een razende menigte uit en achter hem stampten de mannen en vrouwen in woeste cadans. Spandoeken werden hoog geheven, vlamvend rode vanen zwaaiden en achter hem dreunde het lied van sonore mannen en gillende vrouwenstemmen. En Benito, hij speelde en zong..

Avanti populo, bandierra rossa, bandierra rossa triumphera, viva Socialisme... viva Liberta..

Jaloezie en ergernissen

Het ging de van Vroenhovens goed in Longchamps. De eerste oogst al die ze zelf van het land haalden was stukken beter dan de vorige en ze stonden er zelf van te kijken wat een beetje kunstmest kon doen op grond, die in lang niets gehad had. De cijfers van de melkfabriek waar ze de melk leverden liepen omhoog wat zeker te danken was aan het uitgekiende voedselrantsoen. Wat op grote boerderijen in de buurt grote moeilijkheden gaf, namelijk gebrek aan volk. was op de grote bezitting te Longchamps geen probleem. De jongens konden de boerderij aan en met de rijke ervaring van hun vader, de moderne kennis van de goed onderlegde jonge bedrijfsleider waren ze samen bezig om de boerderij tot een van de beste van Lorraine te maken... Geen wonder dat monsieur Lazart z'n eigen gelukwenste met zijn Hollanders en als rasechte Fransman was hij erg overdreven in zijn lof. Al hoorden de jongens dat wel eens graag, hij moest nou ook weer niet te veel complimenten maken, vonden ze. Op stuk van zaken werkten ze toch voornamelijk voor der eigen.

Monsieur was ook erg ingenomen met monsieur Corneille, zoals hij hun Cor noemde. Dikwijls nam hij hem mee naar fokdagen en dergelijke waar hij tegenover zijn collega's graag een beetje pronkte met zijn Nederlandse ingenieur d'Agricole, wat deze jongeman niet helemaal onverschillig liet. De eigenaar van Longchamps was een bijzonder vitaal, actief mens, maar jammer genoeg ontzettend wispelturig. Hij had het ook niet erg gemakkelijk. Om te

beginnen deed de oude oorlogswond hem af en toe verschrikkelijk zeer, hij hinkte dan met een pijnlijk vertrokken gezicht over het erf en veel vriendelijks was er dan van hem niet te verwachten. Wat per slot van rekening menselijk was. Verder had hij het met zijn vrouw niet bijzonder getroffen. Zo langzamerhand kwamen de jongens wel te weten dat ze nogal van lage komaf was. 't Kan 'kwaaitaal' geweest zijn van de dorpingen, die vonden dat hun nieuwe eigenaar wel erg afstak bij hun vroegere voorname landheer, maar meneer en mevrouw schenen geen van beiden van wat ge noemt goede familie te zijn. integendeel. Met zijn tweeën bewoonden ze enkele kamers van het reusachtige kasteel en als monsieur op stap was zat de dame daar zo maar moederziel alleen. Alweer was het misschien kwaadsprekerij maar ze trachtte zich naar het scheen te amuseren op een wijze waar de huisvrouwen van het dorp het niet mee eens waren. 't Was ook nog al wat zo'n luchtig Parijs leventje te moeten verwisselen met het eentonige bestaan op een gehucht als Longchamps.

Na een week of zes was het echtpaar het gewoonlijk weer moe op het platte-land en soms zag men ze dan in geen maanden meer, op de boerderij was daar trouwens geen mens rouwig om. Piet vooral was dan opgelucht.

De drukke breedsprakerige springerige Fransman was nou net niet de man voor zo'n rustige degelijke West-Brabantse boer. Omdat Piet het Frans niet verstond kon monsieur Lazart zo geraffineerd hatelijk het gezelschap laten horen: "Ah, on ne comprend pas le Francais..c' est dommage n'est pas?" En hij negeerde hem dan verder volkomen met zo'n medelijdend glimlachje op het arrogante gezicht dat Piet zich aan de kant gezet voelde als een analfabeet, een onmondig iemand. Overigens was de minachting die Piet koesterde voor het echtpaar op het kasteel wel zo groot als een rechtgeaarde eigengeefde Gastelse boer voor zo'n volk maar kon opbrengen. En Piet was er precies de man niet naar omdat te kunnen verbergen, vandaar dat de wederzijdse sympathie maar heel erg gering was. Nee, mijnheer Lazart was voor hem zowat het ergste wat hij in Frankrijk was tegengekomen. Er waren nog meer ergernissen. Van die hatelijkheden, die Piet veel erger voelde dan zijn kinderen. Van die dingen waarmee sommige dorpingen de 'vreemden' wilden laten voelen dat ze per slot van rekening indringers waren. Het was ook niet prettig voor hen, dat vreemden hen eens kwamen voordoen hoe ge nou eigenlijk moest boeren!

OOOOO

Gelukkig waren er, die er anders tegen aan keken. Zo was Cor peter geweest over het kind van Karl Heimer. Die jonge Zwitserse melker op de boerderij. Hij ging mee naar de kleine dorpskapel achter in de kerk. De pastoor veegde met zijn rode werkhandsen de spinnenwebben opzij, die over de doopvont hingen, met zijn vinger poetste hij het rode schelpje af, blies er eens over en doopte de kleine. Nadat de kleine door tante naar het Maria-altaar was gedragen en de

gebeden gezegd waren, trad de kleine groep naar buiten, waar de kinderen al wachtten om de sierlijk bestrikte zakjes met bruidsuikers in ontvangst te nemen.

Cor praatte nog even op het bordes voor de kerk, vanwaar ze een uitzicht hadden over het dorp. Wat de pastoor die dag had wist Cor niet, maar de anders zo vrolijke pastoor was maar somber gestemd. Na enkele ogenblikken voor zich gekeken te hebben, keek hij Cor aan en zei: "Ah. c'est la misere, monsieur Corneille. dat hebben we maar zelden." En hij duidde naar de weg-wandelende groep met de kleine dopeling. Cor dacht aan de spinnenwebben die daareven eerst verwijderd moesten worden, de pastoor keek bitter naar het dorp beneden hem. "Toen ik hier kwam," zei hij, "toen woonden hier bijna driehonderd mensen en nu geen honderd meer. Dat is hier. maar zo is het in Silly, zo is het overal."

De kasteelheer, monsieur Lazart stelt zich kandidaat als afgevaardigde en verliest!

Monsieur Lazart voelde zich op zijn landgoed een beetje overbodig sinds zijn Nederlandse boer daar de leiding in handen had. De attractie was er voor deze mens ook wel wat af, nu alles normaal verliep. De tijd dat er geëxperimenteerd en geïmproviseerd moest worden was nu voorbij. Handig bewerkte hij dat delegaties van landbouworganisaties zijn bedrijf kwamen bezoeken. Hij liet ze rondleiden door zijn Nederlandse agrarische ingenieur, onthaalde hen daarna op het kasteel op goede wijn en het charmante gezelschap van zijn kokette echtgenote. Daarna vond men in de landbouwbladen zeer waarderende woorden over monsieur Lazart, die door zijn initiatieven en doorzicht zo'n schoon bedrijf had geschapen, dat zeker niet zou nalaten een gunstige invloed uit te oefenen op de landbouw van het goede Lotharingse land. Op de fokdagen behaalde zijn vee de eerste prijzen. Foto's van zijn stamboekmerries werden afgedrukt met prijzende onderschriften, tezamen met het portret van hun meester, die met deskundig monsterend oog zijn trots bezit nastaarde. Handig wist hij door te dringen in diverse commissies, hij liet zich kiezen tot voorzitter van de landbouworganisatie, op vergaderingen sprak hij over modernisering en rationalisering van de landbouw als een man van gezag. En opvallend was zijn belangeloze ijver voor de zaak van de landbouwende en veefokkende bevolking. De zaak werd de goegemeente ietwat duidelijker toen de algemene verkiezingen naderden en monsieur Lazart zich kandidaat liet stellen, hij wilde afgevaardigde worden. Ook mijnheer pastoor ondervond de weldadige gevolgen van de politieke aspiraties van zijn parochiaan, hij mocht naar eigen wens de auto van mijnheer Lazart gratis lenen voor zijn bezoeken aan de naburige parochies! En ook beiden zaten 's zondags weer in de kerk.

OOOOO

Tot de verkiezingsdag een smadelijke uitslag bracht en een dramatisch einde maakte aan al deze beroering. Mijnheer pastoor kon zelfs met het meest slechte weer opnieuw op zijn fiets zijn diverse parochies gaan bedienen en Dominique kon mirabelle gaan stoken. Monsieur Lazart zijn humeur was door die tegenslag wel heel erg moeilijk geworden. Zijn vrouw vertrok naar Parijs en liet haar echtgenoot alleen zitten op het kasteel. De meeste dagen zagen de mensen uit het dorp hem in zijn zwarte wagen naar de stad rijden en laat in de nacht hoorden de burens hem pas thuis komen. Er werd verteld dat hij in Nancy gekke dingen deed, er werd ook verteld dat het met zijn financiën niet al te best gesteld was. Dat was allemaal niet zo'n goed nieuws voor de Brabanders, die de enkele keer dat hij zijn ronde maakte heel wat met hem afzagen.

Hoe de uitbraak van een koeienziekte de onderlinge verhoudingen verder verslechterde.

En toen kwam de ziekte onder het vee er nog bij. Het was de jonge Zwitser Wilhelm, die op een morgen bij het melken een vreemde lucht bemerkte, een vieze stank, afkomstig van een drachtige koe. Toen Piet van Vroenhoven door de stal liep merkte hij het ook en wat hij al subiet dacht kwam uit. Enkele dagen later lag er een onvoldragen kalfkadaver op het stro en een misselijkmakende lucht hing in de stal. Dat was lelijk, dat was een besmettelijke koeienziekte en Piet kende meer dan een geval van stallen, die er door ten onder waren gegaan. Cor liet alles in de steek, bemoeide zich niet meer met gewas en voer, paarden en volk, machines en getuig en had geen andere zorg dan het aansluitende kwaad, dat hun stal en hun bestaan dreigde te vernietigen. Enkele weken later was het weer mis, het werd een obsessie. Somber liepen Piet en zijn zoon door de stal, controleerde de dieren, er werd overlegd met de veearts. van alles werd gedaan om de besmetting tegen te gaan. Dieren werden geïsoleerd en Cor bestudeerde alles wat hij vinden kon over deze meest hatelijke veeziekte. Hij vroeg raad aan deskundigen in Holland, maar tergend regelmatig werden steeds weer andere dode kalveren geboren. Mijnheer Lazart ging er zich ook mee bemoeien, gaf de schuld aan Norbert met zijn melkers, aan Piet en Cor, die te slordig waren geweest. Die hadden dit en dat moeten doen en ga zo maar door. Als hij met pijnlijk vertrokken gezicht vanwege zijn zere voet de stal binnenhinkte en meende een of ander nalatigheid te hebben ontdekt, dan snierde zijn scherpe commandostem over het hof: Corneille...? En hatelijk misprijzend wees hij dan Cor, die waarachtig wel iets anders aan zijn hoofd had, op de geconstateerde onbenulligheid. Dan werd dat verder overgedragen op Norbert met zijn melkers, die mokkend de zaak bijveegden, de gummislang afpoetsten of wat het dan toch wel geweest moest zijn.

OOOOO

Piet, die zijn leven lang een onafhankelijk, vrij bestaan had geleid, ergerde zich verschrikkelijk aan de despotische manieren van monsieur Lazart. Woedend kon hij worden als zijn jongens hem spottend vertelden hoe Lazart hen had willen vertellen hoe zij ploegen moesten. Hoe ze met de paarden moesten omgaan. Aan alles, maar dan ook aan alles ergerde zich deze West-Brabantse boerenmens. Aan deze arrogantie van de wispelturige, verwaande Fransman, die daar met zijn wilde zwarte kuif, zijn rood aangelopen gezicht, zijn drieste zwarte ogen, wijdbeens boven aan de akker kon staan. Die met zijn snelle kleine handen driftige misprijzende bewegingen maakte en giftige dingen wist te zeggen tegen Piet en zijn jongens.

Hoe een 'dolle' stier te keer ging en Cor zijn arm brak.

Op een morgen stonden de melkers bij elkaar voor de stierenstal van de kampioenstier l'Aurore. Ze waren in de stal geweest om de stier naar buiten te leiden, maar ze waren zonder l'Aurore naar buiten gekomen, ze vonden dat het wel een beetje veel wat van hen gevraagd werd. Hij had weer een zenuwachtige bui, had woest met zijn staart staan draaien en zijn ogen hadden dreigend opgekeken naar de mannen, die het dier eerbiedig met rust hadden gelaten. Maar daar moest toch iets gebeuren. Monsieur Lazart en Cor kwamen het plein op. Ze zagen de ernstige gezichten van de mannen en hoorden wat de moeilijkheden waren. Men ging nog eens naar de stal kijken, waar de l'Aurore hen even kwaadaardig ontving als zo juist. Nee, Cor was ook van mening dat het onverantwoordelijk was het dier naar buiten te brengen. Maar monsieur Lazart, overigens toch al in een slecht humeur, begon te argumenteren. de mannen ertegen in. Het werd heftig en onuitstaanbaar het getreiter van die vent met zijn sardonische grijns op zijn gezicht. Bleek stond de jongeman voor hem, gesard door die meer ervaren, geraffineerde mens. Als een zweepslag striemde de belediging, toen Lazart hem met een vals lach in het gezicht wierp: "Lafaard." Schouderchokkend keerde hij zich om en hinkte een eind weg. Cor werd wit, wenkte zijn broer: "Kom."

Ze gingen, terwijl de melkers op een afstandje volgden, monsieur Lazart stond het op een afstandje aan te zien. De stier werd geblinddoekt en liet zich rustig naar buiten leiden. Hij was kalm, met vriendelijke woorden en liefkozingen brachten de twee broers hem naar de hoek van het erf. Om een of andere reden werd de stier plots onrustig en schrok ergens van. Hij rukte aan de ketting, snokte zijn kop omhoog en op zij uit, zodat de twee mannen heen en weer werden gesleurd. Maar hoe meer de stier aan de ketting rukte, des te erger pijnigde hem de neusring en des te hoger steeg zijn angst en woede. Hij stiet een dof woest gebrul uit, met niet te houden geweld rukte hij zich los en met de geweldige kop laag tussen de poten zocht hij rond zich naar een slachtoffer voor zijn machtige horens. Norbert had opzij kunnen springen, maar Cor was bij de vertwijfelde worsteling met de rukkende en stotende stierenkop van de been geraakt. Hij was overeind gekropen en lag nu, met een gebroken

arm afwerend voor zich, tegen de muur aan. Snuivend en briesend uit de bloedende neusgaten raadde het geblinddoekte dier een pijniger in de buurt, razend stormde hij toe, brokken kalk en steen vielen uit de muur, rakelings waren de horens langs Cor zijn borst gegaan, zijn arm slingerde slap langs zijn lijf. Met lijkwit gezicht kwam hij overeind, wist de razende kolos te ontwijken.

OOOOO

Op een boerderij worden meer armen gebroken. Cor zijn arm genas, maar wat niet genas, dat was de broeiende haat van Piet van Vroenhoven, die zijn oudste jongen bijna de dood in had zien treiteren door die gek, zoals hij hem noemde. En de afkeer tegen die mens, die zo in alle opzichten het tegenovergestelde van hem was, werd nog erger, eigenlijk ondraaglijk door het verlamdende besef van onmacht. Hij zou die vent zijn bedrieglijkheid, zijn onrechtvaardigheid, zijn pesterij, zijn hondsheid in het gezicht willen smijten in ronde boerenbewoordingen. Dat moest op de duur mislopen met de van Vroenhovens. Cor voelde het ook aankomen. En dan kwamen er nog de geldzorgen bij.

Dien, de oudste hield de boeken bij. Piet had het toch wel goed gezien bij zijn eerste bezoek aan het bedrijf. De paarden waren uiteindelijk een strop. De successen met de stamboekmerries waren wel aangenaam, maar duur. Die overmatige bezetting met paarden en dan nog het voorzichtig moeten zijn met de kostbare dieren, dat kostte geld. te veel geld.

Daar kwam dan nog die vervloekte abortus, die de veestapel teisterde. Piet zag het onafwendbaar aankomen: dat liep mis met hem en zijn huishouden. Telkens weer moest de rest van het kapitaal, dat Piet in Holland had achtergelaten, aangesproken worden. Daar vielen dan wel eens woorden over. Het huishouden was te duur. De meiskens moesten eens wat minder gaan doen en Dieneke, de eeuwig zorgende, wist niet hoe. Oe jongens wilden hun zakgeld. telkens meer en zij kon het hen niet geven. Een ander had een nieuw pak nodig, een nieuwe jurk of mantel en dan was het haar taak te moeten weigeren en dagenlang tegen een verwijtend mokkend gezicht te moeten kijken. Veel plezier beleefden de meisjes niet op het kleine kasteel. Een heel enkele keer kwam er bezoek van familie uit Brabant. Dat waren kostelijke dagen maar erg zeldzaam. En als de familie weer vertrokken was, kwam het heimwee naar die mensen en dingen. die zo eigen geweest waren. Een heel enkele keer brachten de jongens bezoek mee, een melkcontroleur, een veearts. Maar deze Fransen voelden zich maar amper op hun gemak in hun grove laarzen op het glimmend geboende zeil en het keurig geborstelde karpert van het uiterst verzorgde Hollandse interieur. Ze waren het zo heel anders gewend bij de Franse boeren. Ze hadden liever een goed glas wijn of een pittig aperitief dan het goedbedoelde en gastvrij aangeboden kopje thee met een koekje. Ze waren blij als ze buiten waren, voelde grotelijks respect voor de net gemanierde, wel iets te gereserveerde meisjes.

maar waren toch beter op hun gemak bij de meer verfranste jongens en bij de minder serieuze, vlotter levende Franse "jeunes filles".

De laatste druppel... en het vertrek uit Frankrijk

Na maanden lang weggeweest te zijn was monsieur Lazart weer eens op komen dagen. 's Avonds laat hadden ze zijn wagen door het dorp horen razen en in een minimum van tijd was het nieuws bekend, hij is er weer.

Dag in dag uit trok hij met Dominique de bossen in. Als het te slecht was voor de jacht slenterde hij op de boerderij rond, de jongens koud negerend. Slechts zelden en lang niet meer zo koud gebiedend klonk zijn stem: "monsieur Corneille". Maar bijwijlen werd hem de eenzaamheid in de grote kasteelvertrekken te erg, teisterde hem zijn kwaai poot en zijn geldzorgen. In het dorp drongen steeds meer geruchten door over zijn financiële moeilijkheden. Als hij op een morgen met zo'n hels humeur door de koestal loopt, ontdekt hij een onderdeel van de melkmachine, dat door een van de melkers waarschijnlijk verloren is en nu op de vuile stalvloer ligt. Vanuit het melkvertrek klinken vrolijke stemmen, de melkbussen bonzen op de betonnen vloer; daar is Norbert met zijn maats bezig de zaak schoon te maken. Onder het schrobben horen ze vanuit de stal vloeken: "Nom de nom de diable..." Norbert gaat eens kijken wat er gaande is en staat ietwat beteuterd naar Lazart te kijken, die hij in zijn ogen als "zot" betitelt. Razendsnel komen de vloeken eruit bij die gekwelde mens. hij raast en duvelt tegen de jongeman, die beduusd dit ongewone Frans tracht te begrijpen.

Maar dan ineens klinkt achter monsieur zijn rug: "He daar stuk varken." Deze regendag was Toon een beetje aan het prutsen geweest aan een stuk paardentuig, hij had het geweld in de koestal gehoord en staat daar nu met een valse gloed in zijn blauwe ogen voor Lazart. Deze, ineenkrimpnd als onder een zweepslag, trotseert de dreiging in die stem. Hij slaat Norbert met de vlakke hand recht in zijn gezicht. Dan springt iets stuk bij Toon, die zijn broer in het gezicht ziet slaan door die gehate mans. Hij springt op hem af en slaat tegen die rode kop, hij slaat en schopt die hinkende mens, die voorover valt op de glibberige koestervloer. Buiten zichzelf van woede tilt hij hem op en smijt hem tegen de buitendeur, waaruit hij huilend en kermend wegvlucht.

Bevend over heel zijn lijf. nu hij eindelijk zijn sinds maanden opgekropte haat op die rotvent heeft uitgekeerd, gaat Toon terug naar de paardenstal, probeert met trillende vingers het stroeve tuigleer in de gespen te steken. Toen 's Middags de jongens thuis opgewonden aan het vertellen waren over de afstraffing, stiekem gnuivend bij het realistische verhaal van Norbert, maar ook ongerust over de gevolgen, kwam Toon binnen stappen. Ze zwegen allemaal, toen hij nors en zwijgend zijn stoel pakte en ging zitten. Zijn vader vroeg hem, wat hem toch bezielde had. Hij keek op, zag zijn vader aan en barstte dan ineens los: "En als hij gadvergimme nog eens zijn vuile poten naar een van ons mannen uitsteekt, dan zal dat stuk ongeluk nog wel eens wat anders beleven."

OOOOO

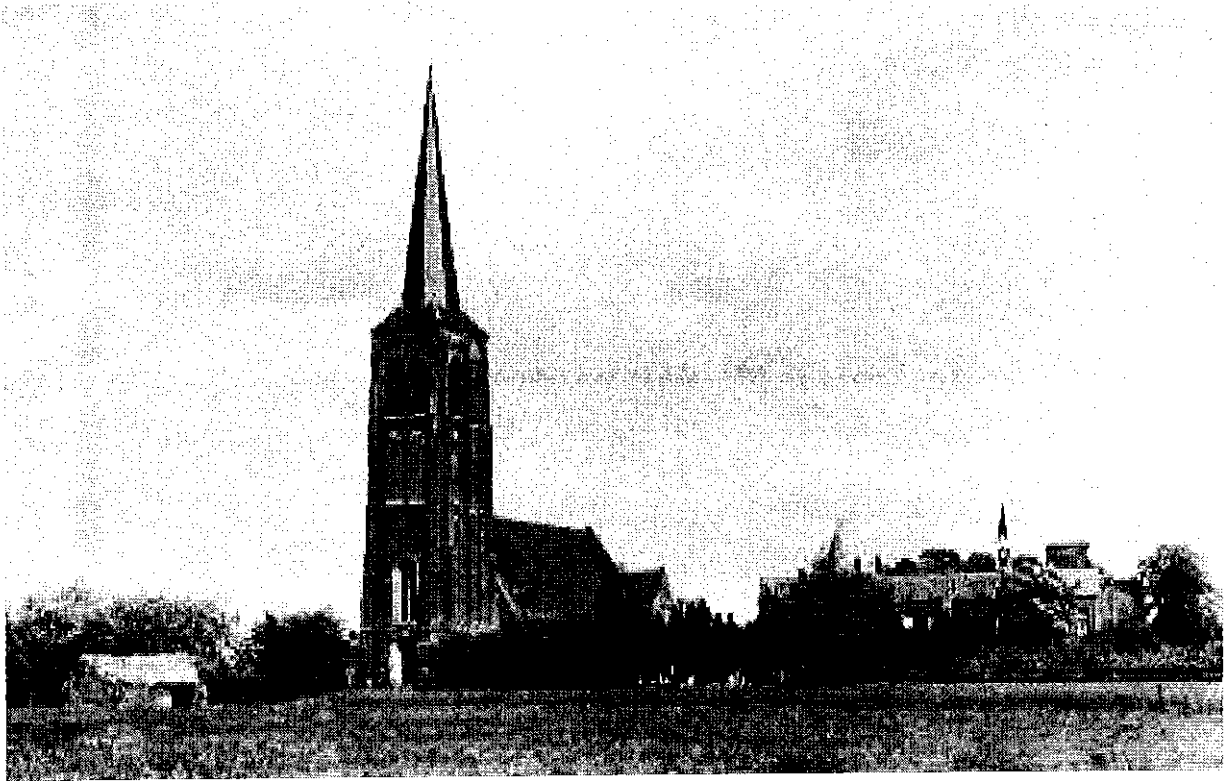
Piet had zijn jongens aangehoord en hij was het met hen eens. Eigenlijk was hij blij. dat het nu tenminste op een conflict was uitgelopen. Hij sprong zijn mannen bij. "Zij hebben gelijk Cor, dat gaat zo niet langer. We zijn hier gekomen met het gedacht, dat we vrij konden boeren, maar overal bemoeit hij zich mee. Het is toch nog niet zo ver met ons gekomen, dat we onze jongens door zo iemand moeten laten koejeneren. Dat hebben ze bij ons nog nooit gehoeven en dat hoeven mijn jongens ook niet." Cor begreep zijn vader. Hij had verstaan dat deze man, afkomstig uit een oud boerengeslacht, dat generaties lang op hof en erf geregeerd had als ongekroonde koningen, dit niet kon nemen. Hij had verstaan, dat de trots van deze man zo diep gekrenkt was, dat hier geen weg terug meer was.

De familie van Meel keert terug naar Brabant, niet naar **Gastel** maar naar **Diessen**.

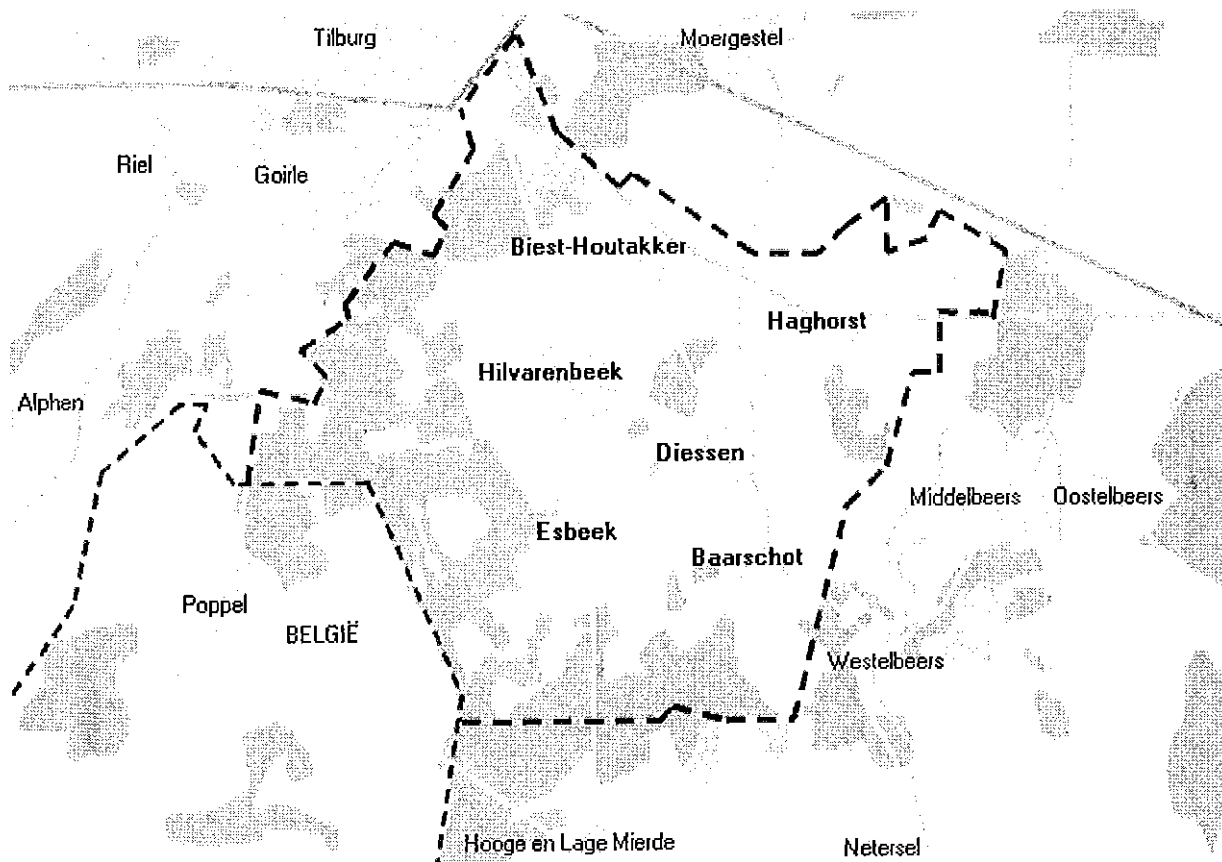
Vier jonge van Vroenhovens. vier gebruikte pezige jongemannen, zaten weer bij elkaar in de trein, waarmee ze terug reisden naar het oude bekende Brabant. Rustig zaten de jongens bij elkaar in de coupe. Het waren mannen geworden met gegroefde gezichten, met harde sterke handen. Boven hen in het bagagenet lagen hun valiezen, maar ook linnen zakken, dichtgebonden met deugdelijk bindertouw. Dat hun medereizigers, eigenaars van keurige valiezen in correcte hoezen al eens met opgetrokken wenkbrauwen naar het allegaartje keken, kon de gemoedsrust van Nard en zijn broers niet in het minst verstoren.

Toen eenmaal het besluit gevallen was, was het toch allemaal niet zo gemakkelijk gevallen. Overmoedig en enthousiast waren ze het grote avontuur begonnen en het kon er bij hen maar niet in dat ze nu op de weg terug waren. Dat het allemaal een grote mislukking was geweest. Het afscheid van de mensen in Longchamps [Landonvillers) was zwaar gevallen, ze waren er te eigen mee geworden. Ze waren gaan houden van het rijke, royale uitbundige land. Ze hadden de bekoring ondervonden van dat land met zijn wijd golvende plateau, van de steile hellingen. waar ze met dampende paarden in krakende tuigen tegenop waren gevaren, zodat de stenen onder de schrapende paardenhoeven wegschoten. Van de afdalingen met de remmen op de wielen, kalm voortsjokkende paarden en zichzelf luchtig er langs lopend, op hun gemak een sigaret rokend. Zo ook van het leven daar, het felle sterkere leven onder die mensen. Mensen die zo heel anders waren als ginder in Nederland met zijn eendere vlaktes en even eendere gelijkmatige bevolking. Ze waren op weg terug, braken op zijn tijd een stuk af van het meegenomen brood, sneden nog royale plakken Franse worst en dronken nog hun Franse wijn. Een bevrijding was het voor hun vader, hun oudere zusjes geweest, die ginder als eenzamen in het grote gele huis als op een eiland geleefd hadden. Toen de brief uit Holland was gekomen van de familie. was vader er mee naar zijn meisjes gelopen. het was bijna niet te geloven geweest.

Daar stond in dat ze een grote boerderij konden pachten in het oosten van

Diessen

Gemeente Hilvarenbeek

Gelderstraat in Hilvarenbeek

Brabant. Ze was eigendom van een conservenfabriek (Hero), die ze tot dan toe in eigen beheer had gehouden. Maar dat was niet rendabel gebleken. Dankzij goede relaties kon Piet van Vroenhoven met zijn huishouden daarop komen.

Met zijn drieën stonden Piet en de meisjes in de keuken. Maar langzaam drong het onverwachte, het onverhoopte tot hen door. Nu ze daar stonden met glanzende ogen vol nieuwe moed en geluk werd pas duidelijk hoe hard deze drie het gehad hadden. Ze zouden weer terug kunnen naar hun familie en vrienden. Naar mensen, die eender waren als zijzelf. Naar mensen die dezelfde taal spraken als zijzelf.

Met dezelfde onbaatzuchtigheid en bezorgdheid waarmee ze al die tijd hun stil heimwee en ontgoocheling hadden verborgen gehouden, vroegen ze zich nu dadelijk weer af: "Wat zal dat erg zijn voor onze jongens."

OOOOO

Na de treinreis hadden de jongens een taxi genomen en reden ze door de Kempen met zijn vlakke land, met zijn dorpkens rond de kerktorens, zijn mooie weiden langs de stroompjes, zijn akkers en dan verder van de riviertjes af de mastebossen en hei, soms grote vlakten met rechte sloten en wegen, de ontginningen. Ze keken naar de boerderijen, die daar kaal stonden temidden van die vlakte met wat armetierig geboomte er omheen... ze werden er toch stil van.

De taxi stopte, de chauffeur, die onderweg schik gekregen had in zijn wat ruwe, maar toch wel sympathieke passagiers hielp hen gediensig bij het uitladen van hun reisgoed, reed dan vergenoegd terug naar de stad, niet ontevreden over de royale fooi, van zijn ongewone vrachtje. Daar stonden de van Vroenhovens dan voor hun nieuwe boerderij. Toen ze binnengingen werden ze wantrouwend opgenomen door een dik vrouwmens, dat hun mededeelde dat zij met haar kinderen pas tegen de avond door een auto van de fabriek gehaald zou worden,

die dan tegelijk haar spullen mee zou nemen. Tot zolang woonde zij nog hier, en de jongens begrepen dat zij tot dan toe door het onvriendelijk vrouwmens als ongewenste indringers beschouwd werden.

Ze namen de zaak eens op, de keuken met de kapotte plattebuiskachel, een naakte tafel en wat scheve stoelen. Rond de moeder drumden de kinderen met afzakkende luiers en broekjes, met scheefgelopen klompjes aan blote voeten en die kleine mannen keken met hun vuile gezichtjes brutaal en vijandig de indringers aan. In het Frans merkte Ko op dat ze hier beslist te veel waren en dat ze maar beter konden opstappen, tot de aangekondigde verhuizing had plaats gehad. Deze vreemde taal deed de achterdocht en boosheid zichtbaar toenemen in de kwaadaardige ogen van de vrouw. De jongens groetten en gingen weg.

Aan de overkant van de weg was een mastbos; schriële dennen stonden daar op een rij, zuinig gedund in keurig verzorgde armoede. De mannen dachten aan het Franse bos met de stoere eiken en beuken. Het wild struikgewas, zijn nonchalante overdadige rijkdom. Ze liepen over de brandsingel verder het bos in om uit het gezicht te geraken van dat bittere vrouwmens ginder en gingen zitten langs de slootkant op de kille grond. Ze zaten stil, ieder met zijn eigen gedachte. Toon frutselde aan zijn overjas en haalde een portefeuille voor de dag. Zijn harde vingers haalde er voorzichtig een portret uit en die jonge geweldenaar zat me daar hongerig te kijken naar die foto van zijn Berthe... Tot Nard dat zag en stiekem zijn andere broers aanstootte. Ze keken naar Toon met zijn portret en dan naar elkaar, wilden gaan lachen en hem voor de gek houden. Maar ze zagen, dat die blauwe ogen vochtig werden en dat er druppels vielen van zijn gezicht op zijn blauwe jekker. Nee, ze keken elkaar eens glimlachend aan tot Nard zijn broer een stomp gaf tegen zijn schouder: "Eh zeg, ouwe, bende nou bedonderd om daar zo te gaan simmen?" Toon schrok ervan, hij frommelde de foto terug in zijn zak en keek door zijn natte ogen zijn broers een beetje beteuterd aan. Maar dan verstrakte zijn mond en de blauwe ogen werden hard. Gesmoord bromde hij naar de ernstige kijkende jongens daar aan de slootkant: "Maar ik ga terug verdomme!"

Het leven was goed in het Brabantse land, maar **toch...**

Het leven was weer goed geworden voor het gezin van Vroenhoven. Ze boerden weer. Piet ging van de een naar de ander. Hij wees Toon hoe hij het handigste zijn schuin toelopende akker geploegd kon krijgen, hij stond toe te zien bij de machine, die de aardappels op gelijke afstand in de grond pootte. Dan stapte hij weer aan ging kijken naar het vee of de jonge vaarzen weer niet door de draad waren gebroken. Hij herstelde een losgeraakte prikkeldraad, verving een afgebroken weipaal en knapte zo nog meer karweitjes op, terwijl ginder op de hoeve de schouw rookte en waar hij de meisjes bezig wist met het huishouden. Rustig stapte Piet voort over de lange dreef en kwam zo langs het land van zijn buurman Bram van der Horst. Die was met zijn knecht het prikkeldraad rond

zijn wei aan het vernieuwen. Bram liet zijn knecht alleen voortdoen en kwam even naar Piet toe. Het was goed weer, ja, nog even zo en er zou genoeg gras zijn om de koeien buiten te doen. Het werd zachtjesaan tijd ook, want het hooi begon op te geraken.

Zo praatten ze verder over het inzaaien van de zomergewassen, het aardappelpoten, de prijzen van de kunstmest. Soms zwegen ze even stil, keken dan zwijgend de velden over, twee ernstige mannen.

Piet had een goede buur getroffen aan Bram van der Horst. De kinderen gingen er 's avonds graag buurten. Ook met zijn vrouw konden de meisjes vooral buitengewoon goed opschieten. Bram was eigenlijk iets bijzonders. Als ge hem daar zo zag staan in zijn werkpak dat slordig om zijn mager lichaam hing met zijn scherp gezicht, getekend door weer en wind, zijn knokige handen, nu geschramd door de lastige prikkeldraad, dan zou je niet zeggen, dat hij nu bijna meester in de rechten was. De boeren in het dorp noemden hem "den advocaat" en als hij op een vergadering aan het woord was werd er naar hem geluisterd. Van zijn oude heer, een grote boer in het land van Heusden, had hij met alle geweld moeten studeren. Hij was kandidaat-notaris toen de oorlog begon en hij was al die lange jaren gemobiliseerd geweest.

Toen had hij zijn vrouw leren kennen, had de brui aan de studie gegeven en deze boerderij gekocht. Volgens zijn zeggen had hij er nooit spijt van gehad. Piet praatte graag met hem. Ze waren op elkaar gesteld. Ja. hij liep even met Bram mee naar binnen, 't was tegen elf uur, moeder de vrouw zou de koffie wel klaar hebben. Voor ze de keuken binnen stapten schraapten ze zorgvuldig de schoenen op de rooster, vrouw van der Horst was erg proper. De keuken was helder zindelijk. Direct was het Piet de eerste keer dat hij daar binnen kwam vallen al opgevallen dat ge zo weinig plaat- en beeldwerk zag. Ze waren gereformeerd en al ging Bram nooit naar de kerk, omdat hij het met de dominee niet eens was, toch zou er nooit kaart gespeeld worden in huis en 's zondags gebeurde alleen het hoognodige op de boerderij.

Vrouw van der Horst vroeg aan Piet of hij straks thuis eens aan Anneke wou vragen of die niet eens langs wilde komen. Ze was een jurkje voor haar dochttertje aan het naaien en zat er een beetje mee te sukkelen. Piet informeerde naar de kleine Jacob. Die had een ongeluk gehad de vorige dag, toen hij met zijn fiets uit school kwam. 't Was allemaal nogal meegevallen, hij was alweer naar school, die knapen kenden ook geen gevaar. Hij had zich door een melkwagen laten meetrekken en had voor hetzelfde geld kunnen verongelukken. Het was een goeie les geweest voor hem, meende Bram, maar moeder was toch wel erg geschrokken.

En dan stapten de beide mannen maar weer eens aan. Bram naar de prikkeldraadomheining achter zijn schuur en Piet over de steenweg naar huis.

OOOOO

Thuis wachtte hen de gezellige huiskamer met de oude glanzende meubels. Met z'n allen aten ze rond de grote tafel, ze deden er meestal lang over, zaten nog lange tijd met de onafgeruimde tafel voor zich na te praten. Tot er toch eens afgewassen moest worden.

Piet wandelde dan de boerderij eens rond na een pijp gestopt te hebben, ging eens naar het vee kijken, of er was eens familie ver uit Kessel (Gastel]. Piet zijn gerij was weer op het goede spoor gekomen en zo was het ook met zijn kinderen. Als er een fokdag, een gildefeest, een tentoonstelling op touw gezet moest worden, waren zij van de partij. Ze gingen in de winteravonden naar de cursussen en de lezingen. De jongens brachten al eens vrienden mee naar de boerderij. Dat kon dan gezellig zijn op zo'n zondagavond bij de Vroenhovens. De jongens stoeiden en maakten grappen. Het kon gebeuren, dat Nard en Toon of Ko er zin in kregen. Lowie moest dan zijn harmonica opzoeken, dan speelde hij en zijn voeten traptten de maat. Als het zo geviel en iedereen had schik, dan begon er een: "Aupres de ma blonde..il fait bon...il fait bon..." Allen vielen ze dan in. achterover op hun stoel balancerend, met glinsterende ogen. Met zijn iets hese tenorstem zong Toon mee. Luid en met volle overgave. En mee dat hij die liederen zong, dacht hij aan het land vanwaar ze kwamen...

Toon gaat terug

Toen Piet hem in het voorjaar daarop kwam opzoeken waar hij mest stond te breken, zette Toon zijn riek voor zich en zei: "Vader, ik zou terug willen naar Frankrijk." Piet van Vroenhoven bekeek zijn jongen, zoals die daar op het veld stond met zijn verwaaide blonde kuif, met zijn bruine pezige armen onder de opgestroopte hemdsmouwen, zijn losse boord, zijn gebruikte behaarde borst. Hij zag zijn jongen daar staan, waar hij misschien het meest last mee had gehad... God, wat hield hij toch ellendig veel van die kerel. Toon keek zijn vader nu ongewoon ernstig aan met zijn blauwe ogen, een beetje schuw. Piet kende zijn knaap en wist, dat hij hem ging verliezen: "Zo mijn jongen, wilde gij terug? Dus ge kunt dat meske toch niet vergeten?"

Piet had de Franse brieven wel gezien, al werden die door de meisjes meestal weggemoffeld. "Daar zullen we het dan nog wel eens over hebben jongen." Zwijgend hadden die twee daar op het veld nog eventjes bij elkaar gestaan, allebei het veld overstarend. Toon opgelucht nu hij eindelijk eens over zijn plannen begonnen was. Piet, denkend aan dat land, waar hij geen goeds beleefd had. En waar deze jongen van hem nou naar toe wou. "Ziet dat ge vanavond hier klaar komt," zei hij, "dan kan Jan hier morgen ploegen.." "Dat zal wel lukken, denk ik." En veerkrachtig doorknikkend in de knieën. zwaaien de sterke armen de mestkluiten wijduit over de akker. Piet liep door en piekerde er over hoe het allemaal moest gaan. Hij voelde dat weer iets het bestaan bedreigde dat hij hier gevonden had en waar hij gelukkig mee was. Met Cor zijn studie ging het best. Als alles meeliep, zou hij over een maand of drie zijn titel behalen. Maar dan waren er nog Nard, Jan en Norbert op de boerderij. De

jongste, Lowie was op de technische school, die prakkiseerde nergens anders over dan over machines en motoren. Dat was goed. daar zat toekomst in. En Ko, die had zijn Hoofdakte, die studeerde nu voor zijn landbouwdiploma. Toon kon gaan, mocht gaan. al had Piet liever gezien, dat hij hier onder de boerenmeisjes een vrouw gezocht had. Want al wat Piet aan dat land herinnerde, dat gaf hem een wrang gevoel, deed hem weer beseffen, dat hij daar mislukt was, al was dat dan niet aan hem te wijten, maar aan die vent, wiens naam niet meer in zijn huis genoemd werd in zijn bijzijn. Toon kon gaan als er dan toch niets meer aan te doen was. En Piet had mensenkennis en ervaring genoeg, dat zoiets niet tegengehouden kon worden. En Toon was er niet vanaf te brengen geweest. Datzelfde najaar, toen de oogst binnen was, werden zijn koffers gepakt door Anneke en Dien. Het afscheid van zijn vader was weemoedig geweest, als wisten ze dat hun levens nu voorgoed uit elkaar gingen. Toon zijn broers brachten hem naar de trein en herhaaldelijk scherpten ze hem in, dat hij aan de mensen in Longchamps de groeten moest overdoen. Aan de mensen uit het dorp, aan madame Viry, aan Marcel Beran, aan tientallen anderen. Met een tikkeltje jaloezie zagen ze Toon vertrekken naar ginder, waar ze zo'n schone jaren hadden beleefd. Toon ging in de kost bij een oom van Berthe, zijn meisje. en werkte op de boerderij van zijn toekomstige schoonouders. Die ouwelui konden eigenlijk niet goed meer mee en waren blij met zo'n jonge kracht, want Berthe was hun enigst kind. Na een paar maanden schreef Toon al naar huis dat ze in het voorjaar gingen trouwen en vroeg hij of er toch zo veel mogelijk van thuis op de bruiloft wilden komen. En ze gingen met zijn allen en graag. Alleen Piet met de twee oudste meisjes gingen niet... Een week bleven ze weg en het was maar goed, dat Piet er op de terugreis niet bij was en hoorde hoe enthousiast ze onder elkaar ophaalden hoe goed, hoe royaal, hoe hartelijk ieder daar voor hen geweest was. Hoe ze onder elkaar het er over eens waren hoe anders het daar toch was dan in hun dorpke in Brabant met het toch wel saaie dorpsleven. Dat leek hen nu zo bekrompen. zo klein. Als Piet dat aangehoord zou hebben, zou zijn onrust wel toegenomen zijn.

Nog meer kinderen van Meel vliegen uit!

Ze konden het huishouden niet voorstellen zonder hun oudste zus Dien, die overal voor zorgde. overal aan dacht. En nu wilde zij toch verpleegster worden. Ze had er al met tante Bernardine van het ziekenhuis over gesproken en ze kon er komen. Rustig liet ze de verwonderde uitroepen over zich heengaan. Lachend verklaarde ze dat ze nog niet van plan was nonneke te worden, maar je kon nooit weten, en als het zover was, zou ze het zeker bijtijds laten weten. En of ze het niet gek zou vinden zo tussen de jonge meisjes te moeten zitten en van vooraan te moeten beginnen? Daar had ze wel aan gedacht, maar het was in alle geval waard het te proberen.

Piet zat voor de zoveelste maal het gezonde verstand en de doortastendheid van zijn oudste kind te bewonderen. Hij zou haar anders wel erg missen. Maar

geen strobreed zou hij haar in de weg leggen als ze meende dat het zo voor haar toekomst het beste was. Ze had er waarschijnlijk recht op om eindelijk ook eens aan der eigen te denken.

Veel werd er nog gepraat en het was een wonder hoeveel iedereen voor zichzelf had gepraktiseerd en plannen gemaakt en hoe dat nou allemaal ineens voor de dag kwam.

Piet zag zijn huishouden uit elkaar vallen. Hij zat daar en hoorde alles aan, zei niet veel. Hij wist dat zo nu eenmaal 's levens loop was. Hij had het bij anderen aangezien en het een natuurlijke zaak gevonden, maar niet beseft dat hem met zijn gezin hetzelfde te gebeuren stond.

Die avond werd nog besloten, dat Norbert en Jan naar Frankrijk terug zouden gaan en met Toon de grote boerderij zouden aanpakken. Piet begreep dat dat land de jongens nooit meer zou loslaten. Hij zweeg. Maar toen hij alleen was en alles overdacht wist hij, dat hij de dingen des levens had leren aanvaarden, onafwendbaar, gelijk de onverstoorbare wenteling der seizoenen. Hij wist, dat hij afgedaan had en hij berustte erin. Want wie meer dan een boer die zijn vruchten ziet wassen, bloeien en rijpen en ze in volle rijpheid ziet verdorren... Wie meer dan een boer die zijn vee ter wereld ziet komen, groeien leven en sterven... Wie meer dan een boer, die berusten moet, als een zwiepende hagel zijn gewas neerslaat, dat hij wilde gaan oogsten.... Wie beter dan een boer heeft gezien, dat het leven niets is dan een steeds weer herhaald komen en gaan... dat een mens slechts een klein kind is in Gods grote hand.

Die avond zag Piet van Vroenhoven als vanaf een afstand zijn eigen leven. En hij zag zichzelf, hoe hij in drieste opstandigheid geweest was als een steigerend veulen aan een dwingend halstertouw, dat gehouden werd door een lachende sterke mens.

"Ant, vrouw. wij zijn tenne geboerd. Maar waar hebben we toch ons eigen zo druk over gemaakt, waar alles toch komt, zoals het komen moet. Wat kan een mens toch een gedacht van zijn eigen hebben. Piet van Meel ging naar bed. Ging slapen en rusten.

OOOOO

En ook Bernard was gegaan. Nu woonden ze in het Franse dorp met drie gebroers bij Toon en Berthe. Toen de boerderij van Jackard vrij kwam, een boerderij van 90 bunder, hadden ze onder mekaar gezegd: "We zijn hier met zijn vieren. Laat onze Toon voor zijn eigen gaan boeren en laten wij die boerderij aanpakken." Dat hadden ze gedaan. De boerderij was goed, maar de bouw was wel erg slecht. Dat kon die drie man eigenlijk minder schelen. De grond was best en ze hadden goed weiland. Alleen was alles de laatste tijd door de oude Jackard wel erg verwaarloosd. Daar was veel werk op die boerderij, maar stug trokken die drie kerels eraan. Jan was de man van de paarden, en hij reed ze, tot ze mager waren als geiten. Norbert was de melker, dat betekende 's mor-

gens in de vroege aan de gang. Dat was melken en voeren en mest kruien. Dat betekende veel zorg hebben en dag en nacht toezien en opletten en weten in te grijpen. En daaroverheen boerde Nard, die de landbouwwinterschool had gevolgd en alles afwist van kalktoestand en bemesting, van gewassenkeuze en planten ziekten.

Het werken was ie ontwent geraakt. Toen hij daar kwam dreigde zijn rug te breken. Zijn armen kraakten en zijn handen kwamen vol blaren, die stuk sprongen, als hij de mestwagens laadde. Maar met die koppige lach om zijn mond sjouwde hij door en als hij 's morgens zijn lange lijf omhoog beulde van zijn zachte bed zuchtte hij en mopperde. Maar hij kwam er uit en joeg Jan op uit zijn zware slaap van een moeie jonge vent.

Vooruit moesten ze en wonderbaarlijk was het wat die drie "vrekers" klaar maakten. En zuinig waren ze en pinnig. Ze aten van hun eigen varkens en beesten en dat deden ze er goed van. Maar voor de rest interesseerde hen geen luxe in huis of aan hun lichaam. Als er weer wat geld bij elkaar was ging dat voor het grootste part naar monsieur Camille, de altijd dienstvaardige handelaar in landbouwmachines. Maar stond er dan een nieuwe zaaimachine. een kunstmeststrooier te blinken op de schuurvloer, dan stonden ze daar rond en bewonderden dat getuig. En mee hadden ze het weer over een nieuwe dorskast, een hooiblazer, die volgen moest. Ze hadden geluk met hun stal en hun gewassen. Maar ze waren het er op den duur toch wel over eens, dat er toch eens vrouwvolk in huis moest komen. En dus werd Jan, de jongste van de drie nog wel aangezegd. dat hij maar eens moest gaan trouwen; hij vrijde toch niet voor niks al een paar jaar met Alice! Jan had het net zo lief nog een tijdje afgezien, maar het moest.

Het huis werd van onder tot boven geveegd en geschrobd, er kwam nieuw papier tegen de muur, een nieuw meublement werd er gekocht, de keuken wat ruimer van gereedschap voorzien en na een schone en triomfante bruiloft deed Alice haar intrede als meesteres van het vrijgezellenhuis. Het kon zijn, dat ze zich niet meer zo vrij en nonchalant konden bewegen als eerst, maar toch deed het hun goed, dat het menu eens een beetje meer gevarieerd was dan toen ze zelf voor het eten moesten zorgen. En het was ook wel aangenaam, dat ze 's zondagsmorgens hun spullen netjes in orde bevonden.

Het laatste bezoek van Piet van Vroenhoven [van Meel] aan Frankrijk

Piet had het toch niet kunnen laten. Cor was op een dag binnengekomen en had hem verteld, dat hij weer eens naar de jongens ging kijken. En of vader nu niet eens meereed. Voor zichzelf had Piet, met zijn eigenaardige koppigheid uitgemaakt, dat hij dat land niet meer wilde zien. Maar zijn mannen zaten daar, die boerden daar.... Hij reed mee.

Toen de wagen het Franse erf opreed, zag hij daar zijn jongens uit de schuur, uit de stal, uit het huis komen. Ze kwamen op hem af en gaven hem een sterke hand. Ze stonden daar ontroerd te lachen en wisten niet wat te zeggen. Piet

had er ook genoeg aan. Maar dan, nee, hij ging niet mee naar binnen, hij moest eerst eens rondkijken. En te midden van zijn knapen ging hij naar de paardenstal en bewonderde hun paarden, die in een lange rij aan hun ruiven stonden te plukken. Ze werden stuk voor stuk bekeken en besproken, maar de jongens konden hem er niet veel nieuws van vertellen, want hij had hun brieven goed gelezen. Hij ging naar de koestal en bekeek de beesten, hij taxeerde de jonge vaarzen, de kalveren, hij keurde de varkens.

Dan was het jammer, dat het donker was, want anders had hij eerst nog naar het land moeten gaan zien hoe de tarwe er op stond en hoe het koolzaad.

Binnen werd vader bij de kachel gezet, want het was koud. Hij dronk een goed glas wijn en at grote plakken ham en knappend brood, daaroverheen de praat van zijn jongens, hun stemmen, hun lachen, hun goedheid. Slapen deed Piet niet veel, die eerste nacht in het weelderige zachte bed. De andere morgen was hij vroeg op en stond ernstig toe te zien, hoe ze de koeien molken, keek naar het voeren. En meer precies kwam hij nou te weten, welke kalveren ze hadden getrokken van de koeien, die ze in Friesland hadden gekocht, hoe hoog ze in melkgehalte stonden en hoeveel ze van de melk maakten. De jongens deden die dagen niet veel meer dan hard nodig was. Daar werd gepraat en gevraagd en Piet vertelde en liep het land af. Hij raadde ze aan die sloot beter open te houden en die afwatering beter te voorzien. Ja, dat waren ze wel van plan geweest, maar verderop ziede, daar deden de buren dat niet en dan schoten ze er niets mee op. Dan maakte Piet zijn eigen kwaad dat die Franse boeren de waterlozing zo slecht in orde hielden en hun land daardoor ook slecht. Ook Lowie de jongste was meegereden. Die had de ambachtsschool afgemaakt. De eerste dag al had hij een werkbreek van zijn broer aan en lag onder een machine, die defect was en nodig gerepareerd moest worden.

Ze bleven er een dag of vijf en toen ze met de auto het erf af reden stonden de jongens hun vader na te wuiven en Piet zag ze staan, tot ze de bocht om waren. Dankbaar reed hij terug naar Brabant: zijn jongens hadden er zich doorheen geslagen. En onderweg begon Lowie er over, dat hij ook naar Frankrijk wou, als hij van de ambachtsschool afkwam. Hij had het al met zijn broers besproken en als vader het goed vond, wou hij ook boer worden. Piet keek zijn jongste peinzend aan. Rustig zei hij dan: "Als ge dat wilt, jongen, dan kunde gaan. En ge zult er goed van pas komen met al die machines van tegenwoordig... trouwens het schijnt zo te moeten zijn." Hij staarde door de voorruit over de langs hem heen schuivende landerijen en bedacht hoe alles toch wonderlijk kan gaan in een mensenleven.

Een half jaar later brak de Tweede Wereldoorlog uit.

Piet van Vroenhoven zijn dood

Met Driekoningen werd Piet van Vroenhoven ten volle bediend. De jongens uit Frankrijk hadden er niet bij kunnen zijn, wisten het niet. Dien was naar huis gekomen om vader te verplegen. Ze had er geen lastige patient aan, want Piet

was kalm, opgeruimd bijna. Hij kon van die dingen zeggen als: "De kous is af Dieneke, het raakt met de oude Piet van Vroenhoven gedaan."

Zijn grootste zorg ging uit naar zijn jongens in Frankrijk. Als hij met Cor alleen was, praatte hij er over en het was voor hem een grote gerustheid te weten, en te horen, dat deze zijn broers niet in de steek zou laten.

Zelden had hij al die jaren over hun moeder gesproken. Nu deed hij dat herhaaldelijk. Het was, als voelde hij zich steeds dichterbij haar. Hij sliep weinig meer, maar als hij soms was ingesluimerd, hoorden ze hem met haar praten. Erg veel had Piet zijn leven lang niet over God en godsdienst gesproken. God was een realiteit voor hem geweest en als hij problemen had gekend, dan was het dat hij zich zo dikwijls had afgevraagd, waarom juist hem dat alles had moeten overkomen, het verlies van zijn vrouw, de herhaalde tegenslag in zijn leven. Zijn laatste dagen waren zwaar. Een erge benauwdheid martelde hem. Met gekwelde ogen zag hij somtijds om naar zijn oudste meisje, als die zich over hem heen boog en hijgend vroeg hij haar of het nog lang moest duren. Het duurde nog lang, ook voor zijn kinderen, die bij hem bleven en machteloos toezagen. Toen heeft na een lange nacht een machtige golf van pijn en benauwenis hem overspoeld. Hij probeerde nog even om te zien naar zijn kinderen. "Ik ga naar ons moeder," fluisterde hij en dreef weg in de eeuwigheid.

Toen de oorlog voorbij was, hebben die van thuis hun broers in de vreemde verteld hoe hun vader gestorven was.

Na de oorlog ging het leven verder.

In Les Etangs hebben ze na de Hoogmis van Pinksteren de klokken geluid, want er is feest in het dorpje, een doopfeest.

De kleine Annie van Nard en Marie is deze pinksterdag gedoopt. In de grote keuken met de geweldige haard zijn de tafels zwaar beladen met volle schotels en pannen. Er hangt in huis een rijke geur van gebraden gevogelte, van gebak en confituren. In de ruime voorkamer zitten de gasten, die gekomen zijn om het doopfeest te vieren. Daar zitten de familieleden van Marie, daar zitten de goede vrienden, maar ook alle elf kinderen van Piet van Vroenhoven. Dat is in lange jaren niet meer voorgekomen. Er zijn er met kale hoofden, en die worden braaf uitgelachen. Daar zijn er die zwaar op hun stoel zitten, corpulent en gewichtig. Soms, als de van Vroenhovens [van Meel] vergeten, dat ze hier niet alleen zitten en Nederlands praten, is het even pijnlijk voor de Franse gasten, die niet weten, waar het over gaat, waarom ineens een daverende lach opklinkt. Het eten geurt en Nard ziet toe, dat de wijnglazen gevuld blijven. Hij schenkt bij uit de bestofte flessen, die jarenlang in zijn kelder hebben liggen wachten op een dag als vandaag. Het wordt zachtjesaan laat en de Franse familie gaat vertrekken, voelt, dat het hier toch wel een bijzondere bijeenkomst geldt voor de van Vroenhovens. En Nard duikt in zijn kelder en haalt nog andere, nog betere wijn. Ze halen herinneringen op uit hun tijd in Kessel [Gastel], hun kindertijd. Vooral Dien en An genieten van de verhalen uit hun jeugd in dat dorp,

dat de jongeren haast niet gekend hebben. Herinneringen uit Longchamps (Landonvillers], uit Brabant daarna (Diessen en Hilvarenbeek) en aan Berthe wordt nog eens verhaald, met smaak en verve, hoe mistroostig Toon haar beeltenis zat te beschouwen aan de slootkant...Toon vat zijn vrouw en zoent haar, dat ze zich blozend los vecht uit zijn sterke armen. Weer dragen de helpsters schalen binnen met kruimig gebak en nog later, kostelijk camembert, die de mannen genietend proeven bij de nobele wijn. Het feest gaat door. Aan de wand, aan weerszijden van het buffet, hangen in zwart gepolitoerde lijsten de foto's van Piet van Vroenhoven [Meel) en zijn vrouw. Het is of hun moeder met haar donkere ogen vergoelijkt lacht naar haar kinderen, die daar voor haar aan de nu ontluisterde feesttafel zitten met de halfvolle schalen, het wijnbevleete tafellaken en de volle asbakken.. Het is of Piet, die daar op de foto staat uit zijn goede tijd. met fier gedragen hoofd en dat tikkeltje ondeugende spot in zijn ogen, het is of hij zeggen wil: "Zo was ik in mijn tijd precies eender."

F. van Merrienboer

Met dank aan de familie van Meel.

Gezin Piet van Meel

OUD. DE DUVEL IS OUD!

Lijst van Gastels oudsten per 15 oktober 2010.

1.	Dhr. H. de Bruin	05-11-1910	Dragon
2.	Dhr. P.F.A. Akkermans	07-09-1912	Markt
3.	Mevr. C. Franken - Frijters	29-11-1913	Dragon
4.	Mevr. P. van den Maagdenberg - Olfers	25-09-1914	Dragon
5.	Mevr. G. Hagnaars - Vergouwen	22-01-1917	Dragon
6.	Mevr. M. Balemans - van Ham	22-04-1917	Veerkenweg
7.	Mevr. P. Hagnaars - Paantjens	02-08-1917	Veerkenweg
8.	Mevr. M. Jansen - Havernans	19-09-1917	Molenweide
9.	Dhr. H. Larnbregts	08-02-1918	Molenweide
10.	Mevr. J. de Haan - van Wendel de Joode	15-02-1918	Willern Alexanderstr.
11.	Mevr. W. Timrners - van Zundert	22-06-1918	Dragon
12.	Mevr. A.C. van Keep - Hagnaars	22-08-1918	Dragon
13.	Mevr. H. van Dongen - Mol	29-09-1918	Veerkenweg

Van de lijst van 2009 zijn drie personen het afgelopen jaar overleden. te weten:

- dhr. J. Gillissen 07-03-1911 t 01-07-2010
- dhr. A.J. van den Maagdenberg 15-11-1914 t 06-11-2010
Hij was ruim 73 jaar getrouwd met P. van den Maagdenberg - Olfers.
- dhr. A. Verstraten 27-07-1915 t 13-08-2010

Dat zij mogen rusten in vrede.

Deze keer voert een honderdjarige deze lijst aan, te weten de heer Bart de Bruin. Wij wensen hem proficiat met het bereiken van deze mijlpaal in zijn leven!

Gastels oudste. de honderdjarige heer Hubertus (Bart) de Bruin

OPA AAN ZIJN KLEINKINDEREN OVER ZIJN EERSTE JEUGDJAREN

Kinderen, opa wil iets aan jullie vertellen over zijn leven. Ik weet niet, wanneer jullie dit zullen lezen. Ik wil jullie wat vertellen van toen ik klein was. Waar ik geboren ben, wat er op school gebeurd is en zo verder. Ik vertel natuurlijk niet alles, want ik ben ook wel wat vergeten. Het gaat vooral over de eerste 12 jaar van mijn leven. De rest komt nog wel eens op een andere keer! En ieder mens heeft geheimpjes, die hij aan niemand vertellen wil of kan. Die hebben jullie toch ook of niet soms? Het is nu 14 januari 2010, 's middags, half drie. Ik heb er al dikwijls aan gedacht. om eens wat op te schrijven. Ik wou, dat mijn vader en moeder dat ook gedaan hadden, dan wist ik meer van hun leven, maar dat is niet gebeurd, jammer genoeg. Nou, daar gaat hij dan.

Waar ik jullie over wil vertellen is het volgende:

- mijn ouderlijk huis en jeugdijaren.
- wat ik weet van mijn familie.
- mijn lagere schooljaren.
- welke spelletjes wij vroeger deden.
- wie er bij ons in de straat woonden.
- de rol van de godsdienst in ons leven.

Ouderlijk huis en jeugdijaren.

Ja, van je geboorte weet je natuurlijk niets, ook al ben je er zelf wel bij geweest, je was gewoonweg nog te klein. Mijn vader werd geboren op 22 april 1893 in Oud Gastel en mijn moeder 5 juni 1896 in Oude Tonge. Dat is al meer dan honderd jaar geleden. Toen zag de wereld er heel anders uit dan nu. Dat zul je nog wel leren op school. Hoe hebben die nou elkaar leren kennen, zul je je afvragen. Nou, mijn vader was soldaat in de tijd van de Eerste Wereldoorlog, die van 1914 tot 1918 duurde. Hij was soldaat in fort Sabina, dat nog bestaat en bij Willemstad ligt. Je moet vast eens gaan kijken. Hij moest met de andere soldaten het Hollands Diep bewaken, zodat er geen vijand per schip Nederland binnen kon komen. Soms moest hij met de boot het Hollands Diep oversteken naar het eiland Goeree en Overflakkee. daar lag ook een soort vesting of fort. In zijn vrije tijd kwam hij in Oude Tonge in een cafeetje of zo en daar leerde hij mijn moeder kennen. Zij werden verliefd en zijn later getrouwd op 22 april 1921. Zij gingen in Achthuizen op de Kranendijk B 105 wonen. Het huis staat er nog. Mijn vader werkte bij de boer. die naast hen woonde. Hij heette Huub van Loon. In die tijd waren er nog geen tractors, maar moest al het boerenwerk met de hand gedaan worden of met paarden, zoals het land omploegen en karren trekken. Het was toen een heel armoedige tijd. De mensen noemen die tijd van 1930 tot 1934 wel eens de 'Crisisjaren'.

In het gezin, waarin ik werd geboren hadden mijn vader en moeder toen al 10 kinderen, zes jongens en vier meisjes. De voornamen van mijn broertjes en zusjes waren Cor, Giel, Adrie, Nillus, Riet. Toos, Nel, Toon, Peet en Jan. Ik heette Frans en werd geboren in de zomer van 1936 en wel op 25 juli. Ik was de zevende zoon in de familie. Later kreeg ik er nog een zusje bij en wel Ciny, die geboren werd op 9 juni 1941. Toen was het dozijn kinderen van mijn ouders vol! Dat is toch wel heel veel kinderen zul je zeggen en hoe konden mijn vader en moeder die toch allemaal verzorgen en groot brengen. Ja, daar sta ik zelf ook soms versteld van! Want er waren toen nog geen wasmachines bijna en geen droogtrommels. En ze moesten allemaal toch eten en slapen en gewassen worden en schone kleren hebben om aan te doen en speelgoed.

Het huis, waarin wij woonden.

Eerst moet ik jullie vertellen, hoe het huis er toen uitzag in mijn ogen.

We gingen altijd langs de achterkant naar binnen. Het huis bestond duidelijk uit twee stukken: een voorhuis, gebouwd op de dijk en een achterhuis, dat lager lag en tegen het voorhuis aangebouwd. Ook was er nog een schuur met een varkenshok ertegenaan gebouwd. Toen ik geboren werd, was er geen radio of televisie in huis. Ook was er geen elektrisch licht, gas of waterleiding! En ook nog iets wat ik je moet vertellen is, dat er ook geen wc in huis was. Hoe ging dat dan allemaal zullen jullie je afvragen. De wc stond namelijk buiten achter het achterhuis tegen de sloot aan. Het was een apart huisje, gemaakt van hout, met alleen een deur erin. Van binnen stond een soort kist met een gat erin. Daar moest je dan op gaan zitten, om je grote of kleine boodschap te doen. Dat gat werd afgesloten met een houten deksel. Er was geen doorspoeling van water. Het viel in een put, die later leeg werd gemaakt en de stront werd dan in de tuin verspreid en diende als mest voor de planten. 's Avonds en 's nachts was het, vooral in de winter. niet leuk om naar de wc te gaan. De kinderen hadden een piespot onder het bed staan. om daarin te plassen. Voor de grote boodschap moest je altijd buiten naar de wc.

Terug naar het achterhuis. Daarin woonden we het grootste deel van het jaar. Er stond een grote tafel met stoelen in, want we waren met 14 man aan tafel, 12 kinderen en vader en moeder. In het achterhuis was een diepe waterput gemaakt van steen met een deksel erop. Daar moest je met een soort emmertje (dat werd het akertje genoemd] waar een ketting aan zat het water uit de put mee omhoog tillen. Dat water was dus gewoon helder grondwater, zoals nu nog de boeren soms in het land doen, om water voor de koeien te krijgen. In de zomer. als het heel droog was en het niet regende, kon het water in de put soms bijna opraken. Dan mochten we als kinderen niet zomaar drinken, als we zin hadden, want dan moesten we zuinig zijn, want als al het drinkwater op zou raken, zag het er niet goed uit natuurlijk. Want zonder water kan een mens niet leven! Van het achterhuis ging je met een klein trapje naar een soort tussenkamertje, dat werd het opkamertje genoemd. En met de

volgende deur kwam je in de voorkamer, die op de straat uitkeek en waar je een mooi uitzicht had over de polder. Daar waren ook twee bedkasten in gebouwd, die werden bedsteden genoemd. Er waren deurtjes voor, dus leken het net kasten. In de een sliepen mijn ouders en in de ander enkele kinderen, de jongsten meestal. Vanuit het opkamertje ging je met een houten trap naar boven. Daar was de zolder van het huis. Die was helemaal open en had een schuin dak, waar je door de spleten van de pannen soms naar buiten kon kijken. Later werd hij verdeeld in een kamer voor de jongens en een kamer voor de meisjes. In de winter kon het daar verschrikkelijk koud zijn om te slapen, want er was geen verwarming natuurlijk boven, veel te gevaarlijk. Soms waaide de sneeuw door die spleten van het dak op je bed. Wij zochten dan alles op om het bed warm te maken, jassen, dassen, zakken, vloerkleden, we leken wel holbewoners. In het achterhuis, waar we meestal woonden waren natuurlijk ook kasten met allerlei spullen. Op de vloeren lagen tegels met daarop rieten matten. [kokosmatten] Als verlichting werden er kaarsen gebruikt en olielampen. Je ziet ze nog wel eens in antiekwinkeltjes of rommelmarkten. Later werden er ook carbidlampen gebruikt, in de oorlog vooral. Carbid is een soort wit poeder. Daar moest je dan water bij doen, dat ging sissen en dan kwam er een soort gas uit, dat kon branden.

Mijn eerste kinderjaren op Flakkee, op de Kranendijk.

Wat ik van mijn oudste zus Corrie heb begrepen, heeft zij mij de eerste jaren mee opgevoed, omdat mijn moeder het al druk genoeg had met de andere 10 kinderen! Ik dacht, dat 25 juli 1936, mijn geboortedag op een zaterdag viel, maar dat weet ik niet zeker. Dat is overigens wel na te kijken. Het ging niet zo makkelijk, vertelde mijn moeder later, maar ik ben toch heel uit haar buik gekomen. Omdat mijn groot hoofd altijd een beetje scheef stond als kind, heeft mijn nek bij de geboorte er misschien een beetje mee geleden. Veel last heb ik er als kind niet van gehad. Veel kinderen hadden toen last van de 'Engelse ziekte'. Dat had iets met zwakke botten te maken, dacht ik. Omdat mijn broertje Jan, die 14 maanden ouder was nog in het kinderledikantje lag, werd ik dikwijls in een sinaasappelkistje gelegd, zei mijn zus wel eens. Dus, zoals het liedje zegt, met enige variatie dan, mijn wiegje was een sinaasappelkistje!! Ik herinner het mezelf niet. Ik herinner me wel heel jong, dat ik droomde, dat ik mezelf niet kon omdraaien in mijn bedje en dat met veel schrik en huilen wakker werd. Ook herinner ik mij, dat ik als kind veel last had van tandpijn en oorpijn. Op een keer was ik kwijt geraakt en was ik onder in een kast gekropen en in een doos in slaap gevallen. Toen ik gevonden werd. was men blij, maar kreeg ik toch op mijn kop! Dat vond ik een beetje raar. In die tijd waren er geen plastic luiers, maar gewone luiers. een soort witte theedoeken van katoen. Later kreeg je overdag onderbroekjes aan. 's Nachts lag er op je bed een zeiltje onder de onderdeken, omdat je als kind wel eens in bed plaste. Dat vond je heel vervelend, maar het gebeurde vanzelf! Vader kwam je soms wakker maken

's nachts om te plassen, maar dan was het 's morgens toch nog gebeurd en kreeg je wel eens flink op je kop. Je schaamde je er natuurlijk voor, maar je kon er niets aan doen. Maar het gaf wel veel werk met wassen en drogen, zeker in de winter. Maar het duurde soms tot je 6 of 7 jaar was, voor je 's nachts helemaal droog was. Dat is nu nog wel bij sommige kinderen. We sliepen altijd met meerdere broertjes in een bed, soms met drieën, maar meestal met zijn tweeen. Dat was wel gezellig natuurlijk, want je bleef maar kletsen en ruzie maken. Dan kwam vader wel eens heel boos naar boven en kreeg je flink op je kont! Hij was heel groot en sterk, dus daar was je flink bang van. Wat ik mij ook nog als kleuter herinner is, dat ik graag broodkorsten in een beker fijn maakte en daar suiker en melk of koffie op deed en dat met een lepeltje opat, lekker zoet spul! Bij ons in woonde ook nog grootmoeder Wagemans, mijn moeders moeder. Zij zat altijd in een stoel in het achterhuis en mopperde veel op ons kinderen. Ik herinner me, dat ik ze wilde feliciteren met haar verjaardag. Er hing een kalender met een molen er op en als die molen te voorschijn kwam, was ze jarig, zei ze. Toen ik die molen zag feliciteerde ik haar, maar dat was natuurlijk niet de goede dag van de week waarschijnlijk, want ze wilde geen hand. Ik snapte het niet en begon te brullen natuurlijk en wilde, toen ze echt jarig was haar geen hand meer geven. Toen kreeg ik weer op mijn kop! Ook herinner ik me nog eens, dat ik door een wesp werd gestoken, iets heel stoms. We deden wel eens vliegen vangen natuurlijk in het achterhuis. want die zaten bij de kippen en bij de varkens en de koeien en overal. Nou zat er op het deksel van de waterput een grote vlieg. Dat dacht ik tenminste. Ik sloeg met mijn kinderhandje op het deksel en had hem te pakken. Ik deed mijn handje dicht en daar zat hij, maar het was een wesp en die stak mij flink in mijn hand, ik kreeg een dikke bult en brullen natuurlijk! Mijn moeder deed er een doekje met azijn op en dat hielp een beetje. Ik liet de wespen voortaan maar gewoon vliegen.

Over het slachten van een varken.

We woonden vrij eenzaam op de Kranendijk, er waren wel meer kinderen in de buurt, waar je mee speelde soms. Maar meestal toch met je eigen broertjes en zusjes. Veel verkeer was er niet. Je zag er nooit auto's, alleen boerenkarren met paarden er voor en soms kwam er een meneer langs met een bakfiets. Dat was de bakker met brood en beschuiten. Ook de slager kwam wel eens langs met spullen. Groenten hadden we zelf in de tuin. Ook kwamen er mannen langs de deur met een soort koffers, waar allerlei spullen in zaten, zoals haar-kammen, spelden, schoenveters, enz. We noemden dat de 'kasjesventers'. Ook kwamen er mandenmakers langs de deur met bezems, manden, matten-kloppers. Vlees hadden we thuis van de varkens, de konijnen en de kippen. Ook hadden we geiten om te melken. Als het varken werd geslacht, was dat een hele gebeurtenis in huis. Het was als kind best angstig om te zien. Als kleine biggetjes kocht vader een of twee varkens om ze vet te mesten. Ze kregen overgebleven etensresten en veel gekookte aardappelen met meel. Ze ver-

bleven in het varkenshok en lagen op stro. Als dat vies werd, werd het hok schoongemaakt en het vuile stro was mest voor in de tuin, dus voedsel voor de groenten. Als het slachttijd was, zo tegen de wintertijd, werd het varken uit zijn hok gehaald met een touw aan zijn achterpoot en zijn voorpoot. Meestal leek het wel of het varken voelde, dat hij dood moest, want hij gilte al heel hard. De slager had alles al klaar gelegd. Soms werd het varken doodgeschoten met een pin door zijn kop, maar soms werd hij met een mes in zijn keel gestoken [gekeeld!] en bloedde dan vanzelf dood. Je zag het beest erg spartelen en wij stonden erbij en keken er naar. Nu gebeurt dat allemaal in het slachthuis. Je ziet het niet, maar het is in principe nog hetzelfde, wij gebruiken dieren als ons voedsel. Alleen vegetariërs doen dat niet, die eten nooit vlees van dieren. Het bloed van het dode varken werd opgevangen in een pan of emmer en dat werd bewaard om later bloedworst van te maken. Dan moesten de haren van het varken worden verwijderd. Dat kon op twee manieren gebeuren. Het varken werd op stro gelegd en met aangestoken bosjes stro werden de haren er af gebrand. Dat stonk erg. Soms werd het gedaan met gloeiend heet water. Daarna werden de overblijfsels van de haren van het varken met lange messen door de slager van zijn vel geschrabd, zodat het varken een heel mooi glad huidje kreeg. Dan werd de kop van het lijf gesneden, die later gebruikt werd om te koken en er zure zult van te maken. De hersenen werden er eerst uitgehaald en dat was, gebraden, een lekkernij voor vader! Dan werd het varken op een ladder gelegd en met zijn vier poten vastgebonden en zijn staartje naar beneden. Van tevoren had de slager afgesproken, wie van de kinderen de kont van het varken een kusje zou geven, die kreeg dan de varkensblaas, om er een voetbal van te maken of een rommelpot, een soort trommel, waar geluid uitkwam. Als het varken op de ladder vastgebonden was, werd de ladder rechtop gezet tegen de muur en kon de slager verder gaan met slachten. Het varken werd van boven naar beneden opengesneden en de ingewanden werden er uit gehaald. Dat waren het hart, de lever, de nieren, de milt en de darmen. Er werd niets weggegooid. De darmen werden zelfs nog schoongemaakt, om later de worst in te doen. Dat was een vies werkje, want de stront zat er nog in en die moest er uit gespoeld worden, zonder de darmen kapot te maken natuurlijk! Het varken bleef enkele uren op de ladder hangend tegen de muur staan om af te koelen. Eind van de middag kwam de slachter terug om het varken dan verder in kleine stukken te snijden. De biefstuk werd er uit gehaald, het varkenshaasje werd dat genoemd. Dan had je nog de carbonaatjes en de ribbetjes. De grootste stukken waren de hammen en de spekstukken. Deze werden in een grote houten spekkui, een soort ton gelegd. Er werd veel zout op gestrooid, zodat het vlees niet kon bederven. Deze ton werd in de kelder gezet en wanneer er iets nodig was werd het vlees of spek er uitgehaald om te braden of te koken. Sommige grote stukken ham werden gedroogd en gerookt bij de schouw en later in een soort spekkastje op zolder bewaard. De biefstuk werd in kleine stukjes gesneden en al vast gebraden en onder het vet in een grote pan

bewaard voor later. Sommige stukken vlees en spek werden in een soort molentje gemalen tot gehakt. Daar werden kruiden bij gedaan en dan werd het gehakt in de schoongemaakte dunne darmen gespotten met hetzelfde spekmolentje. Zo werden het lange worsten. Die worsten werden dicht gebonden en op een stok gedraaid en langs de schouw van de kachel gehangen om gedroogd te worden. Ze was zeker zo lekker dan de worst van tegenwoordig. De bloedworst werd gemaakt van het bloed van het varken, waar dan ook kleine stukjes vlees en spek bij werden gedaan. Die bloedblubber werd dan in een dikke darm gestopt van ongeveer 40 cm lengte. Daarna werden de darmen dichtgeknoopt en in een grote pan gaar gekookt. Na afkoeling konden ze gebruikt worden, zoals het nu nog gedaan wordt. Veel oudere mensen vinden het nog lekker. Daarom eten opa en oma het soms ook wel eens. Vooral met appel erbij is het heel lekker! Als de slager klaar was met zijn werk kreeg hij meestal een borreltje en zijn werkloon natuurlijk. Dat slachten van het varken vonden wij als kinderen een hele belevenis en het gebeurde elke jaar.

Waar wij zoal mee speelden vroeger.

Wij woonden vroeger langs een vrij eenzame dijk, de Kranendijk, heb ik jullie al verteld. Daar waren geen winkels, dan moest je een half uur lopen naar Achthuizen of Oude Tonge. Ik ben als klein kind bij mijn weten nooit in een aparte speelgoedwinkel geweest. Ik herinner mij ook niet, dat ik vroeger iets speciaals gekregen heb als kind. Natuurlijk werd er ook aan Sinterklaas gedaan en met een verjaardag kreeg je ook wel wat. We kregen meestal een paar centen, daar kon je dan zelf wat voor kopen, snoep of zo. Aan voetballen werd toen ook nog weinig gedaan. Je speelde als kind met dingen in en rondom het huis. Er waren allerlei dieren, we woonden naast een boerderij met paarden en koeien en hadden zelf ook varkens, geiten, kippen, poezen, vogels, muizen en ratten! Een hond kan ik mij niet herinneren. Je speelde in de winter binnen met houten blokken, treintjes en puzzels. Soms moest je ook werkjes doen, zoals witte of bruine bonen uitzoeken, dat wil zeggen de mooie bonen er uit halen, die werden dan later gekookt en opgegeten. In de zomer speelden we met broertjes en zusjes en de kinderen uit de buurt altijd buiten, op straat en in de weien en tuinen. We zaten langs de slootkant om kikkers en dikkopjes te vangen of kleine visjes. We hadden een grote houten kar, waar je in kon zitten en mee kon rijden. Soms hadden we van een oude kinderwagen een kar gemaakt. Op het onderstuk met de wielen werd dan een kist getimmerd. Gauw een touw ervoor gespannen en dan trekken maar. Natuurlijk maakten wij ook wel eens ruzie wie er in de kar mocht zitten en wie er moest trekken. Ook herinner ik mij, dat wij met warme zomerdagen wel eens met de fiets met vader en moeder naar het buitenwater gingen om daar te gaan zwemmen. Dat was in het Volkerak, meen ik. We deden dat zo maar in ons onderbroekje, want echte zwempakken hadden we niet!

Welke dingen we nog meer deden.

Als kinderen moesten we ook meewerken om alles goed te laten verlopen in het grote gezin. Er waren nogal wat karweitjes, die we moesten opknappen, sommige leuk, andere minder leuk! Om elke dag eten op tafel te krijgen was een groot karwei. Dus het was dikwijls meehelpen aardappelen schillen en allerlei andere dingen doen. Groenten halen uit de tuin, dus soms bonen en erwten plukken en schoonmaken en alles wassen in grote emmers of teilen. Voor het vuur van de kachel moesten er soms houtjes klein gemaakt worden, dus hout hakken. In de zomer werd er ook gezorgd, dat er een wintervoorraad werd aangelegd. We konden niet zo maar even langs de winkel of de supermarkt lopen, om allerlei dingen te kopen, zoals nu. Dat bestond toen niet en er was ook geen geld voor. Dus, als de boer de tarwe ging maaien op het land, gingen wij er als kinderen achteraan, om de overgebleven tarwestengels op te rapen. Die werden dan in grote bossen bij elkaar gebonden en mee naar huis genomen om in de winter thuis te dorsen. Dan werden de bossen tarwe op de vloer in de schuur uitgespreid en gingen ze er met dorsvlegels op slaan. Dan kwamen de korrels er uit. Die werden dan later bij elkaar geveegd en door de kafmolen gedraaid. Dat was een molen, waar door draaien wind in gemaakt werd. Dan werden de tarwekorrels schoon van, zonder strootjes en schilletjes. De tarwe werd dan in zakken gedaan en die zakken werden naar de molenaar gebracht. Die maakte er weer meel van. En van dat meel werd er brood gebakken. Dat deden de mensen dus allemaal zelf vroeger. Zo gebeurde het ook met andere levensmiddelen. Als de boer de aardappels had geoogst, bleven er altijd wel aardappels op het land liggen. Die werden dan door ons kinderen opgeraapt van het land en in zakken gedaan en bewaard voor de wintertijd. Dat was niet altijd leuk werk, je werd er vuil van en je voeten gingen er zeer van doen, maar ja, je moest wel met de andere kinderen meehelpen. En erg veel kleren hadden we toen ook niet. De goede kleren waren voor's zondags. In de week had je een broek en een bloes of een trui aan. We droegen ook geen schoenen meestal, maar klompjes. En die konden wel eens kapot gaan als je buiten speelde. Binnen droegen we een soort pantoffeltjes van zwart dun leer meestal. Het akeligste werkje vond ik het helpen bij het koeien melken. Dat was bij een boer in de buurt. Die kwam dat vragen en dan moesten we als kinderen mee in de stal, waar de koeien stonden. Als de boer dan ging melken. moesten wij achter de koe gaan staan en zijn vieze staart vast houden. Dan kon de koe daar niet mee rond slingeren en de melk vies maken. Ik was toen nog klein en bang en huilde vreselijk, maar ik moest blijven staan van die akelige boer! Als ik hem zag, liep ik altijd vlug achter het huis om weg te kruipen.

En toen brak de oorlog uit en veranderde alles.

Ik was bijna vier jaar, toen de oorlog uitbrak. Het klinkt raar, maar dat herinner ik mij nog heel goed, hoe klein ik ook nog was. Ik heb jullie al verteld van het huis, waarin wij woonden. Je moet er vast eens gaan kijken, misschien ga ik wel mee. We gingen nooit langs de voordeur naar binnen. maar altijd langs de achterdeur. Er was dus een gangetje naast het huis en daarnaast lag de moestuin. Aan de zijkant van het huis was ook een raam. En tussen de tuin en het gangetje was een hekwerk. Het was die meidagen in het jaar 1940, toen de oorlog begon heel mooi weer. Ik speelde met andere kinderen in dat gangetje. We hadden een huisje gemaakt met planken, die van het hek op de raamdorpel lagen en verder van oude zakken en dekens, denk ik. En ineens zag ik grote vogels in de lucht, dat waren vliegtuigen, die ik nog nooit gezien had! Ze maakten vreselijke geluiden en veel later begreep ik pas, dat dit het bombardement van Rotterdam geweest moest zijn. Als ik er aan terugdenk, zie ik het nog voor mijn ogen gebeuren en zie ik de mooie blauwe lucht van die dag en voel het lekkere weer. Dat heb ik altijd onthouden, hoe is het mogelijk. Wij merkten in het begin als kinderen niets van de oorlog op de Kranendijk. Je hoorde wel eens wat van je ouders over oorlog en Hitler was een naam, meer niet. Ik heb al eerder verteld, dat wij ver van het dorp Achthuizen woonden, daar hoorden wij eigenlijk bij. Daar stonden ook de school en de kerk en daar was een molen en er stonden ook enkele winkels. Ik zal vast wel eens mee gegaan zijn naar de kerk, maar ik herinner er mij niets meer van. Ook ben ik soms naar school geweest. maar niet veel, ik was nog te klein en het was te ver weg. Zeker een half uur lopen heen en ook een half uur terug natuurlijk. Ik herinner mij vaag de zusters, die op die school les gaven. Ik zat enkele dagen op de kleuterschool of bewaarschool, zoals die toen genoemd werd. Ik herinner mij een ding heel goed. Het was op een middag, dat we met broertjes en zusjes terug naar huis liepen. Onderweg deden we spelletjes, tikkertje of zo. Mijn broer Peet liep achter me aan en duwde me in de sloot aan de kant van de weg. Ik ging kopje onder en liep brullend naar huis. Daar kreeg ik nog eens op mijn kop, omdat ik helemaal verschoond moest worden.

Als we 's avonds na het eten naar buiten gingen, speelden we natuurlijk ook wegkruipertje. Je had bomen en struiken genoeg om je te verstoppen. Het was spannend, vooral als het donker werd. Want op de Kranendijk was het toen echt wel donker. Er waren nog geen straatlantarens, net als nu. Het werd soms echt aardedonker, zoals men wel eens zegt. Je kon geen hand voor je ogen zien. Natuurlijk moesten we dan binnen komen en meestal was het dan gelijk bedtijd. Mijn moeder vertelde uit haar jeugd, dat ze met haar vriendin van Achthuizen naar Oude Tonge was gelopen en toen het donker werd naar huis ging. Ze waren echt bang geweest onderweg, want er waren geen maan en geen sterren. Ze waren erg geschrokken van een spookgestalte, die ze meenden te zien. In de verte. Een witte gedaante tegen de struiken. Toen ze er dichterbij kwamen. want ze moesten naar huis!, zagen ze tot hun geluk, dat het

weggewaaide kranten waren, die tegen een struik waren gevlogen. Opgelucht gingen ze verder naar huis. Ze vertelde ook nog eens, dat ze als kind op der kop had gekregen van haar moeder en toen stiekem weggekropen was. Ze was boven op een soort ovenkast gekropen en heel lang blijven liggen. Haar moeder ging zoeken en roepen om haar weer te vinden. Maar ze vertikte het om wat te zeggen en bleef liggen. Haar moeder ging buiten kijken, op de weg, in de tuin, in de sloot en overal, maar vond mijn moeder niet. Ten slotte ging ze binnen zitten huilen en dacht dat haar kind iets heel ergs overkomen was en misschien wel dood zou zijn. Toen kon mijn moeder het ook niet meer vol houden en kwam te voorschijn. Haar moeder was wel erg blij, maar ze kreeg me toch op haar kop! Dat heeft elk kind wel eens, denk ik, dat hij soms kwaad wordt en dan boos is op zijn ouders en weg wil lopen. Als de boosheid weer over is, ga je dan natuurlijk weer naar huis. De moeder van mijn moeder heb ik nog wel gekend, mijn oma dus. Maar de vader van mijn moeder en de ouders van mijn vader heb ik nooit gekend.

Wat de toen vijandelijke Duitsers [de Nazi's] allemaal deden.

Zoals ik al eerder zei, de Tweede Wereldoorlog was gekomen in mei 1940 en wij als kinderen zagen en hoorden er niet veel van. De Duitse vijandelijke soldaten waren er wel en Nederland was bezet, maar we zagen de vijand in het begin zelden. Thuis vond er nog een blijde gebeurtenis plaats, want op 9 juni 1941 werd mijn jongste zusje Ciny geboren. Die maakte het dozijn van 12 kinderen vol. Ik was toen niet meer de jongste en alle aandacht ging nu uit naar mijn zusje. Alles leek zijn gewone gangetje te gaan, tot het eind 1943 werd. Ik was toen 7 jaar en hoorde dat de oorlog erger werd. Er moesten Nederlandse mannen en jongens in Duitsland gaan werken en mijn oudste broers Giel en Adrie hadden de leeftijd en dan vader nog, die was net op 22 april 1943, 50 jaar geworden. Ook merkte je als kinderen dat het oorlog was aan het eten. De tijd van sinaasappelen en bananen was voorgoed voorbij. Alle buitenlandse vruchten en spullen waren bijna niet meer te krijgen. En alles werd veel duurder, hoorde je moeder klagen. Kleren en schoenen en zo waren bijna niet meer te koop. Op den duur kwam alles op de bon, zoals dat genoemd werd. Dat ging zo. Je kreeg als ouders van de gemeente een soort kaarten, waar je allerlei dingen mondjesmaat op kon krijgen. Zoals kleren, schoenen, meel en suiker, vlees, tabak en sigaretten enz. Je ging naar de winkel, daar werden dan de bonnetjes van de kaart afgescheurd van de dingen, die je kocht. En natuurlijk moest je daar ook nog geld voor bij betalen. Meestal kon je er niet mee toe komen, dus moest er stiekem met andere mensen bonnetjes geruild worden of soms kon je extra bonnetjes bij anderen duur kopen. Wie bijvoorbeeld niet rookte, kon zijn tabaksbonnen aan anderen verkopen! Zoals ik al eerder zei, hadden wij zelf veel spullen uit de tuin en spullen, die wij bij de boer op het land opraapten, dus honger hebben wij in de oorlog als kinderen thuis nooit gehad. Maar toch kwam tenslotte het slechte bericht voor mijn broer Giel, dat hij zich

aan moest melden, om naar Duitsland te gaan, om daar voor de vijand te gaan werken. Alle jongens van zijn leeftijd moesten dat doen. Bij hoge uitzondering mocht je thuis blijven, bijvoorbeeld als je vader overleden was. Nou, dat was gelukkig niet, dus hij moest vertrekken. Ik zie nog voor me, dat mijn vader en moeder huilden, want je ziet je kind niet graag vertrekken naar een onbekend land. Zeker niet als het oorlog is. Want je weet niet of je je kind nog levend terug ziet. Je kon ook proberen weg te kruipen, ze noemden dat 'onderduiken', maar dat was niet zo eenvoudig. Als ze je te pakken kregen, ging je de gevangenis in en waar moest je naar toe. Ik had je nog vergeten te vertellen, dat iedere Nederlander boven 18 jaar een soort paspoort had gekregen, waar je foto op stond en je naam en zo. Ze noemden dat het persoonsbewijs. Dat moesten de ouderen altijd bij zich dragen. Als de Duitse bezetters je aanhielden, moest je het laten zien. Ja, de Duitse vijanden. die ook 'Nazi's' werden genoemd, controleerden alles. En je moest ook oppassen voor sommige Nederlanders zelf. die de Duitsers steunden. Er was namelijk een politieke partij in ons land, de Nationaal Socialistische Beweging [de N.S.B.] die, zoals gezegd, de vijand zelfs steunde. De aanvoerder heette Mussert. Hitler had ook een soort Duitse President in Nederland benoemd, die heette Seys Inquart. Maar, zoals gezegd, in het begin deden de Nazi's heel vriendelijk en later werden ze pas echt vijanden. Kortom. het lukte dus niet om afstel of uitstel voor mijn broer Giel te krijgen en hij vertrok naar het verre Duitsland. Duizenden (350.000) andere Nederlanders moesten er ook naar toe. om voor de vijand te werken. In het begin had hij het nog niet zo slecht. Hij kon brieven naar huis schrijven en wij stuurden hem pakjes met allerlei spullen en eten op naar het adres in Duitsland, waar hij woonde. Hij moest in een soort fabriek werken, waar Duitse vliegtuigen werden gemaakt. Ze probeerden dat werk soms stiekem te saboteren, maar je moest wel uitkijken, want de daders werden gepakt en naar een concentratiekamp gebracht. Als je daarin terecht kwam, kwam je er meestal niet meer levend uit. Je weet misschien, dat de Duitse vijanden vooral kwaad waren op de Joodse mensen. Die waren. volgens de Nazi's de schuld van alle ellende op de wereld. Hitler liet het vreselijke plan maken om ze allemaal te doden. Hij zei dat niet altijd hardop. maar liet het uiteindelijk wel uitvoeren. De Joodse mensen moesten een gele ster gaan dragen. Ze mochten niet meer in sommige winkels en straten komen. Uiteindelijk werden ze allemaal uit hun huizen gehaald, met hulp van de Nederlandse politie. Die weggekropen waren werden verraden en de meesten werden toch opgehaald. Er is een heel beroemd boek van een Joods meisje, dat weggekropen was en uiteindelijk toch verraden werd. Ze heeft een dagboek geschreven, dat je vast, als je wat ouder bent, eens moet lezen. Het meisje heette Anne Frank. Mijn moeder vertelde, dat er op het eiland Flakkee, waar wij toen woonden, ook Joodse mensen waren die zijn opgehaald. Ik vertelde je van die mannen, die langs de deur kwamen met allerlei spullen. Dat waren meest Joodse mensen. Die zag je opeens op een dag niet meer verschijnen. Ze

werden eerst naar een Nederlands kamp gebracht, in Westerbork in Drente of naar het kamp Vught bij 's Hertogenbosch. En vandaar gingen ze naar de concentratiekampen in Duitsland of Polen. Daar moesten ze eerst heel hard werken met veel slaag en weinig eten. Tenslotte werden ze bijna allemaal doodgemaakt met gas, bijna 100.000 Nederlandse Joodse mensen, verschrikkelijk. En wel 6 miljoen Joodse mensen in heel Europa, hoe is dat toch mogelijk geweest, zul je denken. Ze waren de zondebokken gemaakt voor alle slechte dingen in de wereld en bijna niemand heeft ze geholpen. Dus pas op met sommige mensen van alles de schuld te geven. Daar krijg je alleen maar discriminatie en ellende van. Alle mensen hebben recht om te leven en in alle landen komen goede en slechte mensen voor. Je kunt nooit een land of een volk de schuld geven van alles, wat er fout is! Verbeter de wereld en begin bij jezelf is een veel beter streven!

Toen kwam er ook nog een brief voor mijn tweede broer Adrie. Die hoefde gelukkig niet naar Duitsland. maar die moest in Nederland voor de Duitse vijand gaan werken. En wel in de Noord Oostpolder. Daar waren grote boerderijen met veel grond en boeren. Die producten hadden de Nazi's nodig als voedsel voor zichzelf en om naar Duitsland te sturen. Weer droefheid in huis, maar hij bleef gelukkig in Nederland.

De grote klap van gedwongen verhuizing en vlucht.

De grootste klap voor onze familie en vele andere families op het eiland Flakkee kwam in februari 1944. Heel het eiland en alle dorpen en inwoners stonden op stelten. De Duitse bezetters hadden een brief laten aanplakken bij alle gemeentehuizen in de dorpen. En daarin stond opgeschreven, dat alle inwoners weg moesten uit hun huizen en dat iedere inwoner zich moest melden op het gemeentehuis. Daar moesten alle vaders hun gezin laten opschrijven met naam en toenaam en een adres opgeven, waar ze naar toe gingen. Als je zelf een adres had, werd dat meestal goed gevonden. Wie geen adres had, zou door de Duitsers zelf een nieuwe woonplaats worden toegewezen. In Groningen of Limburg of elders. Binnen veertien dagen moest je dan vertrekken, de deur van je huis op slot doen en de sleutels van je huis op het gemeentehuis afgeven. Later, als alles voorbij was kon je de sleutel dan weer komen ophalen. Waarom dat allemaal gebeurde snapte je als kind natuurlijk niets van. Je kreeg wel een hele drukte in huis van familie, burens, vrienden en kennissen, wat en hoe het allemaal moest gebeuren. De reden voor de Duitse vijand was, dat er misschien schepen met Engelse en Amerikaanse soldaten via de Noordzee en langs ons eiland Flakkee Nederland terug wilden veroveren op de Duitsers. En nu hadden de Duitsers een slim plannetje bedacht, dat als volgt luidde: We gaan het eiland Flakkee lekker onder water zetten en dan kunnen de schepen van de bevrijders niet aan land komen. En daarom moesten bijna alle inwoners wegwezen, zo ging dat toen gewoon en oorlog was oorlog. Er kwam natuurlijk een hele hoop droefheid en ellende van, voor heel veel mensen, maar daar trok de

vijand zich niets van aan. De tijd was veel te kort om alles goed te laten verlopen. Je mocht alle spullen ook zo maar niet meenemen, want dat kostte te veel tijd. Mijn vader ging met de boot naar Brabant, want daar hadden wij in Oud Gastel en Stampersgat familie wonen. Oom Janus op de Meir had tijdelijk nog een plekje over voor ons gezin. Er waren drie broers van vader; oom Piet, oom Toon en oom Janus die daar woonden. Mijn moeders familie woonde ook in Achthuizen en moest dus ook vertrekken. Het waren oom Giel Wagemans en oom Hans van de Klundert. Zij zijn in Oost Brabant terechtgekomen, in 's Hertogenbosch en Oss meen ik. Ik kan me de dag van verhuizing en vlucht nog goed herinneren. Het was 24 februari 1944. Mijn zusje Kaat [later Toos] was die dag jarig en werd precies 15 jaar. Het was droog weer en tamelijk fris. Vader had een kar met een paard er voor weten te krijgen zo lang. Er werd van alles op de kar geladen, wat me mee konden nemen. Kleren, bedden, dekens. tafels, stoelen, levensmiddelen zoals aardappelen, tarwe. uien, erwten en bonen, spek en ham. Potten en pannen niet te vergeten. klompen en schoenen en alles wat je zoal in huis nodig hebt. Maar heel veel moesten we achterlaten, dat kon allemaal niet op de kar. Kasten en meubels, karren en speelgoed. vloerbedekking, gereedschap en houtwerk, te veel om op te noemen. Eindelijk daar vertrokken we, na droevig afscheid genomen te hebben van de burens en kennissen. Om beurten mochten wij kinderen boven op de kar zitten en dan weer een eind lopen. We gingen eerst naar Sluishaven, waar de veerboot gereed lag. die ons naar Dinteloord moest varen. Dat was natuurlijk een hele drukte in de haven bij die veerboot. Niet iedereen kon gelijk mee varen. Na lang wachten, het was inmiddels middag geworden, waren wij aan de beurt. De boot was afgeladen vol met mensen en wagens en karren en daar voeren we weg. Na een klein uurtje varen kwamen we in Dinteloord aan. Daar moest alles voorzichtig van de boot afgeladen worden en konden we weer verder rijden. Ik zie mij nog lopen, want ik was 7 jaar en klein van stuk. Met mijn korte beentjes kon ik moeilijk bijhouden. Er werd een touwtje achter de kar gespannen, waar ik mij aan vast kon houden, toen ging het lopen beter! Half in de middag kwamen we in Stampersgat aan en liepen toen verder langs de Rijpersweg richting Oud Gastel. Ik herinner me nog, dat we even stopten bij een tante langs die weg. Ze werd Tante Mina genoemd, omdat ze een ver familielid van vader was. Ze was getrouwd met Clemens Jansen, die schoenmaker was en ze hadden ook een schoenenwinkel. Ze was heel klein van stuk, maar heel uitbundig en lief. Wij kinderen werden verwend met snoep en lekkers. Daarna vertrokken we weer en gingen de Meirstraat in, waar oom Janus en Tante Marie met hun gezin woonden. Zij hadden zeven kinderen en waren met negen dus. Wij waren met tien kinderen, de twee oudste broers waren weg, zoals ik je al verteld heb. Dus met vader en moeder erbij twaalf personen. We woonden dus samen bij elkaar met 21 personen in dat huis. Hoe dat allemaal toen zo maar kon. kunnen we vandaag de dag niet meer begrijpen! Maar het ging gesmeerd. We hadden allemaal een bed om in te slapen. De kinderen met twee of drie bij elkaar

natuurlijk en ook was er eten en drinken genoeg. We aten niet allemaal tegelijk, dat ging gewoon niet, maar in groepen bij elkaar. De grotere eerst en dan de kinderen.

Het was in het begin wel even wennen natuurlijk, alles was vreemd en onwennig, maar je had geen tijd voor heimwee of piekeren. De wereld draaide gewoon verder, zei mijn moeder wel eens. En je had je ouders en broertjes en zusjes rondom je heen. Daar leefde je mee en speelde je mee. We moesten natuurlijk overdag zo gauw mogelijk naar school in Oud Gastel.

Mijn Lagere Schooltijd in Oud **Gastel** op de St. Joannesschool.

Ik moet jullie eerst nog vertellen, dat we op de Kranendijk in Achthuizen, waar we woonden thuis altijd dialect spraken. Dat was het Zeeuwse dialect. Daar zeggen ze tegen alle woorden met een lange ij een ie, dus kijken wordt uitgesproken als kieken en dijk als diek. En tegen een ui zeggen een uu, dus huis wordt huus en zo nog meer woorden. Beschaafd Nederlands werd alleen op school in de klas gesproken en nergens anders. Dus toen wij op school kwamen, werden we natuurlijk uitgelachen. want de andere kinderen in Oud Gastel konden ons niet verstaan. Zij vonden, dat wij maar een raar taaltje spraken. En wij konden het Gastels dialect natuurlijk niet goed verstaan en vonden dat een raar taaltje. Alleen in de klas, als er Nederlands werd gesproken ging het beter. Maar al gauw verstonden we elkaar, want door het spel met kinderen uit de buurt en vriendjes leerden we vlug. We zaten met vier broertjes op de St. Joannesschool in de Veerkensweg. Het waren Toon, Peet. Jan en ikzelf. Het was de oude St. Joannesschool, een groot gebouw, waarin je onder een boog en de poort door naar binnen ging. Toen waren de scholen nog niet gemengd, met jongens en meisjes samen, maar er was een school voor ieder apart. Waarom dat was wisten we ook niet, het was blijkbaar zo gegroeid uit de regels van het Katholieke geloof. Je had dus een jongensschool en een meisjesschool. Op de jongensschool werd er les gegeven door leraren, die wij toen meester noemden. Sommige waren lid van een broedercongregatie en droegen een lange zwarte jurk met een bruine band met een bruin kruis van voren op de borst. Daar zeiden we broeder tegen. Die kloosterorde kwam oorspronkelijk uit Mechelen in België en was genoemd naar Onze Lievevrouw van Barmhartigheid. Zo werd Maria de moeder van Jezus ook wel genoemd. Soms hadden ze ook een grote rozenkrans aan, een soort snoer met allemaal kralen eraan en een kruisje. Daarbij droegen ze met feestdagen een mooie zwarte ronde hoed en in de week soms een klein zwart kalotje op hun hoofd. De school voor meisjes, waar mijn zusjes Nel en Ciny op gingen was de St. Bernardusschool aan de Kerkstraat, vlak naast de kerk. Een oud stuk staat er nog van. Dat was het huis van de zusters die er toen woonden en die ook les gaven op die school. Die zusters waren net als de broeders lid van een kloosterorde of congregatie. Ze kwamen oorspronkelijk uit Etten en de kloosterorde had een heel moeilijke naam. Ze woonden in een mooi wit huis in Etten en

werden dan ook de zusters van het Withof genoemd. Die zusters droegen ook een lang zwart kleed met een zwarte kap over hun hoofd met een wit befje van voren. Je ziet ze soms wel eens in Rome op de televisie. Als ze bij de paus op bezoek zijn. In de eerste klas kwam ik bij een broeder te zitten. Hij was nog jong met blond haar en hij heette broeder Servatius. Zijn eigenlijke naam was Kees Oomen, heb ik later gehoord. Ik herinner me, dat ik een keer een harde schop onder mijn achterwerk heb gehad van hem op de speelplaats. Ik weet nog niet wat ik fout had gedaan! Verder herinner ik me er weinig van. In de tweede klas kwam ik bij een deftige kleine mijnheer te zitten. Hij heette meester van Merrienboer, maar was geen naaste familie hoor. Hij had een leuke bijnaam. Waarom weet ik niet. Alle broeders en meesters hadden toen bijnamen op school. Ook heel veel mensen in Oud Gastel hadden bijnamen. En de kinderen kregen de bijnamen van hun ouders. Kinderen met de naam Lazeroms werden bijvoorbeeld 'pekker' genoemd. Wij werden de 'Zeeuwen' of de 'merries' genoemd. En omdat ik Frans heette werd ik al gauw de 'faai' genoemd. Meester van Merrienboer was wel heel precies en sprak heel beschaafd Nederlands. Als we goed ons best gedaan hadden, kregen we als beloning op het eind van de dag voorlezen. Hij had mooie boeken met avonturen van twee hondjes Flip en Flap. Ik heb er zelf nog een van bewaard om er af en toe in te lezen.

Het einde van de oorlog en de bevrijding van **Oud Gastel**.

Ondertussen hadden mijn ouders een ander huis gekregen, want met 21 personen bij oom Janus in een huis was niet goed vol te houden. Vader kreeg werk bij een boer in de Dorpsstraat. Hij heette Louis Smoor en woonde waar nu de familie J. Paantjes woont. Hij woonde samen met zijn zus Truus. Naast dat huis was vroeger een grote bierbrouwerij geweest van zijn oom met een groot woonhuis. Een gedeelte van het woonhuis was bewoond door de familie de Vot, die konden langs een voordeur naar binnen gaan. Maar het grootste deel van het woonhuis was leeg en daar konden wij gaan wonen. Het adres was Dorpsstraat 27A. Onder het huis lagen drie grote kelders, waar vroeger de biervaten in lagen. En achter het huis was een grote schuur, die konden we ook gebruiken om allerlei spullen in op te bergen. De bierbrouwerij was enkele jaren geleden gesloten. Hij had een naam gehad, namelijk 'de Zwaluw'. Dat kon je nog zien aan sommige houten deuren, daar was boven in een zwaluw in uitgezaagd. En achter de brouwerijschuur was het erf van de boerderij met twee grote schuren en stallen en een grote mesthoop. Achter de boerderij lagen de weilanden met sloten ertussen. Verder was er ook nog een grote boomgaard met een paar hoge appelbomen en een hele grote perenboom. Daar kwamen honderden kleine sappige peertjes aan, wij noemden ze jutepeertjes. Kortom het was een een paradijs om te spelen voor ons. Als het slecht weer was speelden we in de schuren en stallen en bij mooi weer natuurlijk buiten. Na de vakantie van het jaar 1944 kwam de oorlog dichterbij. In juni 1944 had in Frankrijk en niet op Flakkee de invasie plaats gevonden! Wij waren dus voor

niets verhuisd en gevlucht, maar we mochten niet terug naar Achthuizen van de Duitsers. Trouwens alles stond daar onder water en ons huis was geplunderd. Maar tot die tijd was er van de hele oorlog nog weinig te merken geweest in Oud Gastel. Hier en daar woonden Duitse soldaten van de vijand, soms bij de mensen thuis in. Dat ging heel gewoon. Ze werden niet als gemene vijanden gezien door de meeste mensen, denk ik. Ook wij kinderen vonden ze er gewoon uitzien. Ze speelden zelfs af en toe met ons en we kregen er wel eens snoepjes van, dropjes en pepermunt. Ze praten met onze ouders over hun eigen huis in Duitsland of waar ze vandaan kwamen. En lieten foto's zien van hun familie en sommige hadden ook kinderen thuis. In sommige huizen zaten alleen maar Duitsers. Zoals in het huis van de familie Mastboom, Dorpsstraat 44. Ook de St. Joannesschool was door de Duitsers in gebruik genomen en wij konden dus daar niet meer naar school. Toen ging onze klas naar de meisjesschool. Andere klassen gingen naar een cafe of naar de harmoniezaal in de Kerkstraat. We gingen zo af en toe naar school, dan hier dan daar. Maar de Duitse vijand werd steeds zenuwachtiger en strenger en er kwamen andere Duitse soldaten in het dorp. Die zagen er niet meer zo vriendelijk uit. We werden als kinderen gewaarschuwd op te passen en geen scheldwoorden te gebruiken. De Duitsers werden namelijk voor Nazi's en Moffen uitgescholden. Ze kwamen soms langs de huizen om te kijken of er geen radio's meer waren, waar stiekem naar geluisterd werd. We hadden al eerder alle radio's moeten inleveren. De Duitsers pakten ook de fietsen van de mensen af. En de boeren moesten hun paarden en hun vee afgeven en ook aardappelen en graan. Ook kwamen er meer vliegtuigen in de lucht van de Engelsen en de Amerikanen. Die gingen sommige steden en havens in Duitsland bombarderen.

Maar ook werden er soms Duitse schepen en opslagplaatsen gebombardeerd. In Oud Gastel gebeurde dat op zekere dag in de Dorpsstraat, waar nu de drukkerij van Eefsting staat. De bedoeling was waarschijnlijk de B.B.A. garage op de Oudendijk te bombarderen. Die stond op de plaats, waar wij nu wonen. Maar de bommen vielen op een grote schuur, die daar stond en op het woonhuis van de familie van der Horst. In die schuur waren ook Duitse soldaten en vrachtwagens. Enkele soldaten werden gedood. Bij de familie van der Horst was gelukkig niemand gewond. Een van hun kinderen, Niek heette die. zat bij mij in de klas. Ze waren al hun spullen kwijt en moesten naar een ander huis toe. Wij woonden toen in de Dorpsstraat en gingen natuurlijk kijken. om te zien wat er allemaal gebeurd was en vonden het reuze spannend. Op een zondagmorgen in september 1944 hoorden en zagen we ineens honderden vliegtuigen over Oud Gastel vliegen. Het was een indrukwekkend gezicht en ze bleven maar komen. Ik hoor het lawaai nog in mijn oren, als ik er aan denk, want ze vlogen vrij laag. De Duitsers konden of wilden er niets tegen doen. Later, na de oorlog hoorden we, dat het iets te maken had gehad met de 'Slag om Arnhem'. In die vliegtuigen zaten allemaal Engelse soldaten met parachutes aan. Zij werden rond Arnhem neergelaten of 'gedropt' zoals men toen zei. Zij moesten dan

proberen de stad te veroveren en de bruggen over de Rijn in handen te krijgen. Dan was Nederland misschien eerder bevrijd geweest. Maar het is allemaal mislukt, want het duurde nog tot mei 1945, voor de vijand zich overgaf. Maar onze bevrijders, de Engelsen en de Amerikanen zaten al kort in de buurt. Op 4 september 1944 hadden ze België al bijna helemaal bevrijd en zaten ze al in Antwerpen. Maar het zou tot 30 oktober 1944 duren, voor de vijand uit Oud Gastel werd weggejaagd. Je zag wel, dat de echte oorlog steeds dichterbij kwam. We hoefden niet meer naar school toe en speelden zowat heel de dag buiten. Er werden heel veel verhalen verteld, maar of je die moest geloven, wist je niet. Er was geen radio of krant. Trouwens, wat er in de krant stond, was door de Duitsers gecontroleerd en dus niet de waarheid!

De bevrijding van Oud **Gastel**.

En toen kwam de eigenlijke bevrijdingsdag, maandag 30 oktober 1944. Inmiddels waren alle Duitse soldaten uit Oud Gastel vertrokken richting Stampersgat. Ik kan me nog herinneren, dat het kort na de middag was en dat het geheimzinnig stil was in het dorp. Wij, kinderen, stonden voor het huis. Ik zie het nog voor mijn ogen gebeuren. Ineens kwam er een Engelse jeep aanrijden en die reed vanaf de Markt richting Rijpersweg. Na een tijdje keerde hij weer terug. Ik kan me niet herinneren, dat er iets gezegd of geroepen werd. Toen was het even stil en kwam er van de Rijpersweg een Duitse soldaat met een motor aanrijden. Hij reed tot aan ons huis ongeveer, draaide om en verdween toen weer. Later op de middag kwamen er meer Engelse soldaten ons dorp binnenrijden. Ze moesten natuurlijk ergens wonen. Ze trokken in de huizen en de scholen, die de Duitsers verlaten hadden. Maar er kwamen er ook in ons huis. Ze vertelden, dat de vijand zich in Stampersgat achter de rivier de Mark en Dintel hadden ingegraven. Er zou dus echt oorlog komen met kanonnen en bombarde- menten. Het werd nu dus echt gevaarlijk. Wat moesten we doen? Het beste was onder de grond te kruipen in een kelder of zo. Nou, daar hadden wij er drie van onder het huis, dus dat was geluk hebben! Ook de burens kwamen vragen of ze bij ons in de kelder mochten wonen en dat mocht natuurlijk. Want je moest elkaar in tijd van nood natuurlijk helpen. Van planken en kisten werden bedden en tafels gemaakt. We hadden gelukkig ook water in die kelders en er was ook een wc in. Dat was een echte plee, met een plank en een gat er in. Ik was wel eens bang, dat ik er in zou kunnen zakken, als ik er op zat! Ik herinner me, dat ik in die kelder heerlijk heb kunnen slapen en ik vond het zelfs gezellig. De grote mensen waarschijnlijk niet, denk ik. Overdag mochten we wel naar buiten, maar we moesten natuurlijk in de buurt blijven. Ik was acht jaar en voelde wel angst soms, als er geschoten werd, of als ik die soldaten zag met geweren en zo. Vlak voor ons huis is er toen ook iets vreselijks gebeurd. Wij kinderen waren op straat aan het spelen, toen er ineens lawaai van schieten en ontploffingen werden gehoord. De ramen van de huizen sprongen kapot en er vielen stukken steen en dakpannen op straat. Wij renden naar de achterkant van ons huis om

daarlangs in de kelders te komen. De stukken vlogen rond je oren. Wij haalden het gelukkig zonder ongelukken. Maar toevallig liep er ook een moeder op straat met een klein kindje in haar armen. Naderhand hoorden wij, dat ze alle twee dodelijk getroffen werden door de granaten en kogels van de vijand. De vader en de andere kinderen van die familie waren in leven gebleven. Een van die kinderen zat ook bij mij in de klas. Ook onze buurvrouw de Vet met haar dochter werd getroffen. Ze sliepen 's nachts bij ons in de kelder. Ze waren even naar huis terug gegaan om wat spullen te halen. Ze waren toevallig in de gang van hun huis, toen die granaten vielen. Ze werden allebei door stukken en scherven van die granaten in hun lichaam getroffen. De buurvrouw was ineens dood en gestorven. De dochter werd naar het ziekenhuis gebracht en is later toch nog aan haar verwondingen gestorven. Toen besepte je pas van dichtbij, dat de oorlog iets verschrikkelijks was, waar je dood van kon gaan. Ik heb er ook naderhand dikwijls aan moeten denken. Het heeft een week geduurd, voordat Stampersgat bevrijd was van de vijand. Bijna alle huizen waren daar toen kapot geschoten en er zijn veel soldaten en gewone mensen gestorven. De dode soldaten zijn later in Bergen op Zoom begraven. De mensen op het kerkhof in Oud Gastel en Stampersgat. Er was op Stampersgat ook nog een neef van ons door de Duitsers gevangen genomen. Hij heette Jan van Merrienboer en was 18 jaar oud. Hij werd verdacht van spionage en had een wapen bij zich. Hij werd door de Duitsers meegenomen naar Rotterdam en heeft daar toen de doodstraf gekregen en is doodgeschoten. Dat gebeurde op 4 november 1944, precies op de dag dat Stampersgat bevrijd werd. Hij is later op het erekerkhof in Loenen op de Veluwe als verzetsstrijder begraven. Zijn graf kun je daar nog zien. Ik heb hem gekend als een vrolijke man, die ook wel eens langs kwam bij ons in Oud Gastel en dan snoepjes bij zich had voor ons kinderen. Na de bevrijding werd er natuurlijk feest gevierd in Oud Gastel. De grote mensen gingen 's avonds dansen, het leek wel karnaval! De Engelse en Amerikaanse bevrijders brachten ook lekkere dingen mee, die we de laatste jaren niet meer gezien hadden. Zoals bananen en sinaasappels, chocolade, kauwgum en lekkere koekjes. En voor de grote mensen weer sigaretten, in mooie pakjes verpakt. Wij kinderen rookten ook wel eens stiekem. We raapten dan soms de peuken op die op de grond lagen. We haalden de tabak eruit en deden er een nieuw vloeitje papier omheen. Dan hadden we weer een nieuwe sigaret om op te roken. Natuurlijk mochten onze ouders dat niet zien. Maar de oorlog was dan wel bij ons afgelopen, boven de grote rivieren bleef de vijand nog zitten. En het duurde wel tot mei 1945 tot de Duitsers daar zich eindelijk overgaven. Eerst hebben ze nog de verschrikkelijke hongerwinter gehad. Wij in Brabant hadden eten genoeg, kolen en hout om de kachel te stoken was er niet. Er werden stiekem bomen omgehakt en alles wat brandbaar was werd gebruikt om de huizen te verwarmen, stro, vlas, planken. Soms gingen mensen uit Oud Gastel met fietsen en karren naar Roosendaal. Daar was een station en daar waren kolen te vinden, waar de stoomlocomotieven mee gestookt werden. Als je geluk had

kreeg je soms wat van de machinisten, maar soms werden de kolen gewoon gestolen. Mijn vader en moeder waren nog niet helemaal blij met de bevrijding, want mijn twee oudste broers waren nog niet thuis. Gelukkig kwam broer Adrie spoedig thuis. Hij was gevlucht uit de Noordoostpolder, want de Duitsers wilde hem ook naar Duitsland sturen. Mijn oudste broer zat nog steeds daar. We hadden de laatste maanden niets meer van hem gehoord. Vader ging dikwijls tevergeefs naar het station in Roosendaal, om te kijken of hij daar nog niet aangekomen was. Maar het zou nog tot mei 1945 duren, voor hij eindelijk thuis kwam!

Toen Stampersgat bevrijd was, konden we eindelijk weer uit de schuilkelders komen. We zagen toen pas goed, wat er allemaal kapot was. Bijna overal waren de ruiten van de huizen kapot. Ook sommige huizen waren geheel of gedeeltelijk beschadigd. De kerktoren had ook kogelgaten gekregen en grote steenklompen lagen op de grond. Op Stampersgat was het helemaal verschrikkelijk. Bijna alle huizen lagen plat en de toren van de kerk was door het dak naar binnen gevallen. De school was ook in elkaar geschoten. Het ergste was natuurlijk de dood van vele onschuldige mensen en de dood van vele jonge soldaten. De soldaten werden voorlopig op een kerkhof langs de Veerkensweg begraven. Later zijn ze naar het militaire kerkhof in Bergen op Zoom gebracht. Er staat ter herinnering een monument in het dorp voor de soldaten met daarop de namen geschreven. Dit werd in 1949 opgericht. Tegen de muur van de kerk hangen twee platen met daarop de namen van de mensen uit Oud Gastel, die toen gestorven zijn. Kortom, er was heel veel kapotgemaakt en dat moest allemaal weer opgebouwd worden. Maar veel spullen waren niet te krijgen, dus dat heeft heel lang geduurd. Er waren, zoals ik je al verteld heb, ook Nederlandse mensen geweest, die de vijand hadden geholpen. Na de bevrijding werden die soms opgepakt en in de gevangenis gestopt. Sommige meisjes, die op Duitse soldaten verliefd waren geworden werden ook opgepakt. Als straf werden ze kaal geschoren en uitgescholden. Niet iedereen vond dat goed, maar het gebeurde gewoon, ook in Oud Gastel heb ik dat gezien.

Wij als kinderen liepen na de bevrijding heel het dorp door op zoek naar lege granaten en lege kogel hulzen. Die waren van koper en daar konden sommige mensen mooie dingen van maken, zoals warmwaterkruiken, bloemenvazen, asbakken en vloerblikken. Soms vonden we nog kruid in de kogels. Dat kon je dan aansteken en lekker vuurtje mee stoken. Dat mocht natuurlijk niet, maar we deden het toch. Het was heel gevaarlijk, sommige grote mensen en ook wel kinderen zijn er door verbrand of hebben er een arm of been door verloren. Ik heb zelf eens een leeg benzineblik gevonden en daar een lucifer in gegooid. Er kwam een steekvlam uit en mijn wenkbrauwen verbrandden en ook ging een stuk van mijn haar in de fik. Ik schrok me een hoedje en liep hard naar huis. Daar kreeg ik nog meer op mijn kop en moest ik voor straf heel de dag naar bed! Eindelijk kwam de bevrijding van heel het land op 5 mei 1945. Toen was het pas echt feest. Het was voorjaar en er werd een mooie optocht gehouden

door heel het dorp. Versierde wagens met paarden er voor. Zo genaamde soldaten, met geweren en bajonetten, allemaal verklede mensen uit het dorp natuurlijk. Op het sportpark waren er volkspelen voor de kinderen. Zoals hardlopen, zaklopen, verspringen, hoogspringen en mastklimmen. Je kon er leuke prijsjes mee verdienen. De oorlog was gelukkig voorbij en wij kinderen moesten weer gewoon naar school! Mijn ouders en de grotere kinderen wilden niet meer terug naar Achthuizen op Goeree en Overflakkee en wij bleven dan ook in Oud Gastel wonen.

Mijn verdere jaren op de lagere school in Oud **Gastel**.

Ik vertelde jullie al, dat wij in de oorlogsjaren niet altijd naar school gingen, vooral het laatste jaar was het dan hier dan daar en dan weer niet. Ik ging van de tweede naar de derde klas en kwam toen weer bij een broederonderwijzer te zitten en wel bij broeder Theophile Nijman. Hij heette Gerard met zijn voornaam, maar dat wist ik pas later. Ik heb hem heel zijn leven lang gekend. tot hij in 1973 is gestorven. Ik zal er later nog wel eens meer van vertellen. want hij was de oprichter en directeur van de Schippersschool in Oud Gastel. Daar heb ik zelf later bijna 25 jaar les gegeven. Het was een goede leraar, die niet zo streng was en heel goed kon vertellen. Ik kon vrij goed leren en daarom mocht ik al gauw van hem naar de volgende klas. Daar was weer een meester, een deftige mijnheer en die heette meester Tulman. Hij was eerst ook broeder geweest, maar was daar mee gestopt. Meestal moesten ze dan weg van de school, waar ze les gaven, maar hij mocht blijven. Ik vond het ook een goede meester. hij vertelde ook wel eens dingen buiten de reken- en taallessen. Hij gaf je wat mee voor je verdere leven, dat je altijd goed je best moest doen. eerlijk moest zijn en goed op moest passen. Hij deed buiten de school iets voor kinderen in de gevangenis of zo denk ik. Hij was niet getrouwd. Daarna kwam ik in de vijfde klas bij meester Verhaart uit Dinteloord. Die was toen nog heel jong, maar kon goed les geven. Hij werd later ook leraar en directeur op de Schippersschool. Hij woont nu (2003) in Oudenbosch. Daarna kwam ik in de zesde klas bij broeder Canisius Graste. Hij was een meester, die goed les gaf. maar hij was heel streng soms. Hij gaf regelmatig tikken met een stok aan sommige kinderen. En ook wel eens klappen tegen je kop met zijn grote handen. Ik heb het zelf ondervonden en het deed flink pijn ook! Hij wilde soms ook heel aardig zijn tegen sommige kinderen en ging dan heel kort bij ze zitten in de klas en streelde dan hun armen of benen. Dat vonden we toen als kinderen maar heel raar, we wisten niet wat het betekende. Wij vonden het ook niet leuk, want een tijdje later kon hij je weer een klap geven. Toch was hij heel geliefd op school, hij voetbalde mee op de speelplaats, hield van een grapje in de klas en kon ook goed vertellen. Buiten de school was hij dirigent van het zangkoor in de kerk en deed ook veel aan muziek en toneel. Hij voerde musicals en operettes op met de kinderen in de Harmoniezaal, samen met enkele andere broeders. Hij had later ook een toneelclub voor grote mensen, waar oma nog aan meegedaan

heeft en ze gingen soms ook in ander plaatsen optreden.

Wat we allemaal op school leerden.

Ik wil jullie ook nog vertellen, hoe de school er uit zag en wat we daar allemaal deden. De oude Sint Joannesschool is afgebroken en lag aan de Veerkensweg, tegenover de bibliotheek. St. Joannes was een van de leerlingen van Jezus en daar was de school naar genoemd. De klassen waren grote vierkante lokalen met hoge ramen en meestal 4 rijen banken achter elkaar met soms wel meer dan 40 kinderen. De muren en het plafond van de klassen waren heel hoog. Tegen de muren hingen godsdienstige platen en soms landkaarten. Voor in de klassen tegen de muur hingen grote zwarte borden, waar je met krijt op kon schrijven. Daarboven hing een groot kruisbeeld. De klassen lagen aan een brede lange gang, waar ook de wc's waren. De banken zagen er als volgt uit; een smalle plank om op te zitten en een hogere brede plank als tafel. Het was een geheel en je kon er met twee naast elkaar op zitten. Onder de bovenste plank zat een soort open lade, waar je je spullen in kon leggen. In de bovenste plank zaten twee gaten voor de inktpotjes met inkt. Het was in het begin oorlogstijd en veel spullen hadden we niet op school. De vakken waren in de laagste klassen vooral rekenen, taal, lezen en godsdienst. Alle kinderen waren toen katholiek gedoopt en moesten heel veel leren over de godsdienst. We gingen ook elke morgen naar de kerk, naar de heilige mis. Dat werd ook opgeschreven op school, zodat ze wisten, wie er niet geweest was! Verder was er een kleine en een grote catechismus, twee boekjes, waar heel veel vragen en antwoorden in stonden. Die antwoorden moest je allemaal van buiten leren. De eerste vraag was; waartoe zijn wij op aarde? En het antwoord was: wij zijn op aarde om god te dienen en daardoor hier en hiernamaals gelukkig te zijn. Om de twee weken gingen we op een zaterdag speciaal naar de kerk om te biechten. Dan moest je je zonden zeggen tegen de priester, die in een soort kast in de kerk zat. Die kast werd de biechtstoel genoemd, je kunt ze nog zien in sommige kerken. Zonden waren foute dingen, die je gedaan had. Het kon zijn stelen, vloeken, vieze woorden of vechten. Die zonden waren verdeeld in dagelijkse zonden en doodzonden. Dagelijkse zonden waren kinderlijke kleine foute dingen. Doodzonden waren verschrikkelijk dingen, zoals iemand vermoorden of een miljoen gulden stelen. Als je je zonden gezegd had, moest je spijt betuigen en een oefening van berouw bidden. Soms moest je enkele weesgegroetjes extra bidden. Als je 7 jaar was en je kende je catechismus goed, dan mocht je voor de eerste keer naar de kerk om te biechten en je heilige communie te doen. Dat ging met een heleboel kinderen van dezelfde leeftijd tegelijk, jongens en meisjes. Dat gebeurt nu nog met kinderen die katholiek gedoopt zijn. En meestal was dat op een zondag. Ik weet nog, dat ik mijn eerste communie deed, het was in mei 1945, net na de oorlog. Ik heb er nog een fotootje van. Daarna was het thuis feest en kwamen de andere kinderen uit buurt om te 'strooien'. Ik weet nog, dat er een jongen kwam, die papiersnippers in mijn

gezicht gooide. ze noemden dat strooien. Ik kende dat niet en werd kwaad en vond het niet leuk. Maar toen vertelde men, dat dit in Oud Gastel de gewoonte was. De kinderen, die kwamen strooien kregen dan iets lekkers. Ze hadden ook een cadeautje meegebracht, een kerkboekje of een rozenkrans of een schilderijtje van Jezus.

Een schooldag zag er ongeveer zo uit. 's Morgens om 7 uur of half acht stond je thuis op, kleetde je aan en ging je naar de kerk, naar de mis van 8 uur. Dan was er meestal om 6 en 7 uur ook al een mis geweest in de kerk. Je mocht toen voor je te communie ging niet eten of drinken. Ik was misdienaar geworden na mijn communie en moest dan de mis 'dienen' zoals dat genoemd werd. Dus de pastoor helpen op het altaar, zoals nu nog gebeurd. Maar vroeger stond de priester met zijn rug naar de mensen en werd de mis in Oud Gastel aan het grote altaar gedaan. Na de mis ging je thuis eten en dan gauw naar school. Die begon om 09:00 uur. Van tevoren speelde je nog wat op de speelplaats met je vriendjes, tot alle kinderen er waren. Dan mocht een jongen met de bel luiden en gingen alle kinderen, die bij elkaar in een klas zaten achter elkaar, mooi twee aan twee in de rij staan en mondje dicht. Wee, als je te laat was of treuzelde, dat werd je al van tevoren naar binnen gestuurd en moest je voor het bord gaan staan en kreeg je straf, soms een klap voor je kop! De klassen gingen achter elkaar naar binnen toe, jassen en mutsen aan de kapstok en soms ook je vuile klompen of vuile laarzen uit en ieder zocht zijn plekje op in de bank. Dan ging de meester voor de klas staan en werd er gebeden, soms een apart morgengebed. Soms de oefeningen of gebeden van geloof, hoop, liefde en berouw. Dan begon de godsdienstles, het leren van de vragen uit het catechismusboekje of het lezen in de bijbelboekjes. Soms kwam de pastoor of een andere priester godsdienstles geven over de catechismusvragen of de eerste communie. Je had ook nog een tweede of plechtige communie. Die deed je pas, als je in de zesde klas zat, tegelijk met de vorming, zoals dat genoemd werd. Dat kwam de bisschop van Breda doen. Dan moest je de grote catechismus opzeggen en kennen natuurlijk. In de klassen werd er toen door de kinderen bijna alleen maar geluisterd, gepraat werd er alleen door de meester. Als je iets wilde vragen of zeggen. moest je eerst je vinger opsteken. Ook als je naar de wc moest en dat mocht je niet altijd, dus dat gaf wel eens een angstig gevoel. Ik moest nogal eens een keer en je was bang het in je broek te doen, want dan zou iedereen je uitlachen natuurlijk. De leesboekjes kwamen daarna op de bank en iedereen kreeg onverwacht een beurt, dus je moest goed opletten. Als je niet bij was, kreeg je op je kop of moest je het blad voor straf overschrijven. Het waren de boekjes van 'Zien en Zeggen'. Ze gingen over een gezin met kinderen, ze heetten Jan, Mies en Wim. Hele brave boekjes natuurlijk. Dan kwam meestal rekenen. De meester gaf eerst uitleg. Het rekenboekje stond vol met allemaal rijtjes sommen. Die moest je dan overschrijven in een schrift met de goede uitkomst er achter. Daar kreeg je dan later een punt voor. Dat opschrijven moest met pen en inkt gebeuren.

Het was oppassen geblazen, want die pennen gaven vlekken, als je er te veel inkt aan deed of als je buurman je aanstootte. Het waren losse kroontjespennen, die je in het stokje stak. waar je mee kon schrijven. Even soppen in het inktpotje en schrijven maar. Soms had je een vloeipapiertje nodig om het geschrevene af te drogen!

Om half elf was er het speelkwartier en moest iedereen naar buiten. Alleen die straf had, moest binnen blijven. Op de speelplaats werd er meestal gevoetbald, tikkertje gespeeld of overloperijtje, 'smokkelen' noemden wij dat. Ook was er nog een ander spel, dat we deden en dat we 'baren' noemden. Waarom, weet ik niet. Het leek op een soort tikkertje. Die getikt waren, moesten naast elkaar gaan staan. maar konden dan ook weer verlost worden. Hoe het precies ging weet ik zelf niet meer. Soms werd er alleen maar geroepen en geschreeuwd, want er liepen wel een paar honderd kinderen tegelijk buiten. Ook werd er wel eens gevochten en ruzie gemaakt. Maar ik was met vier broers op school en wij hielpen elkaar natuurlijk wel. In de zesde klas, bij broeder Canisius kregen sommige kinderen na schooltijd een soort bijlessen. Daar was ik ook bij. Die kinderen gingen meestal na de lagere school verder leren. Ik mocht na een toelatingsexamen naar de St. Joan Bergmans MULO in Roosendaal. Daar kregen we les van de broeders van Saint Louis uit Oudenbosch, die ook in Roosendaal een klooster hadden. Ik was toen 12 jaar. Daarover later meer.

Wat we buiten schooltijd zoal deden.

Ik heb jullie al verteld, dat we in Oud Gastel de eerste vijf jaar in een heel groot huis in de Dorpsstraat woonden. Naast ons woonde boer Smoor, waar mijn vader werkte. Achter ons huis waren grote schuren en daarachter weilanden met sloten. Het was een echt speelparadijs. We waren bijna altijd buiten, want de televisie bestond toen nog niet en buiten was er veel te zien en te beleven. Ook werd je binnen in de gaten gehouden of hadden ze een karweitje voor je klaar, dus daarom gauw na het eten wegwezen. Ieder had thuis wel een werkje te doen. De een moest de aardappelen schillen of de groente schoonmaken voor het eten. De ander moest meehelpen bedden opdekken of de vloer aanvegen. Een stofzuiger was er toen ook nog niet, dus het moest met de bezem of blik en handveger gedaan worden.

Als we uit school kwamen moesten we ook 'oude' kleren aandoen om te spelen. Als het slecht weer was hielpen we ook de boer in de schuur. De vloer moest geveegd worden of de stallen van de koeien en varkens schoongemaakt worden. Soms moesten er voederbieten gesneden worden en kregen de paarden en koeien hooi en stro. Het vuile stro ging op de mesthoop en dat ging later naar de akkers als mest voor het graan of de aardappels. Het spannendste was het, als het graan in de herfst gedorst werd in de schuur. Dan kwam er een grote dorsmachine met een motor en een grote leren band die om een wiel draaide. Die motor zette de machine in beweging en bovenin werden dan de bossen graan in de machine gestopt. Aan de zijkant van de machine kwam

het graan dan in zakken gelopen. Als de zakken vol waren moesten ze losgemaakt worden. Aan de achterkant kwamen de bossen stro er uit, die opgestapeld werden in de schuur. Het gaf verschrikkelijk veel lawaai en stof, maar dat gaf niets. Ook was het spannend, als er weer eens een varken geslacht moest worden. Hoe dat ging, heb ik jullie al verteld. In het voorjaar en de zomer had mijn vader ook op het land veel werk te doen. We zagen hem dan alleen 's avonds na het werk. Maar soms moesten we ook wel eens meehelpen. Als het hooi in de schuur gebracht moest worden mochten we met paard en kar meerijden naar het hooiland. Daar werd het hooi heel hoog op de kar geladen, een "trein" werd zo'n kar genoemd. Daar mochten we dan boven op zitten, als we naar huis terug gingen. Eerst was er een touw over gespannen, zodat het hooi en wij er niet af konden vallen. In de schuur aangekomen, werd het hooi losgemaakt en opgestapeld tot in de nok van het dak. Boven in de schuur was een soort zoldering gemaakt van ronde boomstammen. Daar werd het hooi dan opgelegd. Het was wel uitkijken, dat je er niet afviel. Wat hebben we daar als kinderen gevaarlijke toeren uitgehaald. Als er geen hooi op lag, liepen wij met blote voeten over die ronde balken heen, levensgevaarlijk. Ze lagen namelijk zeven meter boven de betonnen dorsvloer! Maar we zijn er nooit afgevallen. Nu ik er aan denk, moet ik jullie vertellen, dat wij als kinderen, zeker in de zomer, binnen en buiten, heel veel op blote voeten liepen. Soms zelfs ook naar school toe, met je schoentjes of klompen onder je armen. We speelden ook dikwijls in de kleine boomgaard, die er was. We klommen in de bomen en bouwden er hokken in. Ook op de grond maakten we tenten van stokken en planken. We zouden er een keer ook 's nachts in slapen. Maar toen het 's avonds later werd, zijn we uiteindelijk toch maar binnen naar ons eigen bed gegaan. Het was buiten koud en nat geworden en akelig donker! En er zouden eens dieven of spoken moeten komen. Bij boer Smoor in huis woonde ook een broer van hem met zijn Indische vrouw en kinderen. Zij waren na de oorlog uit Indonesië gekomen. De kinderen leken allemaal een beetje op hun Indische moeder en hadden een mooie lichtbruine kleur. Het waren onze speelkameraadjes geworden en we gingen er ook mee naar school. Een jongen heette Peter Smoor en zat bij mij in de klas. Veertig jaar later heb ik hem nog eens een keer terug gezien. Er waren nog twee jongens Jan en Frans en nog drie meisjes. Soms kwamen er nog andere nichtjes bij de familie Smoor logeren. Ze praatten wel een beetje deftiger dan wij, want ze kwamen uit de stad. Wij zagen er denk ik een beetje te 'verwilderd' uit voor die kinderen en zij speelden niet met ons.

Die Indische jongens waren hele fijne vriendjes en wisten heel veel. Vooral Frans hield veel van planten en dieren. Hij is later naar Schotland gegaan.

We gingen toen ook niet op vakantie, net als nu. Een enkele keer gingen we naar de dierentuin in Rotterdam. Ook herinner ik me dat ik een keer mee mocht op bezoek bij een tante, die zuster was in een klooster in Sint Niklaas in België. Zij heette zuster Tharcissia en was een zusje van mijn vader. Wij gingen

vanuit Roosendaal met de trein. Nou, het was een hele belevenis en een echte wereldreis. Zoiets vergeet je dan ook niet gauw.

Maar als het vakantie was, bleven we gewoonlijk thuis en speelden buiten. Daarnaast hadden we allerlei werkjes te doen, het een minder leuk dan het ander. 's Morgens moest ik meestal eerst altijd naar de kerk om de H. Mis te dienen. Ook als er een begrafenis- of een trouwmis was, was ik bijna altijd present in de kerk. Dat vond ik toen meestal wel leuk. Minder leuk was, dat we in de grote vakantietijd heel dikwijls kleine zilveruitjes moesten schoonmaken. Die moesten we gaan halen in de grote schuur van Jan Oomen aan de Oudendijk. Ongeveer, waar nu de parkeerplaats achter de Burgemeester ligt. Die juintjes [uitjes] zaten in zakken van 30 kilo ongeveer. Die zakken werden dan op de kar of op de fiets geladen en mee naar huis genomen. Daar werden ze stuk voor stuk schoongemaakt met een klein mesje. Je moest er het kopje en het staartje af snijden. Ze werden dan gewassen en weer in de zak terug gebracht. Dan kreeg je er wat geld voor en hoe meer juintjes schoongemaakt, hoe meer geld natuurlijk. Nou, dat werk vonden we minder leuk, maar ja je moest meehelpen natuurlijk en je kost verdienen. Maar het ergste vonden we, dat je er zo van ging stinken naar de juin! Bah! Maar je kreeg er ook wat extra geld van voor de kermis en dat was weer wel leuk!

Welke spelletjes we zoal deden, binnen en buiten.

Ik heb jullie verteld, welke spelletjes we soms op het schoolplein deden, zoals tikkertje, smokkelen en 'baren'. We speelden het liefste buiten. Toen kon je nog gewoon in de Dorpsstraat spelen, want heel veel auto's waren er nog niet. We speelden met de kinderen uit de buurt, zoals overloperkje, tikkertje en wegkruiperkje. Soms was het de tijd van het touwtje springen. Een meisjesspel, maar soms deden we als jongetjes ook wel eens mee. Er was een liedje van en dat ging zo: Ello wiesje, ello a, sjoempapa, sjoempapa, ello wiesje ello a, sjoempapa. Dan weer was het de tijd van balletjesspellen. met twee of meer ballen, ook meer een meisjesspel, maar ik vond het ook wel leuk en kon het zelfs wel met drie ballen tegelijk. Dan weer was het de knikkertijd en werd er fel geknikkerd met een putje of kuiltje. Soms was het knikkers schieten en moest je de knikkers van anderen proberen te raken. Een spel wat je nu niet meer ziet spelen en wat wij wel deden was 'landverovertje'. Je deed dat met zijn tweeen. Je had er een mes of een scherpe vijl bij nodig. Je tekende op de grond in het zand een vierkant. wat je in tweeen deelde. Ieder kreeg dan een eigen stuk 'Land'. Om de beurt mocht je met je mes gooien en proberen een stuk van andermans land af te snijden. Als je niets meer over had was je verloren. Een ander spelletje, wat we deden was 'mutje steken'. Het ging zo. Op een lijn op de grond tekende je een lijn met een vierkant er op. In dat vierkant tekende je een klein rechthoekje op dezelfde lijn. Op een meter of tien afstand werd er weer een lijn getrokken. Daar moest je bij het begin dan achter gaan staan. Je had er centen bij nodig en je kon het met meerderen tegelijk spelen. De bedoeling

was, dat je je centen vanachter de lijn in dat kleine rechthoekje probeerde te gooien. Wie er de meeste centen in dat kleine rechthoekje had gegooid, had dan gewonnen en mocht de centen van de andere deelnemers dan gewoon hebben. Je moest dus wel goed kunnen mikken! Dan waren er ook nog de gewone wedstrijdspelletjes die we deden, zoals hardlopen, hoogspringen, verspringen, zakken lopen en touw trekken. Een ander spel was bokspringen, een soort haasje overspringen was dat. Je vroeg dan op het laatst 'bok. bok. hoeveel horens heeft de bok?'. Dan was er nog een spel wat daarop leek en dat wij 'piekeloweeen' noemden. Je maakte van je zakdoek een muis en die moest je op je hoofd leggen. Dan moest er een kind krom staan en dan moest je daarover springen. Je zakdoekmuis viel dan ergens weg en die achter je aankwamen moesten dan proberen met hun zakdoek jouw zakdoek aan te raken. Als dat gebeurde viel je af en moest je wachten tot de anderen klaar waren. Wie het laatst zijn zakdoek had gehouden had gewonnen. Een ander spel was, dat er een jongen tegen de muur moest gaan staan met zijn ogen dicht en zijn ene hand onder zijn andere arm door tegen zijn zijkant moest leggen. De andere jongens stonden achter hem en gaven dan om de beurt een harde klap tegen die hand. De jongen tegen de muur aan, moest dan raden wie dat gedaan had. Het was een ruw spelletje en er werd soms keihard geslagen. Dus je moest van tevoren wel weten of je mee wou doen en niet kleinzerig zijn! Natuurlijk deden we in de weien achter de boerderij ook slootje springen of polstok springen. Ook wel eens stiekem appeltjes weghalen in de tuinen van andere mensen die daar woonden. En ook visjes vangen of kikkers in de sloten. Met die kikkers werd er soms een gemeen spelletje gedaan. Als de kikker gevangen was, pakte men soms een hol strootje of een rietje en stak dat bij die kikker in zijn holletje. Dan werd er lucht in geblazen en werd die kikker heel dik. Soms werd er ook bij een vreemde poes of hond, die gevangen werd een touw met lege blikjes aan zijn staart gebonden. Die beestjes werden heel bang en angstig als ze dan wegliepen met dat lawaai achter zich aan! In het voorjaar werden er ook veel meikevers door ons gevangen. We noemden ze mulders of molenaars. Ook die bonden we dan soms een garendraadje aan der pootjes, zodat ze niet konden wegvliegen. We bewaarden die meikevers in glazen potjes met een deksel erop. waar we met spijkers gaatjes in hadden gemaakt. We gaven ze blaadjes van de beuken- of meidoornhaag te eten. Tegenwoordig zie je die kevers bijna niet meer. We zongen een liedje om de meikevers aan het vliegen te krijgen en dat ging zo: "Mulder, mulder, tel je geld, anders komen de dieven en die nemen je mee naar het veld."

Ook toen werd er natuurlijk door de jongens gevoetbald. We hadden in de oorlog geen echte leren ballen, maar maakten een bal van reepjes doorgesneden fietsband. Die deden we dan rond een stuk lap binden, zodat er ten slotte een ronde keiharde bal te voorschijn kwam. En maar voetballen, soms zelfs op blote voeten. We deden dat op een veldje achter de bakkerij van Van Sprundel in de Dorpsstraat. Daarnaast speelden we soldaatje of indiaantje met

de andere kinderen en dan kon het er wel eens hard aan toe gaan. Soms werd er zelfs gevochten en geslagen. Ook maakten we 'klapbuizen' in de zomer. Dan werd er een vliertak van 20 cm. afgesneden en uitgehold. Van een ander houtje maakten we een soort pijl, die we in dat uitgeholde stukje vliertak konden steken. Van stukken krantenpapier maakten we natte proppen met speeksel [we zeiden daar altijd tuf tegen] uit onze mond. De ene natte prop werd aan de voorkant in dat houten buisje gestopt en de andere prop aan de achterkant. Dan werd het pijltje er in gestopt. Als je nou heel hard op dat pijltje sloeg vloog een prop eruit. Zo kon je daar mee schieten! Zo maakten we ook katapulten van hout, waar we mee schoten, door er een steentje tussen te leggen. Hier moest je mee uitkijken, want je kon er ramen mee kapot schieten, maar ook iemand mee in zijn ogen raken! Natuurlijk maakten we soms ook bogen en pijlen om mee te schieten. In de winter gingen we sneeuwballen gooien en sneeuwpoppen maken. Ook leerden we schaatsen op de buitenvijver van het oude hof op de markt en in de dreef. En sleetje rijden en trekken, soms met en hele rij achter elkaar gebonden. Er werden ook spiegelgladde glijbanen gemaakt op het ijs. Daar kon je na een aanloop heerlijk op glijden of 'slidderen' zoals wij het noemden. Soms deden we 'pieksleen'. Dan had je twee houten stokken nodig met een spijker er in. Je ging op de slee zitten en stak met die stokken naast je in het ijs. Zo kon je dan vooruit komen.

Wie woonden er toen zoal **bij** ons in de buurt op de Dorpsstraat?

Ik ga jullie nu iets vertellen van de straat, waarin wij woonden vanaf 1944 tot 1949. Ik ga met jullie staan op de hoek Rijpersweg / Dorpsstraat. Die hoek werd toe nog de heuvel genoemd. Wij lopen nu samen aan de rechterkant van de Dorpsstraat richting de kerk. Op de hoek heb je een heel mooi huis achter een hek. Daar woonde toen de familie Verholen, dacht ik. Vader Piet Verholen was toen wethouder in onze oude gemeente Oud en Nieuw Gastel. Daarnaast woonde de familie Bennaers. Die noemden wij de varkensboer. Hij handelde met zijn zoon in varkens en biggen. Hij was een heel dikke mijnheer, zijn buikje was heel rond en bol. Hij kon zijn eigen schoenen niet zien, zeiden we altijd. Sommige kinderen zeiden het nog wel eens iets anders, maar dat is niet zo netjes! Hij had een dikke paarse neus en lustte dus graag een borreltje. Mijn broertje Jan werkte er heel dikwijls, hij hielp hem altijd bij het verzorgen van de varkens. Soms moest hij mee helpen bij het biggen snijden. Ik heb dat ook wel eens gedaan. Je moest dan de kleine biggetjes vast houden en dan werd er door de varkensboer met een scherp mesje een sneetje in de buik gesneden. Dan ging hij er met zijn vingers in, haalde een soort spiertje voor de dag en sneed dat door. Dan konden die biggen geen jongen meer krijgen of maken, ze werden dus alleen vetgemest om later geslacht te worden. De biggetjes gilden wel verschrikkelijk hard soms. ze hadden ook gevoel natuurlijk. Het sneetje werd weer dichtgenaaid en ontsmet en dan liepen ze weer vrolijk rond. Die familie Bennaers woonde in een heel mooi huis. Het was vroeger een oude

pastorie geweest van de kerk. De varkensschuur lag achter het huis. Een eindje verder woonde bakker van Hooydonk. Zij hadden een 8-tal kinderen. denk ik. Die waren een beetje jonger dan wij. Ik herinner me daar een hele droevige gebeurtenis van. Een klein kindje van het gezin was daar heel jong gestorven. Het lag in een kistje voor het raam. zodat wij het allemaal goed konden zien. Zoiets vergeet je nooit meer. We gingen allemaal mee naar de kerk, toen het begraven werd. Daarnaast woonde de familie Ribbens. Vader Ribbens was lang brandweercommandant. Er waren twee jongens en een meisje. Een van die jongens was heel lang mijn vriendje, hij heette Piet. Wij zeiden de Pietel tegen hem. iedereen had toen bijna een bijnaam. Zijn broer heette Rob, maar wij noemden hem Mat. Zijn zusje was licht gehandicapt en heette Lieske. De ouders waren hele lieve mensen en wij speelden graag in de grote tuin achter het huis. Dat was een boomgaard met appel- en perenbomen. Er lag een grote heg omheen. Soms hadden kinderen daar gaten ingemaakt om stiekem appeltjes te jatten. Die maakten wij weer dicht of we legden er vieze drollen of hondenpoep weg, zodat ze wel zouden wegblijven! Er woonde ook een oude oma, tante Sjo werd ze genoemd, bij de familie in. Die had een klein winkeltje voor tabak en snoep. Daarnaast woonde de familie Brocatus. Dat waren drie deftige dames. Hun vader was onderwijzer geweest. De moeder en de twee dochters verdienden de kost met het naaien van kleren voor de rijkere mensen van het dorp. Ze konden ook heel mooi borduren en waren actief voor de Gastelse missionarissen. Dat waren Gastelse priesters, die in Afrika of andere arme landen werkten. De dames B. probeerden met andere vrouwen geld te verzamelen voor die priesters, zodat zij in die landen scholen en ziekenhuizen konden bouwen. Een soort ontwikkelingswerk zouden we nu zeggen. Daarnaast woonde een slager, de familie van der Lint. Er waren toen alleen nog meisjes. Er was wel een jongen geweest, maar daar was iets heel geheimzinnigs mee gebeurd. Hij was nog maar 18 jaar oud en is op een avond dood in de Dorpsstraat gevonden, werd er verteld. Daarnaast woonde de familie Luijks. Het was een apart gezin, met heel muzikale kinderen. Op zomeravonden speelden ze buiten viool. Vader Luijks kon ook heel goed toneel spelen en was schilder van zijn vak. Dan volgde een bakkerswinkel met een grote bakkerij erachter. Daar woonden twee broers met hun gezinnen, de in heel Gastel bekende families van Sprundel. De bijnaam was de 'keu'. Er waren heel wat kinderen en een jongen zat bij mij in de klas. Hij heette Peet en is later met tante An getrouwd. Wat hebben we daar in de buurt veel gespeeld en plezier gehad. Ik heb al verteld van het voetballen. De gebroeders van Sprundel waren heel muzikaal en echte toneelspelers. Ze hadden een toneelclub. waar ze grote operettes en musicals mee opvoerden. Daar ging heel Oud Gastel naar kijken. Ze waren heel mooi om te zien en er werd uitbundig gelachen om alle leuke en gekke dingen die ze deden. De zolders boven in de bakkerij werden in de oorlog gebruikt om bladeren van tabaksplanten te drogen. Ze noemden dat toen 'eigen teelt tabak', omdat er uit het buitenland geen tabak meer te koop was.

Dorpsstraat 73 ± 1940

Dorpsstraat 19, nu Julianastraat

Oorpsstraat 35"

Dorpsstraat 17, nu apotheek

Oorpsstraat 27, nu Novalux

Dorpsstraat 15, kosterswoning N.H. kerk

Ook werden er appeltjes gedroogd. Dat ging zo. Iedereen moest dan meehelpen om de appels te schillen. Er werd een gat ingemaakt en de appels werden in schijfjes gesneden. Die schijfjes werden dan aan een lang touw gehangen en op die bakkerijzolder gedroogd. Later werden ze dan gekookt en als groente bij de aardappels opgegeten. Naast de bakkerij woonde de familie Voermans. Het was ook een heel groot gezin. We speelden en ravotten samen. Het waren grote deugnieten, net als wij soms. Soms liepen we 's avonds langs de huizen en duwden dan stiekem op de bel, 'belletje trekken' noemden we dat. De mensen kwamen voor niks naar buiten en werden soms erg kwaad, maar wij waren dan al lang weg natuurlijk! De oudste zoon was bij een Duits legeronderdeel. dat tegen de Russen ging vechten. Hij is in 1944 in Berlijn gesneuveld. Wat verder woonde de familie van Alphen. Hij heette Simon en had een mooie bijnaam gekregen, namelijk Simon Pijpekop, omdat hij altijd pijp rookte. Het was een vrolijke, maar aparte man. Dan kwam er een winkel van de familie Dingenouts. De Dingo werd hij genoemd, naar het merk winkelproducten, dat er verkocht werd. Er stond een mooie dingo-hond op. Het was een precieze deftige man en alle levensmiddelen waren te koop in deze heel nette winkel. Daarnaast was de elektriciteitswinkel van de familie de Veth. Jan en Marie de Veth hadden geen kinderen, maar waren heel actief in allerlei clubs. Hij was vooral een fanatieke brandweerman. Ik zie hem nog rijden als een gek op zijn fiets naar de brandweergarage, als de sirene gegaan was. Dan kwam de sigarenwinkel van de familie Suijkerbuijk. Moeder Suijkerbuijk was een kordate praatgrage tante en werd Kee genoemd. Vader Suijkerbuijk was timmerman, stil en teruggetrokken en is lang ziek geweest. Er was een zoon Adrie, waar ik dikwijls, toen ik op de MULO zat, samen bij hem thuis huiswerk mee maakte. Daarna kwam het huis van de familie De Raadt. Een zoon ervan was pastoor in België. Dan kwam er het huis van de familie Peeters. Twee of drie heel oude mensen. Later kwam er de hoedenwinkel van de familie van Nispen. Een paar huizen verder was de slagerij-winkel van Wout Bus. Hij was een heel actief baasje met een groot gezin. Hij deed van alles om de kost ervoor te verdienen. Achter de winkel was de slagerij, waar hij zelf het vee slachtte. Verder ging hij ook bij de boeren en andere mensen aan huis slachten, wanneer er om gevraagd werd. Ook bracht hij met een grote mand voor op zijn fiets het vlees rond in het dorp. Hij praatte honderd uit en soms waren het wel heel 'sterke' verhalen. Hij was altijd heel opgewekt, zag er heel mager uit, maar is heel oud geworden.

Op de hoek van de Koelestraat kreeg je dan de winkel van de familie van Oosterhout. Hij was een schilder, een echte goede vakman. Je kon er behangen en verfspullen kopen om zelf iets aan je huis te doen.

Aan de andere kant op de hoek woonde de familie de Jongh. Het was een textielwinkel. Er waren geen kinderen. Later kwam er de garage van de heer van Sprundel met benzinepomp voor de deur. Dan kreeg je het mooie huis van

het waterschap Mark en Dintel. Verder woonde er aan die kant nog de familie de Vries. Hun zoon Koen zat bij mijn broer Peet in de klas. Dan kreeg je de familie van der Horst. Ik heb er al van verteld, hun huis werd namelijk gebombardeerd. Ze werden later burens van ons, toen wij in 1949 naar de Wilhelminastraat verhuisden. Dan kwam het huis van mevrouw T. Meesters. Zij was een wat schriële ongehuwde dame. Zij liep stilletjes over straat, als zij haar boodschapjes deed.

Ernaast was een groene poort, welke de ingang was naar de smederij van Klaasje de Ronde. Hij woonde er samen met zijn twee ongetrouwde zusters. De smederij was een heel oude werkplaats met een groot aambeeld en een groot smidsvuur onder een zwarte schouw. Als er een paard nieuwe hoefijzers kreeg, mochten wij mee gaan kijken. Klaas was een dik rond baasje. lekker zwart en bezweet van het werk. Het paard werd in de hoefstal vastgezet en het oude versleten hoefijzer werd er afgehaald. Het nieuwe ijzer werd gepast en daarna in het vuur gelegd om gloeiend verhit te worden. Soms moest het vuur aangeblazen worden met een blaasbalg, een grote leren zak. waar lucht mee door het vuur werd gepompt. Dan pakte Klaas een grote hamer en maakte het ijzer op het aambeeld in de goede maat. Af en toe paste hij het nog eens, wat een grote rookwolk en een indringende stank veroorzaakte. Daarna werd het ijzer in een bak water afgekoeld en werd het met grote spijkers op de hoef van het paard vastgespijkerd. Dan werd er nog wat gevijld en was het karwei klaar. Soms moesten er twee of meer ijzers verwisseld worden en duurde het werk langer. Dan kwam de winkel van de schilder Nard Heshof. De winkel werd echter naar zijn vrouw genoemd, in de volksmond 'de winkel van Mientje Dingenouts'. Het was een soort bazar, waar van alles te koop was. Dan stond er verder tussen enkele woonhuizen de slagerswinkel van Sjefke Mol. Hij was een opgeruimd en kwiek baasje, die iedereen graag mocht. Dan kwam de winkel van kapper Jan Engelen. Die stond bekend om zijn vele dorpsverhalen. Hij was heel voorkomend en vriendelijk en sprak iedereen aan met mijnheer. Later ging hij op de Markt wonen. Dan kwam de familie Hopstaken. Er waren enkel dames, die naaister waren en kleren maakten. Later kwam op de hoek van de Julianastraat de bloemenwinkel van Lauran Koevoets. Hij was een bekwaam bloemist met hart voor de zaak.

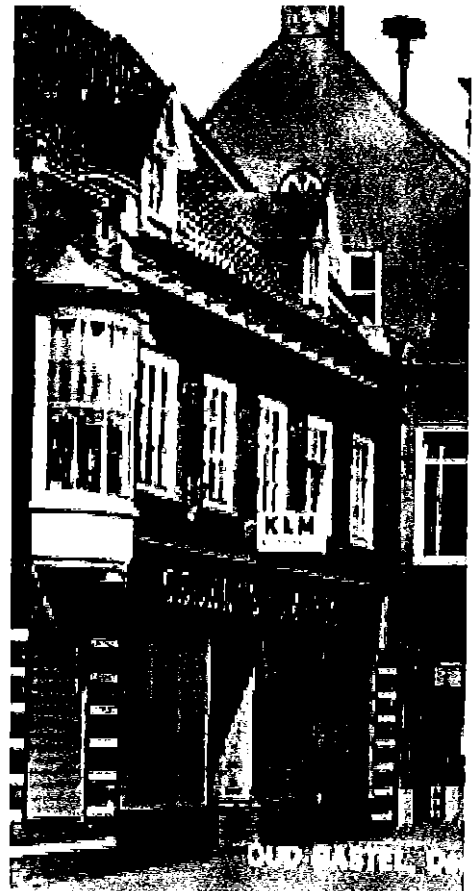
Op de plaats van de ingang van Julianastraat stond vroeger een kruidenierswinkel van bakker Heijnen, later Verbunt. Er waren veel jongens en meisjes in dat gezin, die meehielpen in de zaak. Later is het gezin naar Roosendaal vertrokken. Daarnaast stond het huis van de familie van Nispen. Hij was timmerman van zijn vak. Het was een groot gezin met vier zoons en vier dochters. Dan kwam er een binnenpleintje, waar de bekende Giel Tak woonde met zijn gezin. Dan kreeg je de protestantse kerk met daarnaast het politiebureau en dan kwam het huis van notaris Mol. Dit huis is later gemeentehuis geworden. Dan volgde de winkel van smid en koperslager Jan van Iersel. Later kruidenierswinkel en nu C 1000.

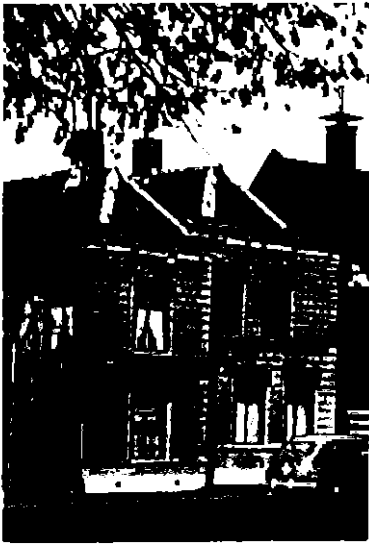
Nederlands Hervormde Kerk aan de Dorpsstraat

Dorpsstraat 9,
voormalig gemeentehuis ± 1960

Dorpsstraat 5
Winkel Geleijns - Embregts,
nu C1000

Dorpsstraat 3,
familie de Bie

Markt. afgebroken

Markt 3,
winkel Bruno van Aalst

Dorpsstraat 1,
nu confectie Karremans

Markt 2,
kapper Jan van Engelen

Markt 7,
nu cafetaria 'De Linde'

Markt 6, nu Read Shop

Dan kwam het mooie huis van de rijke familie de Bie. Er woonde een broer Jef en zus Treeske. Met hen zijn de laatste van de Gastelse de Bie uitgestorven. Later werd het een witgele kruisgebouw en nu Sweere assurantie kantoor. Dan kwam het Marktstraatje, vroeger het 'piesgangetje' genoemd. We zijn dan inmiddels op de Markt aangekomen. Daarnaast was de winkel van de familie Geleijns, nu fotografie van Kalmthout. Dan kwam het cafe Marktzicht van de familie Peeters, later Vogelaars vroeger het 'huis van negotie' genoemd. Dan kwamen er een paar heel oude huisjes met o.a. de familie Roozen. Daar-tussen was de winkel van de familie van den Berg. Vader is vroeg gestorven en moeder dreef de zaak. Vader had aan de achterzijde van de zaak een klompenmakerij, waar veel mensen klant waren. Wij als kinderen gingen er naar toe als de klep van de klomp was gebroken. Dan kwam op de hoek met de Veerkensweg de bakkerij met winkel van de familie van der Heijden. Er waren veel kinderen, die mee hielpen in de zaak en later ook een winkel begonnen. Bakker van der Heijden zelf was een echte dikke ronde bakker en heel actief in de voetbal. Daarnaast was het bekende cafe restaurant 'De duizend Vreese' van de familie de Wit. Later kwam er de familie Daams.

De Dorpsstraat vanaf de kerk en weer terug.

Teruglopend vanaf de kerk kreeg je eerst cafe 'Onder de Toren', een echt oud boerencafe van de familie Rademakers. Er was aan de voorkant een kleine kamer met biljart en tapkast. Aan de achterzijde was een grotere zaal, die er pas later is aangebouwd. Nu staat het leeg en wordt waarschijnlijk afgebroken of hopelijk weer gerestaureerd. Er liggen heel oude kelders onder. Dan kreeg je het huis van de familie van Mechelen. Vader was gemeentesecretaris. Dan kwam het grote pand aan de Markt, wat het 'Gastelse Hof' werd genoemd. Het zal er vroeger rijk en mooi hebben uitgezien, maar het was door leegstand haveloos geworden. Men wilde er gemeentehuis van maken. Dit is jammer genoeg niet gelukt en het werd rond 1960 afgebroken. Er waren eerst nog wel enkele winkels in ondergebracht. Ik herinner mij de groentewinkel van de familie Havermans en de zadelmakerij van de familie Melsen. Voor het Hof stond een mooie rij hoge bomen. Die kant van de Markt is nu helemaal anders geworden. Op de Markt stonden nog twee oude pompen. Een werkte er toen nog. De andere was gedeeltelijk al gesloopt. Naast het Hof weer enkele huizen, waar onder andere de familie Tak in woonde. Hij was koster in de kerk en zij was mutsenmaakster. Dat was een uitstervend beroep. Zij kon nog de oude Brabantse witte mutsen maken, die de boerinnen vroeger droegen. Dan kreeg je in de hoek van de Markt de smederij van de familie Vervaart. Het was een mooi huis met een smidse ervoor, waar het paard de hoefijzers werd aange-meten. Daarnaast woonde de familie Vervaart. Ook weer een groot gezin met 9 kinderen. Een jongen Jan geheten, zat bij mij in de klas. Wij speelden er wel eens achter het huis. Daar was een mooie boomgaard. Het huis is later helemaal verbouwd en vernieuwd. Dan kwam het huis met het trapgeveltje en

op de hoek de winkel van de familie Akkermans. Het is een bekende familie, van oorsprong schilders. Enkele familieleden, Frans en Piet Akkermans konden ook mooi tekenen. Ze waren ook altijd erg geïnteresseerd in de Gastelse geschiedenis. Even om de hoek van de Markt stond en staat het beeld van de Goede Herder. Het werd daar in 1927 geplaatst ter herinnering aan het zilveren priesterfeest van pastoor Damen. Dan kwam het postkantoor, nu makelaardij. Ernaast lag het huis van dokter van 't Hullenaar, de vader van de huidige dokter. Dan kwam er een straatje, waar nog enkele kleine huisjes in stonden en een soort boerderijtje met een grote tuin van de familie Broos. Dan kwam het gemeentehuis, met daarnaast het cachot of 'politiekotje' zoals het werd genoemd. Nu is er een grote meubelwinkel van de familie Bus. Dan kwam het textielwinkeltje van de familie Bus met daarachter de timmermanswerkplaats van vader Bus. Hij is vrij jong overleden. Moeder bleef achter met een groot gezin met vier jongens en een meisje. Een zoon, Peter Bus zat bij mij in de klas en ging later ook met mij naar de MULO in Roosendaal. Dan kwam even verder een huis, wat bijna op straat stond, het had maar een smal stoepje. Het leek toen al een oud huis. Er woonden oudere mensen de familie Heshof, later de familie Bus. Daarnaast woonde de familie van Leengoed, waarvan er enkele dames ongetrouwd zijn gebleven. Dan kwam er het sigarenwinkeltje van Marieke Nijman. Het was een apart dametje, heel mager en altijd pratend over het weer. Ze was heel nieuwsgierig en wilde graag alles weten. Wij gingen er voor de oudere broers allerlei rookspullen halen, maar hadden soms moeite om snel weg te komen. Dan kwam er een mooi huis van de familie Feddes. Zij hadden vroeger de slagerswinkel gehad aan de overkant. Er was een ongehuwde dochter, die onderwijzeres was. Dan kwam er weer een karakteristiek huis van de familie van Domburg. Er woonden een ongetrouwde zoon Geert van Domburg en twee ongetrouwde zusters samen. Daarbij hadden ze ook meester Tulmans in de kost. Ze hadden een rolluikenfabriek. Ernaast waren nog enkele kleine huisjes, waar families woonden. die in de fabriek werkten. Dan kwam het koetsiershuis en het grote woonhuis met bordes van de familie Mastboom in het Mastboomhuis. Vader A. Mastboom was burgemeester geweest van Oud en Nieuw Gastel van 1898 tot 1940! Zoon en vrijgezel Henri Mastboom zou hem graag opgevolgd hebben, maar dat mislukte en zorgde voor groot ongenoegen in de familie. De zoon is heel oud geworden en in het jaar 2000 gestorven. Hij had van tevoren een prachtige ouderwetse begrafenis geregeld met rijtuigen. paarden en koetsen. Achter het huis was een heel grote tuin met fruitbomen. De familie stond als heel deftig en ouderwets bekend. Daarnaast stond het huis van burgemeester Hofland. Het was een heel groot gezin met 12 kinderen. Een zoon, Rudolf Hofland zat bij mij in de klas. Zij speelden zelden buiten op straat en zagen altijd heel netjes en mooi. Een enkel keertje ben ik er als kind wel eens geweest. Het was er natuurlijk veel mooier dan bij ons thuis! Dan kwam er een schilderswinkel van de familie van Merrienboer. Daarnaast stond het cafe 'In de drie snoeken' van

Hoek Markt.
bakker van der Heijden

Cafe Onder de Toren

Het Hof Markt,
nu Dirk v.d. Broek

R.K. Kerk voor 1900

Openbare school in de Dreef

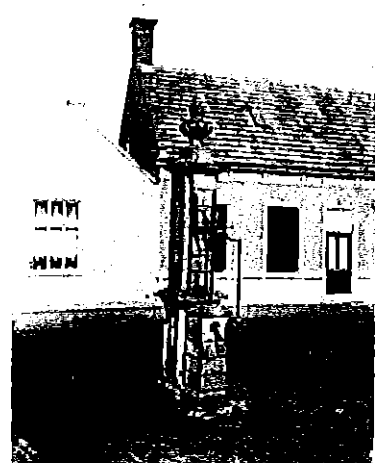
Het Hof Markt

Oude gemeentehuis
op de Markt ± 1900

Markt. nu juwelier Oomen

Pomp op de Markt

Markt. familie Veraart

Lindeboom op de Markt, ± 1970

Markt. familie Akkermans

Markt. winkel Akkermans

Beeld De goede Herder aan de Dorpsstraat
± 1927

Postkantoor

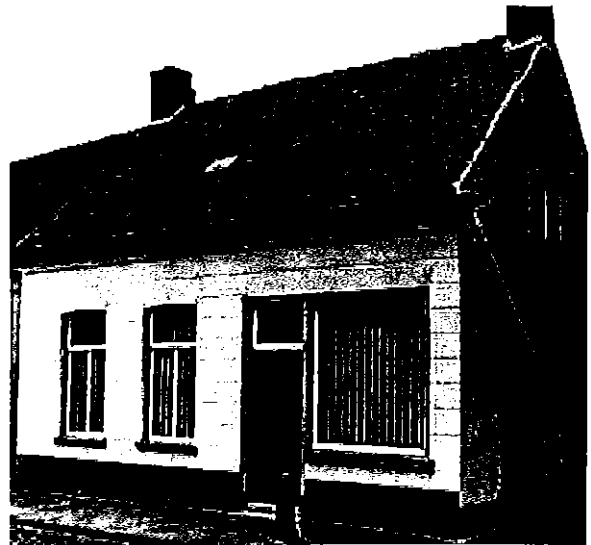
Dorpsstraat 2, postkantoor

Dorpsstraat 18,
nu bij woninginrichting Bus

Dorpsstraat 6, dokter 't Hullenaar

Dorpsstraat 20

Dorpsstraat 14 - 16,
nu woninginrichting Bus

Dorpsstraat 22,
familie van Leengoed, nu familie Akkermans

Dorpsstraat 28,
sigarenzaak M. Nijman

Dorpsstraat 46, van 1940- 1961
ambtswoning burgemeester Hoffand

Dorpsstraat 44. Mastboomhuis

Dorpsstraat 50,
tot 1988 cafe In de Drie Snoeken
daarna dorpsmuseum In de Drie Snoeken

een andere familie van Merrienboer, naamgenoten. Vader Adrianus van Merrienboer had op de Olympische spelen van 1920 in Antwerpen een gouden medaille gewonnen met het boogschieten. Er was achter het cafe een lange schietbaan gemaakt, die 'doel' werd genoemd. Op het eind van het doel waren borden met schietschijven opgehangen, waar de boogschutters op konden schieten met pijl en boog. Wij kinderen mochten soms de pijlen, die geschoten waren, weer op gaan rapen en terugbrengen bij de schutters. We kregen daar soms ook een paar centen voor, waar we snoep voor konden kopen. We kochten dan een 'bakkesvol', een grote toffee, voor 1 cent per stuk of een stuk eetbaar papier of een kauwgumbal. Na weer enkele huizen kwam er een mooi huis, dat weer een beetje naar voren stond. Het staat er nu nog. Dan kwam er een dameskapsalon van de familie de Wolf. Er waren drie kinderen. Moeder sprak met een Duits accent. De meisjes speelden met ons op straat. Een meisje was vriendin van mijn zus Ciny. Ze verongelukte heel jong, wat een grote verslagenheid teweegbracht in heel het dorp. Dan kwam het huis van de postbode Meesters. Hij had twee zoons, Hennie en Tinie, die later beiden verder studeerden. Dan kwam het huis van de familie Hennekam. Het was een groot gezin met drie jongens en vier meisjes, dacht ik. Enkele meisjes waren van onze leeftijd en speelden met ons op straat. Mijn broer Jan was kort verliefd op een van de meisjes. Ik herinner me uit de laatste oorlogsdagen, dat het gezin geen melk had en dat mevrouw ziek was. Ik mocht er dagelijks van de boer een emmertje melk naar toe brengen. Voor hun huis ben ik een keer aan de dood ontsnapt. Bij de bevrijding reden er veel wagens met soldaten door het dorp. Ik stak een keer snel over naar de andere kant van de straat. Ik had niet gezien, dat er een jeep met volle snelheid aan kwam rijden. Ik hoorde ineens gierende banden en schrok geweldig, maar ik was net op de stoep gesprongen. De soldaten stapten uit en iedereen kwam naar buiten rennen. Ik kreeg flink op mijn kop en kon wel door de grond zakken van schaamte. maar het was gelukkig goed afgelopen. Even verderop stond het huis van herenkapper Piet de Wolf. Daar was het altijd druk en hij kon heel vlug knippen, model 'bloempot' zeiden we altijd. Er waren twee jongens en een meisje. Dan kwamen we bij onze burens, de familie de Vet die zo erg getroffen werden door de oorlog door het verlies van moeder en dochter. Er waren nog meer kinderen. Vader de Vet werkte op de melkfabriek. de 'Vacca' geheten. Wij gingen ook wel eens naar die fabriek toe om ons te douchen, omdat wij thuis geen douche hadden. Wij wisten ons 's zaterdags thuis nog steeds in een teil of wasbak. Door de week alleen maar het gezicht en de handen boven de aanrecht. Naast ons woonde dus de familie Smoor, een broer en een zus. Louis en Truus. Hij was meer 'herenboer' en vader deed het meeste werk. Dan kwam de familie Musters. Daarnaast was het textielwinkeltje van mevrouw Mulders. En daarnaast de zadelmakerij van de familie Nijman. Hij was een heel opgeruimde man. Zij hadden geen kinderen en hadden familie aan de overkant, de familie Ribbens. Ik zie hem nog zitten werken met leren riemen en zadels voor de paarden. Het

rook er altijd zo lekker naar leer en pek. Hij had ook een groot naaimachine staan om riemen aan elkaar te naaien. Hij maakte voor ons riemen om je broek op te houden. Het was mooi om te zien, hoe hij dat allemaal deed en dan moest hij er ook gaatjes in maken met een els of priem. Zo komen we dan bijna op de volgende straat, de Meir uit. Je had dan eerst nog de winkel van de familie van Iersel, later de visboer Marijn Koevoets. Het was een winkel voor potten en pannen en sanitair. Ten slotte kreeg je dan het cafe van de familie Sloomans. Het was er met de kermis altijd druk om te dansen, want er stond een draaiorgel in met pijpen en beeldjes, heel mooi om te horen en te zien. Ook in het weekend was er meestal wat te doen.

De rol van de godsdienst in ons jonge leventje.

Ik heb jullie al verteld, dat wij na de geboorte zo snel mogelijk allemaal katholiek gedoopt werden. Dat was een verplichting van de katholieke kerk. waarvan de paus in Rome het hoofd is. Want ongedoopte mensen waren heidenen en konden niet in de hemel komen. De katholieke kerk had toe een geweldige greep op het leven van de mensen. Dat betekende toen, dat er heel veel regels en voorschriften waren, die je moest opvolgen. Dan pas was je goed katholiek. De priesters letten er goed op. dat die regels werden nagevolgd. Toen vader en moeder gingen trouwen, hadden ze een bezoek gebracht aan de pastoor, die de regels allemaal nog eens goed had uitgelegd. Als je trouwde met elkaar, moest je beloven altijd bij elkaar te blijven en nooit te scheiden. Je kon het beste maar heel veel kinderen maken, want elk kind was een geschenk van God uit de hemel. Het allerbeste was eigenlijk nog om niet te trouwen, maar je leven aan God te geven als ongehuwde priester of als broeder of zuster in een klooster te gaan. Daar kon je je hele leven aan God geven door veel te bidden en goede werken te doen, zoals voor zieke mensen zorgen. Katholieke mensen moesten toen elke zondag naar de kerk en het beste was ook elke dag van de week de heilige mis bij te wonen. De leer van de kerk kwam uit de bijbel. met de ongehuwde Jezus als voorbeeld voor alle mensen en die moest je proberen na te doen. Jezus was zelf de zoon van God en had zijn leven gegeven door de kruisdood. Hij had daardoor alle mensen verlost van de erfzonde. Dan was er het kwaad in de wereld, zoals oorlog, honger en ellende. Dat was door de duivel veroorzaakt. De duivel was de vijand van God, dus van het goede. Als de mensen goede dingen deden. dus wat Jezus en de kerk zeiden, zouden ze na hun dood in de hemel komen. Daar was het altijd feest met leuke dingen en volop eten en drinken. Ze zeiden tegen ons kinderen. dat je er pap kreeg met "gouden lepels!" Deden ze geen goede dingen en luisterden ze naar de kwade dingen van de duivel, dan kwam je na je dood in de hel terecht. Dan zou je eeuwig moeten branden in een soort vuur met veel pijn, verdriet en dorst en heimwee naar alle goede en fijne dingen. Al die verhalen maakten natuurlijk wel indruk op ons kleine kinderen. Dagelijks was je eigenlijk met godsdienst bezig.

De dagelijkse gebeden, die wij vroeger deden.

Er werd toen wij kinderen waren elke dag gebeden. Het begon 's morgens bij het opstaan met het morgengebed. Dat deed je zo. Je ging op je knieën aan de kant van je bed zitten en maakte een kruisteken en zei daarbij: In de naam van de vader en de zoon en de heilige geest. Amen. Dan zei je het morgengebed. Dat ging zo: "Mijn heer en mijn God, ik kniel voor U neer en aanbid uw opperste majesteit. Ik bedank u voor alle weldaden, bijzonder dat gij mij deze nacht hebt bewaard. Ik wijd u toe mijn ziel en mijn lichaam en alles wat ik bezit. Ik draag u alle werken op, die ik deze dag zal verrichten. Ik wil ze doen tot u eer en tot zaligheid van mijn ziel en ik wil de aflaten verdienen, die er aan verbonden zijn. Ik maak het vaste voornemen deze dag christelijk door te brengen, u, mijn liefderijke vader, niet te beledigen en al mijn plichten goed te vervullen. Barmhartige God, geef mij de genade, om dit voornemen trouw te volbrengen. Amen." En daarna maakte je weer een kruisteken.

Dan moest je eerst naar de kerk om de heilige mis bij te wonen. Als je daar de heilige communie (de hostie) wilde ontvangen, mocht je van tevoren niets gegeten en gedronken hebben. Als je dat wel gedaan had, kon dat niet meer. Deed je dat toch, dan had je een zonde gedaan en die moest je dan eerst gaan biechten. Daarover later meer.

Kwam je dan terug uit de kerk, dan ging je vlug een paar boterhammen eten. Maar voor het eten bad je dan eerst het onze vader. Dat ging zo: "Onze vader, die in de hemel zijt, Uw naam worde geheiligd, Uw rijk kome, Uw wil geschiedde op aarde, zoals in de hemel. Geef ons heden ons dagelijks brood en vergeef ons onze schuld, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven. En leid ons niet in bekoring, maar verlos ons van het kwade. Amen." En na het eten bad je het weesgegroet, het gebed voor Maria, de moeder van Jezus. Het ging zo: "Wees gegroet Maria, vol van genade. de heer is met U. Gij zijt de gezegende onder de vrouwen en gezegend is Jezus, de vrucht van Uw schoot. Heilige Maria moeder van God. bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onze dood. Amen."

Dan ging je vlug naar school. Die begon 's morgens om negen uur. Daar was de eerste les altijd de godsdienstles. En voor de les begon werd er weer gebeden. Sommige gebeden werden elke dag herhaald op school en die kon je helemaal van buiten opzeggen. Ik ken ze nu nog bijna allemaal. Het begon met de twaalf artikelen van het geloof of de geloofsbelijdenis:

1. Ik geloof in God, de almachtige vader, schepper van hemel en aarde.
2. En in Jezus Christus, zijn enige zoon onze heer.
3. Die ontvangen is van de heilige geest, geboren uit de maagd Maria.
4. Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruisigd, gestorven en begraven.
5. Die nedergedaald is ter helle, de derde dag verrezen uit de doden.
6. Die opgestegen is ter hemel, zit aan de rechterhand van God, de almachtige vader.

7. Vandaar zal hij komen oordelen, de levenden en de doden.
- B. Ik geloof in de heilige Geest;
9. De heilige katholieke kerk, de gemeenschap van de heiligen.
10. De vergeving van de zonden.
11. De verrijzenis van het lichaam.
12. En het eeuwig leven. Amen.

Dan kwamen de tien geboden van God.

Ik ben de heer Uw God.

1. Gij zult geen afgoden vereren, maar mij alleen aanbidden en boven alles beminnen.
2. Gij zult de naam van de heer uw God niet zonder eerbied gebruiken.
3. Wees gedachtig, dat gij de dag des Heren heiligt.
4. Eer uw vader en uw moeder.
5. Gij zult niet doden.
6. Gij zult geen onkuisheid doen.
7. Gij zult niet stelen.
8. Gij zult tegen uw naaste niet vals getuigen.
9. Gij zult geen onkuisheid begeren.
10. Gij zult niet onrechtvaardig begeren, wat uw naaste toebehoort.

Dan kwamen de vijf geboden van de heilige kerk.

Gij zult:

1. De verplichte feestdagen vieren als zondag.
2. Op zondagen en verplichte feestdagen de heilige mis bijwonen en geen verboden werk doen.
3. Op onthoudingsdagen geen vlees gebruiken en op vastendagen vasten.
4. Tenminste eenmaal per jaar biechten.
5. In de Paastijd de heilige communie ontvangen.

Dan leerden we ook nog de vier voornaamste waarheden:

1. Er is maar een God.
2. Er zijn drie goddelijke personen; God de vader. God de zoon en God de heilige geest.
3. God de zoon is voor ons mens geworden en aan het kruis gestorven.
4. God loont het goede en straft het kwade.

En ook kenden we de zeven heilige sacramenten:

1. Het Doopsel,
2. het Vormsel,
3. het heilige Sacrament des Altaars,
4. de Biecht,
5. het Priesterschap,
6. het Huwelijk en
7. ziekenzalving of heilig oliesel.

Ook herinner ik mij de vier oefeningen, die we elke morgen van buiten geleerd, moesten opzeggen.

1. Oefening van Geloof.

Mijn heer en mijn God, Ik geloof, dat gij zijt een God in drie personen, de vader, de zoon en de heilige geest; dat God is mens geworden en aan het kruis gestorven; dat gij het goede loont en het kwade straft. Ik geloof alles wat gij hebt geopenbaard en door de heilige kerk ons leert. Dat geloof ik vast, omdat gij het hebt gezegd, die alles weet en altijd waarheid spreekt. Heer, vermeerder mijn geloof!

2. Oefening van Hoop.

Oneindig goede God, ik hoop door de verdiensten van Jezus Christus, van U te verkrijgen, de eeuwige zaligheid en alle genade, die ik daarvoor nodig heb. Dat hoop ik met een vast vertrouwen. omdat gij het hebt beloofd, die almachtig zijt, oneindig goed voor ons en getrouw in uw beloften. Heer versterk mijn hoop!

3. Oefening van liefde.

God van liefde, ik bemin U boven alles, uit geheel mijn hart. omdat gij oneindig goed en oneindig beminnelijk zijt. Uit liefde tot u, bemin ik ook alle mensen als mijzelf. Heer, geef mij steeds meer liefde!

4. Oefening van berouw.

Barmhartige God, ik heb spijt over mijn zonden, omdat ik Uw straffen heb verdiend, maar vooral, omdat ik U, mijn grootste weldoener en het hoogste goed heb beledigd. Ik verfoei al mijn zonden en beloof, met de hulp van Uw genade, mijn leven te beteren en niet meer te zondigen. Heer, wees mij zondaar genadig!

Na al die gebeden opgezegd te hebben begon de eigenlijke godsdienstles. Je had een speciaal boekje met allerlei vragen en antwoorden over godsdienstige dingen. Dat boekje heette de katechismus. Je had er een voor kleine en een voor grote kinderen. De antwoorden op de vragen moest je ook van buiten leren. Als de vragen werden gesteld moest je dat antwoord vlekkeloos weten. Soms werden er ook verhalen verteld uit de bijbel, wat het boek van God werd genoemd. De verhalen waren er op kinderlijke manier naverteld en werden dan gelezen. Soms vertelde de priester, de kapelaan of de meester het op zijn eigen manier, wat het dan natuurlijk veel spannender maakte. Soms gebruikte hij er grote gekleurde bijbelplaten bij, die dan voor het bord werden gehangen. Op het eind van de ochtendschooltijd werd er een onze vader of een weesgegroet gebeden. Soms werd het speciale middaggebed of 'de engel des Heren' gebeden. Dat ging zo: Eerst werd er een kruisteken gemaakt met de woorden erbij. Dan werd door de meester voorgebeden en gezegd: "De engel des heren heeft aan Maria geboodschapt," en wij antwoorden: "En zij heeft ontvangen van de heilige geest." Samen: "Wees gegroet Maria" enz. Meester: "Zie de dienstmaagd des heren." Wij: "Mij geschiede naar uw woord." Samen: "Wees gegroet Maria" enz. Meester: "En het woord is vlees geworden." Wij: "En het heeft onder ons gewoond." Samen: "Wees gegroet Maria" enz. Meester: "Bid voor ons heilige moeder van God." Samen: "Opdat wij de beloften van Christus

waardig worden." Meester: "Laat ons bidden. Heer. wij hebben door de boodschap van de engel de menswording van Christus uw zoon leren kennen; wij bidden u: stort uw genade in onze harten, opdat wij door zijn lijden en kruis gebracht worden tot de heerlijkheid van de verrijzenis. Door dezelfde Christus onze heer. Amen."

's Middags voor de school begon weer een klein gebedje en aan het eind van de middag nog een slotgebedje.

Dan kwamen we thuis en 's avonds voor het avondeten een onze vader en weesgegroet en ook weer na het eten. Dan na het eten bad vader het zogenaamde rozenhoedje voor. Daar gebruikte hij een rozenkrans bij, een soort kralenband. Wij kinderen gingen dan allemaal op onze knieën voor een stoel zitten en vader begon met de geloofsbelijdenis. Ik geloof in God enz. Dan volgende er drie 'weesgegroetjes' en een 'onze vader'. Daarna volgden er vijf keer tien weesgegroetjes en een 'onze vader'. Op het eind kwam er een zogenaamde 'litanie van alle heiligen'. Een lange rij van heiligen werd er genoemd om ons te beschermen en na elke naam werd door allen gezegd: "Bid voor ons." Dat duurde dus wel een klein half uurtje en je kreeg er zere knieën van, vooral op die harde kokosmatten!

En als we tenslotte naar bed gingen werd het avondgebed gebeden, op je knieën aan de rand van het bed. Het ging zo: eerst een kruisteken maken met de woorden: "In de naam van de vader en de zoon en de heilige geest. Amen. Mijn heer en mijn God, ik kniel voor U neer en aanbidt Uw opperste majesteit. Ik bedank U voor alle weldaden. bijzonder dat gij mij deze dag hebt bewaard. Kom. heilige geest, verlicht mijn verstand om mijn zonden te kennen en geef mij de genade van een oprecht berouw. Dan moest je tot slot nog een oefening van berouw bidden. Je had ook geleerd, dat iedereen een eigen engelbewaarder had. Dat was een goede geest, een dienaar van God, die altijd bij je was en je beschermde tegen alle kwaad. Je kon hem ook om hulp vragen door het volgende gebedje: "Engel van God, die mijn bewaarder zijt, aan wie de goddelijke goedheid mij heeft toevertrouwd, verlicht. bewaar, geleid en bestuur mij. Amen."

Als je ging slapen was er ook nog het gebedje van de veertien engelen. Het ging zo:

's Avonds als ik slapen ga
volgen veertien engelen mij na
twee aan mijn hoofdeinde
twee aan mijn voeteneinde
twee aan mijn linkerzijde
twee aan mijn rechterzijde
twee die me dekken
twee die me wekken
twee die me begeleiden
naar's hemels paradijzen.

Dan had je op school nog allerlei kindergebedjes geleerd. Ik heb er nog een onthouden, het ging over Maria. Het ging zo:

Help Maria het is tijd
Help moeder van Barmhartigheid.
Gij zijt machtig ons te leiden
En van gevaren te bevrijden
Waar de mens geen hulp meer ziet
Daar ontbreekt de uwe niet
Nee jij kunt de kinderbede
Toch niet weigeren zonder reden
Toon ons dat jij moeder zijt
In de ware levensstrijd
Help, Maria het is tijd
Help moeder van Barmhartigheid. Amen.

Dan werd je verteld dat je soms ook heel kleine gebedjes [schietsgebedjes) moest zeggen, als je iets van Jezus wilde hebben of als er gevaar was. Als je bijvoorbeeld kwade dingen of zonden zou willen doen. Dan moest je vlug zeggen; heilige Maria, bid voor ons. Of, heilig hart van Jezus. bid voor ons. Of vlug een kruisteken maken. Soms zie je dat nog wel eens door voetballers doen voor de wedstrijd begint! Zo begrijp je nu wel, dat heel het leven van kinderen en grote mensen vroeger door de godsdienst en de kerk werd beheerst. Het was wel een beetje te veel van het goede, achteraf gezien.

Slot

Dit was het zo'n beetje, wat ik me uit mijn jeugd jaren herinner en hopelijk vonden jullie het interessant!

Opa

P.S. Tot slot wil ik de heer Harry Meesters bedanken voor zijn bijdrage aan de beschrijving van de bewoners van de Dorpsstraat in Oud Gastel zo'n 70 jaar geleden.

F. van Merrienboer sr.

HET GEBEURDE 100 JAAR GELEDEN ... IN 1910

Januari:

- 01-01: De barbierstarieven gaan van 2,5 naar 5 cent.
Ook in dit jaar geeft een overzicht van de burgerlijke stand aan dat er veel kindersterfte is.
- 25-01: J. C.H., een ongehuwd arbeider van 28 jaar, valt bij het dragen van zakken graan naar een zolder van de trap op een plavuizenvloer. Hij overlijdt enkele ogenblikken later.
- 30-01 Uitvoering voor de Katholieke Volksbond. Er is protest tegen een smaadschrift tegen pastoor Damen, dat in honderdtallen verspreid werd in Gastel
Op die uitvoering worden gebracht een toneelstuk 'De pauselijke Zouaaf', gevolgd door een komedie 'Garret de Stoelenmatter' en de klucht: 'Twee ruggen uit een varken' en daarna: 'Een uurtje theorie in de Krijgskunde'. En of dat niet genoeg is als afsluiting een feestavond.
- 31-01 Propaganda Winteravond door Gastels Fanfare en Mannenkoor met komiek Abraham de Winter.

Februari:

- 12-02: Vergadering van de melkleveranciers, die aan de Vacca leveren. Ze willen een hogere melkprijs. Directeur Kramer belooft voortaan 6 cent per liter uit te betalen.
- 19-02: Vlakbij het nieuwe melkfabriek raakt het tweede rijtuig van de tram uit de rails.
- 22-02: Gemeenteraadsvergadering. Er is een klacht dat een geldlening, die bestemd was voor de school te Stampersgat, gebruikt werd voor een stoep op de Stoof.

Maart:

- 22-03: Het paard van de B. slaat op hol en komt tot stilstand tegen een paal, die voor cafe De Drie Snoeken staat. De paal valt door een ruit.
- 26-03: Mej. B. trapt in een speld en krijgt koudvuur. Zij overlijdt daaraan.
- 27-03: Baldadige personen vernielen op 1^e paasdag de doelen bij het cafe van Jos Aarssen op de Meir. [Nu Meirstraat 55]
- 27-03: C. van de B. verdacht van effectendiefstal gaat er vandoor met de minderjarige dochter van J.B. Hij wordt gesignaleerd in Antwerpen.

April:

12-04: Het echtpaar Jongenelen viert zijn 60ste trouwdag. Ze zullen dat vieren bij landbouwer L. Uit de Willigen, waar de bruidegom al lang werkt. Gastels Fanfare, sinds kort Harmonie, brengt een serenade. Het komt er niet van om de fam. L. U. te bezoeken. U. komt zelf met de Stampersgatse Harmonie.

Juni:

Vanaf 5 juni geeft de harmonie om de drie weken een uitvoering op de Markt. Dat is tot de Gastelse kermis.

10-06: Dhr. Franken wordt benoemd tot directeur van de suikerfabriek de Mark van de CSM. Hij was fabriekschef van de Gastelse suikerfabriek.

14-06: A. B. woonachtig op de Stoof houdt het liefst de kinderen bij zich. Zijn dochter die bij hem inwoont heeft verkering met de brave van M. Het paar wandelt naar Dinteloord waar een zus van het meisje woont. Vader volgt hen en hij gaat bij het paar binnen. Die zitten te eten. Hij valt de jongen aan met een mes. Die raakt zwaargewond. De gewonde wordt met een rijtuig van R.P. naar Gastel vervoerd en de dader wordt na een bekentenis voorlopig vrijgelaten.

26-06: Prijsverschiëting georganiseerd door Eendracht maakt macht. Er nemen 11 zestallen deel aan de wedstrijden. De Heldenbroeders behalen de gouden medaille.

26-06: L. van de Z. wordt door de marechaussee opgehaald. Hij had in het verleden de offerblokken van het Kapelbergje meermalen gelicht. Nu moet hij naar een tuchtschool. Hij zit er niet mee. Hij gaat lachend mee.

Juli:

02-07: Drie jongelui keren naar huis terug op de Langenberg met hun loon van de melkfabriek. Ze zien enkele verdachte personen en denken dat het Heikesmannen zijn. die het op hun geld voorzien hebben. Het zijn echter marechaussees in burger en die willen de jongelui aanhouden die op de vlucht slaan. De agenten schieten op de jongelui, maar het is gelukkig niet raak. Ze worden met behulp van een politiehond toch aangehouden. De marechaussees dachten dat de jongelui uit het Heike kwamen. Nu komt de vreselijke vergissing uit.

03-07: Gastel wordt getroffen door een hevig onweer met hagel. Er is veel schade aan de gewassen, vooral aan de suikerbieten.

19-07: Tot secretaris van Mark en Dintel wordt benoemd H. van Mechelen. Gymclub Sparta uit Oudenbosch gaat op mars naar Gastel.

27-07: Mej. D. W. raakt bij het mangelen met haar *vingers tussen* de rollen. Een paar toppen worden verpletterd.

Augustus:

- 03-08: Er zijn enkele gevallen van roodvonk in het huis van Br. op de Langenberg.
- 10-08: Plechtige H. Mis t.g.v. feest van de Heilige Laurentius door Mgr. A. de Bie, generaal ambt van de cisterciënzers.

Kermis Oud Gastel omstreeks 1910

- 10-08: Kermisverschiëting door de Batavieren. Er doen 9 zestallen mee. Broederlijke Liefde wint de eerste prijs. P. Peeters wint de eerste persoonlijke prijs.
- De kermis verloopt weer zonder ongelukken. Het is erg druk. Vooral de cinema van Wegkamp trekt zoveel bezoekers dat velen niet in de tent kunnen. Op het programma staat onder andere een brand op de wereldtentoonstelling in Antwerpen.

Alleen op de Stoof worden enkele ruiten ingegooid. Op de kermis wordt schippersknecht E.B.K. uit Roosendaal gearresteerd. Hij wordt verdacht van diefstal aan boord.

Op de Stoof wordt ingebroken bij C. Dam.

11-11: Inzegening van het Bernardusaltaar. Er komen ramen met afbeeldingen van Bernardus.

Mej. Stenten slaagt voor Engels.

Voor de nationale militie worden 51 Gastelaren ingeloot. Zij zullen hun dienstplicht moeten vervullen, tenzij ze een remplacant kunnen vinden.

September:

J. de Bie wordt benoemd tot procureur te Freyburg.

05-09: Op het suikerfabriek draagt W. S. enkele ijzeren buizen weg en er valt er een op zijn voeten. Hij wordt met een kar gewond naar huis vervoerd.

Slagersknecht B. rijdt met een kruiwagen ijs en wordt door de tram gegrepen. Zijn voet raakt bekneld.

Bij kerkelijk decreet wordt vastgesteld dat de eerste communie voortaan ontvangen mag worden op 7-jarige leeftijd. [Dat was voorheen met 12 jaar].

28-09: Verschillende kinderen raken gewond. Eentje loopt verbrandingen op en drie anderen krijgen op verschillende andere manieren verwondingen.

November:

22-11: J. Knapen, P. Luyten en C. den Ronden vierden hun 50-jarig jubileum bij het zangkoor St. Cecilia. Het cafe van Luyten werd omgetoverd tot een nette feestzaal. F. Akkermans tekende het feestprogramma.

F. van der Vaart, de nestor, begeleidt het drietal naar de kerk. Er is een feestmis om 08.00 uur.

Na het ontbijt is er een ontvangst op de pastorie. Oe jubilarissen krijgen als geschenk ieder een geschilderd portret aangeboden. Daarna is er een feestprogramma.

28-11: Landbouwerszoon Chr. H. wordt gegrepen door de tram. Het rijtuig wordt beschadigd. H. komt met de schrik vrij.

31-11: Twee oudjes H. K. en de B. van de Langenberg gaan in gevecht met elkaar. Het zijn dronken bedelaars.

December:

11-12: Einde van de bietencampagne op de coöperatieve fabriek. 90 miljoen kilo bieten worden verwerkt.

De Gastelse fabriek draait nog door en zal 100 miljoen kilo verwerken. Sint Antoine werkt nog enkele dagen en suikerfabriek De Mark is al gestopt.

- 15-12: Openbare aanbesteding van de secretariswoning van het Heemraadschap Mark en Dintel. [Dorpsstraat 45]. Aan C.A. Bus wordt het werk gegund. Hij is de laagste inschrijver met f 11048,-.
Ook schreven uit Gastel in: Hub. van Keep, Joh. Jongenelen en J.B. van Dornburg.
- 18-12: Eerste uitvoering door het nieuwe muziekgenootschap 'Inter Nos' in de Harnoniezaal.
- 22-12: De bekende liedjeszanger Otto verlaat met een stuk in zijn kraag het cafe van Z. en wordt door de tram aangereden.
Er is brand aan de Achterdijk in de schuren van Buckens en van Aalst, die met voorkant aan de Markt wonen. Een gedeelte van smederij Bartels gaat tevens in vlammen op. De fabrieksbrandweer van Stampersgat was ook gealarmeerd, maar niet de Stampersgatse brandweer. Dat roept vragen op in de gemeenteraad.
- 24-12: Raadsvergadering. Er wordt een bedrag beschikbaar gesteld voor het oprichten van een tekenschool. Daarvoor wordt een lokaal gereserveerd van de school aan de Oudenbosscheweg (Steenstraat]. Het voorstel wordt aangenomen
De veldwachters en de nachtwaker krijgen een gratificatie van f 25,-.
- 25-12: Zilveren jubileum van Moeder overste van het Joseph gesticht. Er komt als cadeau een nieuw altaar.
Handboogschutterij de Heldenbroeders hebben twee beesten opgefokt en verkopen die. Er blijft na aftrek van kosten f 65,- over voor de kas.
Brouwersknecht M. van A. rijdt over de Oudendijk met de kar als het paard op hol slaat. De kar belandt in de sloot. Een hele partij flessen verongelukt. Paard en man blijven ongedeerd.

P. Peeters

Bronnen:

- Tijdschrift De Grondwet jaargang 1910
- De Oudenbossche Krant jaargang 1910

GESCHIEDENIS VAN DE HOLLANDIA FABRIEKEN

De grondslag van Hollandia werd in 1982 in Vlaardingen gelegd door C.H. Hummelinck, een oud-legerofficier. Hij was de eerste Nederlander die met de fabricage van gesuikerde gecondenseerde melk begon. Voor dit doel had hij een vroegere margarinefabriek gekocht in Vlaardingen, toen een vissersplaatsje gelegen in een melkrijk gebied.

De naam van de onderneming luidde: N.V. Hollandia Hollandsche Fabriek van Melkproducten en Voedingsmiddelen. Tien jaar later kwam er een tweede fabriek bij te Bolsward. Daarna volgden vestigingen in: Purmerend (1896), Scharsterbrug (1910), Oud-Gastel (1919) en Bergen op Zoom (1929).

MELKFABRIEK HOLLANDIA AFDELING 'VACCA' 1919

*De melkfabriek te Oud-Gastel is in 1919 opgericht met het hoofdkantoor in Vlaardingen met als moedermaatschappij Nestle-concern te Geneve in Zwitserland. In 1957 is het predikaat 'Koninklijke' verkregen. **

In het begin van de organisatie van de melkfabriek werd de melk algemeen ingekocht per geleverd aantal liters, betaling naar vetgehalte was nog niet ingevoerd. De foto dateert van tussen 1914 en 1918. De twee kleinste meisjes zijn respectievelijk Adriana Maria en Cornelia van Steen tussen Nederlandse militairen uit Wereldoorlog I.

Met de invoering van de betaling naar vetgehalte kwam het aanlengen met water en afromen van de melk niet meer voor. De geleverde melk was aanvankelijk ontzettend vuil doordat de melk gemengd met mest werd geleverd. In de loop der tijd begon ook geleidelijk de ontwikkeling van het kwaliteitsonderzoek, ook aan de melkwinning werd aandacht besteed door aan de melkleveranciers adviezen te geven voor wat betreft het melken en voederen.

In Oud-Gastel werd de melk geheel uit de omgeving betrokken. Eenmaal bij de fabriek aangekomen geschiedde de keuring bij de ontvangst door de melkontvanger door het nemen van een monster en deze bij het laboratorium aan te bieden.

Voor verwerking in de fabriek werd de melk naar de centrifuges geleid en met het oog op het verwijderen van vuil was dat hard nodig! De melk uit de centrifuges, met of zonder room al naar men volle of afgeroomde condens maakte, liep in een pasteur tegelijk met de benodigde suiker.

Dit mengsel werd opgevoerd naar de vacuumpannen welke werkten op voorwarmpannen waarna het kooksel werd afgetapt uit de condenskoelers.

In de blikwerkerij stond een Duitse Krupp-machine die 300 rompjes per minuut of te wel 5 rompjes per seconde maakte. In de kantmachine werden de rompjes

voorzien van kantjes voor bodem en deksel. Daarna gingen de rompjes naar de bodemfels voor het felsen van de bodem.

Om de blikjes bacterievrij te krijgen gingen deze naar de flambeermachine van 80 graden Celsius.

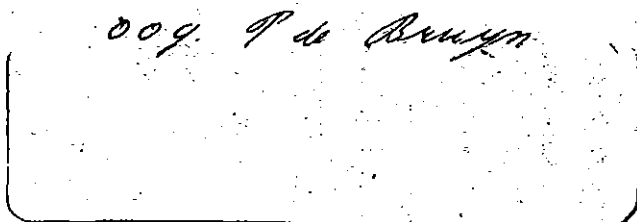
In het vullokaal werden de blikjes van 4 OZ (■ 400 gram) afgevuld, om vervolgens door de expeditie in kisten of dozen van 48 stuks te worden gedaan. Ook waren er blikjes van 2¾ OZ (± 78 gram) welke op 1 november 1969 als laatste zijn afgevuld en als aandenken een blikje, met tijdstip 05.45 uur, door mij bewaard is gebleven. Onder het merk Nestle en MilkMaid vonden de blikjes hun weg naar Griekenland en verschillende landen in Zuid-Amerika.

* Noot van de redactie:

Melkfabriek Vacca is opgericht in 1909 door de Belgische Firma Societe Anonyme Vacca. De fabriek werd in 1919 overgenomen door Hollandia te Vlaardingen.

EEN MIJLPAAL IN 1964 VOOR DE MEDEWERKERS VAN DE VACCA'

Koninklijke Hollandia N.V. - Oud-Gabtel - Goes

KONINKLIJKE HOLLANDIA
PRODUKTEN EN VOEDING
VACCA
GASTEL

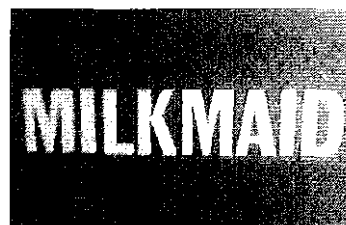
oud GASTEL, 18 maart 1964

In goede samenwerking is in de afgelopen week voor de eerste maal in onze fabriek een productie behaald van 10.000 dozen met 2½ oe. busjes gecondenseerde melk.

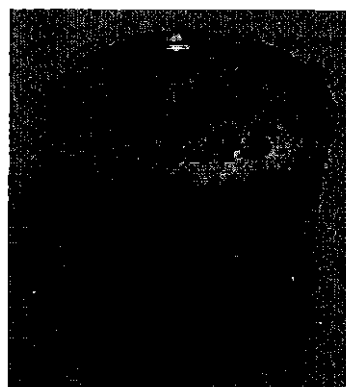
Met de aanbieding van een potje NESCAFE willen wij dit feit enige extra aandacht geven.

Directie

KONINKLIJKE HOLLANDIA N.V.

Het laatste busje Milkmaid

Voorkant doosverpakking voor export

MODERNISERING MELKFABRIEK DE 'VACCA' EIND 1960

Na veertig jaar onderging het gebouw een waarneembare verbetering. Een nieuw vergroot magazijn, een geheel nieuwe oliestookinstallatie en ketelhuis en een nieuwe werkplaats. De blikwerkerij, expeditie en melkontvangst werden vergroot en gemoderniseerd.

De nieuwe oliestookinstallatie was een hele verbetering vergeleken met de oude ketels welke niet-automatisch met kolen gestookt werden. De oude ketels waren jaren in bedrijf geweest en hadden de – voor stoomketels – pensioen-gerechtigde leeftijd bereikt.

De werkplaats verhuisde naar een nieuwe en grotere ruimte, terwijl de oude werkplaats bij de blikwerkerij gevoegd werd en de machinekamer bij het tank-lokaal kwam.

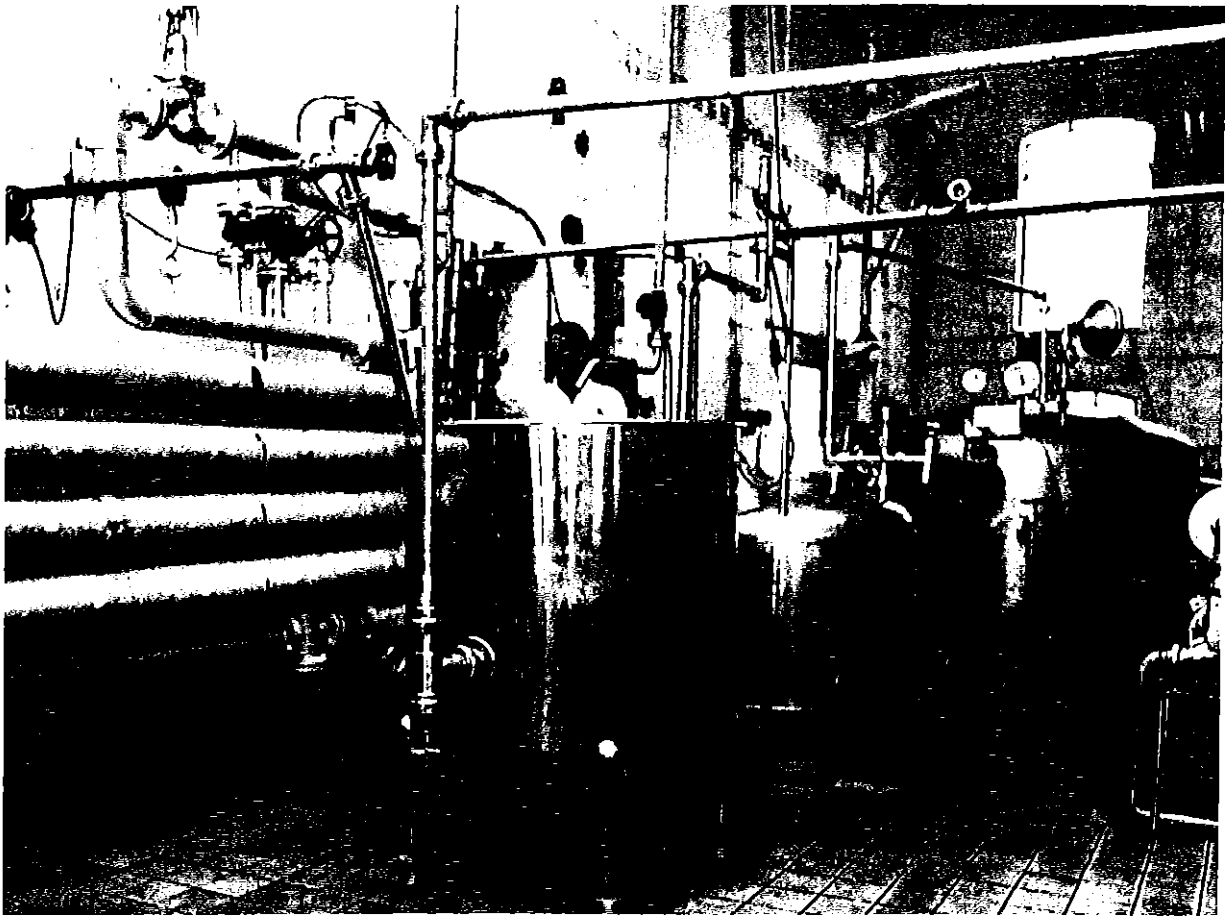
Er werd een northonbron van ruim 100 meter diepte geboord, waarin een onderwaterpomp werd geplaatst. De waterreservoirs op het dak verdwenen, wat het aanzicht van de fabriek wel ten goede kwam. Het gehele fabrieks-gebouw werd onder handen genomen.

Als prachtige afsluiting van een reeks verbouwingen werd op 2 september 1960 de nieuwe kantine in gebruik genomen. De toenmalige directeur, dhr. G. Rockx, sprak tijdens een openingsbijeenkomst er zijn genoeg over uit, dat ook Oud-Gastel verrijkt was met dit mooie gebouw.

Hij hoopte dat de nieuwe kantine ertoe zou bijdragen, dat het personeel zich onder de schafttijden erin zou thuisvoelen. Er was een enorm verschil tussen de nieuwe kantine en het vroegere schaftlokaal, met zijn sombere verlichting en kilheid en met een afvalbak in een hoek.

De nieuwe kantine bracht veel licht en warmte, mooie tafels en stoelen, nieuwe asbakken en papiermanden. Een muurschildering van een eiland met palmboom op de wand door de plaatselijke hobbyschilder dhr. J. Kuppens en bloemen voor de ramen. Dit alles was gedaan om het personeel tijdens de schafttijden het werk te doen vergeten en zich voldoende thuis te laten voelen.

Het bord, mes en vork brachten daartoe een zekere bijdrage en de kantine-juffrouw zorgde voor een goed kopje koffie.

De Gastelse melkfabriek mocht er zich op beroemen het mooiste ketelhuis van alle Hollandia-fabrieken te bezitten.

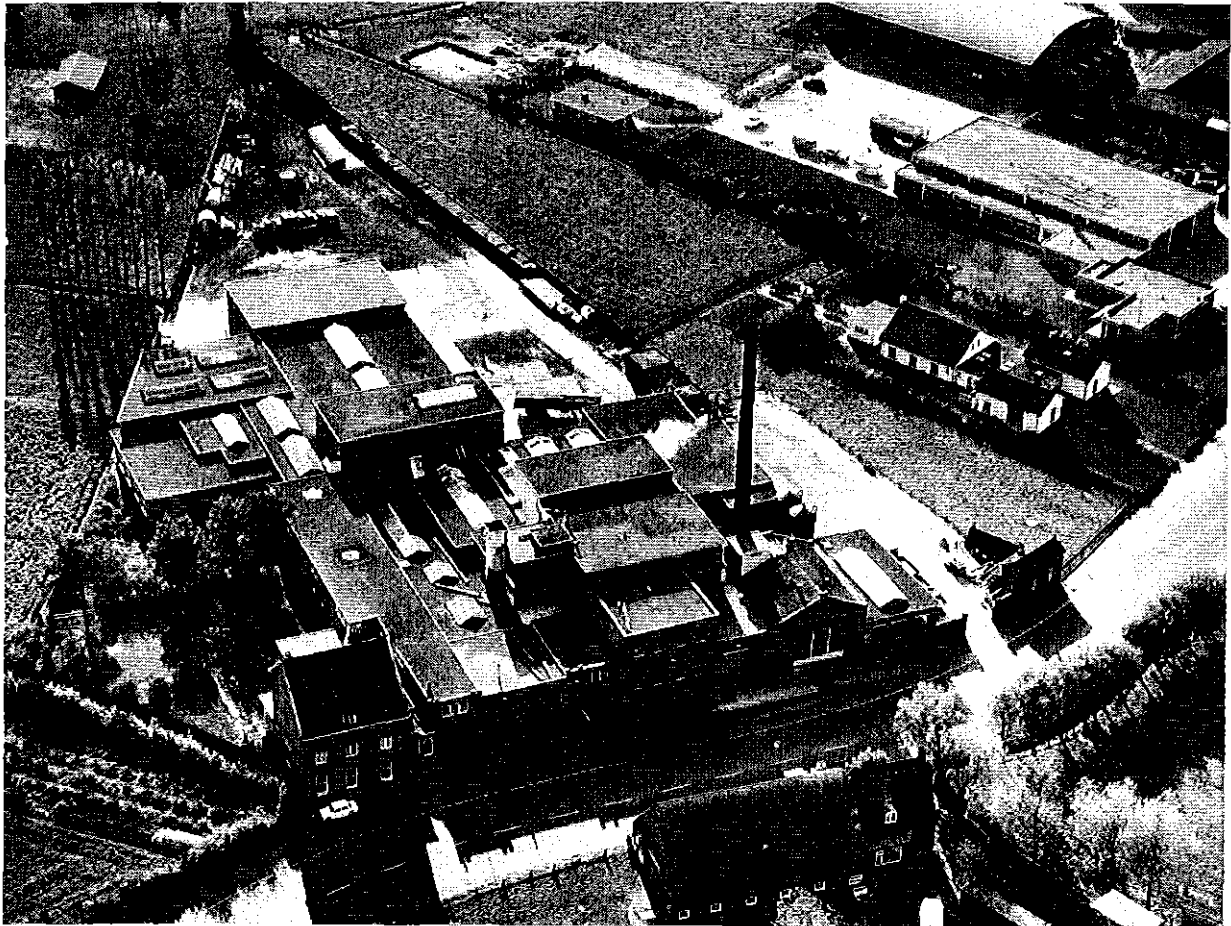

De nieuwe kantine na modernisering

REORGANISATIE HOLLANDIA FABRIEKEN EIND 1969

Vanwege de te verwachten ontwikkelingen op consumptiemelkgebied is de melkfabriek de 'VACCA' gereorganiseerd. Er is toen besloten over te gaan tot de bouw van een nieuwe melkinrichting en de fabriek werd zodanig opgezet dat het aan alle toekomstige eisen van de consumptiemelkmarkt kon worden aangepast. De nieuwbouw nam ongeveer een jaar in beslag.

Als vestigingsplaats is voor Oud-Gastel gekozen, dit vanwege de gunstige ligging ten opzichte van het Rijnmondgebied, West-Brabant en Zeeland. De condensbereiding werd naar Bolsward overgebracht.

Luchtfoto van de melkfabriek in de nieuwe opzet

MENKEN - LANDBOUW B.V. 1973

Overname condensfabriek door A.C.M. *Menken* met het hoofdkantoor *Menken-Landbouw Holding B.V.* te Wassenaar.

Net voordat de overname van de Hollandia condensfabriek de 'VACCA' een feit was, werd men op 2 april 1973 geconfronteerd met een omgevallen schoorsteen die midden in de fabriek terecht kwam.

Het ketelhuis, verwerkingslokaal, melkontvangst en laboratorium werden getroffen, wonder boven wonder deden er zich geen persoonlijke ongevallen voor.

Na deze opknapbeurt van de melkinrichting en de bouw van twee nieuwe kleinere schoorstenen was de nieuwe werkgever operationeel.

Onder de Holdingparaplu opereerde de werkmaatschappij in belangrijke mate autonoom, waardoor een flexibele opstelling en de werkwijze exact afgesteld konden worden op de behoeften van de markt. Een sterk punt was de creativiteit op het gebied van productinnovatie.

In nauw overleg en samenwerking met de opdrachtgevers konden de meest gecompliceerde recepturen op maat worden gemaakt. Het lang houdbare assortiment was vooral bestemd voor de export.

Tachtig procent van de productie ging naar bestemmingen in en buiten Europa. Het Midden-Oosten en Zuidoost-Azie waren in het bijzonder belangrijk. In een aantal gevallen ging het daarbij om producten die volledig waren afgestemd op de lokale smaak en gebruiksgewoonten.

De filosofie van Menken-Landbouw op exportgebied was even simpel als doeltreffend.

In interessante landen werden grootafnemers gezocht, die een assortiment onder eigen naam brachten. Op die manier creeerde men een markt zonder daarbij zwaar te investeren in een verkooporganisatie en ernstige risico's te lopen. De belangrijkste contacten liepen dan ook via marketing en productontwikkeling en niet via inkoop.

Medio jaren '80 was Cessibon spuitroom een doorslaggevend succes en niet ten onrechte heeft Menken-Landbouw redelijk omvangrijk geïnvesteerd in spuitroomlijnen. Vanaf het eerste uur kon men met een drieploegendienst gaan werken. Na een jaar was de vraag al gelijk aan driemaal de productiecapaciteit. Al spoedig werd dan ook besloten een tweede lijn te installeren, die zo groot was dat men daarmee voorlopig uit de voeten kon.

MENKEN - VAN GRIEKEN B.V. 1989

Dochteronderneming van *Menken* Holding BV te Wassenaar ontstond doordat Landbouw (Heemskerk) als compagnon de Holding verliet.

Van Grieken, afkomstig uit Rijswijk, hemelsbreed nog geen tien kilometer van elkaar, was de opvolger. Er waren door de jaren heen vooral op directieniveau uitstekende persoonlijke verhoudingen geweest, mede omdat men van elkaar wist dat er een gelijksoortige filosofie werd gehanteerd. Technische ervaringen werden uitgewisseld en op productiegebied werden over en weer hand- en span-diensten verricht.

Het Rijswijkse melkbedrijf richtte zich primair op de melkverwerking en in de verkoop van dagverse melk en melkproducten. De totale verkopen lagen op ongeveer de helft van de omzet van Menken-Landbouw in Wassenaar.

MENKEN DAIRY FOOD B.V. 1978

Begin 1978 werd begonnen met de bouw van de kaasfabriek in Oud-Gastel, een half jaar later was het productieproces operationeel.

De kaasfabriek is gestart op initiatief van een Duitse klant. Menken-Landbouw wist niets of nauwelijks iets van verse kaas maken, kaas verpakken, de organisatie van een kaasfabriek of het verkopen van kaas. Voor de Nederlandse markt werd de kaas Cessibon gemaakt, maar op de langere duur bleek dat Nederland duidelijk te klein was voor dit type kaas.

Ook producten van zachte kaas die niet gerijpt is en verse kwark van aangezuurde magere melk werden geproduceerd. Beide productiemethoden waren gelijk.

De aanvoer van de melk geschiedde via een buizenstelsel, dat z'n oorsprong had in de aanpalende melkfabriek. Na voorbehandeling werd de melk gepasteuriseerd en gekoeld.

Het resultaat van al die bewerkingen werd opgeslagen in zes tanks van 10.000 liter en daarin aangezuurd met behulp van melkzuurbacterien. Na ongeveer vijftien uur staan was de melk uitgerijpt. Na elk proces reinigden de tanks zich automatisch met behulp van stoom.

De volgende handeling was centrifugeren. De droge stof die daaruit ontstaat was de basis voor de kaas, die door toevoeging van zoete room een juiste PH-waarde kreeg.

De productiecapaciteit van de kaasfabriek was 700 kilo per uur of 6.000 kilo per dag.

De verpakkingen waren in vele variëteiten: 50, 125, 150 en 200 gram en de bulkverpakking van twee kilo gaf geen enkel probleem.

MENKEN DAIRY FOOD B.V. 1994

Fusie tussen melkfabriek en kaasfabriek te Oud-Gastel. Menken Dairy Food was de naam waaronder Oud-Gastel internationaal opereerde.

Menken Dairy Food behaalde in 1994 met bijna 150 personeelsleden een omzet van meer dan 105 miljoen gulden. De productie concentreerde zich op de fabricage van spuitroom, cream cheese en plantaardige zuivelproducten voor de Nederlandse en buitenlandse markt.

Menken Dairy Food functioneerde als exportorganisatie voor alle zuivelproducten.

Kenmerkend voor Menken Dairy Food was het streven om, in samenwerking met grote Europese voedingsmiddelenfabrikanten in Duitsland, Frankrijk en Engeland, bestaande markten te ontwikkelen.

De productie van lang houdbare producten en de controle daarvan is uitermate complex.

De spuitbussen, koffieroomcupjes en desserts moesten absoluut gevrijwaard zijn van bacterien.

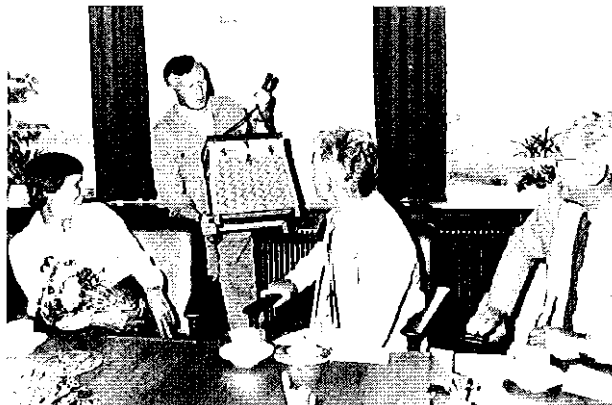
Het besmettingsgevaar is aanzienlijk groter, omdat de tijd tussen productie en consumptie van lang houdbare producten aanzienlijk groter is dan bij producten die nog dezelfde dag of de dag erna geconsumeerd worden. Hiertoe werd naast een uiterst modern UHT-proces, waarbij de producten gesteriliseerd worden door deze korte tijd aan hoge temperaturen bloot te stellen, een aseptisch afvulsysteem toegepast. Door beide processen is de steriliteit van de producten gewaarborgd.

CAMPINA MELKUNIE 1997 t/m 2010

Van 1997 tot 2008 werd het Campina Consumer Cream Products, eind 2008 werd het Friesland Campina Professional en in juli 2010 volgde de sluiting.

Piet de Bruijn

Hij was op het melkfabriek werkzaam van 9 augustus 1948 tot en met 27 juni 1990.

Piet de Bruijn overhandigt Cees de Klerk namens de personeelsvereniging een cadeau

In de periode 1981 t/m 1988 zijn door mij maandelijks de meterstanden van het verbruik van water en gas bijgehouden.

WATERVERBRUIK PER JAAR

Jaar	Provinciewater	Jaar	Koelingwater
1981	241.880 m ³	1981	312.350 m ³
1982	203.815 m ³	1982	305.290 m ³
1983	228.015 m ³	1983	497.990 m ³
1984	230.885 m ³	1984	486.230 m ³
1985	217.590 m ³	1985	417.940 m ³
1986	207.250 m ³	1986	250.814 m ³
1987	182.482 m ³	1987	197.049 m ³
1988	206.746 m ³	1988	249.192 m ³
TOTAAL:	1.718.663 m³	TOTAAL:	2.716.855 m³

Gemiddeld per jaar : 214.833 m³ water

Gemiddeld per dag : 588 m³ water

Gemiddeld per jaar : 339.607 m³ water

Gemiddeld per dag : 930 m³ water

CONCLUSIE:

Het waterverbruik per dag was $588 \text{ m}^3 + 930 \text{ m}^3 = 1.518 \text{ m}^3$. (1.518.000 liter per dag)

GASVERBRUIK PER JAAR

Jaar	Ketelhuis	Magazijn	Kantoor	Totaal
1981	2.143.360 m ³	121.885 m ³	46.085 m ³	2.311.330 m ³
1982	1.745.695 m ³	119.910 m ³	40.350 m ³	1.905.950 m ³
1983	1.638.525 m ³	99.435 m ³	36.865 m ³	1.774.825 m ³
1984	2.027.020 m ³	109.490 m ³	38.340 m ³	2.174.850 m ³
1985	1.926.490 m ³	107.928 m ³	37.755 m ³	2.072.175 m ³
1986	1.770.132 m ³	101.823 m ³	36.411 m ³	1.908.365 m ³
1987	1.535.955 m ³	104.913 m ³	35.994 m ³	1.676.902 m ³
1988	1.461.541 m ³	97.800 m ³	27.255 m ³	1.586.596 m ³
			TOTAAL:	15.410.993

Gemiddeld per jaar : 1.926.374 m³ gas

Gemiddeld per dag : 5.278 m³ gas

HET GEBEURDE 50 JAAR GELEDEN ... IN 1960

Het jaar waarin:

- Senator J.F. Kennedy wordt gekozen als eerste R.K. president van de Verenigde Staten.
- Waarin Gimondi de Tour de France wint en Fausto Coppi overlijdt.
- Waarin in Roosendaal begonnen wordt met de bouw van de verkeerstunnel bij de Nieuwe Markt.
- Waarin in Gastel een nieuw gemeentehuis in gebruik wordt genomen.
- Waarin Tuindorp Oostzaan nabij Amsterdam te maken krijgt met een overstroming.
- Waarin de Olympische spelen in Rome plaatsvinden; door de Tweede Wereldoorlog 20 jaar later dan oorspronkelijk de bedoeling was.

Januari:

01-01: Het inwonertal van de gemeente in 1959 is teruggelopen. In 1959 waren er 133 geboorten, 34 overlijdens en 37 huwelijken.

01-01: Franciscus Koevoets overlijdt op 91-jarige leeftijd. Hij was lid van de rebellenclub, een groepje ouderen in Gastel die hun stel hadden onder de lindeboom op de Markt.

05-01: Kapelaan Zegers komt in Gastel. Hij wordt adviseur van de K.A.B, de K.A.V., de K.A.J, de welpen en verkenners, Sportclub Gastel en de stichting speeltuin.

De collecte voor lichamelijk gehandicapte kinderen brengt f 218,- op.

06-01: Ledenvergadering van de boerenbond met als spreker Drs. Schouten over 'Oe landbouw op nationaal en internationaal terrein'.

Oe Kajotters en Kajotsters houden een uurloonactie voor de Afrikaanse arbeidersjeugd.

06-01: Oprichting van een postzegelclub in Place de Meir. Voorzitter C. de Wolf, P. Ribbens en P. Musters uit Stampersgat zijn bestuursleden.

08-01: Enkele leden van de fanfare vormen een boerenkapel. Ria Schouw verleent assistentie.

Er zijn jaarvergaderingen van Kajotsters, de jonge boeren, de Treffers en het Rode Kruis.

10-01: Het echtpaar G. Jansen - Laros aan de Vierschaarstraat viert de gouden bruiloft.

S.C. Gastel - Noordhoek 1-1 wordt gestaakt na een vechtpartij.

11-01: Hollandia melkfabrieken levert melk in bruine flessen. Het zonlicht heeft zo geen schadelijke invloed op de dagmelk. De kwaliteit en de smaak zouden bij doorzichtige flessen achteruit gaan.

Later komt een rapport van Haagse scholen. Het gebruik van bruine flessen geeft geen smaakverbetering.

Er zijn ook twee nieuwe kaassoorten Maestro en Blue Fort op de markt gebracht door Hollandia. Ze worden met succes ook in het buitenland geleverd. Maar de fabrieken kunnen de vraag nauwelijks aan.
Biljartconcours in Rovo Foyer met als winnaar G. Jansen jr.

- 11-01: Kapelaan Zegers wordt geestelijk adviseur van Credo Pugno.
- 13-01: Praatavond In de drie Snoeken van Tuinbouwvereniging St. Laurentius.
- 14-01: Feestvergadering van de brandweer.
- 15-01: Mr. Mastboom dient een bezwaarschrift in tegen het uitbreidingsplan met een pleidooi om het koepeltje [Theehuis van de familie de Bie] te behouden.
- 16-01: Teeravond van de spaarkas in de Witte Leeuw en bonte avond van de VKAJ in het patronaat.
- 19-01: Jaarlijks potverteren door Gastels wipclub.
Besluit van B. en W. om de raadsvergaderingen voortaan 's avonds om 19.30 uur te laten beginnen.
- 10-01: Potverteren door Een dracht maakt Macht. Die handboogvereniging bestaat ruim 125 jaar.
- 20-01: Potverteren door handboogschutterij Concordia Florebit In de drie Snoeken.
- 23-01: Feest van de eerste Gastelse reisvereniging in Rovo Foyer.
- 23 en
- 24-01: Fancy Fair van V. & L. in het clublokaal aan de Markt.
In dit weekend zijn er ook jaarfeesten van Heerjansruiters, kaartclub Harten Troef en Gastels wipclub.
- 21-01: Hollandia-avond bij van Aalst op de Kade te Roosendaal. Huldiging van J. Hopstaken, H. Jonkers, W. Traets en Adr. Rockx. Zij zijn allen 40 jaar in dienst van het melkfabriek.
- 25-01: Gunning van verbouwing van het interieur van de N.H. kerk aan fa. van Ginneken Kop.
- 27-01: De buschauffeurs van de BBA gaan in staking.
De Acolytenvereniging geeft een geldelijke bijdrage voor marmeren platen die in het gemeentehuis aangebracht zullen worden. Daarop komen de namen van de oorlogsslachtoffers van onze gemeente.
- 29-01: Feestavond van Avis Amicitia en inzameling van oud papier door de fanfare.
- 30-01: Rikconcours van de Vrolijke Ridders ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van de kaartclub In de drie Snoeken en biljartconcours in cafe van Nijnatten.
Er wordt een nieuwe brug in gebruik genomen bij de Kapelberg over de Deurlechtsevaart,
- 31-01: Collecte voor de slachtoffers van de overstromingsramp Tuindorp Oost-zaan, met als opbrengst f 823,48 en op de giro wordt ca. f 200,- gestort.

Ook de jeugd Rode Kruis gevestigd in de schippersschool is actief. Zij verzamelt speelgoed.

De leerlingen van de schippersschool maken routeboekjes voor het ziekenschip Henri Dunant en tevens ook handenarbeidspulletjes voor de zieken.

31-01: Bijeenkomst van de verkennerij en welpen met afscheid van akela L. Kop - Speek. Ze wordt ere-akela en A. van Mechelen volgt haar op. Ook is er afscheid van dhr. de Beer. Die wordt opgevolgd door dhr. Veelenturf. Aanwezig is o.a. oud-aalmoezenier Kloeg en de nieuwe aal kapelaan Zegers. De muziek wordt verzorgd door skiffleband Piet Rademakers.

Gastel was jarenlang de hekkensluiter voor de collecte bijzondere noden in de kerk, maar nu gaat het beter. In januari werd f 797,- opgehaald.

Februari:

02-02: Noodkreet om meer woningen te Oud Gastel en Stampersgat. Voor 1960 worden er zes woningwetwoningen toegewezen voor de gemeente. Er zijn 25 premiewoningen in aanbouw.

03-02: Eerste ruilbeurs van de postzegelclub.

05-02: Vergadering van de afd. zuivel van de fabrieksarbeidersbond in het patronaat.

05-02: Voor de eerste maal is er avondmis op de eerste vrijdag van de maand. C. van Ginneken gaat een woning bouwen voor J. Roosendaal aan de Kerkstraat.

05-02: De Vincentiusbieb wordt omgezet in een stichting.

08-02: Cyclecross door Helpt Elkander voor de pastoor Janssens wisselbeker.

08-02: Het monumentencomitee komt bijeen om de namen te bepalen van de personen die op de marmeren platen zullen worden vermeld. Op de hoek Steenstraat / Moleneind worden twee woningen gesloopt.

08-02: Plotseling overlijden van suisse Jan van Bavel. Hij was meer dan 40 jaar de ordebewaarder in de kerk en ophaler van het plaatsengeld.

09-02: Vergadering van wielrennersclub Helpt Elkander. Ze gaan naar het nieuwe clublokaal Place de Meir.

11-02: Lezing voor de KAB door wielcommentator Jan Cottaar.

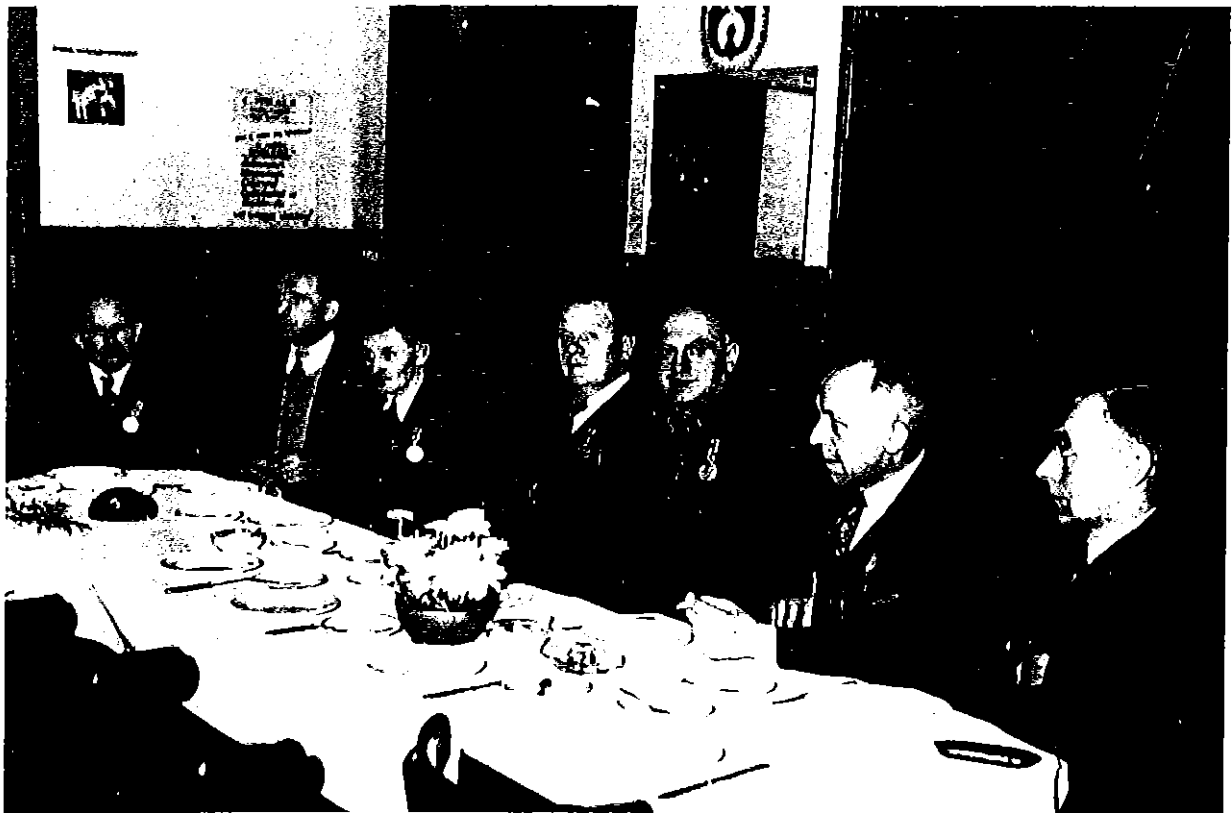
11-02: De Stichting Bibliotheek presenteert plannen en een aanvraag voor subsidie om een nieuwe bibliotheek in te richten met ook een jeugd-afdeling en een afdeling te Stampersgat. Als de gemeente akkoord gaat met de subsidie zullen ook de provincie en het rijk bijdragen. De Vincentiusvereniging begon 15 jaar geleden met een bibliotheek.

11-02: De PTT breidt het aantal aansluitmogelijkheden van de draadomroep in Gastel uit. De draadomroep is een systeem waarbij radiosignalen worden doorgegeven d.m.v. bovengrondse kabels.

- 14-02: Eerste trainingsrit van het seizoen op het parcours de Stoof van Helpt Elkander voorafgegaan door fietsenzegening door adviseur kap. Dirne. Feestavond van Nederlandse bond voor handels-, kantoor- en winkelbedienden, de tabaksarbeidersbond en de bakkers in Place de Meir. De toegewezen nieuwe woningwoningen worden gebouwd aan de Oranje Nassaustraat;
- 15-02: Dhr. F. van Nispen wordt aangesteld als nieuwe sponseur.
18 en
- 21-02: Opvoering door de jonge boeren van het toneelstuk 'Wij weten niet alles' met als regisseur A. Vromans. In de pauze is er een optreden van de Gastelse boerenkapel.
De Rovo Foyer wordt opgeheven.
- 24-02: Bijeenkomst van het Oranjecomite in cafe Gastelsveer voor de viering van Koninginnedag en 5 mei.
- 18-02: Gunning van de bouw voor een nieuwe boogbrug bij Stampersgat (De witte brug).
- 22-02: Jaarvergadering van KAB met als lezing 'Brabant in het nieuwe westen'. De KAB telt 836 leden.
- 24-02: Jaarvergadering van de geitenfokvereniging in cafe Mies.
- 26-02: Gemeenteraadsvergadering. De bieb krijgt een jaarlijkse subsidie. De gemeente verkoopt grond aan de Koelestraat aan de fa. van Gils om het bedrijf te kunnen uitbreiden.
Het uitbreidingsplan wordt aangehouden vanwege ingediende bezwaren. Het theehuis van de familie de Bie blijft behouden.
- 28-02: Gezamenlijke carnavalsviering van V. & L. en afdeling EHBO in Place de Meir. In zaal Concordia is er een carnavalsavond van de Fanfare.
- 29-02: Carnavalsbal met priens Krijn de eerste in place de Meir van de middenstandsvereniging, EHBO en Vlug en Lenig.

Maart:

- 01-03: Benoeming van mevr. van Helden - Voorbraak aan de Joannesschool.
- 02-03: Carnavalsbal in zaal Concordia met The Flyings Stars en bal in Place de Meir met The Lucky Stars.
- 05-03: De verkennerij vraagt voor de eerste keer gemeentesubsidie.
- 06-03: Collecte voor de kerkenbouw met als opbrengst: f 640,30.
- 12-03: Ledenvergadering van de kath. Konijnenbond.
- 13 en 14-03: Toneelclub Kunst na Arbeid voert op 'Nacht en morgen'.
- 19-03: Toneelvereniging Kunst na Arbeid bestaat 15 jaar. De club werd opgericht door broeder Canisius en was eerst alleen voor dames. Nu is ze 10 jaar gemengd. Jac. Hagenaars was de eerste voorzitter. Na het overlijden van broeder Canisius is dhr. J. Dam uit Roosendaal de nieuwe voorzitter.
- 24-03: Vergadering van de Jonge Kajotsters.

Feest brandweer in cafe Rademakers
met o.a. H. Manjé, C. van Ginneken, E. Nijman, N. de Ronde, P. Bus en M. Ribbens

S.C. Gastel
met o.a. de Mooy, P. Krous, J. Wierickx, A. Wierickx, van Oers, W. van Aalst, M. Kop,
Lazaroms, van Oers en Q. Musters

April:

01-04: Het interieur van de Nederlands Hervormde kerk is vernieuwd.

01-04: In de avonduren brandt de maalderij van J. Peeters uit. De brandweercommandant denkt aan een aprilmop maar laat toch uitrukken en niet tevergeefs. Met drie stralen gaat de brandweer de brand te lijf. De maalderij brandt uit waarbij 30 ton graan en de machines verloren gaan. Oe brandweer voorkomt wel dat de schuur en het woonhuis die in de nabijheid staan in brand gaan. De verzekering dekt de schade. Op 4 april is er een nabrandje.

05-04: Praktisch verkeersexamen voor de leerlingen van de drie scholen in de gemeente.

08-04: Optreden van luchtacrobaat Muller uit Dusseldorf op een terrein bij de speeltuin.

10-04: Bij Crosscountry op Visdonk wint C. Mies bij de senioren en bij de junioren W. van Oosterhout.

13-04: Spoedvergadering van de gemeenteraad i.v.m. 'Mededelingen inzake welvaartsbevordering Groot West Brabant' en een verzoek om de Markt beschikbaar te houden voor een Vlaamse kermis op 28 en 29 mei.

16-04: In het patronaat wordt opgevoerd 'School der Dapperen' door leerlingen van het Groot seminarie.

Firma Akkermans levert een nieuwe DAF brandweerauto af. Het is een manschappentrekkerwagen.

20-04: Wijk Pietseweg komt bijeen om medewerking te verlenen aan de viering van Koninginnedag en de bevrijdingsfeesten op 5 mei.

Volleybalvereniging Spirit krijgt vergunning om een loterij te houden.

29-04: De school van meester Verhagen aan de Korte Dreef verdwijnt. Het gaat hierbij om een voormalig schoolgebouw dat tot de helft van de 19^e eeuw als zodanig dienst deed. Later is de ruimte omgebouwd tot stal bij cafe Rademakers.

25-04: Pater van Mechelen viert 40 jaar priesterschap op zijn missiepost. Hij vertrok in 1921 naar Tanganjika en was na een vakantie enige tijd weer terug naar zijn missie.

29-04: Koninklijke onderscheidingen zijn er voor H. Jonkers werkzaam op de Vacca als chauffeur. Hij krijgt de eremedaille in zilver. A. Rockx, eerste portier van Vacca krijgt de eremedaille in brons evenals W. Traets afdelingschef van de melkontvangst. Dhr. Jac. Hopstaken, chef de bureau krijgt de medaille in zilver.

Dhr. C. Palings en A. van Merrienboer, werkzaam op de suikerfabriek, krijgen eveneens een medaille in brons.

De medailles voor de personeelsleden van de Vacca worden daar uitgereikt door directeur Rockx. Zij zijn allen 40 jaar in dienst van het melkfabriek.

Het oranjecomite maakt het feestprogramma bekend voor de viering van Koninginnedag en 15 jaar bevrijd op 5 mei.

30-04: Reveille, H. Mis, zanghulde door de schooljeugd. In de namiddag Volksspelen en in de avond een concert door de fanfare en een lampionnenoptocht.

Mei:

01-05: Demonstratie door turnvereniging V. & L. en judovereniging Avanti van J. Aanraad.

Er is ook een wielerronde, georganiseerd door wijk Kerkstraat.

02-05: Concert door harmonie 'Cecilia' uit Stampersgat op de Markt.

03-05: Concert door accordeongezelschap 'Con Amore'.

04-05: Dodenherdenking bij het monument en in de N.H. kerk.

Jaarvergadering van de bond van Bejaarden en gepensioneerden.

05-05: H. Mis, en daarna een grote optocht waaraan de wijkverenigingen meedoen.

In de namiddag demonstraties van o.a. politiehondenvereniging 'Trouw bij dag en nacht' en voor de jeugd kinderspelen.

01-05: Assistent der Rijksbelastingen M. Roebers gaat met pensioen.

Bij wielerkampioenschappen van Brabant wordt Jos Aanraad 5^e bij de amateurs.

Handboogschutterij 'De Schansschutters' gevestigd in cafe Roozen viert het 50-jarig bestaan.

04-05: Het gezin de Vries emigreert naar Australie.

04-05: Feestvergadering van de bejaardenbond.

06-05: Betje Meeuwissen (van Zundert] werkt al 50 jaar bij de familie Meeuwissen aan de Pietseweg. Haar vader stierf al vroeg, toen zij 10 jaar was. Daarna gaat ze werken bij Meeuwissen. Tot 1934 bij Cees Meeuwissen en daarna bij Piet. Ze krijgt een Koninklijke onderscheiding, de eremedaille in brons. De fanfare brengt een aubade, er is een receptie in cafe De Stoof en 's avonds wordt in huiselijke kring gefeest.

07, 10 en 11-05: Open kampioenschappen door de schietvereniging 'De Treffers'. Dat gebeurt op de banen van Concordia Florebit in de Drie Snoeken.

08-05: S.C. Gastel 2 wordt kampioen in de tweede klasse afd. Brabant, door een overwinning van 8-0 op MOC.

08-05: Een massale bedevaart trekt naar Zegge na een H. Mis om 04.30 uur. Onder de bedevaartgangers is Jan Baten [75 jaar]. Hij gaat voor de 200^e keer te voet op bedevaart naar Zegge. Hij ging al met zijn vader mee op 11-jarige leeftijd.

Enkele gebouwen o.a de oude school en een voormalige krotwoning aan de korte Dreef worden gesloopt.

- 12-05: Leden van de RKJB en andere landbouwers gaan naar de landbouw-
werktuigendag te Liempde.
- 14-05: Tuinbouwvereniging St. Laurentius viert 40-jarig bestaan. De vereni-
ging werd op 2 mei 1920 in cafe Rademakers opgericht door
kapelaan Mouwen.
- 17-05: Excursie van de bakkers naar een bakkerijtentoonstelling te Amster-
dam.
- 21-05: Bijeenkomst in hotel Noord Brabant van M. Tak om te komen tot een
karnavalsclub voor de gehele bevolking.
Wijkbal in cafe de Stoof als dank aan de bewoners voor het mee-
werken aan de bevrijdingsoptocht.
Lezing door kapelaan Kloeg voor de jonge middenstand.
P. Vergouwen wordt schutterskoning van Gastel op de jaarlijkse ver-
schieting van Concordia Florebit
9 kandidaten slagen voor het EHBO examen.
- 25-05: Het gemeentearchief wordt opgeschoond en ge'inventariseerd, zodat
het in het nieuwe gemeentehuis in een brandvrije ruimte kan worden
opgeslagen.
- 27-05: De laatste vergadering in het oude gemeentehuis. Daarin komt een
voorstel tot aankoop van gronden tussen de Steenstraat en de Korte
Dreef t.b.v. plan Zuid. 2,84 ha wordt aangekocht voor f 1,- per m²
voor woningbouw. De raad besluit om een hertenkamp in te richten.
Raadslid Vissenberg is er tegen, maar krijgt de toezegging dat er in
Stampersgat ook een komt.
De raad beslist alsnog om dhr. Rademakers f 6000,- te betalen voor
de aankoop van bouwvallen aan de Korte Dreef. Die zijn vanwege
instortingsgevaar al wel gesloopt.
Voor L.O. slagen G. Traets, J. de Koning en Fr. Van Merrienboer.
- 29-05: Ronde van Gastel. Bij de nieuwelingen wint H. van Dussen uit Den
Haag en bij de amateurs J. Linders uit Roosendaal.
J. Aanraad wint de Caubergetappe in de Olympia's tour van Nederland
voor amateurs.
Begin van de 13^e volkstelling in Nederland.
- 30-05: Opper Jozen van de rijkspolitie neemt afscheid na 23 jaar diensttijd in
Gastel.

Juni:

- 11-06: P. van Merrienboer wordt te Breda tot priester gewijd.
- 12-06: Viering van het koperen jubileum van de EHBO. Er zijn 7 verbandplaatsen. De EHBO was actief bij het ontvangen van evacues uit Fijnaart in 1953. Na de H. Mis is er een receptie in Place de Meir en die wordt druk bezocht.
- 13-06: In de gang van het gemeentehuis worden twee platen aangebracht met de namen van oorlogsslachtoffers. (Ze zijn intussen bevestigd aan de kerktoren)
- 16-06: Sacramentsprocessie.
P. Peeters slaagt voor L.O.
De Gemeenteraad wil spoedig overgaan tot het bouwen van woningen voor ouden van dagen nabij De Markt en de Dorpsstraat.
- 18-06: Adr. van der Muuren ontvangt een koninklijke onderscheiding in brons. Hij werkt al 40 jaar op de boerderij van Merrienboer aan de Dulderstraat.
- 19-06: Eerste H. Mis in Oud Gastel van P. van Merrienboer. In een stoet met 30 bruidjes gaat hij naar de kerk voor de eerste H. Mis in Gastel. De H. Mis wordt mede gecelebreerd door pastoor Janssens en kapelaan Zegers met als Ceremoniaris G. Roebroeks. Daarna is er een drukbezochte receptie op de pastorie. In het lof dankt de jonge priester iedereen die hem gesteund had bij de opgang naar het priesterschap. Pater Richardus G. Knaap viert zijn zilveren priesterschap.
- 20-06: Het voormalig notarishuis is verbouwd tot raadhuis en wordt in gebruik genomen.
Van 1858 tot 1916 stond het raadhuis aan de Markt. Het was een gebouw naar het model van raadhuis Rucphen. Het timmerwerk werd aanbesteed voor f 1395,- en het houtwerk voor f 900,-. Het gebouw was al versleten in 1910 en in 1916 werd het voormalig postkantoor aan de Dorpsstraat betrokken.
- 21-06: Bijeenkomst in het jeugdhuis als voorlichting van de komst van de Mater Amabilisschool. Het zal de 25^e in Brabant zijn. Er geven zich al 29 meisjes op.
- 24-06: De fa. Eysbouts is klaar met de elektrificatie van het kerkuurwerk.
- 26-06: Grote propaganda korfbaldag.
- 28-06: Allerlaatste raadsvergadering in oude raadhuis. Er wordt grond aangekocht op de hoek Meir / Rijpersweg / Dorpsstraat. Het woonwagenkamp op de Langenberg wordt door teveel wagens bezocht en dat geeft overlast maar daar is nog niets aan te doen.

Bevrijdingsoptocht 1960

Gerieentehuis Oud en Nieuw Gastel

Juli:

01-07: C. Nuchelmans slaagt voor doctoraal examen recht.

08-07: C. de Koning slaagt voor kleuterleidster.

09-07: De EHBO afd. Oud Gastel bestaat 12½ jaar. Er zijn wedstrijden.

Conservenfabriek 'de Westhoek'. Tot 1923 was het een suikerfabriek. Later werd het gebouw gebruikt door Nederlandse en Duitse militairen en vervolgens voor politieke delinquenten. In 1949 is het gebouw een troosteloze ruïne van een suikerfabriek. De directeuren A. Kruysse en Lammerts gaan in januari 1949 tot aankoop over om een conservenfabriek te beginnen onder de naam Westhoek en de conservennaam is Lama. Op 1 februari 1949 wordt het eerste personeel aangenomen en in mei wordt de eerste spinazie aangeleverd en ingeblikt. Door de jaren wordt de fabriek uitgebreid en pas in 1960 wordt een kantine voor 100 man in gebruik genomen. In de kelder staan 4 dorsmachines voor de doperwtjes. Er zijn te weinig arbeidskrachten uit de buurt dus komt er dagelijks een bus met 45 personen uit de Belgische Kempen. In de campagne, die van mei tot oktober duurt, werken er 150 personen. In de stille maanden worden de groenten verder verwerkt. De producten gaan o.a. naar Trinidad, Congo en Zweden. M. Vrolijk en G. Roebroeks zijn 12½ acoliet.

10-07: Juniorenoverdracht van jeugdleden van S.C. Gastel die 18 jaar zijn geworden naar de senioren. Daarbij hoort een H. Mis.

15-07: Geiten van de familie van Wortel krijgen prijzen op de provinciale kampioenschappen te Dordrecht.

16-07: Jaarmarkt van de Gastelse middenstand.

Officiële ingebruikneming van het nieuwe raadhuis en de marmeren platen worden onthuld door mevr. Hofland.

Dhr. Jonkers, belleman van de gemeente biedt zijn bel aan en F. Akkermans een door hem vervaardigde kaart van de gemeente anno 1732. In het gemeentehuis zal ook nog komen een schilderij van koningin Juliana.

In het oude gemeentehuis is er een tentoonstelling met foto's, archiefstukken en een oud-Brabantse kamer met voorwerpen afkomstig van particulieren. Op zaterdag komen er 600 personen op af en 's zondags 1000. De tentoonstelling blijft nog twee dagen te bezichtigen.

Concert door Con Amore op de Markt.

18-07: De verbouwing van het voormalige zusterklooster tot bieb en ambts-woning voor het schoolhoofd wordt gegund aan de fa. Bakx uit Roosendaal.

20-07: Uitstapje voor ouden van dagen naar Walcheren.

21-07: B. en W. krijgt goedkeuring van provinciale staten om grond aan te kopen tussen Dreef en Steenstraat. Fa. Van Dijk en Petit uit Bergen op Zoom krijgt opdracht om wegen te verharderen o.a. het Bremswegje.

26 tot

28-07: Ziekentriduum met deelnemers uit Gastel, Stampersgat en voor het eerst uit Kruisland.

29-07: Ook de melkhandelaren gaan met vakantie. De ene helft de eerste week en de andere de tweede week.

30-07: Concours Hyppique door Heerjansruiters. Er is door het slechte weer weinig belangstelling.

Jaarvergadering van korfbalvereniging Juliana. W. de Jong en C. Kepers komen in het bestuur.

31-07: Een bus met Gastelse dames vertrekt voor een rondreis door Frankrijk waarbij Lisieux en Lourdes worden aangedaan.

Een andere groep gaat voor een vierdaagse reis naar Lisieux.

Augustus:

06,07 en

08-08: Gastelse kermis met o.a. wipschieten op het terrein van Jos Mies.

■ ■ tot

18-08: H. Misweek in de parochie.

18-08: Raadsvergadering met de vraag: Waarom is er nog geen katholieke ULO in Gastel? Er waren al leerlingen verwezen naar Fijnaart. omdat de ULO's in Oudenbosch en Roosendaal geen leerlingen meer kunnen opnemen. Er was een brief gegaan naar het schoolbestuur, maar daar was geen antwoord op gekomen.

De raad stelt een krediet ter beschikking van f 1000,- voor de vervaardiging van een portret van de koningin. Het monumentencomite zorgt voor f 500,-. De gemeente treedt toe tot het Gemeenschappelijk Archivaat Brabant.

22-08: Bijeenkomst van de meisjes die op reis gingen naar Lisieux en Lourdes.

23-08: Tot adjunctcommies aan de gemeente wordt benoemd dhr. A. Matthijssen.

De Gastelse dijk krijgt aansluiting op het waterleidingsnet.

De Gemeente besluit tot aankoop van de woning van Bastiaanse aan de Veerkensweg. Er komt daar een nieuwe straat (Hagelkruis].

25-08: Twee bussen vertrekken op bedevaart naar Bornem.

27-08: P. Corstjens is 40 jaar in dienst bij de BBA. Hij was tot 1955 garagechef in Gastel. Hij krijgt de eremedaille in zilver.

28-08: Onderling viskampioenschappen op de Barend door Het Bliekske.

Zuster J. Heynen is 25 jaar werkzaam in de missie op Borneo. Haar ouders J. Heynen - Aanraad aan de Rijpersweg zijn dan 50 jaar getrouwd.

28-08: Jos Aanraad wint te Steenberggen.

29-08: Kees Rijsdijk wordt 103 jaar.

31-08: Jaarvergadering van de fokveevereniging.

September:

Een nieuw gymnastieklokaal aan de St. Joannesschool wordt door gebroeders van Oosterhout gebouwd. Architect is de fa. Sturm.

02-09: In het bestuur van de bieb worden gekozen J. Melsen, N. Roebroeks, A. van der Lint en A. Buys.

10-09: Concert door Gastels fanfare. Met medewerking van Con Amore en de boerenkapel.

14-09: De Tuinbouwvereniging maakt een uitstapje naar de Floriade.

17-09: Nationale dierendag t.g.v. 40 jaar konijnenfokkersvereniging. C. Melsen en C. Lazaroms zijn de pioniers. Er is een tentoonstelling op banen van Concordia Florebit bij de Bont - In de Drie Snoeken. E. van Keep neemt ontslag als voorzitter van de fanfare.

21 tot

25-09: Grote Amate missietentoonstelling in het patronaat wordt door Mgr. Buys missiebisshop geopend.

27-09: Opening van de Mater Amabilisschool te Oud Gastel met twee klassen. Eind september begint Gebr. van Gils een atelier te Bergen op Zoom waar 100 meisjes aan het werk kunnen.

29 en

30-09: Vogeltentoonstelling van Avis Amicitia in Place de Meir.

30-09: Opperwachtmeester Olyslagers komt naar Oud Gastel.

Oktober:

01-10: P. de Beukelaer is 25 jaar gemeenteambtenaar.

05-10: Bij een botsing tussen een BBA bus met als chauffeur W.R. uit Gastel en een bestelauto op het kruispunt Rijpersweg / St. Antoinedijk komen drie personen om het leven. Er is ook een zwaar gewonde. Het busje gaf de BBA bus geen voorrang.

06-10: Bij de Brandweer is E. Nijman 40 jaar en J. Hagenaars en S. Verhoren 12 en een half jaar lid.

09-10: 100 communicantjes doen hun eerste communie.

13-10: De gemeenteraad besluit een aanvullend bedrag ter beschikking te stellen voor de gymzaal van de Sint Joannesschool. De architect was de verlichting vergeten.

15-10: Werktuigdemonstratie voor de tuinbouw op het terrein bij M. Rockx aan de Steenstraat. En een demonstratie van politiehondenclub 'Trouw bij dag en nacht'.

17-10: Gemeenteraadsvergadering. Het gaat o.a. over subsidie aan de echte Con Amore. Er zijn er nl. twee. Er wordt geld uitgetrokken voor een schilderij van de koningin. En er is ook geld voor een hertenpark. Aan kunstschilder Th. Swagemakers uit Amsterdam is de opdracht verstrekt om het koninginneschilderij te vervaardigen.

29-10: Officiële opening met wethouder Vrolijk van zaal Centrum aan de Markt van Frie Vogelaars. Er worden 83 bloemstukken afgeleverd. Er is dansen met The Texas Boys.

29 en

30-10: Grote vogelshow van Avis Amicitia.

November:

07-11: Begin van een serie buurtbijeenkomsten van de landbouwvoorlichting en boerenbond in cafe de Gouden Leeuw.

11-11: C. van de Klundert slaagt voor vakdiploma ijsbereider.

12-11: V. & L. viert koperen jubileum. Met H. Mis en uitvoering in de ROVO. Accordeonvereniging Con Amore is weer verenigd.

17-11: Er zijn problemen met de waterafvoer in de polder als gevolg van werkzaamheden aan rijksweg 17.

20-11: Kontaktdag voor ouders van leerlingen van de Bernardusschool.

23-11: Bisschop Baten van Breda geeft toestemming om per 1 september 1961 een RK ULO te beginnen in Gastel.

26 en

27-11: De Vogelvrienden houden een tentoonstelling bij Sloomans. Door veel regenval is er ernstige wateroverlast in West-Brabant. De Vierschaarstraat staat gedeeltelijk onder water.

December:

01-12: Ingebruikneming van de nieuwe bibliotheek aan de Kerkstraat.

04-12: Sinterklaas houdt voor de 35^e keer de intocht in Gastel.

15 en

18-12: Opvoering door de jonge boeren en boerinnen van het toneelstuk 'De dochters van de baas'. De regie is weer in handen van dhr. A. Vromans.

25 en

28-12: Opvoering van het Kerststuk "Waar de sterre bleef stille staan" door leden van de fanfare.

P. Peeters

Bronnen:

- Brabants Nieuwsblad, jaargang 1960.
- Sint Laurentiusklok, jaargang 1960.

SAINT-LOUIS **GASTELAREN OP DE FRANSE INTERNATEN**

Inleiding

In Oud Gastel was er vanaf 1951 tot 1983 een internaat voor schipperskinderen en kinderen van kermisexploitanten. De kinderen waren daar intern en kregen les op de daarbij horende school. Dat was een oplossing voor die kinderen, omdat hun ouders een reizend bestaan hadden. De kinderen hadden net als de andere kinderen leerplicht en dan zouden ze telkens naar een andere school moeten en zo was het internaat of internaten een oplossing.

In het verleden waren er in ons land heel wat internaten. Voor bepaalde opleidingen zoals priesteropleidingen en in Oudenbosch de opleiding voor leerkracht was het verplicht om intern te zijn.

Maar ook om andere redenen werden kinderen naar de internaten gestuurd bijvoorbeeld omdat de ouders vonden dat daar de opvoeding beter geregeld was en het onderwijs beter bekend stond.

Ook weeskinderen gingen vaak naar een weeshuis, ook een soort internaat.

Er kwamen vooral in streken met katholieke internaten die dan opgericht werden door broeder- en zustercongregaties. Een bekend internaat was Saint Louis te Oudenbosch en daar heeft menig Gastelse jongen zijn jeugd jaren doorgebracht. Het internaat als zodanig is nu verdwenen.

In het artikel hierna wordt een hoofdstuk beschreven uit de periode die je kunt noemen: "Uit het Rijke Roomse Leven."

Saint Louis

In 1840 werd Saint-Louis opgericht. Dit jaar 170 jaar geleden. De moeite waard om stil te staan bij deze roemruchte kostschool onder de rook van Oud Gastel. Uit heel Nederland en België kwamen leerlingen naar dit internaat. Wat begon als een kinderopvang van enkele weeskinderen zou uitgroeien tot een groots internaat. Oe ingang herinnert vele oud-leerlingen aan het afscheid van het vertrouwde gezin en de opvoeding die door de broeders van Saint-Louis werd overgenomen.

De ingang van Saint Louis in het hoofdgebouw aan Markt 34 te Oudenbosch.

In archieven is veel te vinden over de Saint Louis congregatie en betrekkelijk weinig over de leerlingen op de kostschool. Ook in het boek van broeder Christoffor 'Tussen windvaan en koepel' staat betrekkelijk weinig over het 'kostschoolgebeuren' zoals dit door de interne leerlingen werd ervaren. Ik heb getracht om dit deel te beschrijven aan de hand van oud-leerlingen uit Oud Gastel.

Het begin van de Saint-Louis conareaatie

In 1840 werd de congregatie opgericht op initiatief van de cisterciënzer pastoor Willem Hellemons (1810-1884). Hij volgde van 1829 tot 1834 in Rome zijn priesteropleiding. In die tijd werd hij sterk beïnvloed door de spiritualiteit van de jezuïeten en hij had grote bewondering voor de patroonheilige Aloysius. Hij zou in de rest van zijn leven veel bewondering voor Rome en de Paus ten toon spreiden. Dit blijkt uit de opvang van 3000 zoeaven rond 1860 en de bouw van de grote basiliek en de kapel van Saint-Louis naar het voorbeeld van de kerk in het Vaticaan.

Op 24 juni 1838 richtte Hellemons een Maria Congregatie op, bestemd voor kinderen in de leeftijd van 11 a 12 jaar. Aan de zusters Penitenten Recollec-tinen uit Roosendaal werd gevraagd om onderwijs te geven in Oudenbosch.

Er werd een dagschool geopend voor meisjes en een weeshuis voor arme wees-kinderen. Deze groeide spoedig uit tot het pensionaat Sint Anna. Hellemons wilde hier les gaan geven. Dit werd door de zusters afgewezen.

Een zekere Johannes Huijbrechts (1812 - 1889) had in deze tijd aan Helle-mons te kennen gegeven dat hij zich geroepen voelde voor het kloosterleven. Hij was de zoon van het hoofd van de gemeenteschool in Oudenbosch. In overleg met Mgr. van Hooydonk, apostolisch vicaris van Breda, werd voor Johannes een noviciaat geregeld in Brussel. Hier heeft hij getracht om broeders van Christelijke scholen in Brussel te winnen om naar Oudenbosch te komen. Hierna heeft Johannes drie maanden in Gent gewoond. Na de terugkomst naar Oudenbosch ging hij in een huisje wonen in de Kaaistraat samen met Antoon Frijters [1796 - 1865], de eerste onderdaan van Huijbrechts.

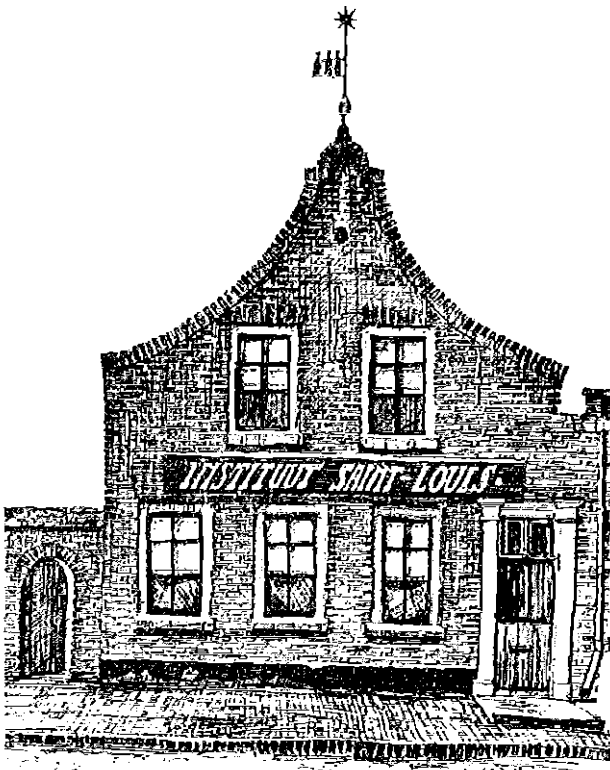
Pastoor Hellemons en vader Vincentius

Op 1 maart 1840 werd gestart met een nieuwe stichting, dit werd het begin van een congregatie van broeders. Ze hielden zich voornamelijk bezig met het geven van cate-chismusonderwijs en zangles voor de Maria Congregatie. Hier nam Johannes de naam vader Vincentius aan.

Een weeskind Bernardus Boot uit Etten zou de eerste interne leerling worden, die in de Kaaistraat ging wonen. Hierna ging men zich bezig houden met de opvoeding van wees-kinderen. Dit leverde het broodnodige geld op. Eind 1840 waren er al vijf kinderen die intern waren. Hiermee was het pensionaat Saint Louis geboren.

Rond 1841 waren er zestien weeskinderen en zes broeders. Het huisje werd te klein.

Antoon Frijters trok zich terug.

De voormalige herberg de 'Drie Koningen'

Door de broeders werd een huisje aan de Markt gekocht. Het was een voormalige herberg met de naam de 'Drie Koningen'.

Pas op 1 februari 1842 kreeg men toestemming om een school te beginnen voor arme jongelingen.

De school en het pensionaat ontwikkelden zich hierna heel snel tot een toonaangevend pensionaat voor jongens uit de middengroepen.

Jaar	Aantal leerlingen	broeders
1840	5	2
1841	16	6
1844	100	
1851	200	46
1852	260	

In 1856 werd Johannes Huybrechts Algemeen Overste.

De school kreeg snel een goede naam en men kreeg het predikaat: 'MULO'-school. De opzet was een school voor arme kinderen. Dit was het al snel niet meer. Hier kwam nog bij dat het Frans de voertaal werd, wat een deftig karakter gaf aan het instituut.

Een probleem was dat in 1876 van de 79 broeders er slechts negen bevoegd waren. In 1898 ging men zelf de opleiding verzorgen waardoor de situatie verbeterde.

Gastelaren op de kostschool in de periode 1840 - 1870

Naam	geboortejaar	
Mastboom Joh.C	1831	in 1842?
Mastboom Hendr. P.	1834	in 1844?

Dit waren zonen van burgemeester Mastboom (geb. 1785).

De pijprokende scholieren

In de periode dat de gebroeders Mastboom op het internaat zaten zat ook Theodorus Oudejans (1845 - 1906) uit Edam daar. De familie heeft o.a. de kostschooltijd van hem vastgelegd. Op de leeftijd van 8 a 9 jaar werd er op de cour van de kostschool door de leerlingen gerookt. Daarvoor gebruikte men een stenen pijp [een Goudse pijp] die werd 'doorgerookt'.

Zijn broer Kees kreeg heimwee, werd hees en had zenuwaandoeningen. Hij ging snel weer terug naar Edam.

In de speelzaal was het steeds 'vechten' om biljard te kunnen spelen. Er was altijd wel een of andere klier die alles regelde.

Algemeen Overste Vader Vincentius

1856 - 1889

Vader Vincentius
de medeoprichter van Saint Louis

Alex Henry uit Den Haag
Hij was een pensionair van 1860
en zou later
Frere Alphonse worden.

Zouaven [of zoeaven] en Saint Louis (1860)

Vanaf 1831 had men in Frankrijk een legeronderdeel wat bestond uit Zouaven. Oorspronkelijk bestond dit onderdeel uit Berbers die het Franse leger in Algerije ondersteunden. Later werden jonge Fransen uit de kolonie geworven. Hun kleding werd overgenomen door de Zouaven (of Zoeaven] die in Vaticaanstad zouden vechten de zgn. pauselijke Zoeaven.

Rond 1860 werd de Kerkelijke staat bedreigd en Paus Pius IX deed een oproep aan de katholieken in Europa om te helpen deze van de ondergang te behoeden.

Zo ontstond een leger bestaande uit katholieken vrijwilligers de zgn. 'Zoeaven'. Ze moesten vechten tegen koning Victor Emanuel II en zijn bondgenoot Giuseppe Garibaldi, een anti klerikale nationalist. Rome werd bedreigd met verwoesting. De Zouaven moesten helpen om dit te voorkomen.

Het totale regiment bestond uit 11.000 man.

- 3181 Nederlanders
- 2964 Fransen
- 1634 Belgen, meestal Vlamingen. Hiervan kwamen 120 soldaten om.
- 700 Italianen
- 500 Canadezen

In 1867 werd Garibaldi verslagen door het Franse leger. In 1870 kreeg Frankrijk oorlog met de Pruisen en werd het leger teruggetrokken uit Italië. Kort hierna volgt de val van Rome.

De Nederlandse Zouaven gingen eerst naar Amsterdam om zich aan te melden. Vervolgens gingen ze naar Oudenbosch, het verzamelpunt. Pastoor Hellemons, de Zouaven-pastoor, bood hun onderdak in het pensionaat Saint Louis. Van hieruit gingen ze per trein naar Marseille. Ze waren slecht opgeleid. Bij hun terugkeer zou hun het Nederlands staatsburgerschap afgenomen worden vanwege het dienstdoen in vreemde krijgsmacht, zonder toestemming van koning Willem III.

Als blijvende herinnering aan die zouavenperiode werd op Saint Louis een kapel gebouwd. [een nabootsing van de St. Pieter in Rome]. In het complex van Saint Louis werd ook een zouavenmuseum ingericht. De collectie kreeg in de jaren 70 van de vorige eeuw een plaats in een nieuw in te richten museum. Daarvoor werd het voormalige gemeentehuis van Oudenbosch in gebruik genomen.

Douwe en Mathijs Walta
uit Workum

Gastelaren op de kostschool in de periode **1870 - 1900**

Naam	geboortejaar	van	tot
Bosch v/d Joh.	1885	7-8-1896	31-8-1899
Bus Henr. F.	1877		24-10-1893
Bus Ant. M.	1883	4-9-1893	12-9-1896
Mastboom Ant. G.	1868		23-7-1881
Mastboom Petr. J.	1867		2-8-1877
Vlekke Petr. A.	1876	17-8-1887	17-10-1888

Algemeen overste Pere Hilarius **1889 - 1902**

Hij was de opvolger van Vader Vincentius.

Saint Louis en Sint Anna absolute scheiding

In een verhaal van 'De geschiedenis van het gezin Oudejans uit Edam' staat iets te lezen over kostschoolgenoten uit de bovengenoemde periode.

Hendrikus Oudejans [geb. 1880] zou oorspronkelijk op het boerenbedrijf komen, maar toen hij in de stal voor het eerst een koe moest melken werd hij door de koe in de stront getrapt. Zijn moeder werd kwaad. Nou, zegt zijn vader, dat wordt niks met je. Weet je wat je doet, je gaat naar Oudenbosch, daar is een goed instituut. Hij had dus nooit echt het boerenbedrijf geleerd.

Hij ging naar de Franse school waar veel Frans werd onderwezen. Er mocht op de cour van de school, in de pauzes, alleen Frans gesproken worden. De vader van Hendrikus, Theodorus, had ook op deze kostschool gezeten net als zijn broer Johannes.

Op de meisjes kostschool, Sint Anna, zat de twee jaar jongere zus Jo (1878). Ze waren gelijk in Oudenbosch op de kostschool maar mochten elkaar niet zien. Jo zou later haar onderwijzersdiploma hier halen. Er was een toen een absolute scheiding tussen het meisjes- en jongensinternaat. Eens per jaar ging moeder Oudejans hun kinderen Hendrikus en Johanna opzoeken. Ze vond de nonnen van Sint Anna niet gezellig en niet leuk. De broeders vond ze veel leuker en ze zat ook de meeste tijd op Saint Louis.

Hendrikus heeft nog op de kweekschool gezeten. maar hij was niet geschikt voor het onderwijzerschap.

Hij was dolgraag op de kostschool en zou uiteindelijk in 1896 op de handelschool zijn diploma [Mavo niveau] halen. Er waren toen 14 klassen, hij zat in de 14de.

Oe boerderij van de familie Oudeians waar door een ongeluk met een koe beslist werd om Hendrikus naar Saint Louis te sturen.
Op de foto de Oudejans.

Lagere school Oud Gastel
Links vooraan Jan Peeters en Piet Bus; zittend op de grond Jan en Janus Meeuwissen.
later leerlingen op Saint-Louis

Gastelaren op de kostschool in de periode 1900 - 1930

Naam	geboortejaar	van	tot
Akkermans Joh. B.	1890	27-9-1901	6-6-1904
Akkermans Adr. C.	1891	27-9-1901	28-6-1904
Akkermans Andr. A.	1896	23-11-1911	3-3-1913?
Akkermans Corn. D.	1899	11-5-1911	27-8-1914
Bus Petr. C.	1900	5-9-1912	18-7-1914
Heijden v.d. Henr. P.	1913		1925
Leengoed v. Petr. J.	1901	20-4-1913	22-7-1916
Leengoed v. Nic.	1904	26-5-1916	23-3-1918
Leengoed v. Jac.	1908	16-4-1918	24-9-1922
Leengoed v. Hub.	1910	4-7-1922	6-8-1925
Mechelen v. Joh. F.	1892	10-12-1903	26-8-1905
Mechelen v. Joh.		26-4-1910	26-8-1911
			naar Den Haag
Mechelen v. Henr.	1898	4-9-1911	17-7-1915
Mechelen v. Ant.	1898	24-10-1913	9-5-1917
Meeuwissen Jan	1900	30-10-1912	maart 1914
Meeuwissen Adr.	1901	2-1-1913	19-7-1914
Meeuwissen Ant.	1903	3-9-1914	17-7-1916
Meeuwissen Jacq.	1904	2-9-1915	17-7-1917
Meeuwissen Piet	1907	4-9-1916	20-7-1920
Meeuwissen Joh. A. C.	1903	13-9-1913	15-7-1915
Melsen Joh. P.	1890	17-5-1905	17-6-1907
Merrienboer Bern.	1906	28-4-1922	13-7-1925
Merrienboer Ant. A.	1913		22-8-1924
Merrienboer Adr. A.	1914		22-8-1925
Oomen Mar. Adr.	1894	29-3-1909	3-1-1916
Peeters Joh. B.	1901	9-5-1911	23-2-1915
Smoor Petr. J.	1899	6-9-1911	7-8-1917
Smoor Lud. P.	1903	17-7-1914	23-4-1915
Smoor Ant. A.	1901	20-9-1912	17-7-1913
Sprundel Henr. P.	1908	6-9-1919	24-7-1922
Vorst v/d Mich. M.	1915		5-9-1925

In deze periode was het op de speelplaats [de Cour] nog steeds verplicht om Frans te spreken. Degenen die voor het eerst op de kostschool kwamen konden dat meestal niet en die kregen dan enkele dagen uitstel om Nederlands te praten. Daarna ging het zgn. signesysteem in.

Er was een sleutel (signe) in omloop voor degene die erop betrapt was dat hij alsnog Nederlands sprak. Als hij die op de vrije middag nog had moest hij strafwerk maken. De leerlingen probeerden er dus zo gauw mogelijk van af te

komen. Zo was er een groepje Gastelaren, maar dat zullen wel meer vriendenclubjes geweest zijn, die aan een ander een uitspraak in het Nederlands uitlokten door bijvoorbeeld een por te geven. Dan konden de vrienden van de sleutel afkomen en waren ze vrij van strafwerk.

In 1905 werd er een kweekschool gesticht onder de naam Saint Jean Baptist de la Salle voor broeders en leken.

Pas in 1911 kreeg Saint Louis een eigen juvenaat voor jongens die broeder wilden worden.

Voordien kwamen broeders voornamelijk voort uit het pensionaat.

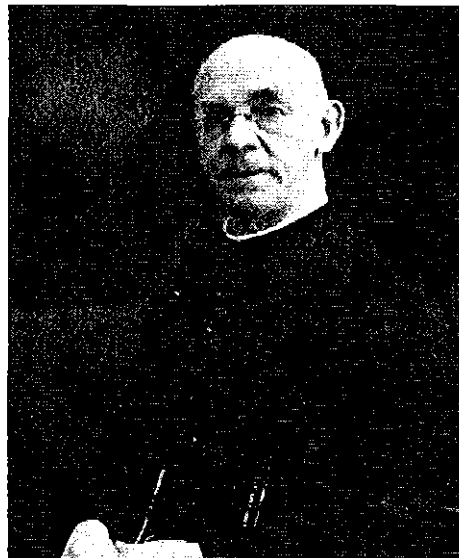
In 1902 werd leerling Gerard Tolenaar, broeder Leonardus op het pensionaat. Hij was toen 16 jaar en zou 84 jaar binnen de muren van Saint Louis verblijven en stierf in 1986 in zijn honderdste levensjaar.

Timotheus tweemaal algemeen overste
1902 - 1911 en

1ste periode

1917 - 1929

2de periode

Vader Wolfrannus algemeen Overste 1911 - 1917

Hij was de derde overste van Saint Louis en geboren in Gastel.

Hij stichtte het Juvenaat. Dat was een aparte school voor de Mulo-leerlingen die broeder wilden worden. Het was gebleken dat jongens die roeping tot broeder hadden, deze vaak verloren in de grote massa van de overige internen en dat zou voorkomen kunnen worden als die leerlingen apart zouden leven in een kleine kring.

Gastelaren op de kostschool in de periode 1930 – 1950

Naam	geboortejaar	van	tot
Baat de J.Ant	1921	1936	1938
Brocatus J.	1930	1944	1948
Brocatus J.T.	1932	1944	1948
Hennekam Daniel	1926	1934	1938
Hennekam Michel	1926	1934	1938?
Hennekam Joh.	1927	1937	1939
Hofland J.H.	1932	1943	1946
Iersel van Petr.	1921	1934	1936
Iersel van Adr.	1921	1934	1938?
Jonkers Jac.	1934	1939	1940?

Broeders en leerlingen anno 1939 in Oudenbosch.

In 1939 waren er 1023 leerlingen op Saint Louis in Oudenbosch en 112 broeders.

Lagere school internaat:	200
Ulo handelsschool:	215
St. Marie Lagere school extern:	25
Ulo extern:	81
St. Josef Lagere school extern:	195
Bisschoppelijke kweekschool:	64
Hoofdaktecursus aan de kweekschool:	16

Boy Ecury de verzetstrijder:

In de handelsklas in 1941 zat Boy Ecury. Hij was geboren op 23 april 1922, zoon van een welgestelde zakenman uit Aruba. In 1937 ging hij naar Nederland en behaalde op Saint Louis zijn handelsdiploma. In de 2de wereldoorlog ging hij in het verzet. Hij zou door een andere verzetsstrijder [Kees Bitter] verraden worden toen deze doorsloeg na zijn arrestatie door de S.D. Kees Bitter werd later door het verzet vermoord.

Boy Ecury werd op 5 november 1944 gearresteerd en overgebracht naar het Oranje hotel in Scheveningen. Op 6 november werd hij op de Waalsdorpervlakte gefusilleerd.

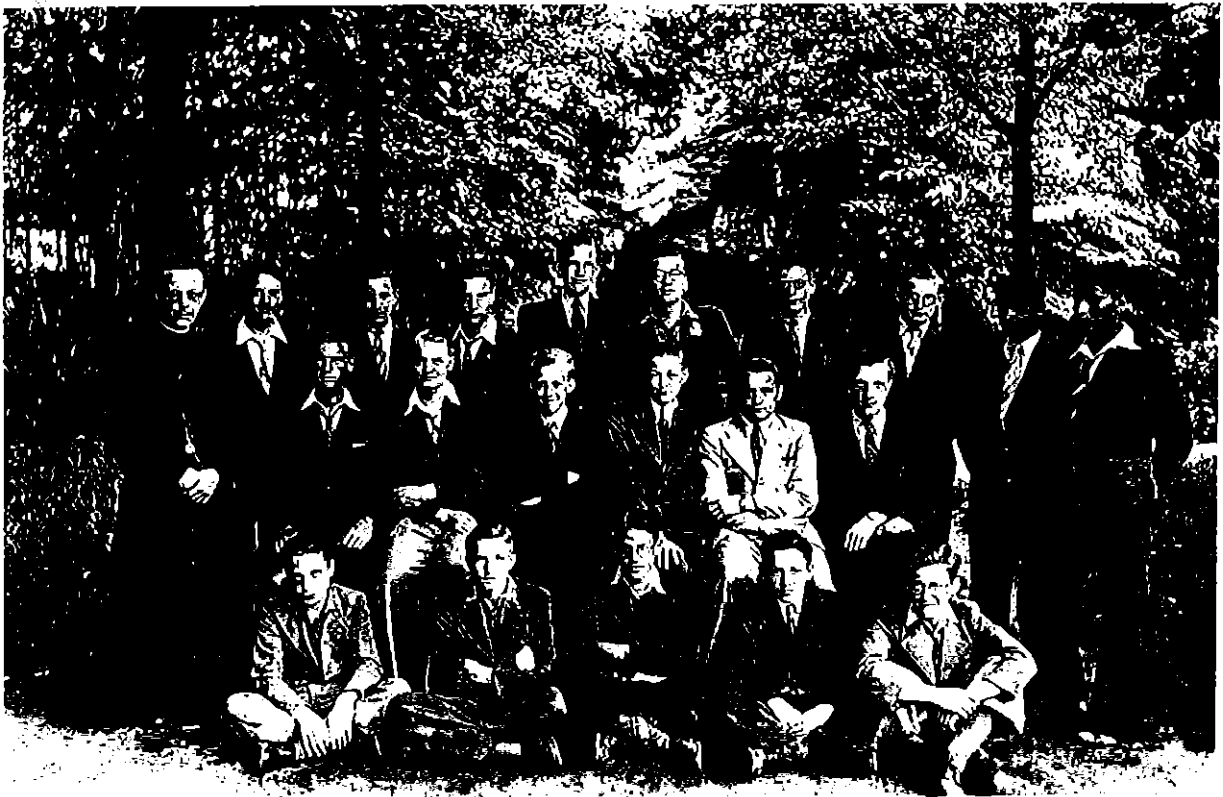
Op Curacao staat een standbeeld van Boy en is een straat naar hem vernoemd.

100 jaar Saint Louis in 1940

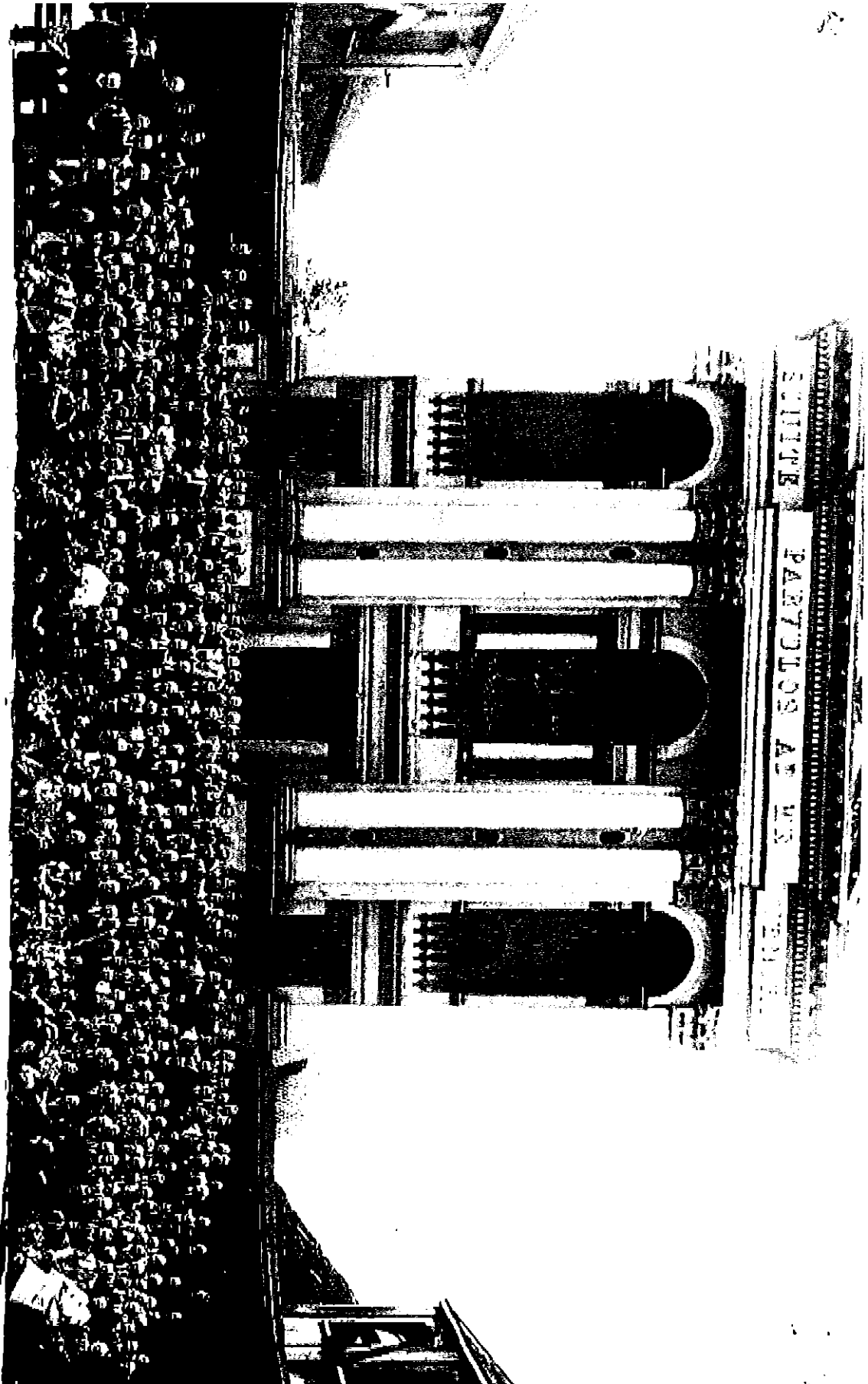
In maart 1940 bestond instituut Saint Louis 100 jaar en dat werd uitgebreid gevierd o.a. met een reunie. De viering vond vooral plaats in de nieuwe aula. Van het gezelschap werd een groepsfoto genomen op de middencour.

De 91-jarige Oud-Zouaaf de Boer uit Amsterdam
bij het eeuwfeest van Saint Louis.
Met vlag Broeder Christoffor. Hij beschreef het lot van de
zoeaven in een boek met de titel 'Uit het epos van de 3000'.

Handelsklas in 1941 met broeder Majelle en Boy Ecuri 2de van rechts boven.

Groepsfoto t. g. v. het 100-jarig bestaan met veel Gastelaren!?

Kort na de viering van de honderd jaren brak de oorlog uit. De schoolbevolking kwam er goed van af. De schoolgebouwen werden deels gebruikt door Duitse militairen. Saint Louis hield er nog een souvenir aan over nl. een houten loods die voor paardenstal werd gebruikt. Die werd na de oorlog gedemonteerd en op Boschlust weer opgebouwd. Daar bood dit onderdak aan de leerlingen die soms daar op kamp of op retraite waren. Na de bevrijding kreeg Saint Louis te maken met inkwartiering van Amerikaanse militairen.

Gastelaren op de kostschool in de periode **1950 - 1970**

Naam	geboortejaar	van	tot
Jan Akkermans	1941	1951	1956
Piet Peeters	1940	1951	1956
Dirk.J. Hofland	1938	1950	1956
Din Geleijns	1941	1952	1954
Ruud Meeuwissen	1941	1954	1958
Cees Meeuwissen	1946	1954	1956
Jan Schrauwen	1941	1954	1957
Piet Akkermans	1942	1953	1956
Cees Verstraten	1943	1955	1959
Gerard Mies	1940	1953	1957

In deze periode viel de watersnood. Deze viel juist op de eerste zondag van de maand dus nogal wat leerlingen waren thuis toen de ramp plaatsvond. Voor degenen die niet thuis waren volgden spannende dagen van onzekerheid over het lot van de familie en vaak een emotioneel weerzien als de ouders uit het rampgebied op school kwamen om hun kinderen op te zoeken.

Slaapzalen werden gebruikt om overdag dijkwerkers onder te brengen die daar konden slapen. Een enkeling liet een krant achter en zo kon je lezen over wat in de regio zich had voorgedaan.

Je merkte het ook aan andere zaken. Zo werd de gymzaal volgepakt met kleding dat was ingezameld. En op het schoolplein van de externe Jozefschool stond het vol met vee. De leerlingen van de kweekschool gingen nabij Bosschenhoofd zandzakken vullen voor dijkherstel.

's Avonds werd de radio aangezet voor het nieuws en zo raakte je toch op de hoogte van de ramp.

Ik (P.P) ging met een paar klasgenoten naar de zolder van de voorbouw en je kon dan in de verte het water zien staan in de richting van Fijnaart.

In de klaslokalen was er een luidspreker die was aangesloten op het landelijk radiodistributienet.

Je kon dan vier zenders ontvangen naast de beide Hilversumse ook de Belgische zender.

Er was een zekere mate van censuur want naast de KRO en de NCRV mocht je ook de AVRO met de bonte dinsdagavondtrein beluisteren, maar de VARA was taboe. Toch probeerden we als de broeder uit de klas was 's morgens de ontbijtclub van Bob Spaak te beluisteren.

We konden ook luisteren naar de verslagen van de Tour de France.

's Zaterdagavonds stond meestal de Belgische zender aan met verzoekprogramma's van militairen.

Hoe zag de kostschool er ook weer uit?

Foto vanuit het hoofdgebouw naar de kapel ca. 2000

- Grote cour voor de kapel tot het hek
- Rechts de Aloysius toren
- Op de begane grond waren de refters het achterste deel voor leerlingen van de kleine cour
- Het voorste deel voor de 6^e en 7de klassers van de lagere school en Mulo-leerlingen eerste klas
- Gebouw links voor speelzaal voor de leerlingen van de grote cour
- Begane grond hierachter klassen 5, 6, 7, en Mulo klas-I
- Naast de kapel links doorgang naar de kleine cour
- Rechts voor tot de toren ruimtes voor de broeders [verboden gebied voor de leerlingen]
- De meeste slaapplekken voor de leerlingen waren in het hoofdgebouw

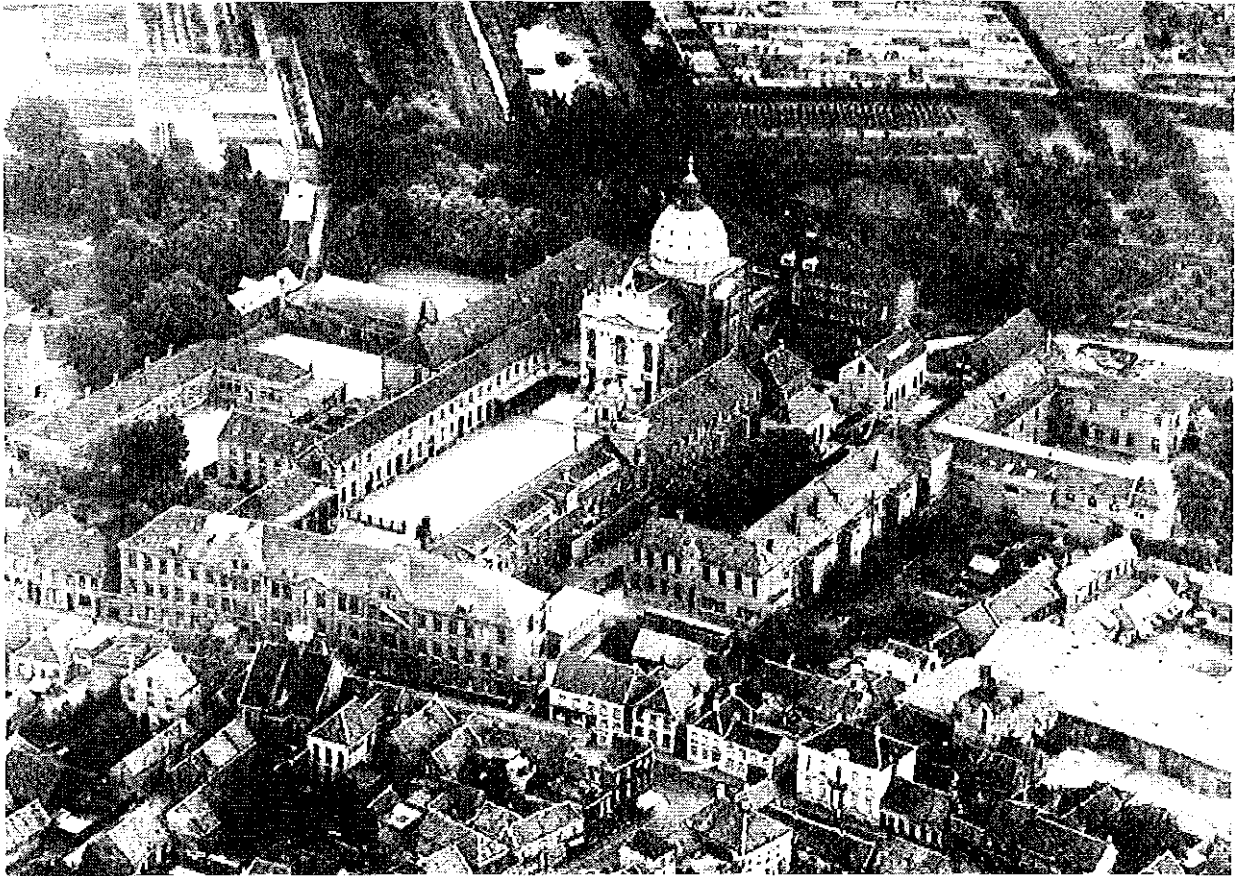

Foto van Saint Louis uit 1939

Centraal staat de voorbouw. De twee bovenste verdiepingen waren slaapzalen. Er achter de middencour. Links van de middencour was de Vincentiusbouw met op de begane grond klaslokalen en de recreatiezaal. Rechts was de Aloysiusbouw met de refters en de keuken. Achter de kapel de ziekenbouw, Het gebouw met het halfronde dak was de aula en daarnaast de speelpleinen van de Mulo; achter de kapel de ziekenbouw. Daar zaten oudere broeders en er was een ziekenzaaltje. De tweede verdieping was slaapzaal voor internen. Het gebouw rechts bovenaan was de kweekschool.

Wie gingen naar de kostschool?

In het begin was de kostschool bedoeld voor weeskinderen en minder bedeeden. Dit veranderde heel snel in een wat elitaire school waar Frans gesproken moest worden op de speelplaats.

Bij bepaalde families werd het een traditie om hun kinderen naar Saint Louis te sturen. Dit vinden we ook terug bij de Gastelse families Mastboom, Bus, Peeters, Meeuwissen, van Leengoed etc.

In het algemeen waren het kinderen van:

- Middenstanders die weinig tijd voor hun gezin hadden.
- Boeren die te ver weg woonden van het dorp.
- Ouders die werk hadden in het buitenland.

- Kinderen uit Indonesie en West Indie.
- Schippers en kinderen van kermisexploitanten.

Zelf had ik twee neven die op een boerderij woonden ver van het dorp. Kees de Bruin uit Kraggenburg (N.O.P) en Piet van Oorschot uit Nieuw-Vossemeer. Ze hebben enkele jaren bij elkaar in de klas gezeten.

Romeo Braaf was een van de leerlingen uit West Indie die de hele zomervakantie bij ons was ingekwartierd.

De kinderen uit West Indie werden bevoogd door een gouvernante, een statige dame uit Den Haag. Ook de kinderen van de gastgezinnen mochten bij haar zijn bij haar bezoek aan Saint Louis. We bezochten de tuin, maar wij mochten niet mee op de foto.

Uit Oud Gastel had ik vier neven die op Saint Louis hebben gezeten. Een ervan, de oudste was extern. Drie hadden Kees als voornaam. Het verblijf op de kostschool ging van vader op zoon over.

Aan het begin van de grote vakantie werden de leerlingen die ver weg woonden door broeders vergezeld naar het station van bestemming. Dit was iedere keer weer een geweldige organisatie.

Sint Nicolaas werd klassikaal gevierd. Een Sinterklaas met wat zwarte Pieten moesten de stemming verhogen.

Een pakket met inhoud werd voor iedere leerling uitgedeeld. Op een of andere manier was dit door het thuisfront geregeld en in Oudenbosch terecht gekomen. We gingen aan het uitpakken. Er waren geen gedichten bij en de stemming was niet optimaal.

In het laatste jaar van de Mulo was het de gewoonte dat je voor je klasgenoten surprise maakte met een rijm en dan was het op 5 december toch pakjesavond.

Later realiseerde je dat dit een typisch gebeuren was wat in de familiekring thuis hoorde en niet op een kostschool. Goed bedoeld maar niet geslaagd dus. Eens te meer bleek hoe je van het ouderlijk gezin vervreemd was. Heimwee heb ik op het pensioonaat nooit gehad. wel een gevoel van eenzaamheid.

Zeven jaren op de kostschool

Mijn ouders hadden in 1950 besloten om mij naar de kostschool Saint Louis in Oudenbosch te sturen.

Op een namiddag in september werd ik als negenjarige met de auto weggebracht. Een vriend van mij, bij ons uit de straat, zou ook meegaan, maar de familie had ter elfde uren beslist het vertrek niet door te laten gaan. Dit was mijn eerste tegenvaller, velen zouden volgen in de loop der jaren. Dus ging ik

Kees de Bruin 2de rij zittend rechts. Piet van Oorschot 2de rij van boven,
Rorneo Braaf 1ste rij onder 3de van links

alleen naar Saint Louis.

Bij de ingang van het monumentale hoofdgebouw op Markt 34 werd ik met mijn ouders in de grote hal ontvangen door een broeder in een zwarte toog.

Mijn hutkoffer was vooraf naar de kostschool gebracht. Daarin zaten de kledingstukken die volgens een lijst moesten worden bezorgd op Saint Louis. De kledingstukken moesten worden voorzien van een nummer. Dat was nodig, want de kleren werden in een wasserij gereinigd en dan moest je natuurlijk je eigen kleren weer terugkrijgen. Het uitpakken werd door de een of ander verzorgd. Deze koffer kreeg je pas weer te zien bij de grote vakantie. Dan moest die weer naar huis met de gehele uitzet ter controle of die uitzet nog compleet was. Nu staat hij als herinnering bij ons op de zolder.

Na de ontvangst gingen we snel naar de slaapzaal, het zien van de chambrette was wel even slikken, maar er was no way back. Na het afscheid van de ouders werd je in de meute op de kleine cour weggezet. Hier was veel verdriet te bespeuren.

De kleine chambrette

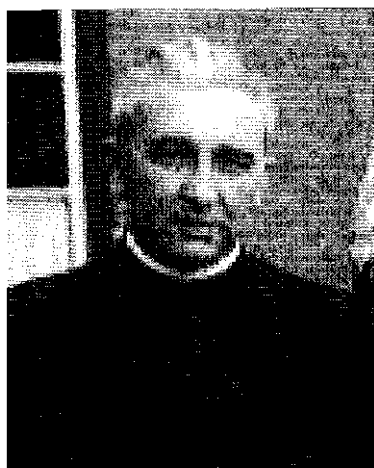

De slaapzaal met de chambrettes

De kleine cour was bestemd voor de tweede tot en met de vijfde klassers in de leeftijd van zeven tot tien jaar.

Kermis op de kleine cour

4de klas bij broeder Floribertus: 1896, 1913, 1973
De aangegeven jaartallen zijn achtereenvolgens het geboortjaar, het jaar van intrede in het klooster en het jaar van overlijden van de broeders.

Voor vrijwel iedereen was dit het eerste jaar op de kostschool en men kende niemand uit de klas.

Als lotgenoten in de onbekende omgeving ontstonden er direct vriendschappen die vaak jaren zouden duren.

Men was op elkaar aangewezen en tussen de scholieren en de broeders was een grote afstand.

Broeder Floribertus was een goede klassenonderwijzer en gaf een goede schoolbegeleiding bij de studie. Dit gold voor alle klassenbroeders die ik in de zeven jaren heb leren kennen.

Hij had een vreemde eigenschap die door niemand begrepen werd. Als je iets verkeerd deed bij een oefening dan liep hij langs je en dan kreeg je een por in je nek met de achterkant van een potlood?

De jongste leerlingen tot klas 6 hadden hun verblijf op de kleine cour.

Hun dagindeling was ongeveer als volgt:

06.30 uur: opstaan en wassen aan een fonteintje,

07.00 uur: naar de kapel voor de mis,

07.30 uur: naar de refter voor het ontbijt,

08.30 uur: lessen tot 12.00 uur.

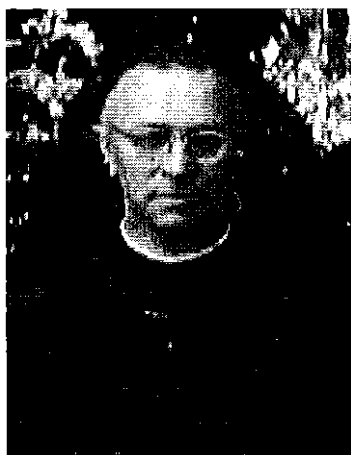
12.30 uur: lunch en spelen op de kleine cour,

13.30 uur: lessen tot 16.00 uur. uitreiking van een boterham en spelen,

18.00 uur: naar de refter voor avondmaal,

18.30 uur: studie in de eigen klas en om

20.00 uur: naar de slaapzaal.

5de klas bij broeder Servatius: 1902, 1919, 1961

Deze klas lag in tegenstelling tot de vorige aan de grote cour, zodat we ons geregeld moesten verplaatsen via een onderdoorgang naast de kapel naar onze kleine cour.

Deze broeder speelde vaak viool voor de klas wat door ons als heel bijzonder werd ervaren.

Dit jaar werd door leerlingen uit de klas een toneelstuk gespeeld, 'De kalief van Bagdad'.

Iedere maand werden er kaarten uitgedeeld voor het thuisfront om aan te geven hoe het gedrag van hun kind geweest was. Er waren drie soorten: de gouden, de rode en de zwarte kaart.

Verdere uitleg met betrekking tot de kaart is waarschijnlijk niet nodig.

INSTITUUT
ST. LOUIS OUDENBOSCH

MAANDKAART

J. Heunissen

OVER DE MAAND *December*

GEDRAG BUITEN DE KLAS *7*

GEDRAG IN DE KLAS *9*

VLIJT IN DE KLAS *0*

ORDE EN NETHEID *9*

WELGEMANIERDHEID AAN TAFEL *7*

Hoe een en ander bijgehouden werd was voor iedereen een raadsel.

Cijfer voor bedopmaken. Dit gebeurde direct na het ontbijt. Dit jaar gebeurde het dat een klasgenoot uit Roosendaal een zwarte kaart kreeg. Een mogelijke vechtpartij lag hieraan ten grondslag?!

Dit was een kaart die weinig uitgedeeld werd. Wij werden geboden om met hem niet te veel op te trekken. Maar hij was prompt de held van de klas. Bij twee zwarte kaarten volgde verwijdering van de school.

In het algemeen kregen we een rode kaart, die als gemiddeld werd beschouwd. De gouden kaart was voor de zeer braven en het was niet goed naar je mede klasgenoten als je teveel kaarten van deze kleur ontving dan werd dit beschouwd als een leerling die een flat was van een broeder surveillant. Toch is het me eens overkomen om een gouden kaart te krijgen. De vreugde thuis kon niet op in die maand.

Aan het eind van het jaar mocht je als je een serie goede kaarten had ontvangen een boek uitkiezen.

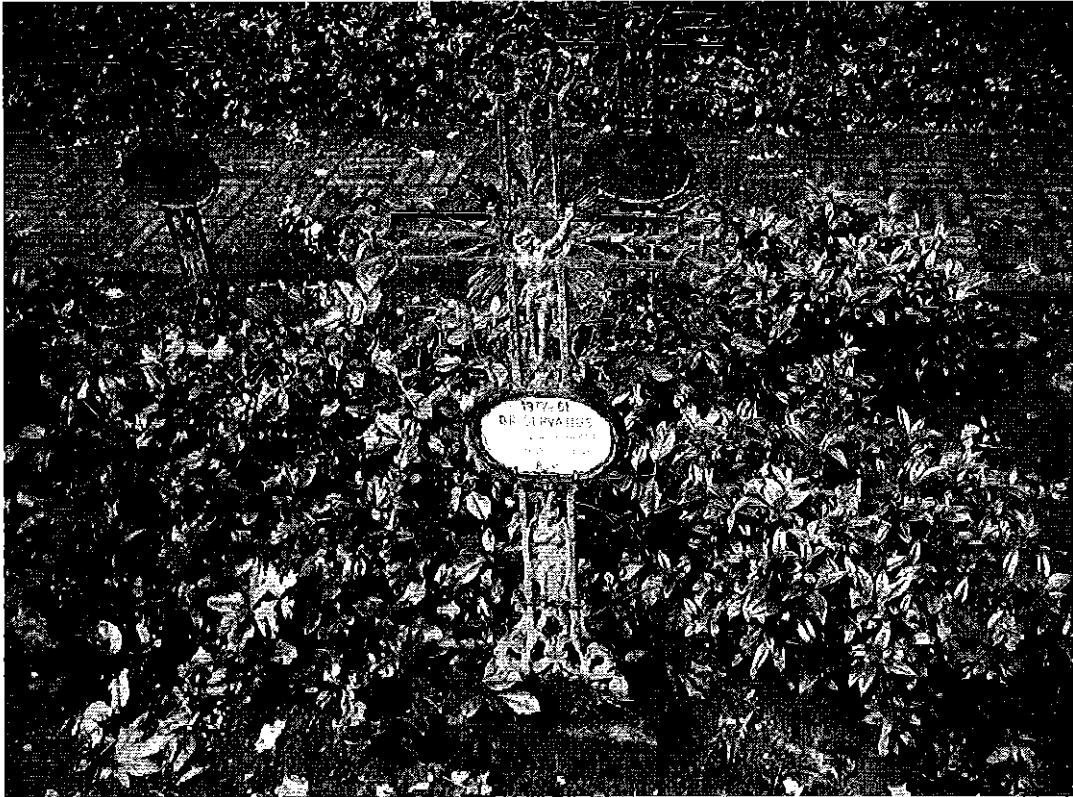
De Middencour

De leerlingen van de zesde en zevende klas en die van het eerste Mulojaar zaten op de middencour. Dat was het grote plein centraal in Saint Louis. Je had daar enkele klaslokalen, de speelzaal en aan de andere kant de refters en de keuken. Op de bovenverdiepingen waren de slaapzalen. Er was ook een toiletruimte waar in een hokje altijd een broeder zat voor het toezicht. Die gaf je ook twee velletjes toiletpapier waarmee je het maar moest doen.

Aan de muren waren banken gemonteerd die op slot zaten. Soms werden ze neergelaten bijvoorbeeld bij handbal of andere wedstrijden. Die werden dan opgeluisterd met muziek uit dan opgehangen luidsprekers. Broeder Germanus bediende de muziek.

Voor de ramen waren hekwerken van gaas aangebracht, zodat je met voetballen geen ruit in zou kunnen trappen. Ca. 1954 kwam er veiligheidsglas en konden de hekwerken worden verwijderd.

Je zat dan ook in de grote refter. Daarin stonden grote tafels waar je in groepen van acht kinderen zat. Voor elke tafel was een broeder die het eten uitdeelde. Hij schepte de aardappelen op en ook de groente. Als je die niet lustte probeerde je die in de juskom te deponeren als iedereen van de jus genomen had, maar dat lukte niet zo vaak, want naast de tafelbroeder stond er ook nog een broeder in een soort preekstoel die je in de gaten kon houden. Er was in de eerste jaren van mijn kostschooljaren bij de boterham maar een met toespis dus als je wat meer at kon het zijn dat je alleen maar opgesmeerde boterhammen kon eten. Je mocht van thuis toespis [jam o.i.d.] meebrengen en die stond dan in een kist aan het hoofd van de tafel en je kon je potje dan ophalen voor het eten. Later kwamen er twee soorten toespis.

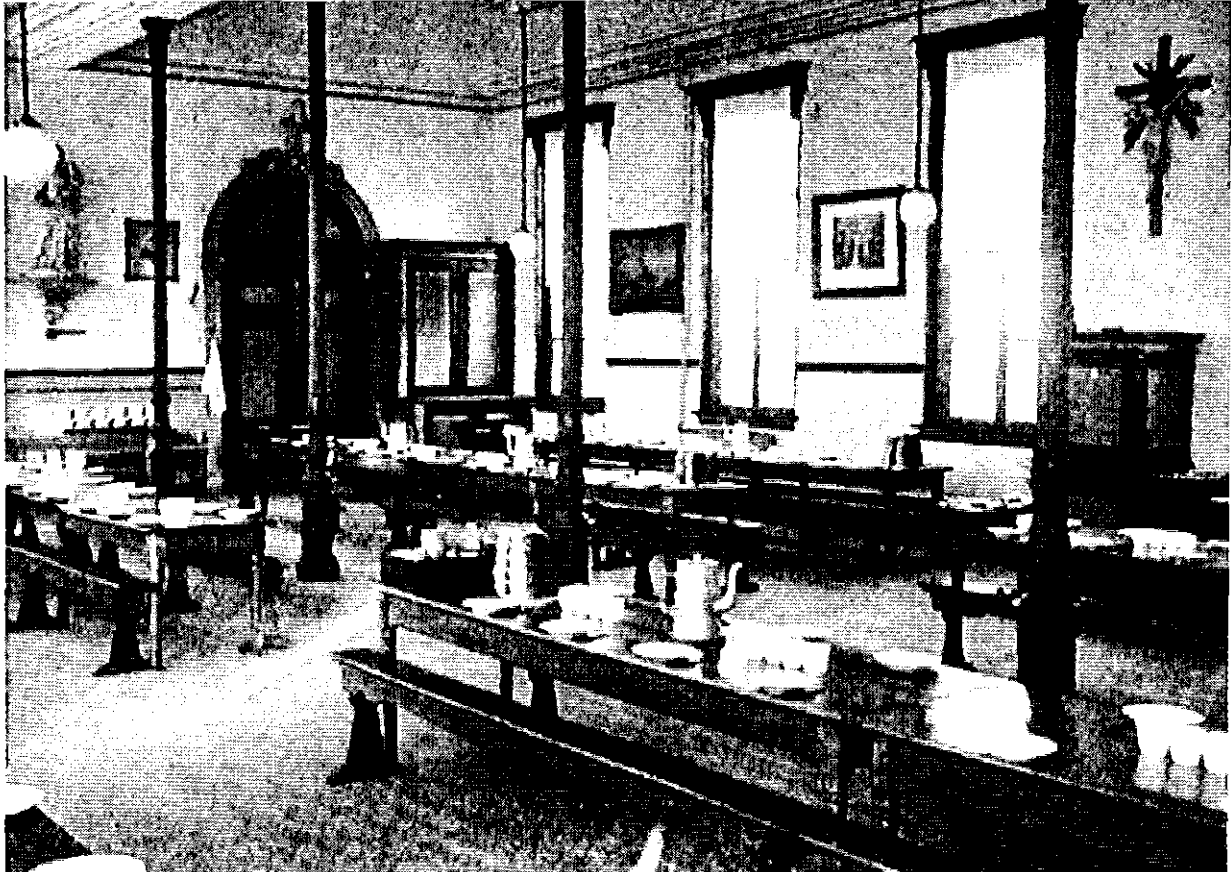

Het graf van Br Servatius.
Hij was geboren in 1902. hij ging in 1919 naar St. Louis en stierf in 1961.

Het gedenkteken herinnert ons aan Pastoor Hellernons en Vader Vincentius.

De dagindeling van de leerlingen van de middencour was iets anders. Je had om kwart voor vier vrij tot half vijf en er was dan nog les.

De Refter

Je kreeg dan een opgesmeerde dubbele boterham en broeder Germanus verkocht dan snoep en pennywafels De laatste splitste je dan voor tussen de boterhammen.

Dan was er avondeten om 18.00 uur.

Na het eten was er weer klas van 18.30 uur tot 20.00 uur en in de zesde en zevende klas was er dan o.a. Franse les. Op de Mulo was het dan tijd voor huiswerk. Soms werd er voorgelezen en op zaterdagavond werd de radio aanzet.

Na acht uur bleven nog wel wat leerlingen in de klas en dan werd er met de broeder nog wat gepraat. Dat ging er meestal gezellig aan toe.

Een enkele keer mocht je's avonds roken en zo heb ik [P.P.] met mijn elfde jaar voor het eerst sigaretten gerookt met toestemming van de broeders, sterker nog je kon die zelfs bij de broeder kopen!

Van 20.00 tot 20.45 uur was je vrij en dan naar de slaapzaal. Waar om 21.15 uur het licht uitging en je verondersteld werd te gaan slapen.

Dinsdagmiddag was het vrij. Donderdagmiddag ook, maar dan was er eerst lof en dan waren er activiteiten. Er waren drie clubs waaruit je moest kiezen:

- De fiets- en wandelclub Heneoc van Broeder Egidius.
- De verkennerij met broeder Appolonijs en
- de voetbalclub SMTO met broeder Telesphorus.

De fietsclub ging op pad onder leiding van broeder Egidius. Die ging bij voorkeur met de fietsers naar een adres waar een lid van de club woonde. Daar ging hij dan een sigaretje roken. Hij zocht dan een adres op met een boomgaard waar de jeugd dan appels kon plukken. En daarvoor kwamen dan natuurlijk plekken voor in Gastel, Dinteloord enz. In de zomer was de bestemming vaak zwembad de Stok. Dat was nog in de tijd dat de mannen en vrouwen bassins gescheiden waren door rietmatten dus er was geen contact met meisjes.

Oe verkennerij en de voetbal hadden hun activiteiten op Albano.

Je kon ook timmeren bij broeder Innocentius. Die zat op de zolder van de voorbouw.

In de winter kon je gaan schaatsen op de vijver in de tuin.

Op zondag was de dagindeling als volgt:

06.30 uur: Opstaan

07.00 uur: H. Mis, gevolgd door ontbijt.

09.00 uur: Hoogmis en daarna samen wandelen in Oudenbosch en daarna in de klas waar je bijvoorbeeld oude illustraties kon lezen.

12.00 uur: Diner.

's Middags: weer clubactiviteiten en dan mocht je ook bezoek hebben van thuis.

17.30 uur: Lof, waarna avondeten en vervolgens naar de klas voor studie.

In 1952 kwamen er kleine veranderingen.

's Zondags was er maar een mis en wel om 08.00 uur. Je mocht dan uitslapen tot 07.30 uur. En je hoefde niet meer elke morgen naar de H. Mis. Dat was om de dag verplicht. Op de andere dagen moest je dan naar de klas waar je dan huiswerk kon doen, maar de broeder van de zevende klas zocht vervelend rekenwerk uit om te doen en dan koos je er toch maar voor om naar de kapel te gaan.

Als je ouders je konden halen dan mocht je eens in de veertien dagen op zondag naar huis en elk eerste weekend van de maand mocht je van zaterdagmiddag na de lessen dus om 15.45 uur tot maandagmorgen 08.30 uur naar huis.

Ik (P.P) mocht dan snoep gaan halen, maar dat moest je dan op school inleveren in de snoepkast, waar je dan op de vrije middagen iets van mocht nemen. Dat gebeurde ook met fruit wat je van huis meenam. Ook dat moest je inleveren en dan mocht je 's middags na het middageten een stuks fruit nemen.

Je kreeg zakgeld mee van huis en dat kon je bij de broeder van het 'winkeltje' inleveren. Die hield dan de bestedingen bij. Je kon je geld ook zelf bewaren. Dat gebruikten we o.a. als je met de fietsclub op pad ging. Je kwam wel eens

voorbij een ijscokarretje en dan mocht je een ijsje kopen. Friet kopen mocht niet, want dat kon door de buitenwereld uitgelegd worden dat je op kostschool niet genoeg te eten kreeg.

Je mocht op zondag ook bezoek ontvangen van thuis en dan kon je naar een cafe in Oudenbosch. Daarbij werd wel te verstaan gegeven dat je naar Tivoli of de Kroon moest. Bezoek aan cafe het Centrum werd afgeraden. Maar mijn bezoek en ik gingen daar wel naar toe, want de uitbaatster was van oorsprong een Gastelse en ze was voor ons een bekende die graag over Gastel buurtte. Er stond daar ook een soort Juke box en daar kon je dan platen draaien.

Door het jaar had je verschillende feesten.

Met Vastenavond was er 's maandags toneel door broeders en leerlingen en dinsdag was er een filmvoorstelling in de aula. Daarvoor moest je je eigen stoel vanuit de slaapzaal meenemen voor in de aula.

Op 19 maart was het Sint Josephdag. Het was geen school, maar de fietsclub ging naar Boschlust. SMTO ging voetballen en de verkennergroep ging naar Albano.

In juni was het Sacramentsdag. Dan werden de paden van de tuin versierd met gekleurd zand dat met sjablonen werd aangebracht. Dat was voor de sacramentprocessie.

Op 21 juni was het Alouisiusdag met een receptie in de speelzaal, waarbij altijd het Saint Louislied werd gezongen.

In de middag sportwedstrijden en 's avonds een film.

In september was er fancy fair. De prijzen daarvoor werden bijeen verzameld van ouders, die bijvoorbeeld een winkel hadden.

In oktober was een feest, omdat broeder overste jarig was, met weer een film. Dan was er elke maand een uitvoering van 'Een uur muziek'. Er kwamen dan muziekgezelschappen, zoals het Nederlands kamerkoor en het Brabants Orkest die optraden met klassieke muziek. Als dat niet in de aula kon dan gingen we naar Fidei et Arti. Enkele keren per jaar kwam er een toneelgezelschap, zoals het Vlaams Volkstoneel en toneelgroep Puck om een toneelstuk op te voeren.

REIZEND VOLKSTHEATER

Afd. van het Nationaal Toneel van België

LEIDING RIK JACOBS

SAINT LOUIS

Oudenbosch

4 APRIL 1955

DE KOOPMAN VAN VENETIE

Blijspel door W. SHAKESPEARE

Personen:

De Doge van Venetië	Anselm van Leent
Do Prins van Marocco } dingende naar	Jo Dua
De Prins van Arragon } Portia's hand	Berr Wauters
Antonio, de Koopman van Venetië	Paul Van Roey
Bassanio, zijn vriend	Roger Thoelen
Solanio	Staf Huyck
Salarino } vrienden van Antonio	Alex Wilequet
Gratiano } en Bassanio	Senne Roufflaer
Lorenzo, minnaar van Jessica	Gaston Weemaes
Shylock, een rijke Jood	Gust Ven
Tubal, een Jood, zijn vriend	Frans Vercaemmen
Lancelot Gobbo, Shylock's knecht	Lode Jansen
De oude Gobbo, vader van Lancelot	Herman Peeters
Leonardo, bediende van Bassanio	Ferte Katsman
Balthazar, bediende van Portia	Toon Viaene
Portia, een rijke erfgename	Anni de Loenen
Nerissa, haar kamerjuffer	Krista Groenendal
Jessica, dochter van Shylock	Jeannine Bernaus

Senatoren van Venetië, beambten van het Gerechtshof.
muzikanten, bedienden, gevolg.

Hei stuk speelt gedeeltelijk te Venetië, gedeeltelijk te Belmont, het landgoed van Portia.

De vijf bedrijven worden ingedeeld in twee delen.

Er is slechts één pauze.

Muzikale aanpassing: Marc Liebrecht

Lichtspel: Juul Goossens

Maskers: Joz. Loyens

Decor, costumes: Frank Ivo Van Damme

Dansen: Bertha Pauwels

Techniek: Lode Plaum

Regie: KIK IACOBS

Woensdag 19 Mei
Instituut Saint Louis Oudenbosch

Voor de Lagere school is het om

7 uur de kleurenfilm:

„HET WONDER VAN FATIMA”

Regisseur: John Brahms

Z.O.Z.

Welterusten en . . .

een half uur uitslapen.

6de klas bij broeder Godfried

Ook dit was een voortreffelijk docent met een ijzeren discipline. Van hem ontbreken de gegevens van geboortedatum en de data van begin van de kostschooltijd en overlijden. Mogelijk is hij voortijdig uitgetreden.

Door gebrek aan chambrettes werd een groot deel van onze klas op een zaal van het ziekenhuis van Saint Louis ondergebracht. Het beetje privacy wat, een chambrette ons gaf, werd ook nog afgepakt. Met een twintigtal klasgenoten lagen we op een zaal.

Ook onze klasserende bracht hier de nacht door. Toevallig stond mijn bed naast het zijne en kon ik door onophoudelijk gesnurk moeilijk in slaap komen.

Het was ook het jaar van de watersnoodramp, waarbij ik drie familieleden verloor. Ook op de kostschool hebben we geholpen met het verdelen van kleding en goederen.

We werden dit jaar geconfronteerd met het weglopen van leerlingen van de kostschool. Tijdens de studie 's avonds werd een klasgenoot plotseling woedend en nam de benen. Hij woonde een paar dorpen verder; dus hij werd snel gevonden. Erger was het met een klasgenoot die in Groningen woonde en die geregeld wegliep. Dit was voor ons een spannend geval, maar ook hij werd teruggevonden. Uiteindelijk is hij van de kostschool vertrokken.

7de klas Broeder Lucianus: 1901, 1918, 1971

Dit was een wat oudere klassenbroeder die een hekel had aan de Engelsen en dit te pas en te onpas naar voren bracht. Een lach heb ik nooit op zijn gezicht gezien. Hij verzorgde de bloemen en planten in een grote serre achter de school van de kwekelingen. Daar mocht ik vaak helpen. waarom ik is mij nooit duidelijk geworden. Er werkte daar ook iemand uit Gastel en dan was het leuk om eens wat uit ons dorp te horen.

Dit was m.i. het jaar van de difterie-epidemie. Een groot aantal leerlingen werd hierdoor getroffen en mochten niet naar huis tijdens de herfstvakantie. Als je bezoek kreeg van je familie werd je naar een hokje gebracht van de muziekschool en kon je via de ruiten contact hebben met je thuisfront.

Helemaal hopeloos was deze tijd ook weer niet, want we gingen met de fiets voor enkele dagen naar Boschlust, een uitspanning van Saint Louis in de Wouwsche Plantage. Dit was geweldig en veel beter dan thuis.

Waarom ik naar de 7de klas moest was voor mij onduidelijk. Het was min of meer een herhaling van de 6de klas, dus voor de meesten een verloren jaar.

Wij zelf dachten later dat dit extra kostschooljaar voor de Congregatie interessant was vanwege de extra inkomsten.

1ste klas Mulo bij broeder Reinerus: 1904, 1919, 1982

Hier begon dan eindelijk de echte studie. Ieder jaar weer vertrokken medeklasgenoten en werden opgevolgd door anderen. Dit was steeds weer wennen, maar zo gaat het op een kostschool.

Broeder Reinerus was een van de strengste die ik in zeven jaar zou meemaken. Sport was op de kostschool heel belangrijk. Op Albano voetbalden we, op de grote cour werd 's avonds vaak gehandbald, honkbal deden we op de cour naast het kerkhof, volleybal en basketbal in de gymzaal.

Van broeder Gabriel kregen wij gymnastiek. Hij was in die tijd ca. 58 jaar en kon weinig oefeningen voordoen door zijn leeftijd en door de kledij van een broeder. Dus een van ons moest een oefening voordoen. Hij zelf zat ver weg in een hoek van de gymzaal.

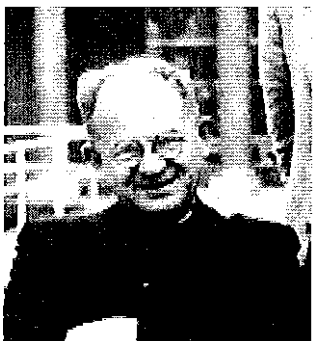
Daar rookte hij een sigaret en als iemand een oefening niet goed had gedaan dan moest hij vijf minuten bij de broeder gaan zitten.

Op een keer gingen we, na de gym, naar de kapel en hebben de klokken laten luiden.

Dit gaf grote consternatie vooral bij de broeders. We moesten naar de Prefect, broeder Ephrem, maar wonder boven wonder liep het met een sisser af. Het cijfer voor gedrag buiten de klas was die maand niet om over naar huis te schrijven.

Br. Ephrem onze prefect

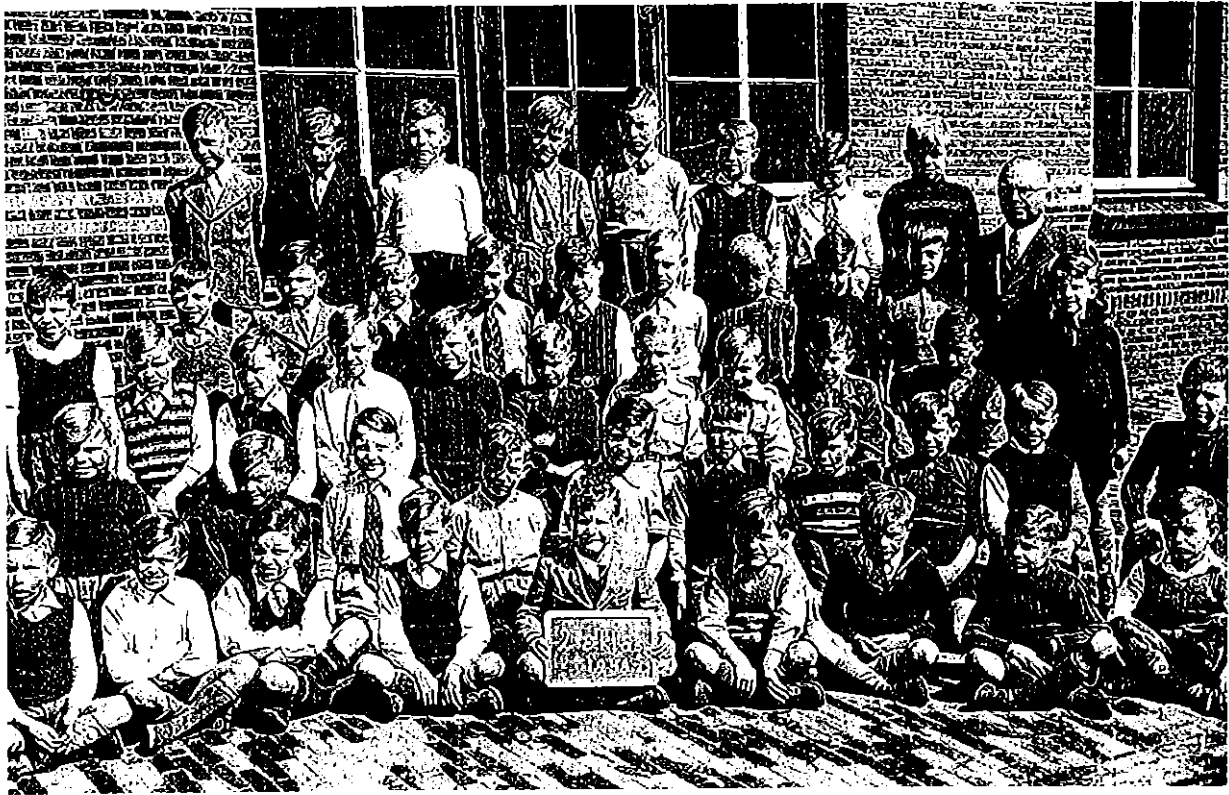

2de klas Mulo bij broeder Adolf: 1903, 1919, 1982

Dat een broeder net na de 2de wereldoorlog met deze naam wilde rondlopen was voor ons niet duidelijk.

Hij was echter van 1903 en maakte in 1919 de keuze om broeder te worden. De naamkeuze was dus ver voor de oorlog gemaakt. Hij gaf overigens wel Duitse les.

Dit zou het enige jaar worden dat ik een klasgenoot uit Gastel in de klas tegen zou komen. Het was Toine van Kalmthout die vlak bij mij in Gastel woonde. Toch waren we met zeker vier oud-klassgenoten uit Gastel op het Pensionaat. De andere twee ben ik vrijwel nooit tegengekomen. Men trok bijna uitsluitend met klasgenoten op, de jongeren kende je in ieder geval niet en de ouderen hadden vaak een andere cour.

Klas 2 Gastel met Meester van Merrienboer
 Toine van Kalmthout rij 2 van boven 4de van links; Peter Meeuwissen rij 3 van boven 4de van links en Rudi Meeuwissen rij 4 van boven 3de van rechts

Mulo klas 2 Br. Adolf
 Toine van Kalmthout rij 2 van boven 3de van links; Peter Meeuwissen rij 3 van boven 3de van links

Alle studieresultaten werden constant en nauwkeurig bijgehouden en gevisualiseerd voor in de klas. Zo kon iedereen zien wie de beste van de klas was en waar hij zelf stond t.o.v. de klassenbeste. Hierdoor ontstond steeds een competitiestrijd tussen de beste van de 25 leerlingen. Het moet een onprettig gevoel gegeven hebben voor de minder goede. Later merkten we dat door het goede lesgeven en studiebegeleiding vrijwel iedere leerling een redelijk tot zeer goed rapport had.

Het was ook het jaar dat we naar bosbad Hoeven mochten. Hier ontmoetten we voor het eerst vriendinnetjes. Tijdens het weekendverlof gingen we hiermee uit. Een hele belevenis voor kostschoolkinderen!

Op de dag van St. Aloysius 21 juni kregen we steevast een filmvoorstelling. In mijn 2de jaar van de Mulo was dit ook het geval. De een of andere broeder was op het idee gekomen om deze filmvoorstelling nu eens niet in de aula te doen, maar buiten op de cour.

Nu valt deze dag een beetje samen met de langste dag. Wat een avondvoorstelling had moeten zijn, werd een nachtvoorstelling met een oeverloze wachttijd vooraf.

Nu zat je op een andere afdeling en je mocht ook later naar bed

Je had de aula ter beschikking als recreatieruimte. Hier speelden we tafeltennis, biljart, kaarten, dammen, schaken enz. en je kon ook aan handvaardigheid doen. Op een gegeven moment was het een rage om pijp te roken. Die braken wel eens en die werden dan door enkele handige knutselaars gerepareerd. En een andere periode werden er strategospellen aan de lopende band gemaakt.

Aan beide zijden van de aula bevond zich een cour, op de ene kon je tennissen met een echt tennisnet. Verder werd er handbal, basketbal, volley en honkbal gespeeld. Naast de tijd voor lessen en studeren was de vrije tijd prima ingevuld voor sporten en verder vermaak. We hebben ons nooit verveeld integendeel.

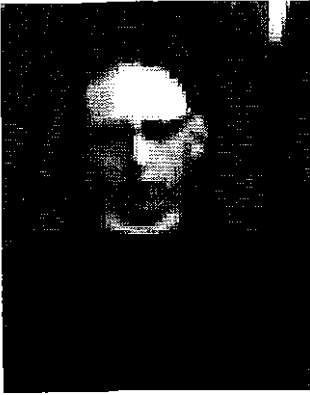
In het voorjaar van 1956 vierde broeder Ephrem, de prefect zijn 25-jarig kloosterjubileum en de gehele Mulo ging per bus naar Schiphol en Artis te Amsterdam.

Met de MULO naar Schiphol

Oe examenklassen op retraite in Seppe

3de klas Mulo b bij broeder Melchior: 1923, 1939, 1978
 Dit jaar zou ons examenjaar worden. We hadden veel vakken en een uitermate goede studiebegeleiding. We verlangden naar het einde van de kostschooltijd. We hadden vriendinnetjes, maar deze waren voor ons door de hoge muren van ca. 4 meter bijna onbereikbaar. Zeven jaren kostschool waren genoeg.

★
★

ULO SAINT LOUIS OUDENBOS

klas / trimester

Godsdienstleer	7	Boekhouden	5
Nederlandse Taal	6	Bedrijfsrekenen	6
Lezen		Handelskennis	
Frans	8	Aardrijkskunde	
Duits	8	Geschiedenis	
Engels	6	Schrijven	6
Algebra	7	Tekenen	
Meetkunde	4	Gymnastiek	6
Natuurkunde	8	Typen	

De onderwijzer: *B. Melchior*

Betekenis der cijfers:

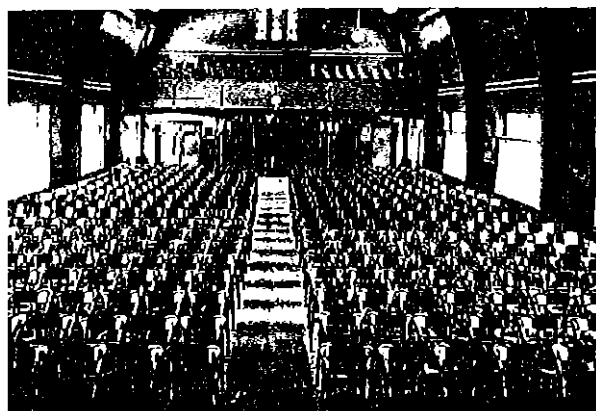
10 Uitmuntend	7 Ruim voldoende	4 Onvoldoende
9 Zeer goed	6 Voldoende	3 Zeer onvoldoende
8 Goed	5 Bijna voldoende	2 Slecht
		1 Zeer slecht

Rapport Mulo 3b

Eens per week gingen we biechten. Dit deden we bij Jetske de Cathechist, onze godsdienstleraar. Die kon geen orde houden en werd door ons niet altijd serieus genomen. Op zekere dag werd aan ieder van ons gevraagd of het broederschap niet iets voor je was. Een typisch iets wat via mond-tot-mondreclame werd doorgegeven. Wij voelden ons min of meer beledigd dat hij zoiets durfde te vragen.

Het gevolg was dat we de biechtstoel nog maar zelden bezochten. Het was gelukkig op de Mulo geen plicht, wel op de lagere school, maar als je niets wist te biechten dan volstond het om de zegen te vragen, maar je moest in de biechtstoel.

Rond maart zijn drie eindexamenklassers voor enkele dagen op retraite gegaan in Seppe, een retraitehuis van de Redemptoristen. Niemand begreep het nut van deze dagen van bezinning, maar we hebben wel enorm veel plezier gehad. Van surveillance personeel hadden we geen last, want alleen de klassenleraars waren hierbij aanwezig.

Toneelzaal en aula van de Ulo

Oe kleinste uit de klas paste precies in de nis.

Wij waren klaar voor de rock en roll periode.

Net voor het eind examen van de kostschool gestuurd

Op een avond moesten we met een groot aantal klassen naar de aula, waar de prefect een rede zou houden. Hij begon met ons te vertellen wat er op de marmereen plaat op de grote cour tegenover de Aloysius toren stond.

'Castitas ni floriat, institutum periat:'

Ons werd verteld dat dit betekende dat 'als de kuisheid niet blijft bloeien, dan zal het instituut ten onder gaan.'

Iemand uit onze klas maakte de opmerking of hiervoor alleen de studenten verantwoordelijk zouden zijn en waarom er geen broeders waren uitgenodigd! De spreker werd hierdoor in verlegenheid gebracht en zou later zijn gram halen. Bij een onbenullig voorval op de cour gebod de surveillant de jongen die in de aula de opmerking gemaakt had. de bal op te ruimen. De klasgenoot vroeg of hij dat niet op een andere toon wilde vragen. Hij werd hierna direct naar het strafkamertje achter in de aula gestuurd en vervolgens naar de prefect verwezen. Die vroeg om het aanbieden van excuus. Dit was hij helemaal niet van plan. Dan ga je maar enkele reis naar huis werd beslist. Hierna fietste hij naar bosbad Hoeven om enkele uren met een twee jaar ouder vriendinnetje door te brengen. Om 7 uur in de avond meldde hij zich thuis, waar grote paniek uitbrak. Over enkele weken moest hij examen doen in Breda. De andere dag moest hij van zijn ouders terug naar de prefect om alsnog zijn excuus aan te bieden. Ook dit werd geen goed gesprek en het werd no way back. Zijn ouders moesten het zelf maar regelen dat hij examen kon doen, maar niet meer met zijn examenklas.

De gouden kaarten die hij in al de jaren kostschool behaald had (6 jaar) gaven hem geen enkel krediet. Wel slaagde hij uiteindelijk met vlag en wimpel.

Hoe lang bleven studenten op de kostschool?

Als ik de klassenfoto's bekijk van de zeven jaren op de kostschool 1950 t/m 1957 dan kom ik Wim van Unen uit Roosendaal tegen, die zes jaar met mij op de kostschool zat.

In de 5de klas, mijn tweede jaar op het pensionaat, herken ik Frank Schrooyen uit Wouw. Ook op de foto van de retraite in 1957 staan we samen op de foto. Ook hij zat zes jaren op het pensionaat.

Van alle klasgenoten en andere bekenden was ik degene die het langst op het internaat had gezeten.

Als ik achteraf deze tijd vergelijk met die van Gerard Tolenaar uit Rotterdam (broeder Leonardus) dan valt de zeven jaar in het niet. Hij ging met zijn 11 jaar naar Saint Louis en werd toen hij 16 jaar was in de broederschap opgenomen. In zijn honderdste levensjaar had hij 89 jaren op Saint Louis in Oudenbosch, Roosendaal en Amsterdam doorgebracht.

Voor mij [P. **Peeters**] waren het vijf kostschooljaren

Ik ging naar Saint Louis in 1951 vanuit de vijfde klas aan de Sint Joannes-school.

Een jaar tevoren was Peter Meeuwissen naar Saint Louis gegaan. Ik kwam vaak bij hem als hij thuis was en hij was erg positief over de kostschool.

Het was echter de bedoeling dat een jaar na Peter mijn oudere broer naar kostschool zou gaan. Alles was daarvoor geregeld tot en met de stroken met nummers die nodig waren om op je kleding te naaien om je kleren herkenbaar te maken.

Bijna op het laatste moment gaf hij aan niet te willen gaan en omdat hij al meermalen vanuit een logeerpunt al eerder thuis was dan degene die hem wegbrachten, zagen mijn ouders wel in dat kostschool voor mijn broer geen haalbare kaart was. Toen vroeg mijn moeder of ik wilde. Mede door de positieve verhalen van Peter M. stemde ik toe. Mijn ouders lieten er geen gras over groeien en nog dezelfde middag zaten we op Saint Louis om me op te geven voor de kostschool.

Ik kwam meteen op de middencour in klas 6 bij broeder Telesphorus.

Hij was de man van de voetbal SMTO, maar reed ook graag tractor op de boerderij van Albano.

Het was een jaar van vooral de eerste dagen na vakanties van heimwee. Je kende niemand en je was je vertrouwde thuis kwijt.

Nu kreeg ik ook voor het eerst Franse les uit het boek *Au premier Pas*. Met zinnestukjes over "Oncle Albert fume une pipe" en "Le chat est sur le piano". Ik had geen oom Albert en we hadden geen piano en een kat! Het eerste proefwerk in het schrift - Frans - werd bekroond met een 1.

Klas **7** bij broeder Lucianus Valkenburg.

Ik was nu wel gewend op kostschool en het was voor mij een prettig jaar. De leerstof was niet moeilijker dan het voorafgaande jaar dus het ging me gemakkelijk af.

Het was het jaar van de watersnood. We hadden een zangclubje en een muziekclubje met vooral mondaccordeonspelers. Zoals Peter al aangaf had hij iets tegen de Engelsen. Hij beheerde de serre en dan mocht je daar wel eens mee naar toe. Daar werkte iemand van Kuivezand en met hem kon je nog eens over Gastel praten.

Broeder L. vertelde vaak over zijn broer, die in Roosendaal wethouder was geweest en naar wie zelfs een straat werd genoemd.

Klas **1** van de Mulo bij broeder Renatus **Wivel**.

Die was erg muzikaal en dirigent van het koor dat in de kapel moest zingen. In dat jaar zat ik ook in het koor.

We kregen van hem ook Duits. Met een Boekje "Leicht und Lustig". Gemakkelijk

vond ik het niet en vrolijk werd ik er ook niet van. Ik vond het een ouderwetse taal met de ck bijvoorbeeld Der Backer.

Ook dat jaar was voor mij een prettig jaar. Later op de kweek kreeg ik van hem psychologie, opvoedkunde en spraakleer.

We kregen Engelse les van broeder Salvator. Dat was moeilijk, want tot de herfstvakantie hadden we nog geen boeken. We moesten alles van het bord overschrijven, maar als je Engels niet verder gaat dan "A. Littel kis" zoals je dat op de radio hoorde dan maak je natuurlijk veel fouten.

Hij gaf ook leesbeurten toen we boeken hadden en als iemand je kon verbeteren kreeg die de beurt. Logisch dat de zittenblijvers bijna altijd aan het lezen waren. want die kenden ten minste wel wat Engels.

Wij als eerstejaars werden in de hoek van de 'krukken' gezet!

Het was ook het jaar dat we op ons zondags gereed zaten om op herfstvakantie te gaan, maar te horen kregen dat we niet naar huis konden omdat we difteritis hadden.

Die tijd werd op aangename wijze doorgebracht o.a. op Boschlust.

Klas 2 bij broeder Willibrord.

Hij gaf Engels en was nogal streng en van dat jaar heb ik niet zo fijne herinneringen.

We kregen Duits van Broeder Domitianus en die was erg streng.

We kregen boekhouden van broeder Xaverius

Ik zag er dan ook tegen op dat ik in de derde klas bij hem zou komen

Klas 3 bij broeder Domitianus

Ik had er al Duitse les van gehad, maar als klassenleraar viel hij reuze mee. En het werd dan ook weer een prettig jaar. Hij gaf ook geschiedenis en wist op een zodanige interessante manier te vertellen dat mijn interesse in geschiedenis gewekt werd. We waren ook wat vrijer en ik mocht zo nu en dan, weliswaar met een andere leerling, met de fiets naar huis of vrij fietsen. We werden goed voorbereid voor het Mulo examen en iedereen slaagde dan ook.

Al op de lagere school wilde ik onderwijzer / schoolmeester worden en daarvoor had je minstens Mulo nodig. Toen ik die dan ook gehaald had ging ik in 1956 naar de kweekschool op Saint Louis. maar dan nu als extern leerling.

Op de vijver van St. Louis
met o.a. L. Biemans, H. Nieland, Staf Snoeys, Ben Ruygrok, Sjef Struyk
Kees Grootsholten, Gerard Mies en Piet Peeters
februari 1954

Met de fietsclub naar Boschlust
19 maart 1954

In zwembad Het Ei te Breda
Hemelvaart. 27 mei 1954

Terug naar Gastel [voor P.C. Meeuwissen] na vele jaren op het internaat

In het boek sterven voor de wereld beschrijft Erik Hagoort 'De esthetiek van opoffering'. Hierin wordt beschreven hoe de ware kloosterling (broeders en nonnen] zich moest bevrijden van familiebanden, materiele wensen en lichamelijke verlangens om zich volledig aan God toe te wijden. Veel jongens gingen al met hun 15 jaar naar het juvenaat om hierna voor de rest van hun leven in het klooster te blijven. Dit was voor ons anders, wij gingen terug de wereld in.

Terug naar het ouderlijk huis bleek nog veel moeilijker dan de gang naar de internaten en een na (kost)schoolse opvang was er niet. Je was totaal vreemd van het gezin waar je normaal zou zijn opgevoed.

Doordat je 7 jaren weg was geweest uit het dorp had je geen band meer met leeftijdsgenoten. In de vakanties ging je vaak niet naar huis, maar verbleef bij familie in de Noordoost polder of bij klasgenoten van de internaten.

Op de internaten had je klasgenoten waar je de hele week mee optrok. Gezamenlijk opstaan, wassen, naar de kapel, de refter, de cour, de klas, de recreatiezaal. Veel sporten, tennissen, biljarten. voetbal op Albano etc.

Toch hadden we veel gemist en moest veel worden ingehaald. Meisjes hadden we leren kennen op bosbad Hoeven. Deze contacten werden na de kostschooltijd voortgezet. Alle fuiven werden bezocht. Gelukkig hadden we een fiets waardoor we binnen een straal van 25 km alle feesten konden bijwonen.

Vaak werd het laat of bleef je ergens slapen. Dit werd thuis niet geapprecieerd en gaf vaak fricties. Voor huisregels had je weinig begrip.

De vervolgstudie was op het Norbertus lyceum in Roosendaal. Hier viel niet veel te beleven, per fiets iedere ochtend naar dat lyceum en 's avonds meteen weer terug naar huis.

Soms hadden we circus Beltjes, dit was een gymclubje voor de echte goede. Beltjes was de leraar die ons begeleidde. Alle activiteiten waar je op de internaten aan gewend was waren uit den bozen.

Op mijn 17de jaar kreeg ik verkering. We ontmoetten elkaar op een feestje voor haar 16de verjaardag.

We waren 16 maanden dolgelukkig. Mijn fijnste tijd in Gastel.

Na het Norbertus ben ik chemie in Delft gaan studeren. Het was een verademing om weer weg te zijn. Het geluk duurde niet lang: in de groentijd brak ik mijn pols door het geweld van een of andere oudere jaars. Begin december verongelukt mijn pa waardoor van rustig aan de studie gaan geen sprake kon zijn. Op 1 april van mijn eerste jaar kreeg ik een auto-ongeluk. Ook mijn laatste jaar in Delft stond in het teken van een naar ongeluk, waardoor ik voor maanden

Jonge broeders bezig met de afwas. 1963

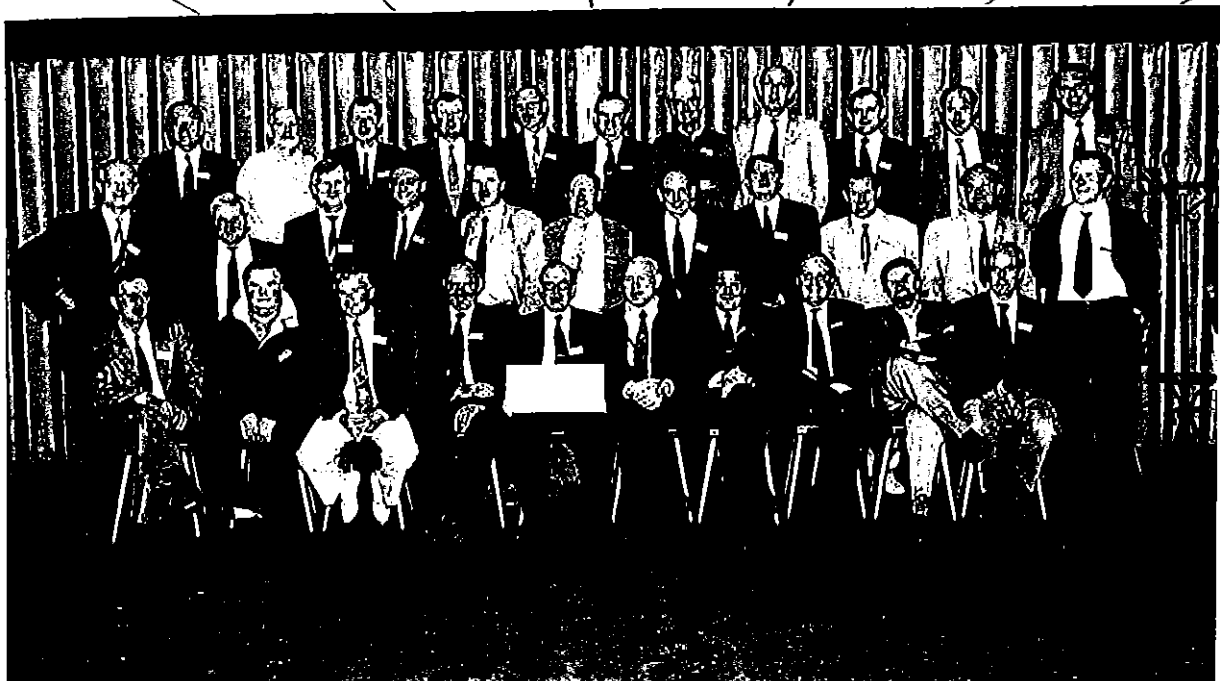
December 1958

Eindexamen fuif 1956 met onder andere:
Marcel en Toine van Kalmthout, Jan van der Horst, Cees Lips, Bernard Bus. Ad. Lisette en
Corry Meeuwissen. Jan en Theo Aarsen en Francien van Dongen.

Saint Tropez zomer 2008

Rechts onderaan Rudi Meeuwissen. Toine van Kalrnthout en Peter Meeuwissen
Midden 5de van rechts. Din Gelijs.

uit de omloop moest. Ondanks dit alles kijk ik met plezier terug naar mijn studietijd in het mooie Delft.

In 1968 studeerde ik af in Delft. Hier heb ik mijn latere echtgenote leren kennen waarmee ik al veertig jaar gelukkig samen leef. De helft van het jaar in Nederland en de andere helft in de Provence. [zie foto in Saint Tropez]

In Oud-Gastel hadden we in 1991 een reunie van de 2de klas van de Sint Joannesschool. Bijna alle oud-klasgenoten waren aanwezig. Ik kende vrijwel iedereen.

Aan het eind van mijn 3de klas was ik voortijdig vertrokken van de St. Joannes-school. Hier had niemand iets van begrepen! We hadden een heel genoeglijke avond. Ik had het gevoel dat ik met deze oud-klasgenoten ook een prettige tijd in Oud-Gastel zou hebben gehad, maar omstandigheden hadden dit verhinderd. Toch prijs ik me gelukkig dat ik op Saint Louis zat en maak dagelijks gebruik van de mooie taal, dat ik geleerd heb op het Franse internaat Saint Louis. Voor mij was de internatentijd fantastisch.

Hoe het verder met Saint Louis verliep

Begin jaren '60 werden er ook meisjes toegelaten en van lieverlee werd het aantal broeders minder. Daarvoor in de plaats kwamen groepsleiders. In 1986 kwam de eerste burger in het bestuur en in 1989 was er nog maar een broeder in het bestuur.

In de jaren '90 van de vorige eeuw werden gebouwen afgestoten en de voorbouw en andere gedeeltes werden verbouwd tot appartementen en kantoorgebouwen o.a. voor schoolbestuur Het Barlake.

In 2005 werd het internaat definitief gesloten. Er was nog even een gezinshuis ondergebracht voor de enkele interne leerlingen die er nog waren maar die gingen al heel snel naar Etten Leur.

In 2005 werd een monument te Oudenbosch onthuld, toegewijd aan de broeders en zusters als dank voor hun werk voor de plaatselijke jeugd en die van de omgeving. In 2008 werden de laatste bezittingen van de broeders overgedragen aan de Stichting Behoud cultureel erfgoed Saint Louis, uitgezonderd het kerkhof.

P.C. Meeuwissen m.m.v. P. Peeters

Bronnen:

- Diverse publicaties in Brabants Nieuwsblad en de Halderbergse Bode
- Broeder Christoffor: Uit het epos der drie duizend en Tussen windvaan en Koepel 1940
- 75 jaar pedagogische academie De Vossenbergh 1980
- Regionaal Archief West Brabant: Het Archief van Saint Louis.

DE FAMILIE VAN STEEN **IN EN RONDOM OUD EN NIEUW GASTEL**

Hoewel ik al jaren bekend ben met de heemkundekring 'Het Land van Gastel' heb ik al vele weekenden op een zaterdagochtend hier de deur plat gelopen om maar aan de nodige informatie van de familie Van Steen te komen. En met het nodige succes mag ik zeggen.

Nu is een heemkundekring natuurlijk bij uitstek de meest geschikte vereniging om iets meer over de lokale geschiedenis en haar burgers te weten te komen.

De heemkundekring heeft mij al een aantal diensten bewezen door mij van hun archief gebruik te laten maken en ik op mijn beurt wederom naar hen toe ook door fotomateriaal en bidprentjes digitaal aan te leveren. Maar ook delen van mijn familie voor zover deze betrekking had en voorkwam in het bevolkingsregister heb ik beschikbaar gesteld.

Maar in het najaar 2008 bij de presentatie van de eerste bevolkingsregisters van Oud en Nieuw Gastel heeft het bestuur mij gevraagd een stukje te willen schrijven voor het jaarboek 2010 over mijn familie. Uiteraard voelde ik mij bijzonder vereerd met deze uitnodiging en natuurlijk neem ik deze dan ook aan om u als lezer met een stukje van mijn familiegeschiedenis te laten mee genieten.

Hoewel de familie Van Steen zeer groot is: momenteel, bij het schrijven van dit stuk. tel ik 11.062 personen, Van Steentjes, hun partners en kinderen. Dit exclusief de getuigen bij doop, geboorte, huwelijk of overlijden. Deze personen zijn ondergebracht in zeven stamreeksen. In 2005 en 2006 hebben we een tweetal reeksen aan al bestaande kunnen koppelen welke bij een extra controle door externe personen naadloos in elkaar pasten.

Drie van de eerder genoemde stamreeksen hebben door de jaren heen in Oud en Nieuw Gastel gewoond en hebben hier hun kinderen groot gebracht. zijn hier overleden of bezittingen gehad. We noemen deze voor het gemak maar even de Ettense tak en de Sprundelse tak. Hoewel er feitelijk twee Ettense takken zijn, heeft die ene tak hier maar circa vijftig jaar in Oud en Nieuw Gastel vertoeft, hier kom ik pas op het eind van mijn betoog op terug.

Rond het jaar 1698 komt ene Jacobus Haegens (Jacob) van Steen vanuit Vorenseinde [Voinne] onder Sprundel in directe lijn naar Oud Gastel met zijn kersverse bruid Anneke Leendertse Vergouwen [Vergauwen] en hun eerste kind Anna wordt in Gastel geboren. Veel geluk heeft Jacob niet, want de vrouw overlijdt kort na de geboorte van het eerste kind. Het kind haalde vervolgens wel de leeftijd van 21 jaar.

Na haar overlijden vertrekt Jacob wederom richting Sprundel en brengt van hier zijn tweede vrouw Elisabeth Peeterse Stoffelen mee om in Oud Gastel opnieuw in het huwelijk te treden. Deze vrouw schenkt hem nog 7 kinderen te weten Joannes, Elisabeth, Petronilla, Petrus, Marijnus, Hubertus, Adrianus en nog een Elisabeth. De eerste werd maar 15 jaar.

Uit deze lijn: Op Joannes, Petrus, Hubertus en Adrianus komen vervolgens grote gezinnen uit voort met name op de eerste, de derde en de laatste welke respectievelijk 11, 3, 8 en 9 kinderen grootbrengen in Gastel en hier jaren blijven op enkele uitzonderingen na.

Jacob zijn vader Haegen Joannes [Aggeus / Aggei) was immers onder Sprundel echter al groot grondbezitter en had landerijen tot bijna aan het huidige dorp Achtmaal. geen kleine jongen voor die tijd mag men wel stellen. Waarschijnlijk had Jacob dan ook voldoende middelen om zichzelf en zijn nazaten in Oud Gastel dit verder uit te bouwen wat later ook bleek. De -beterbekende Mattheus [Matthijs), kleinzoon van Joannes, is hier een van de voorbeelden van. Buiten wat hij in Oud Gastel bezat, trof ik bij nader onderzoek via de notariële archieven ook nog het nodige aan in Roosendaal, Kruisland, Dinteloord en Steenberg. Alles bij elkaar bezat deze man 37 huizen en 96 kavels grond van verschillende grootte. Maar ik werd hierdoor op het spoor gezet door de heer Jan de Jongh die hier onderzoek naar had gedaan. Jan leverde mij de lijsten van bezittingen (DATs) en ik leverde hem een lijst met namen van nazaten en erfgenamen, zodat deze ook in zijn tweede deel weer volop vooruit kan wie nu de eigenaren zijn van de geerfde panden en kavels.

Tevens werd ik er door de heer Piet Peeters op geattendeerd dat deze Matthijs die later koopman was, begonnen moet zijn als wagenmaker en wel op de hoek Meir / Rijpersweg.

Dit pand kwam later via een omweg in het bezit van de familie Akkermans welke nu haar 200-jarig bestaan hoopt te vieren als carrosseriebouwer.

Ik heb wel her en der verhalen gehoord van de oudere generaties welke dit weer van hun ouders of grootouders moeten hebben. Eerst hechtte ik nauwelijks of geen waarde hieraan, maar nu blijkt dit geen verhaal te zijn maar de vermoedelijke waarheid.

Matthijs was dan wel koopman en kwam zo bij vele boeren over de vloer. In ruwe lijnen moet het zo gegaan zijn, als hij bij de boer was om te onderhandelen over aankoop of verkoop hij ook die boeren hun nood hoorden klagen. Ongetwijfeld zal Matthijs hen te hulp geschoten zijn met financiële hulp en hij zodoende de pacht voor hen betaalde of iets in die geest. Maar ongetwijfeld zal dit wel op papier vastgelegd zijn waaraan hij hen herinnerde aan hun betalingsverplichtingen. Niet uitgesloten is dan ook dat Matthijs uiteindelijk het boeltje van diegene die dit betrof heeft overgenomen als zijnde zijn nieuwe bezit. Zo moet hij zo ongeveer aan zijn bezittingen en kapitaal gekomen zijn. Opvallend is wel dat bij overlijden van zijn vrouw Joanna van den Briel [alias Brill]

welke als laatste stierf zich ruim 30 erfgenamen melden bij de notaris. Zowel broers als zussen van hem, maar ook kinderen en kleinkinderen van familie die al overleden was. Op deze wijze wordt een groot kapitaal en bezittingen wel heel erg snel tot een minimum gereduceerd. Waarschijnlijk heeft het spreekwoord "vele varkens maken de spoeling dun" hier enige betrekking op! Wat me nog steeds in het achterhoofd blijft spelen is; hoe kon Matthijs weinig of nauwelijks opvallen met zoveel bezittingen? Er wordt weleens gespeculeerd en vertelt dat hij de bewoners er gewoon op liet blijven wonen. Op deze manier valt dit voor het lokaal gezag en de omgeving niet of nauwelijks op. En als Matthijs hen dan nog eens geld toeschoof om de lasten aan de gemeente gewoon te betalen dan val je niet op met je rijkdom. Zo moet het ongeveer gegaan zijn, want zoals ik de Van Steentjes ken -ik ben er zelf een- zijn ze heel sociaal en helpen je als ze kunnen. Maar ze zitten boven op hun geld wat ze graag zien groeien en er minimaal van uitgeven tenzij ze zeker weten dat dit hen meer oplevert. Je kunt beter een koe in een boom leren klimmen als bij een Van Steen 1000 euro lenen. Het eerste zal mogelijk niet lukken, maar met het tweede heb je helemaal geen schijn van kans.

Gaan we even terug naar Jacob van Steen, als ik goed geteld heb moeten van hem, zijn kinderen en al wat hierna komt tot op de dag van heden 272 kinderen te Oud Gastel geboren zijn. Ik kan er eentje of meer missen daar die mij nu nog niet bekend is. Maar in de ruim 300 jaar dat de familie Van Steen in en rondom Gastel verbleef werd er elk jaar wel ergens een kind geboren.

Ook in die periode was er natuurlijk werkeloosheid zoals we nu nog kennen. Dit ving men in die periode heel goed op; men ging namelijk seizoenarbeid doen als dagloner op de eilandengroep van Zuid Holland, dat was in die tijd immers maar een dag lopen of zoals men beter plagt te zeggen 'een dag gaans'. Velen kwamen na het seizoen weer gewoon richting Gastel, maar zoals nu blijkt zijn er ook veel blijven hangen en hebben hier hun bestaan verder opgebouwd. Dit blijkt dan ook uit mijn bestanden, personen die ik nergens meer kon traceren en geen weet had waar men gebleven was blijken in de archieven van Rotterdam voor te komen en hebben hier hun partner gevonden en hun kroost grootgebracht.

Dat is anno nu het grote voordeel van Internet, je zoekt een volledige provincie af op de naam Van Steen brengt deze in kaart en probeer zo dan met datgene wat je weet de hiaten die erin zitten dicht te werken, en met succes mag ik wel stellen. In de ruim 15 jaar dat ik nu zo bezig ben vond ik 7 tot 8 jaar terug hun namen nog in het Gastelse en was hen hierna kwijt. Jaren later is het dan heel leuk als je een aantal personen in de regio Rotterdam aantreft en via dit zoektochtje zo terugkeert naar Gastel waarbij de cirkel bijna rond is.

Keren we even terug naar de kinderen van Jacob met name Joannes hebben we nu gehad.

Petrus, Hubertus en Adrianus zijn allemaal in Gastel gebleven doch enkele nazaten van Hubertus zijn doorgetrokken naar Dinteloord en zaten met name in de Prinslandse polder wat net aan de andere kant van de Vliet ligt en begint. Hier kregen zij gelegenheid zich verder en groter te kunnen ontplooiën. Wat dan ook blijkt uit de eerste Hubertus die hierna kwam, deze had achter zijn naam staan landbouwer. rentenier als beroep. Kadastrale leggers en akten geven aan dat de man in kwestie 66 ha. grond op zijn naam had staan en eigenaar was van de 'Barendshoeve', een relatief kleine boerderij welke nu nog familie bezit is. In 1908 werd hun eerste auto gekocht een A-Ford. In 1929 deed men dit dunnetjes over door een Chevrolet Limosine aan te schaffen, zie kentekenregistratie.

Van... - Route...

KANTOOR
Breda

№. 1028

NATIONALITEITSBEWIJS.

De Ontvanger der *) invoerrechten te Breda
aceijnzen
 verklaart, dat *) de automobiël fabrieksmerk Chevrolet
~~het motorrijwiel~~
 aantal cylindfers vel *) chassis-nummer 29-2823 motornummer 555562
~~frame nummer~~
 welke nummers zijn aangebracht Ingelagen: rechts op rechterachter
deur en rechts voor op carter te rekenen vanaf de stuur
zitplaats
 *) model der carrosserie Limosine aantal vaste of klappzitplaatsen 3 + 2
met binnemb.
 naam van den fabrikant der carrosserie Fisher
 *) kleur der carrosserie grijs en hoofdbekleding (kleur en stof) der carrosserie
zwart
grijs pluiche
 vrij ter invoer kan worden toegelaten.
 *) De automobiël ~~is voorzien van herkenningsteeken~~
 Het motorrijwiel ~~is voorzien van herkenningsteeken~~

Breda, den 3 Augustus 1929.
 De Ontvanger voornam
M...

*) De woorden, die niet te pas komen, door te halen.
 **) Voor elke carrosserie afzonderlijk in te vullen.

(In-, Uit- en Doorvoer, n°. 60.) 1928. L 193 - 3185

DMA van Steen

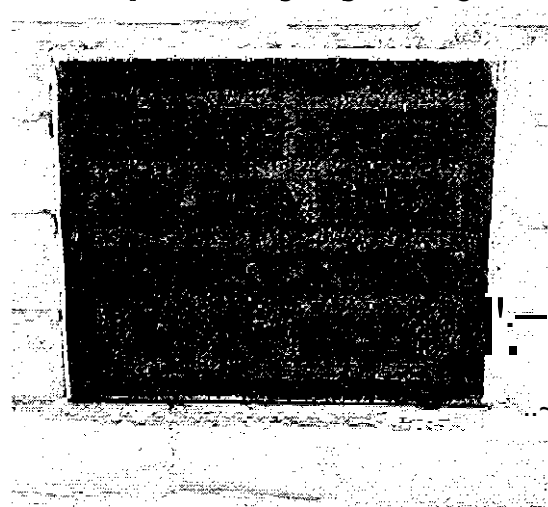
De huidige eigenaar Piet van Steen die nu op de boerderij zit mag ook niet klagen. Zijn vader Gerardus heeft alle broers en zussen ook moeten uitkopen en terwijl dit een gezin was van 12 kinderen die allen hun deeltje eiste. Piet heeft momenteel 71 ha. op zijn naam staan.

Als we de eerder genoemde Petrus zouden volgen zitten we al heel snel in Stampersgat.

Zeven generaties verder komen we ook bij een Petrus uit welke met Johanna Haverkamp trouwde en hem vijf kinderen schonk. Helaas overleed ook deze vrouw bij de laatste in het kraambed en moest Petrus op zoek naar een nieuwe moeder voor zijn kinderen en vond die snel in de persoon van Wilhelmina Pieterella Nuiten uit de Fendert waarbij hij er nog eens 13 produceerde. Hiermee hebben we gelijk het grootste gezin dat de familie Van Steen kent. Opvallend hierin is dat met dit huwelijk Wilhelmina net 19 jaar was en het nog maar twee maanden duurde eer nummer 6 op rij zich meldde. Maar ook omdat de oudste zoon van Petrus al 9 jaar was. Hierna verkaste men richting Fijnaart naar de Torenpolder.

Het eerste huis wat men aan de Oude Appelaarsedijk hier tegenkomt gezien vanaf Gastel is al jaren in bezit geweest van de familie. Het huis is aan het einde van de oorlog aan barrels geschoten en tot slot nog in brand opdat niemand zich hier kon verschuilen.

Het verhaal doet de ronde dat jaren terug er nog stoffelijke resten van een Duitser zijn gevonden. Men deed destijds de overledenen tijdelijk begraven alvorens men een definitief graf kreeg. Waarschijnlijk heeft men deze over het hoofd gezien of vergeten. Enkele weken terug heb ik de eerste steen welke bij de heropbouw is gelegd hier gefotografeerd.

- Eerste steen gelegd door Cornla v Steen 4-5-1953. Dit kan kloppen want Cornelia is de jongste dochter van dit ouderpaar welke 3 jaar later huwde met Gerardus Vekoeyen en vervolgens emigreerde naar Canada.

Maar ook ik als schrijver van dit artikeltje ben een directe nazaat van de eerstgenoemde Petrus van Steen. maar ik kom hier als afsluiting nog op terug.

Komen we nu even terug op het begin van dit verhaal. Eerder hadden we het over de zogeheten Etten-Leurse takken. Een ervan heeft maar even in Gastel verbleven ongeveer 50 jaar en verkaste ook door naar Dinteloord. Hier komen we terecht bij ene Johannis van Steen welke in 1843 te Dinteloord geboren werd, maar zijn vader was een rasechte Gastelaar. Frappant aan deze Johannis is dat deze zijn loopbaan begon als een eenvoudig boerenknecht maar

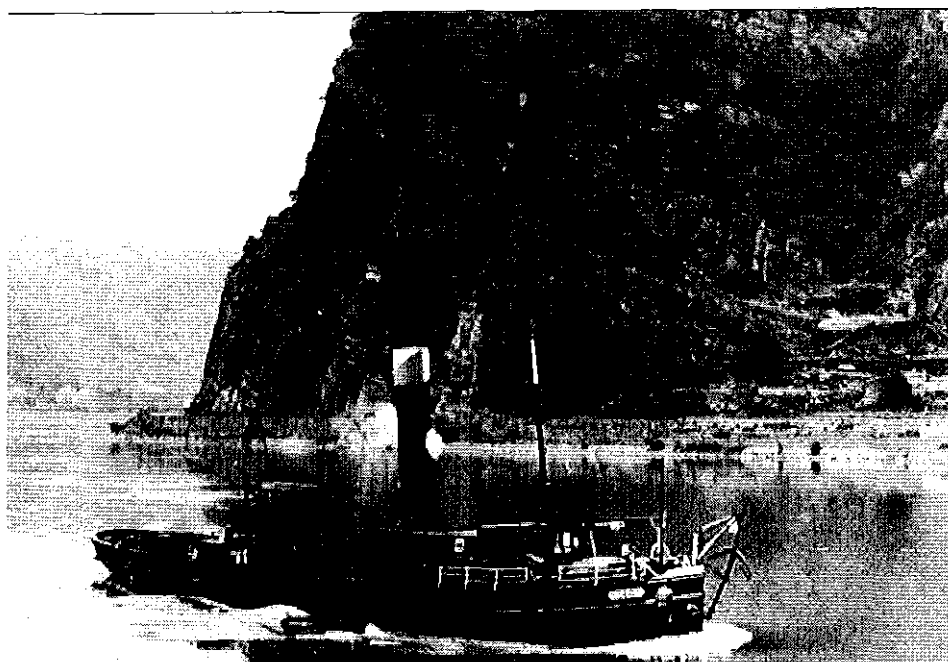
dit eigenlijk niet wilde. Hij verruimde zijn horizon en ging varen als schippersknecht. Toen hij zijn bewijs varensgezel behaalde huurde hij samen met zijn broer Petrus een zeilschip en ging zich bekwamen in de Rijnvaart. Johannis behaalde op 6-10-1871 te 's Gravenhage zijn Rijnpatent van Keulen tot aan de Noordzee. Broer Petrus behaalde dit Rijnpatent in 1876 te Dordrecht voor Keulen tot aan zee. Een jaar later werd dit gewijzigd in Koblenz tot aan zee, maar over meerdere schepen waar hij een kapitein op zette in loondienst (IVR 1884 blz. 359 en 628). Enkele jaren later meldde zich broer Josephus in dit familiebedrijf. Deze hield zich meer bezig met het regelen van de bevrachting der schepen.

1888 was een belangrijk jaar voor de gebroeders van Steen. Men had meer schepen nodig doch niet de financiële middelen hiervoor. Men kwam in contact met de families de Bot en Nefkens. De familie van Christ de Bot [werd nadien Gijs de Bot] kent u mogelijk nog als zand en grindhandel welke aan de havendijk in Roosendaal zich bezig hield. De familie Nefkens was een directe compagnon van de familie Van Steen. Een kleinzoon van Hendrikus Nefkens zou later de importeur worden van het Franse automerk Peugeot. Toen de familie Van Steen middels de diensten van beide families voldoende kapitaal vergaard had kocht men beide families uit.

Medio het jaar 1892 werd de Dinteloordse haven te klein voor de familie en verkaste de familie richting Rotterdam. Op het Noordereiland, wat precies ligt tussen de huidige Willemsbrug en de Erasmusbrug, bouwde men dit bedrijf uit tot zeven schroef-stoomslepers en 8 motorloze rijnen ook wel kanen genoemd en was hiermee de grootste rederij in particulier bezit.

na 1915.

gebouwd 1950

De „Alba“ ex „Jan van Steen 10“ ex „Steen“

De slepers hadden eerst de namen Mark en Dintel I t/m VIII en zijn later omgedoopt tot de namen Jan van Steen 1 t/m **10**. Er zijn meerdere stoomslepers geweest. twee ervan zijn bij het Duitse Bingerloch door een aanvaring na de kelder gegaan en waren hiermee definitief afgeschreven. De rijnen hadden de namen Franciscus, Anna, Maria, Johannes, Petrus, Augustinus, Petronella en Barendina welke respectievelijk **2058, 2054, 2047, 2043, 1377, 1217, 745** en **500** ton konden vervoeren. Ook Jan van Steen die het bedrijf opstartte kocht medio **1912** zijn beide broers Petrus en Josephus uit. Petrus liet nieuwere schepen bouwen zoals rijnen met motor en werd een concurrent van broer Jan. Nazaten van hem tref je nu aan in het Friese Jirnsom en varen nu nog. Ene Frans van Steen waagde de gok en ging over op de luxe jachtbouw. Hem kun je vinden als je bijvoorbeeld via google gaat naar de website: <http://www.fvansteen.nl/pg-8071-7-6312/pagina/bedrijf.html> Josephus van Steen bekeek dit anders en was rentenier en kocht het kasteeltje van Dussen.

Hier werd hij later nog wethouder en was tevens loco burgermeester. Zijn enige dochter kocht later voor haar hobby hotel Burck wat in het Liesbosch nabij Prinsenhage lag. Net voor de Tweede Wereldoorlog verkocht zij dit aan een notaris uit Breda. Net op tijd, want in **1942** werd dit haast met de grond gelijk gemaakt door verdwaalde bommen. Veel plezier heeft de notaris hier niet van gehad, want de Duitsers confisqueerde dit object en vestigde hier een commandocentrum in en werden door eigen bommen dakloos gemaakt.

Jan zijn oudste dochter die het beheer over het grote bedrijf kreeg was een echte zakenvrouw. Zij stichtte de Transport Vervoers Mij op en gaf aandelen uit aan beleggers. Toen dit voldoende opleverde en de aandelen hoog stonden liet zij middels een veiling alle aandeelhouders bieden opdat dit hun eigendom kon worden. De veiling werd gehouden op **19** december **1922** te Rotterdam door Jacq Pierot jr. geveild en leverde het lieve sommetje van **921.300** gulden op. De veilingmeester hield hier een courtage van **300** gulden aan over.

Aandeelhouders cq eigenaren hebben zich verenigd tot een bedrijf wat later Transport Verzekerings Maatschappij (TVM) heet en nu nog bestaat. Het originele kantoorgebouw van de familie Van Steen is omgebouwd tot een soort hotel, wat te gebruiken is voor gasten en zakenpartners van deze verzekeringsmaatschappij. De eerste aandelen hangen nu keurig ingelijst aan de wanden van de receptie en lounge.

De laatste Ettense tak waar we het in het begin over hadden heeft nu nog nazaten in Oud Gastel, wonen in de Vierschaerstraat en in de Carolinastraat en dit zijn dan de laatste nazaten welke overigens beide vrouwen zijn. Hiermee komt dan ook een einde aan de familienaam van Steen in Oud Gastel.

Hoewel ook dit deel van de familie allemaal landbouwers waren, is een klein deel van hen richting Zuid Hollandse eilanden getrokken en de huidige nazaten ben ik net een jaartje op het spoor en ben nu contacten met hen aan het

leggen om dit deel van de familie volledig in kaart te brengen wat me overigens goed af gaat. De resultaten hoop ik later te kunnen publiceren maar nu is me bekend dat een deel van de familie zich bezighoudt in de Bollenstreek en ijvert met bloemen en bloembollen. Men zou net naar de Tweede Wereldoorlog verkast zijn na boven de rivieren.

Uit het andere deel van deze familie is een deel richting Tilburg getrokken en ging in de textiel en leerindustrie. De eerste gingen omstreeks de jaren '20 van de vorige eeuw en de laatste medio de jaren '50. Hoewel ik er nog niet het fijne van weet is me wel bekend dat als men in de textielindustrie werkte het gros hiervan in loondienst werkte. Van hen die in de lederindustrie zaten is bekend dat er twee een eigen schoenfabriekje hebben gehad. Een zult u ongetwijfeld kennen of gezien hebben en lag pal naast het station van Gilze. Hier stond de bekende tekst op de nok van het dak "*Loopt op Leder*". Hier verdiende 31 personen hun boterham, bekend is dat dit 9 personen waren die Van Steen heten of aangetrouwd waren, de overige waren willekeurige werknemers.

Het andere fabriekje moet gestaan hebben in Waspik, hier is mij nog te weinig van bekend, maar mijn Belgische collega stamboomonderzoeker Johan van Steen uit Ravels is hier druk mee bezig om patentakten en dat soort materiaal boven tafel te krijgen. Hij stamt overigens hier ook vanaf. Vanuit het Tilburgse is een deel doorgereisd richting Turnhout om vervolgens via Poppel, Ravels en Weelde zich hier definitief te vestigen.

Ook is er van de laatst genoemde Ettense tak ook een gedeelte eerder richting België vertrokken, maar dit begin 1800. Opvallend in deze groep is dat deze net over de grens tussen Baarle-Hertog en Turnhout verbleef. Enkele generaties hiervan hebben rondgereisd en zijn via Breda terug naar Etten gegaan en woonde vervolgens op de Bremberg en Haansberg. Kinderen van hen kwamen terecht in Hoeven (St. Maartenspolder) en Oudenbosch. De generatie hierna is doorgereisd naar Gastel en heeft hier enkele 10-tallen jaren gewoond om vervolgens ook via de Zuid-Hollandse eilanden door te reizen richting Amsterdam. Tot een vijf jaren terug was me dit nog onbekend maar gezien ik precies op de goede bron stuitte kwam ik in contact met ene Anita van Steen welke ook een beetje aan stamboomonderzoek deed. Met haar samenwerking kreeg ik binnen een jaar de gehele familie hier in beeld welke bijna 500 personen telt en het gros hiervan is in Assendelft geboren en nazaten hiervan leven hier nu nog binnen een straal van 40 km rond dit dorp wat een lengte heeft van 8,5 km en hiermee het langste dorp van Nederland is.

Hoewel het deel van de familie wat niet verder kwam dan Breda, heeft de familie zich hier ook flink uitgebreid. Hoe groot dit precies is, is mij nog niet bekend daar een deel hiervan nog in onderzoek is. Maar ook een deel van de Bredase familie Van Steen is terug naar België getrokken. Frappant aan deze

familie is dat men de ene keer Van Steen heet en de andere keer Van der Steen om vervolgens jaren hierna weer gewoon op de naam Van Steen uit te komen. Het blijkt dan ook dat in deze grensstreek de familienaam dikwijls aan verschrijvingen onderhevig is. Nu ga ik u iets heel ongeloofwaardigs vertellen.

Mogelijk hebt u wel eens gehoord van de Belgische striptekenaar Willy van der Steen of heeft u in uw jeugd hier boeken van gelezen?! Deze Willy van der Steen is reeds enkele jaren overleden, maar heeft waarschijnlijk nooit geweten dat een van zijn voorvaders gewoon Van Steen heeft geheten. Als u bekend bent met genealogie weet u waarschijnlijk als geen ander hoe dikwijls het voorkomt dat men de naam soms gewoon verschrijft zoals ik hierboven al aanhaalde.

Hoewel de grens tussen Nederland en België pas ca. 1832 een feit was, gelijktijdig met het begin en het ontstaan van het kadaster heette deze streek destijds gewoon 'Staats Brabant'.

Nu blijkt dan ook uit ons onderzoek dat de huidige Belgische Van Steentjes ongeveer net zo groot is als de Nederlandse families, maar het getal 11.062 wat ik eerder aanhaalde schept hier wel een beetje duidelijkheid in. Overigens heb ik het dan nog niet gehad over de families die geëmigreerd zijn naar Canada, Australië, Nieuw Zeeland en Amerika.

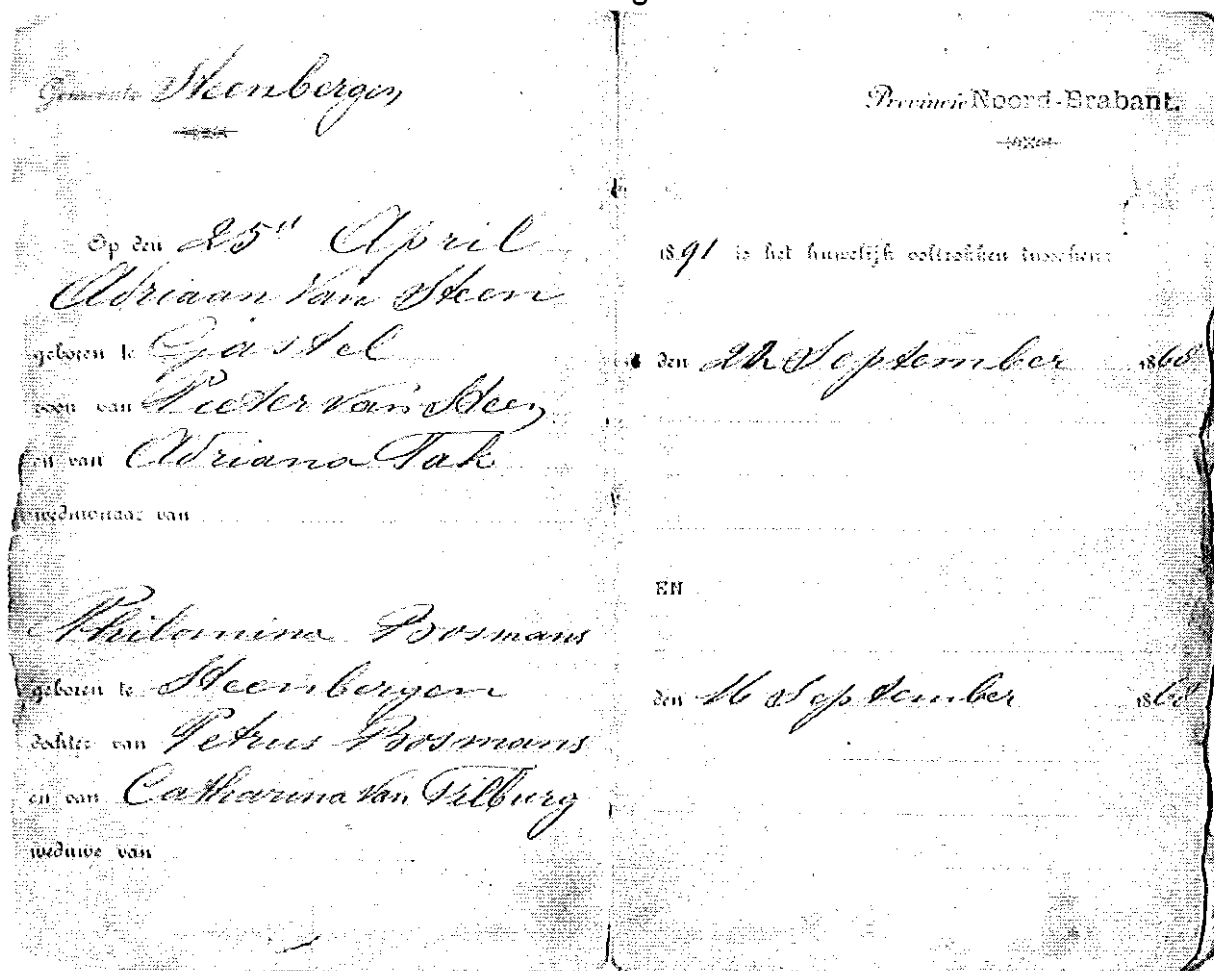
Hier zit overigens ook een markant figuur tussen ene Martinus Hendrikus Petrus Maria van Steen geboren te Standdaarbuiten, zoon van Marinus van Steen (Oud Gastel) en Hendrika Magielse [Standdaarbuiten). Deze trok begin jaren '60 richting Nieuw Zeeland en werd boswachter op een van de zeven wereldwonderen namelijk het Great Barrier Island een eiland waar Nederland circa 6 keer in zou passen.

Van de man in kwestie heb ik zoveel mogen vernemen (telefonisch en per mail) dat ik hier nog wel de nodige bladzijde aan zou kunnen wijden. Concreet komt het erop te neer dat de man vrij wilde zijn ver van de bewoonde wereld. Hij woonde hier in een kleine gemeenschap van 28 personen en is ritueel getrouwd met een Maori. Men had een boot ter beschikking om het vaste land Auckland te bereiken. Heen en weer varen kostte hen bijna een dag. Maar Marinus heeft zich ook het vliegen eigen gemaakt en had van de staat de beschikking over een watervliegtuig en een helikopter. Als hij voor zijn werk weg was, was hij meestal een drietal weken tot een maand van huis. Het bevreemd me dan ook niet dat hij geen kinderen had, hier was hij te weinig voor thuis. Wat hij me wel verteld heeft is dat hij meerdere malen een inheemse stam heeft ontdekt op dit immens grote eiland. Maar ook dat hij hier op die voor hem nog onbekende plaatsen landde en vervolgens gevangen werd gezet, omdat die stam hem als vijand zag. Het duurde soms dagen eer men hem vrij liet en dan waren ze weer aan het saboteren geweest aan zijn heli. Vervolgens

moest hij dit zelf provisorisch zien te repareren wat hem ook de nodige tijd kostte. Dat hij dan ook weken van huis was is nu niet vreemd meer. Het blijkt dan ook dat we meer personen op deze wereld hebben rondlopen waarvan hun bestaan ons onbekend is.

Maar gezegd kan worden dat deze Marinus een mooi vrij leven heeft gehad en zich precies in het element voelde zoals hij wilde, gewoon vrij man tot hij op 25-4-2003 te Okiwi Great Barrier Island overleed en volgens Marori ritueel zijn lichaam terug aan de natuur gaf. Namelijk op een vlot opgebaard, de oceaan opgeduwd en vervolgens schiet men op afstand dit vlot met pijl en boog in brand. Zo kwam de zoon van een Gastelaar aan het andere eind van de wereld en leefde zoals hij wilde en kreeg hiervoor nog betaald ook.

Ter afsluiting kom ik terug op mijn eigen directe lijn. Ik ben namelijk een directe achterkleinzoon van Adrianus van Steen (22-9-1868 te Oud Gastel) alias de Meirkat en zoon van Petrus van Steen en Adriana Tak, beide van Gastel. Adrianus welke als roepnaam Adriaan had trouwde op 25-4-1891 te Steenbergens met Philomena Bosmans (16-9-1868 te Steenbergens), dochter van Petrus Bosmans en Catharina van Tilburg.

Trouwboekje Adriaan van Steen en Philomena Bosmans, nu 119 jaar oud.

Hoe Adriaan in de volksmond ook wel Arjaan genoemd aan zijn bijnaam 'Meirkat' kwam is eenvoudig te verklaren. Hij was nauwelijks 160 cm groot, maar was een sterk en pezig mannetje waar geen gram vet aan zat. Qua postuur zou hij beslist geen 70 kg gewogen hebben. Hoewel hij zeer vroom en eerlijk was, schopte hij tegen alles aan wat hem niet aanstond. Van mijn vader, die heeft dit weer van zijn vader [mijn opa] welke ik helaas niet gekend heb, was Adriaan in Stampersgat aan het handelen in een cafe [de naam is mijn vader ontschoten] maar het was vlakbij de smid daar. werd Adriaan valselijk beschuldigd. De veldwachter Gerard Roebroeks kwam eraan te pas en wilde Adriaan arresteren.

Het schijnt dat de kastelein ineens partij koos voor de tegenpartij van Adriaan welke hen aansprak dat het schelmen en dieven waren.

Conform de woorden van mijn opa, volgens mijn vader, werd in Gastel de veldwachter op de hoogte gebracht die naar Stampersgat ging. Waarschijnlijk ging dit lopend vuurtje zo snel dat mijn opa Jan en zijn broer Pieter ook te voet naar Stampersgat gingen om hun vader een helpend handje toe te steken. Nadien bleek die hulp niet meer nodig te zijn, want Adriaan had in zijn eentje het gehele cafe daar verbouwd en degene die tegen hem waren de deur uit gewerkt, inclusief de veldwachter.

Nadien werd hij gezocht, maar was voor het lokaal gezag onvindbaar. Als Arjaan ergens gesignaleerd werd en de veldwachter kwam in beeld was hij alweer gevlogen. Dat kat en muis spelletje schijnt enkele weken geduurd te hebben tot hij in de val werd gelokt en enkele dagen de cel in moest om veroordeeld te worden.

Arjaan zijn eerlijkheid speelde in zijn voordeel tijdens de berechting, want uitspraken die bepaalde personen zouden hebben gedaan werden met naam des persoon verwisseld en Arjaan werd vrijgesproken op procedure en vormfouten.

Het schijnt dat Arjaan nadien door het lokaal gezag en de veldwachter nimmer meer een strobreed in de weg werd gelegd. Men had immers kennis gemaakt met de keiharde vuisten van dat kleine kereltje en hem behoorlijk onderschat.

Veel geluk hebben Arjaan en Philomena met hun 13 kinderen niet gehad, 7 overleden binnen enkele maanden tot twee jaar. De overige 6 waren Catharina [Kaat] (6-6-1893), Petrus [Pieter] (11-9-1898), Johannes [Jan] (15-6-1901 mijn opa), Adrianus [Janus] (25-1-1906), Adriana Maria [Naan] (11-5-1909) en Cornelia [Cor] (19-7-1910). Ze zijn allen getrouwd en kregen ook al snel de bijnaam van hun vader. De familie heeft eigenlijk door geheel Gastel gewoond op diverse locaties zoals Meir, Stoof, Barlaken, Rolleweg en Steenstraat. Arjaan schijnt een kleine boerderij te hebben gehad welke grotendeels gerund werd door zijn vrouw en kinderen. Zelf was hij bezig met handelen van fruit tot vee en van klompen tot schoensmeer. Als je was wilde hebben vroeg je het aan Arjaan en hij regelde wel dat je het kreeg.

Dochter Catharina (Kaat) trouwde later met Janus van den Berg uit Kruisland en ging wonen aan de tankval op Stampersgat. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog toen zij met boodschappen van het dorp kwam, zag zij op afstand nog dat haar huisje door bommen met de grond gelijk werd gemaakt. De familie vertrok spoorloos naar Kruisland om daar onderdak te zoeken bij de familie van Janus van den Berg. Behalve Piet, hun jongste zoon, wist van niets en toen deze's avond van de bakkerij afkwam waar hij werkte in Hoeven wist hij niet waar zijn familie was. De andere dag is hij terug gegaan naar zijn werkgever om daar voorlopig zijn intrek te nemen. Piet zijn oudste zoon Ruud van den Berg is overigens heel bekend hier en in de regio beter bekend als Huub Hangop, malloot bij uitstek.

Petrus (Pieter) beter bekend als 'den Pieter' trouwde later met Maria Johanna Bruijninx beter bekend in het Gastelse als 'Marie Kluts' een vroedvrouw die menig Gastelse vrouw heeft geholpen haar kinderen ter wereld te brengen. Zij woonde eerst met Pieter op Kuivenzand en later in de Rolleweg en op de Oudendijk.

Ik heb al eens in het boek mogen bladeren waarin zij opschreef bij wie zij de bevalling heeft gedaan. Gezien de tijdsperiode die vermeldt wordt, moeten er nu nog vele Gastelaren rondlopen die zij ter wereld heeft geholpen tussen circa 1920 en 1965.

Pieter hield zich voornamelijk bezig met gebruiksvoorwerpen te maken welke de bevolking behoefte aan had, van een bonensnijmachine tot laarzenknecht en van een werkbank tot siervoorwerpen voor in de huiskamer.

Johannes [Jan] mijn opa trouwde later met Cornelia Adriana [Cor] Broos, dochter van Johannes Broos en Lucia de Vet. Opa schijnt ook zowat in alle hoeken van Gastel gewoond te hebben en was dagloner. Omdat hij veelal bij boeren werkte had hij in Gastel enkele stukken landbouwgrond als eigendom waar hij van alles op verbouwde waar behoefte aan was. Oma werkte bij een kastelein, maar was ook het brouwen van bier eigen, wat zij weer aan de kastelein verkocht. Maar ook het zelf bakken van brood op grote schaal. wat weer in de omgeving verkocht werd. Dit naast de dagelijkse werkzaamheden en het opvoeden van haar kinderen. Toen dit ouderpaar rond 1925 naar Roosendaal ging, hield opa naast het verbouwen op het land, het houden van ruim 300 konijnen, zich ook bezig met het opkopen van fietsen. Deze opknappen en weer doorverkopen aan hen die zich geen nieuwe konden permitteren.

Johannes van Steen

Cornelia Adriana Broos

Adrianus [Janus] tevens de jongste van de zonen die in leven gebleven zijn, is mij te weinig van bekend. Reden hierachter is dat de zoon Cornelis Adrianus Petrus [Kees) nauwelijks of geen medewerking geeft. Kees is overigens geboren uit het eerste huwelijk van zijn vader met Helena Adriana (Leentje) Rockx, dochter van Cornelis Rockx en Pieterella Gelten ook typisch Gastelse namen. Het schijnt dat Janus toen hij circa 12 jaar met Leentje gehuwd was een scheve schaats heeft gereden. De werkster (dienstbode) van Janus en Leentje, Johanna Geleijns, kwam namelijk niet opdagen op haar werk omdat zij moest bevallen, bleek achteraf. Leentje ging bij Johanna op bezoek en vernam van haar dat ze een dochter gebaard had. Leentje ging helemaal van haar stokje toen ze van Johanna vernam dat haar man Janus de vader van dit kind was. Waarschijnlijk was Janus zowel letterlijk als figuurlijk gevallen voor de kwaliteiten van Johanna. Aan het huwelijk tussen Leentje en Janus kwam zo in

1947 abrupt een einde middels een scheiding. Om de schade die Janus aangericht had binnen de perken te houden zat er voor hem niets anders op dan Johanna Geleijns te huwen en ervoor zorg te dragen dat het zijn kinderen aan niets ontbrak. Overigens dit kind heeft nimmer de naam van Steen gekregen. Maar ja, wie zijn gat verbrandt weet dat hij op blaren moet zitten. Deze familie heeft laatstelijk in Gastel gewoond in de Steenstraat, het eerste witte kleine huisje aan de linkerkant.

Adrianus van Steen

Adriana Maria van Steen

Adrianus Franciscus
Thielemans

Adriana Maria [Naan] van Steen was eerst getrouwd met Cornelis [Kees] Franken, een geboren en getogen Gastelaar, zoon van Cornelis Franken en Geertruida Vissenberg. Hoewel te Oud Gastel geboren en getrouwd heeft zij nog enkele jaren bij haar ouders in Roosendaal gewoond. Uit dit huwelijk werd te Oud Gastel ene Cornelis Geertudis [Cor] Franken geboren welke naar het Noord-Hollandse Velsen verhuisde. Ten tweede trouwde ze Adrianus Francis [Frans) Thielemans, zoon van Petrus Thielemans en Cornelia Maas. van wie ze nog zeven kinderen kreeg. Deze familie -tenminste, zij die nog in leven zijn- wonen nu allen te Roosendaal.

Als laatste sluiten we af met Cornelia [Cor] van Steen als jongste geboren uit dit gezin. Ook zij heeft nog enkele jaren voor haar huwelijk in Roosendaal gewoond alvorens zijn met Franciscus [Frans) Lambregts in Oud Gastel in 1928 in het huwelijk trad. Frans is ook een geboren en getogen Gastelaar en zoon van Karel Lambregts en Johanna van Rijsbergen. Helaas overleed Frans voor zijn 60ste jaar. Vermoedelijk kon Cornelia niet tegen het alleen zijn, 12 jaar na dato trouwt zij in 1978 ten tweede male met Johannes Cornelis [Jan) de Jong ook geboortig van Gastel en zoon van Lambertus de Jonge en Anna Cornelia Traets.

Cornelia van Steen

Franciscus Lambregts

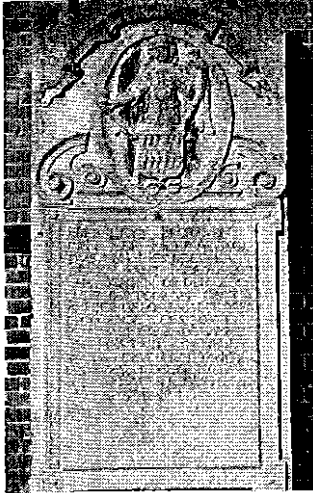
Deze foto dateert van tussen 1914 en 1918. De twee kleinste meisjes zijn respectievelijk Adriana Maria en Cornelia van Steen tussen Nederlandse militairen uit Wereldoorlog I.

Stilaan komt er aan mijn verhaal c.q.. bijdrage voor deze editie ook een einde. Echter, ik wil u niet de foto onthouden van de boerderij van Arjaan van Steen in Roosendaal aan de Gastelseweg waar het huidige Verhoeven – van Erp zit. Tot voor kort kon u nog een stukje van de contouren zien. Hier stonden overigens in de wintermaanden enkele attracties zoals de schommels en een mallemolen als opslag tot het kermisseizoen begon op het kleine pleintje nabij de Smoorstraat.

Hoewel ik momenteel trefzeker en aantoonbaar terug kan gaan naar het jaar 1389 en hierbij dan nog zit in de omgeving van Sprundel, hebben we toch een mogelijke aansluiting verder naar het verleden toe. We schrijven dan het jaar 1267 waarin ene Arnulfus de Lapide nabij Brussel geboren is. Zijn ouders Aert de Lapide en NN Wilre waren afkomstig van het huidige Belgische Ieper. Zijn moeder schijnt – dien ik nog uit te zoeken – van het ridderslacht Wilre af te stammen welke veel buitenverblijven in België had. Later bleek dat Arnulfus in dienst van dit geslacht was en tevens als leenheer was aangesteld van een kasteeltje en de bijbehorende landerijen. Dit kasteeltje kunt u nu nog terugvinden als u via Google zoekt op de term 'Rubenskasteel' in Elewijt ten noorden van Brussel. Dit optrekje waar Arnulfus zelf woonde en waarschijnlijk niet alleen verliet hij in 1308 om vervolgens naar Etten te vertrekken. In 1308 komen we hem direct tegen in het Oud Rechterlijk Archief (ORA) en nog datzelfde jaar staat hij hier geregistreerd als schout en tevens leenheer. Hier is zijn naam ook gelijk gewijzigd in Arnoldus van Steen. Voor de ingewijden onder u die enigszins bekend zijn met Latijn staat Lapide voor steenhouwer of steen. Naar alle waarschijnlijkheid is hier het voorvoegsel 'van' aan toegevoegd. Voor mij dan ook nog een stevige kluit om die generatiekloof van circa vijf generaties dicht te werken en uiteraard ook met aantoonbaar bewijs.

Ik hoop dat u aan dit stukje iets overgehouden heeft qua informatie. Ik heb er zelf wel plezier aan beleefd dit voor u samen te mogen stellen. Hij of zij die iets meer wil weten over de familie Van Steen in en rondom Oud Gastel mag mij te allen tijde hiervoor benaderen, of indien hier behoefte aan is deze informatie opvragen. Dit gaat het gemakkelijkst via uw heemkundekring. Rest mij u heel veel leesplezier toe te wensen!

Jan van Steen, Roosendaal

OVER EEN GRAFSTEEN TEGEN DE KERK IN OUD GASTEL PASTOOR EN DEKEN HESSELIUS.

Deel 3

Dit is het vervolg op eerdere artikelen over pastoor en deken Hesselius.

Wij danken speciaal de heer Sjef Theunissen voor de Latijnse vertaling van de visitatieverslagen.

§ 19. *Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius, 1635*

Gastel

Status ecclesiae Gastellanae. Patronus S[anctus] Levita La[u]rentius. Collator curae abbas S[anc]ti Bernardi. Locus ven[erabilis] s[a]cra[men]ti est in summa altari, sub firma sera. Remonstrantia ex stanno, sed pellucida. Habemus parvam capsulam argenteam, qua utimur loco ciboriae. Vasculum ad deferendum viaticum et oleum infirmorum est argenteum ad formam Agni Dei. Vascula s[acri] chrismatis et olei catechumenorum argentea sunt. Habemus duos calices, magnum argenteum deauratum et alium parvum, quoad cupam argenteum et totum deauratum. Est fons baptismalis, sub sera. No[m]i[n]a baptizatorum, coniugatorum et mortuorum describuntur. Habemus quinque altaria cum tabulis, sed nullum consecratum. Habemus quattuor portatilia, integra et illaesa. Habemus suggestum et confessionale cum cancellis. Ornamenta summi altaris honesta sunt. Habemus missale, gra-

staat van de kerk te Gastel. De patroonheilige is de H. Leviet Laurentius. Het benoemingsrecht voor de zielzorg komt toe aan de abt van de St. Bernardusabdij. De plaats voor het Heilig Sacrament is op het hoogaltaar, stevig gesloten. De doorzichtige monstrans is van tin. We hebben een klein zilveren doosje dat we als ciborie gebruiken. Het busje voor de ziekencommunie en voor de ziekenolie is van zilver en heeft de vorm van het Lam Gods. De busjes voor het heilig Chrisma en voor de olie der geloofsleerlingen zijn van zilver. We hebben twee kelken, een grote verguld zilveren kelk en een andere kleine kelk, die een zilveren cuppa heeft en geheel verguld is. Er is een doopvont, die afgesloten is. De namen van de gedoopten, gehuwden en overledenen worden ingeschreven. We hebben vijf altaren met retabels maar geen enkel ervan is gewijd. We hebben 4 hele en onbeschadigde altaarstenen. Er is een

duale, antiphonale Rom[anum], pasto-
rale Mechliniense, Rom[ano] accum-
modatum. S[ancta] eucharistia
defertur in toto districtu sine lumine
et nola. Ubique pauci sunt confir-
mati. Festa ubique male servantur.
Nusquam desunt potatoes. Nus-
quam sunt obstetrices iuratae. Nu-
merus co[mmun]icantium excrevit
hoc anno ad 930. Non habemus
capellanum. Nulla hic sunt beneficia.
Altare D[ominæ] Virginis, S[anctæ]
Crucis, S[ancti] Cornelii, S[ancti]
Nicolai et S[ancti] Laurentii quaedam
bona habuerunt, sed omnia sunt
alienata et obscurata. Munimenta
ex registris publicis evulsa, dilacerata
et combusta sunt. Fundatae duae
missae hebdomadales et novem
annuae, quas primissarius recepit
hactenus. Anniversaria o[mn]ia ob-
scurata sunt. Nullus invenitur anti-
quus computus ecclesiae; mensae
vero quarumplurimae. Ecclesia omnia
sua membra h[abe]t, excepto quod
appendix australis ruinam minatur.
Omnes computus ecclesiae facti
sunt. Summae restantes sunt adhuc
in manibus administratorum, non
obstante quod ego ex propria bursa
eas praenumeraverim et ornamentis
applicaverim. Magistri sive rectores
mensae S[piritus] S[ancti] a quinque
aut sex annis non reddiderunt
computum suae administrationis.
Culpa refertur in secretarium loci,
qui tot aliis negotiis occupatur, ut
eos in ordinem redigere et descri-
bere non possit. Bona templi valde
exigua sunt. Aediles diebus do[min]i-
cis et festis pro fabrica eleemosynas
colligunt. Bona mensae ad summam
400 florenorum vix ascendunt. Habui

preekstoel en een biechtstoel met
traliewerk. De ornamenten van het
hoogaltaar zijn prachtig. Het missaal,
graduale, antifonale zijn Romeins,
het pastorale is Mechels maar aan
het Romeinse aangepast. De heilige
Eucharistie wordt in heel het
dekenaat gebracht zonder lantaarn
en zonder bel. Overal hebben maar
weinig mensen het Vormselsacra-
ment ontvangen. En overal worden
de feestdagen slecht onderhouden.
Nergens ontbreken de drinkers!
Nergens zijn er beedigde vroed-
vrouwen. Het aantal communicanten
nam dit jaar toe tot 930. We
hebben geen kapelaan. Privileges zijn
hier niet. De altaren ter ere van de
H. Maagd, het heilig Kruis, de H.
Cornelius, de H. Nicolaas en de H.
Laurentius hebben enige goederen
gehad, maar die zijn allemaal ont-
vreemd en verduisterd. De eigen-
domsbewijzen zijn uit de openbare
registers gerukt, kapot gescheurd en
verbrand. De inkomsten uit de funda-
ties van twee wekelijkse H. Missen
en van negen jaarlijkse heeft tot nog
toe degene ontvangen die de vroeg-
mis celebreert. Alle jaargetijden zijn
in het duister geraakt. Er is geen
enkele oude jaarrekening van het
kerkbestuur meer te vinden; wel heel
veel van het armbestuur. De kerk is
weer helemaal compleet, behalve dat
de zuiderzijbeuk dreigt in te storten.
Alle jaarrekeningen van het kerk-
bestuur zijn gemaakt. De resterende
bedragen zijn nog steeds in handen
van de beheerders, niettegenstaande
ik die uit eigen portemonnee heb
voorgesloten en aan de ornamen-
ten heb besteed. De bestuurders van

in Paschate ultra 900 co[mmun]i-
cantes, 60 negligentes; sex vel sep-
tem familias haereticas. Guilielmus
de Santvordt ludimagister est et
custos; bene fungitur officio. Habuit
scholares hieme 140; aestate h[abe]t
30 vel 40 aut circiter. Magistri
templi et mensae sunt viri probi;
eliguntur quotannis a pastore et
communitate, et coram iis praestant
iuramentum drossardo. Ad hoc
templum confluunt catholici Prince-
landiae.

het armbestuur hebben de laatste vijf
of zes jaar geen verantwoording afge-
legd van hun beheer. Men geeft de
schuld aan de plaatselijke secretaris,
die door zoveel andere zaken in be-
slag wordt genomen, dat hij er niet
toe komt om de rekeningen op te
stellen en uit te schrijven. De goede-
ren van de kerk zijn heel gering. Op
zon- en feestdagen zamelen de kerk-
meesters voor het kerkbestuur de
aalmoezen in. De goederen van het
armbestuur belopen nauwelijks 400
florijnen. Ik had met Pasen meer dan
900 communicanten, zestig personen
verwaarlozen hun paasplicht; zes of
zeven gezinnen zijn ketters. Willem
van Santvordt is schoolmeester en
koster; hij doet zijn werk goed. Hij
had in de winter 140 leerlingen; in
de zomer zijn er dat 30 of 40 of
daaromtrent. De bestuurders van
het kerkbestuur en van het arme-
bestuur zijn degelijke mannen; ze worden
ieder jaar gekozen door de pastoor
en de gemeenschap en in hun bijzijn
leggen ze de eed af aan de dros-
saard. De katholieken van Princeland
komen bij ons naar de kerk.

Visitatieverslag van deken **Arnoldus** Hesselius, **1640**

Status ecclesiae Gastellanae. Omnia
bona altarium adeo obscurata et
abalienata sunt, ut vix ullum vesti-
gium restare videatur in registris
pagi. Quod factum videtur malitia
cuiusdam scribae, qui munimenta ex
ipsis codicib[us] laceravit. Tectum
totius eccl[es]iae reparatum est, sola
turri excepta. Muri undequaque refi-
ciuntur. Vitra quoque restaurabun-
tur. In absentia mea facti sunt aliquot

De staat van de kerk te Gastel. Alle
goederen van de altaren zijn dermate
verduisterd en ontvreemd, dat er in
de dorpsregisters nauwelijks een spoor
van schijnt te zijn overgebleven. Dit
schijnt gebeurd te zijn door de kwaad-
willigheid van een of andere klerk, die
de betreffende stukken zelfs uit de
registers heeft gescheurd. Het dak
van de gehele kerk is gerepareerd,
slechts de toren uitgezonderd. De

cornputus eccl[es]iae et mensae, sed reliqua non solvuntur. Restant adhuc tres computus. Laboro ut fiant, sed frustra. Scriba tot curis distenditur, ut cornputus in ordinem redigere non possit. In festo Venerabilis Sacramenti quidam nebulo fistula, qua pesium sugunt, ciborium petiit in publica processione. Post processionem instabam, ut illos qui in diversorio potitabant, manus iniicerent, sed id facere recusabant, dicentes: "Gants wunnen, wij en sijn hier in de stadt van Brussel niet; dat men seker wist wie dat gedaen hadde", etc[etera]. Quotidiana mea instantia inceperunt inquirere in tres delatos potatores et testibus maleficii testimonium denuntiare, sed quid iuvat inceperunt, cum non perficiant.

muren worden rondom herbouwd. Ook de ramen zullen worden gerestaureerd. Tijdens mijn afwezigheid zijn enkele jaarrekeningen van het kerkbestuur en van het arrnbestuur opgesteld, maar de achterstallige inkomstenposten worden niet betaald. Er resteren nog drie jaarrekeningen. Ik doe mijn best om ze opgesteld te krijgen. maar tevergeefs. De klerk wordt door zoveel zorgen in beslag genomen, dat hij de rekeningen niet op orde krijgen kan. Op Sacramentsdag heeft een of andere losbol met een pijp, waarmee ze erwten opzuigen, in de openbare processie op de ciborie gemikt. Na de processie stond ik erop, dat ze degenen die in de herberg aan het drinken waren, zouden vastpakken. maar ze weigerden dit te doen met de woorden: "Gants wunnen, wij en sijn hier in de stadt van Brussel niet; dat men seker wist wie dat gedaen hadde" enz. Omdat ik mij dagelijks liet horen, zijn ze begonnen met een onderzoek tegen drie aangeklaagde drinkebroers en met een oproep tot getuigenis aan hen die deze misdaad hebben gezien; maar wat helpt het dat ze begonnen zijn als ze dit niet afmaken.

§ 22. *Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius, 1641*

Gastel

Status ecclesiae Gastellanae. Eccl[es]ia sarta recta est, exceptis vitris quae restaurantur. Cornputus tarde fiunt. Conclusiones multorum computuum restant purgandae, et apostillis non fit satis. Eorum excrescentiae non applicantur. A multis an-

De staat van de kerk te Gastel. De kerk staat er goed bij, behalve de ramen. die nog worden gerestaureerd. De jaarrekeningen worden langzaam opgesteld. De eindresultaten van veel rekeningen moeten nog gerechtvaardigd worden en de in de marge aan-

nis praerogavi de meo plus quam 430 fiorenos. Causae huius abusus sunt variae. Multi haeretici huc undequaque confluunt et sedem figunt. In toto districtu festa passim violantur. Co[m]municarunt in Paschate 828; postea circiter 30, qui variis de causis communionem neglexerant.

tekende goedkeuring geschiedt onvoldoende. De meeropbrengsten worden niet beschikbaar gesteld. Al jaren lang heb ik uit mijn eigen portemonnee meer dan 430 florijnen voorgesloten. De oorzaken van dit misbruik zijn velerlei. Veel ketters komen van alle kanten naar hier toe om hier te wonen. In het hele dekenaat worden overal de feestdagen geschonden, Met Pasen waren er 828 communicanten; later nog 30, die om verschillende redenen de communie hadden verwaarloosd.

§ 23. *Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius, 1643*

Gastel

Status ecclesiae Gastellensis. Magnus hic abusus; quod computus ecclesiae et mensae raro fiunt; aliquando 5, 6, 7 aut etiam octo annis vix semel. Omnes chartae conservantur in archivis pagi, et secretarius tot negotiis occupatur ut illos scribere non possit. Illum abusum, quidquid ago, tollere nequeo. Item magnus abusus, quod hic sint tot scholae saltatoriae, quot tabernae; potitatur et saltatur singulis do[mi]nicis et testis, diebus et noctibus. Magnus etiam abusus. quod publice instituuntur auctiones lignorum, aliarumque rerum venalium diebus do[mi]nicis et testis. Magnus abusus, quod tota fere iuventus in his finibus, p[ro]p[ter] magnam mercedem, cohabitent haereticis, quo fit quod multi in haeresim prolabantur. Monitiones et increpationes non iuvant. Famuli ad culturam agrorum hic solum conducuntur ad 6, 7 aut ad summum ad 8 menses,

Staat van de kerk in Gastel. Hier bestaat het grove misbruik, dat de jaarrekeningen van het kerkbestuur en van het armbestuur zelden worden opgemaakt. Soms in 5, 6, 7 zelfs 8 jaar nauwelijks een keer. Alle stukken worden in het dorpsarchief bewaard en de klerk wordt door zoveel zaken in beslag genomen, dat hij ze niet kan inschrijven. Dit misbruik kan ik, wat ik ook zeg, niet uit de weg ruimen. Nog een groot misbruik is dat er hier evenveel dansgelegenheden zijn als herbergen; daar wordt op alle afzonderlijke zondagen en feestdagen dag en nacht gedronken en gedanst. Ook een groot misbruik vormen de openbare verkopeningen van hout en andere koopwaar op zon- en feestdagen. Een grote misstand is dat bijna alle jongelui in deze streken, vanwege het hoge loon, samen met ketters wonen, waardoor het gebeurt, dat er velen afglijden tot ketterij. Ver-

et eo tempore lucrantur 60, 70, 80, 90, 100 et et[iam] plures Renenses. Hieme redeunt ad popinas et tabernas saltatorias; ibi non solum abliguriunt pactam mercedem, sed et[iam] domos et agros. Et postea vel milites agunt vel furtis, ne dicam rapinis, aut mensa Sp[irit]us S[ancti] vivunt. Iam nuper factus est unus computus mensae et inventum, facto calculo, quod expensae proventus excedant 300 Renenses. Ex ungue leonem. Dum haec scribo, tribus locis acriter pugnatum fuit. Tres, uno in loco lethaliter, vulnerati sunt; quilibet impune agunt. Lex dormit, iustitia exulat.

maningen en terechtwijzingen helpen niets. Knechten voor de landbouw worden alleen hier voor 6, 7 of hoogstens 8 maanden gehuurd. en in die tijd verdienen ze 60, 70, 80, 90, 100 of zelfs meer Rijnlandse florijnen. In de winter keren ze terug naar de kroegen en de dansherbergen. Daar verbrassen ze niet alleen het loon dat ze hebben verdiend, maar zelfs hun huizen en akkers. En daarna gaan ze ofwel in krijgsveld ofwel ze leven van diefstal, om niet te zeggen roverij, of van het armbestuur. Nog onlangs is er een jaarrekening van het armbestuur opge maakt en kwam men na berekening tot de bevinding dat de uitgaven 300 Rijnlandse florijnen meer zijn dan de inkomsten. Aan de klauw kent men de leeuw. Terwijl ik dit opschrijf, is er op drie plaatsen fel gevochten. Op een plaats zijn er drie dodelijk gewond geraakt; ze doen ongestraft maar wat ze willen. De wet slaapt, de gerechtigheid is in ballingschap.

§ 24. *Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius, 1644*

Gastel

Status ecclesiae Gastellanae. Omnia hic fere sunt in antiquo statu. Habui in Paschate 978 communicantes; defectuosos 33 qui postea communicarunt, exceptis 16 qui rara co[m]municant, nisi morbo decumbant. Sunt hic, Deo laus, pauci haeretici. Propugnacula illa, vulgo rondouten, in aggere de Novo Gastel praecedente autumno inter Princelandiam et Gastel constructa. multa mihi facescunt negotia. Occasione illorum

De staat van de kerk te Gastel. Hier is bijna alles in de oude staat. Met Pasen heb ik 978 communicanten gehad; van degenen die ontbraken zijn er 33 daarna te communie gegaan met uitzondering van 16 die zelden te communie gaan, tenzij ze ernstig ziek worden. Er zijn hier, God zij dank, weinig ketters. De bolwerken. hier 'rondouten' genoemd, die afgelopen najaar op de dijk van Nieuw Gastel tussen Princeland en Gastel

huc rignarunt tres familiae haereticae. Iuvenes ad militiam trahuntur; puellae passim cum militibus matrimonium contrahunt. Minister Princlandiae cum suis mihi quotidianas insidias struunt et ex limitibus totius peninsulae excludere summis viribus contendunt; illisque novis edictis mire divexant. A multis annis nulli ecclesiae vel mensae imputus facti sunt. Rectores fabricae et mensae, ut fiant, summis votis exoptant. Scriba loci tot est negotiis involutus, ut tempus eos in ordinem redigendi et describendi non habeat. Quotiescunque eum rogo, ut saltem per notarium aut quemvis alium illos describere patiat, respondet se hoc prima occasione facturum. Habemus tres scholas. Capellanus meus aperit scholam Latinam. Habet 16 discipulos. Conduxit magnam domum, ut plures assumere possit. Est insignis rudis informandae iuventutis artifex. Scholae parochialis rector habuit scholares 240. Est alius vir pius, qui scholam aperuit circa Princlandiam, et habuit discipulos utriusque sexus 42. Muri huius coemiterii magna ex parte collapsi et demoliti sunt. Communitas eos restauraret, si exercitum non timeret. Obstetrices tres, duae catholicae, una haeretica in limitibus Princlandiae. Nulla earum est iurata. Festa non bene coluntur. Dies dominicae in Princlandia exactissime observantur, etiam in messe. Praetor loci ad illarum observationem cogit omnes et praesertim catholicos; levissima de causa ab iis multam exigit. De absurdis istis casibus, quos r[everendissi]mo d[omi]no jam

zijn opgeworpen, geven me veel te doen. Bij gelegenheid daarvan kwamen hier drie ketterse gezinnen wonen. Jongemannen worden door de krijgsdienst aangetrokken; overal trouwen meisjes met soldaten. De dominee van Princland en de zijnen zitten me dagelijks dwars met hun listen en lagen en doen uit alle macht hun best om mij buiten de grenzen van het hele schiereiland te houden; en door die nieuwe verordeningen maken ze wonderlijk veel stuk. Sinds vele jaren zijn er geen rekeningen van het kerkbestuur of van het armbestuur opgemaakt. De bestuurders van het kerkbestuur en van het armbestuur hebben maar wat graag dat die zouden worden opgemaakt. De dorpsklerk is met zoveel zaken bezig, dat hij geen tijd heeft om de rekeningen te ordenen en uit te schrijven. Iedere keer als ik hem vraag om ze dan tenminste door een notaris of door iemand anders te laten uitschrijven, antwoordt hij dat hij het bij de eerstvolgende gelegenheid zal doen. We hebben drie scholen. Mijn kapelaan leidt een Latijnse school. Hij heeft 16 leerlingen. Hij heeft een groot huis gehuurd om meer leerlingen te kunnen aannemen. Hij heeft opmerkelijke gaven om de toch ruwe jeugd te onderrichten. De leider van de parochieschool had 240 leerlingen. Een andere vrome kerel heeft een school in de buurt van Princland geopend en hij had 42 leerlingen van beide geslachten. De muren van het kerkhof hier zijn grotendeels in elkaar gestort en afgebroken. De gemeenschap zou die herstellen, als ze geen angst zou heb-

pridem proposueram, coram oretemus agam, Deo volente, in proxima congregatione.

ben voor het leger. Er zijn drie vroedvrouwen. twee katholieke, een ketterse op het gebied van Princeland. Geen van hen is beedigd. De feestdagen worden niet goed onderhouden. In Princeland worden de zondagen strikt onderhouden, zelfs in de oogsttijd. De plaatselijke schout dwingt allen tot inachtneming van de zondagen, vooral de katholieken; om de minste reden eist hij van hen een geldboete. Over die dwaze voorvallen, die ik de hoogerwaarde al eerder had voorgelegd, zal ik u, als het God belieft, persoonlijk spreken op de eerstvolgende bijeenkomst.

§ 25. *Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius. 1647*

Gastel

Status eccl[es]iae Gastellensis. Templum ruinosum paulatim delabitur. Iugamenta structurae lignae fenestrarum vetustate putrescunt. Magna pars templi lateribus coctis et asseribus strata est. Anno elapso decem computus ecclesiae facti sunt. Restant adhuc tres vel quatuor. Reliqua non soluta excedebant summam trium millium florenorum. Exponderunt in organis ultra mille florenos. Reliquos numerus aeditui sibi retinent sub annua pensione. Sed quid hoc? Cum nihil habeant, unde summam capitalem solvant. Cum hos computus extorquerem, inimicus omnium factus sum et mihi adversantur in omnibus. Nam vix unus in toto magistratu, quin debebat computum. Exponderant de meo in usus ecclesiae ultra sexcentos ante annos viginti, quos nunc tandem

De staat van de kerk te Gastel. De bouwvallige kerk raakt langzamerhand in verval. De verbindingen van het houten raamwerk vermolmen door ouderdom. Een groot gedeelte van de kerk is geplaveid met baksteen en met houten planken. In het voorbije jaar zijn tien jaarrekeningen van het kerkbestuur opgesteld. Er resten er nu nog drie of vier. Het nog niet betaalde restant beliep meer dan drieduizend florijnen. Voor het orgel hebben ze meer dan duizend florijnen uitgegeven. De achterstallige schulden houden de kerkmeesters onder hun beheer tegen een jaarlijkse rente. Maar wat betekent dat? Ze hebben immers niks om het hoofdbedrag af te lossen. Omdat ik deze jaarrekeningen afdwong, ben ik de vijand van allen geworden en zitten ze me overal in dwars. Want

ab aedituis recuperavi, sed non sine illorum offensione. Restant adhuc quatuor computus mensae S[anc]ti Sp[irit]us. Rectores parati sunt computus reddere, si scriba illos in ordinem redigeret. Dicunt se multa de bonis propriis expendisse. Rectores mensae de Novo-Gastel maxime instant, ut suos computus audire velint ob ca[us]am praefatam. Habui circiter 1100 co[m]municantes. Haereticos 14, non plures. Minister ex decreto Ordinum continuat suas conciones. Deo laus, hactenus ne puerum ad se attraxit. Adhuc inquirunt turbatores primae concionis. Varii trahuntur in jus. Citantur et[iam] pueri. Exponderunt in informationib[us] [ut dicitur] ultra bis mille florenos. Quis tandem symbolum solvet, nescimus. Catechismus per me fit a festo S[anc]ti Remigii usque ad Pentecosten. Non solum pueri ad eum concurrunt, sed etiam seniores utriusque sexus. Et interrogati respondent. Habemus quatuor scholas Flandricas. Scholam paroecialem aperit Laurentius van Gerven, filius ludimagistri Hooghstratani. Est musicus et organista. Docet fundamenta fidei, cantum. Regit horologium; ter pulsat. Habuit scholares 158. Ludimagister in Stuijvesande habuit circiter 50. In loco, Opt Gat dicta, plus minus triginta, quorum major pars venit ex Princilandia. In vico prope Roosendalium fuerunt circiter 40. Capellanus meus aperit scholam Latinam. Habet scholares ex Sevenberghen, Dordraco, Veteri-Busco, Roosendalio, Wouda etc[etera], Scherpenisse, De Plate etc[etera].

in het hele dorpsbestuur is er nauwelijks iemand te vinden die geen jaarrekening verschuldigd was. Twintig jaar geleden had ik uit eigen portemonnee ten gerieve van de kerk meer dan zeshonderd florijnen besteed, die ik nu tenslotte door toedoen van de kerkmeesters heb teruggekregen, maar niet zonder ergernis van die lieden. Van het armbestuur resteren nu nog vier jaarrekeningen. De bestuurders ervan zijn klaar om ze op te stellen, als de klerk ze in orde had. Ze zeggen dat ze veel uit eigen goederen hebben uitgegeven. De bestuurders van het armbestuur in Nieuw Gastel dringen er om genoemde reden ten zeerste op aan om hun jaarrekeningen af te handelen. Ik had ongeveer 1100 communicanten. Er zijn 14 kettters, niet meer. Bij decreet van de Staten gaat de dominee door met zijn bijeenkomsten. God zij dank heeft hij tot nog toe geen enkel kind weten aan te trekken. Nog steeds zijn ze op zoek naar degenen die de eerste bijeenkomst verstoorden. Allerlei mensen worden voor de rechtbank gebracht. Ook kinderen worden ontboden. Ze hebben (naar gezegd wordt) meer dan twee duizend florijnen uitgegeven om aan inlichtingen te komen. Wie uiteindelijk het gelag zal betalen weten we niet. Catechese wordt door mijzelf gegeven vanaf de feestdag van St. Remigius tot aan Pinksteren. Daar komen niet alleen kinderen naar toe maar ook ouderen van beiderlei kunne. En als ik de vragen stel, dan antwoorden zij. We hebben vier Nederlandse scholen. De parochieschool wordt geleid door

Laurentius van Gerven, de zoon van de schoolmeester in Hoogstraten. Hij is musicus en organist. Hij leert de kinderen de beginselen van het geloof en de zang. Hij beheert het uurwerk en luidt driemaal daags. Hij had 158 leerlingen. De schoolmeester in Stuijvesande had ongeveer 50 leerlingen. In de plaats die ze hier "Opt Gat" noemen waren ongeveer dertig leerlingen, van wie het grootste gedeelte uit Princeland kwam. In een gehucht vlakbij Roosendaal waren het er ongeveer 40. Mijn kapelaan leidt een Latijnse school. Hij heeft leerlingen uit Zevenbergen, Dordrecht, Oudenbosch, Roosendaal, Wouw enz., Scherpenisse, De Plate enz.

Voor deze bijdrage werd dankbaar gebruik gemaakt van de vertaling door wijlen pastoor P.J.M. Berende.

DE OUDSTE TWEELING VAN NEDERLAND WOONDE IN 1953 **IN ROOSENDAAL EN OUD-GASTEL**

Vroeger zei men 'Grootmoeder'. toen werd het 'Opoe' en tegenwoordig is het 'Oma'. Op 2 september 1953 waren mijn Opoe en haar zuster de oudste tweelingen van Nederland. Op 2 september 1868 in Rucphen geboren als Johanna Braat en Adriana Braat.

Johanna was mijn Opoe en woonde tot haar overlijden op de Kade. Zij trouwde met Cornelis Sep uit Rucphen, die als knecht ging werken in een slagerij. In 1919 begonnen zij voor zichzelf een zaak, een slagerij in de Nispensestraat. Enkele meters van de watertoren vandaan en op de hoek van de Dr. Heyptstraat in Roosendaal. Een paar jaar later lieten ze er een zaak bij bouwen. Het gezin bestond uit dertien kinderen, acht zoons en vijf dochters. Ook daar werden twee tweelingen geboren. In 1953 leefden er nog vijf zonen en drie dochters.

Maria Sep had een bont- en bruidsmodezaak in de Molenstraat. [Nu zit er een koffieshop in.] Lien woonde in Geleen [Limburg] en had daar een drogisterij en schildersbedrijf en Dientje trad in het klooster als zuster Hortensia. Zij straalde altijd vrolijkheid uit.

De vijf zoons, Jan, Bertus, Paul, Rinus en Janus Sep hadden allemaal ambitie om slager te worden. Dat kwam goed uit, vooral met het opzetten van slagerijen. Wie in Roosendaal naar slager Sep zocht, moest er eerst bij vertellen welke hij bedoelde.

Toen Opa Cornelis Sep op 6 juni 1929 kwam te overlijden, nam ze een kloek besluit. Ze zei tegen haar vijf zoons: "Jullie kunnen allemaal een goeie zaak hebben, als ge mekaar maar niet lastig valt." "Ik ben blij dat zij allen goed geluisterd hebben naar mijn raad," zei ze op 2 september 1953 tegen een correspondent van het Brabants Nieuwsblad. Die kwam haar interviewen en feliciteren met haar verjaardag. Zij werd toen 85 jaar.

Vijf slagerijen in Roosendaal en wel op de Boulevard, Gastelseweg, Nispensestraat en twee op de Kade. Daar woonden Bertus op de hoek Kade-Molenberg en Paul naast de gang van Boonen.

Na de bevrijding is ze bij haar ongetrouwde zoon Paul gaan wonen, die haar goed verzorgde.

Van straaljagers wist ze niks, wel dat ze veel kabaal maakten. Maar wel wist ze te vertellen over de eerste vliegtocht in West-Brabant. Ze zag een kennis almaar omhoog turen. Toen ze vroeg wat er gaande was, zei de kennis: "Vandaag komt de eerste vliegmachine overgevlogen." De Roosendaalse vliegheld Pinneke Bus startte op de wei van Madam Boonen aan de Kade in 1912 zijn vliegtuig en stortte niet veel verder neer bij Boulevard Antverpia.

Dat was voor haar een geweldige ervaring en dikwijls had ze het daarover met

mij. Ze heeft ook nog de eerste televisie-uitzendingen mee mogen maken. En daar begreep ze helemaal niks van. "Hoe is het toch mogelijk Kiske? Hoe is het toch mogelijk jong?" zei ze dan hoofdschuddend. Ik vergeet het nooit. Schipper naast Mathilde en het Nieuws waren haar favoriete programma's. Wanneer het hard waaide en het begon te 'sneeuwen' op het televisiescherm, moest de andere dag Toon van Broekhoven komen om de antenne op het dak bij te stellen. Hij was de leverancier van dat 'dieng'! De televisie dus. Hij woonde ook op de Kade. En was op zijn beurt weer klant bij oom Paul Sep voor Vlees en Vleeswaren. Zo ging dat in die tijd!

Elke zondagochtend kwamen haar vijf zoons naar de Kade om verslag uit te brengen van het 'weekgebeuren'. "Zo blijf ik op de hoogte en kan ik ze advies geven," zei ze guitig lachend.

Want ondanks vele tegenslagen en hard labeur kwamen ze het allemaal door. De kleinkinderen, die het geluk hadden om mee te mogen die zondagochtend, kregen allemaal een dubbeltje van haar. En dat was veel in die tijd. Het gebeurde dan ook dikwijls dat we met het geld naar het snoepwinkeltje van Doggen gingen om kauwgom, toverbollen of 'bakkesvullen' te kopen. Die had het dan 'druk' met ons op zondagochtend. Geloof me!

Expres lieten we de zware koperen deurbel een paar keer gaan, die over heel de Kade was te horen en galmde als ware het de klok van de Paterskerk.

Doggen vroeg dan: "Mannekes, wa zaît zijn, uuke mot emme?" Als antwoord kreeg hij te horen: "Twee van zukke. Neie, doet er mar zo ene en zo ne aandere, aandere stikt ie er misschien wel in!" Dat waren woorden gericht aan een van mijn jongere broers, die ook uitverkoren was om mee te gaan. Want er mochten er maar twee mee. Het kon ook gebeuren dat we nog een keer de 'bestelling' veranderden, maar de man had ontzettend veel geduld met ons 'jong goedje'.

Ik had het geluk om Opoe onze bromfiets nog te laten zien, maar ze vond het maar niks. Te voet, met de brommer aan mijn hand, liep ik vanaf de Gastelseweg naar de Kade. Ik was immers nog geen 16 jaar en mocht dus niet rijden. Vanachter de gordijnen keek ze naar de bromfiets, wantrouwig en vol ongeloof. "Kik mar goed uit vent, meej da dieng," zei ze toen ik op de binnenplaats onze 'brommer' startte.

Tweelingzuster Adriana Mies-Braat woonde in huis bij haar dochter Mina Mies (ongetrouwd) in de Koelestraat in Oud-Gastel. Zij was een van de weinige vrouwen in West-Brabant die de oude Brabantse muts nog droeg in alle soorten, de strakke muts en de plooiemuts met de mooiste kroontjes.

Het was een heel sterk geslacht 'de Braten' uit Rucphen. Opoe Sep is 88 jaar oud mogen worden en vrij plotseling overleden op 6 mei 1956. nog voorzien

van het H. Oliesel.

Een tevreden goed mens met een sterk geloof in God en het hiernamaals, was mijn Opoetje.

Zij, Johanna, ligt begraven op de Roosendaalse Begraafplaats aan de Bredaseweg.

Tweelingzuster Adriana, geboren 02-11-1868 te Rucphen, overleed in Oud-Gastel op 03-06-1958. Adriana Mies-Braat, ligt begraven in Oud-Gastel op het kerkhof. Een paar meter lopen van de ingang ziet men links haar graf.

Vanaf haar 14^e jaar werkte ze in Oud-Gastel en ging daar niet meer weg. Zij trouwde met de landbouwer Adrianus Mies, geboren te Oud-Gastel op 03-01-1866. Adrianus Mies overleed op 01-12-1942 te Oud-Gastel.

Het echtpaar kreeg zeven kinderen. Ook daar werd een tweeling uit geboren, Mina en Janus.

Adrianus, [Janus] Mies, werd geboren te Oud-Gastel, 27-12-1908 en overleed op 21-07-1977 te Oud-Gastel. Hij was gehuwd met Cornelia van Merrienboer, geboren te Oud-Gastel 21-01-1919. Zij overleed op 07-04-1981 te Roosendaal.

Ongehuwde dochter Mina werd geboren op 27-12-1908 te Oud-Gastel als Wilhelmina Mies. Zij overleed op 20-10-1957 te Oud-Gastel.

Boerenleenbank kassier Van Keep woonde ook in dat huis in de Koelestraat te Oud-Gastel.

Dit is in het kort het verhaal van de tweeling Johanna en Adriana Braat.

Roosendaal, april 2010.

Cees Sep

ACTIVITEITEN VAN HEEMKUNDEKRING 'HET LAND VAN GASTEL'
van november 2009 tot en met december 2010

- 25 november Het jaarboek wordt dit jaar aangeboden tijdens de najaarsvergadering in het museum.
- 3 januari Een druk bezochte genealogiedag in het museum.
- 4 januari nieuwjaarsreceptie op het gemeentehuis. Een delegatie van het bestuur biedt daarbij het jaarboek aan.
- Het project Jan en Jan, bedoeld voor leerlingen van de Halderbergse basisscholen loopt nog steeds erg goed. Ook het afgelopen jaar werd voor een twaalfstal schoolklassen een leerzame ochtend of middag verzorgd.
- 10 maart De reiscommissie [Tonnie en Piet Peeters en Jan Blommerde] onderzoekt of er voldoende belangstelling is voor een bezoek aan de Passiespelen in Tegelen.
- 23 april Lezing over genealogie door de heer Hennekam.
- 29 april Voorjaarsvergadering met een lezing door M. de Koning over het Gastels dialect.
- 19 juni. Marterei.
 Wij presenteren ons tijdens de Marterei weer met een marktkraam.
 De werkgroep Indonesie-gangers onder de leiding van Jan de Jongh presenteert een omvangrijk naslagwerk over de jongens uit Oud Gastel die tijdens de politionele acties naar Indonesie uitgezonden werden.
- 1 augustus We gaan met een volle bus naar de Passiespelen in Tegelen. Na een indrukwekkende opvoering in het openluchttheater wordt de dag afgesloten met een heerlijk diner.
- 4 en 5 september Het museum is geopend wegens de open monumentendag. In nauwe samenwerking met de Mastboom-Brosensstichting worden deze dagen een succes.

- 25 september Excursie naar Haarlem. Er wordt o.a. een bezoek gebracht aan het Tylersmuseum.
- 4 november Najaarsvergadering in het museum. Na de pauze verzorgt de heer Jos Hopstaken een interessante voordracht over 'Roosendaal in de eerste wereldoorlog'.
- 19 november Deelname aan de regionale heemquiz in Ulvenhout. We bereiken de elfde plaats.
- 9 december Lezing door dhr. C. Rips met assistent van heemkundekring 'De vrijheydt van Roesendale' over 'Turf, het zwarte goud'.
- 26 december Presentatie van het 27^e jaarboek.

Elke zaterdagmorgen, behoudens in de vakantieperiode is het museum geopend.

De website wordt door Richard Tak en Ludo nog steeds verder uitgebouwd en regelmatig aangevuld met nieuwe foto's en artikelen.

Deze is op internet te bekijken. www.heemkundekringhetlandvangastel.nl

Jan van den Berg

NIEUWS VAN DE REISCOMMISSIE

Dit jaar heeft de reiscommissie twee excursies georganiseerd.

Passiespelen te **Tegelen**

Het was 25 jaar geleden dat een groep heemkundefleden per bus naar de passiespelen te Tegelen geweest waren. Vanuit verschillende kanten kwam er belangstelling om dit jaar weer naar Tegelen te gaan om de passiespelen te bezoeken. Die vinden om de vijf jaar plaats en uit informatie bleek dat er voor een andere opzet gekozen was, zodat het ook voor degenen die destijds mee gingen weer nieuw was.

De passiespelen geven op toneel het lijdensverhaal van Jezus weer.

Daarbij wordt bijna de gehele bevolking van Tegelen, zelfs baby's, ingeschakeld.

Op de inschrijfdag bleek dat er voldoende belangstelling was, zodat de commissie deze extra trip verder kon organiseren.

Op zondag 1 augustus ging het gezelschap op stap. Vanwege fileberichten nabij Breda koos de chauffeur ervoor om via de Langstraatroute en Den Bosch naar Tegelen te rijden. Het was een stuk sightseeing door het Brabantse land en het bleek nog geeneens zover om te zijn.

Zonder files bereikten we een wegrestaurant bij Asten waar al een bakske koffie met koek voor ons gereed stond.

Daarna ging de rit verder naar Tegelen waar we ruimschoots op tijd waren om onze plaatsen op te zoeken.

We kregen een mooie voorstelling voorgeschoteld met allerlei taferelen in een fraai decor.

En inderdaad de opvoering week sterk af van die van vorige jaren. al is de strekking van het verhaal natuurlijk dezelfde.

Na de voorstelling gingen we naar een restaurant te Velden, waar de uitbater [een ex Bredanaar] voor ons een heerlijk diner serveerde.

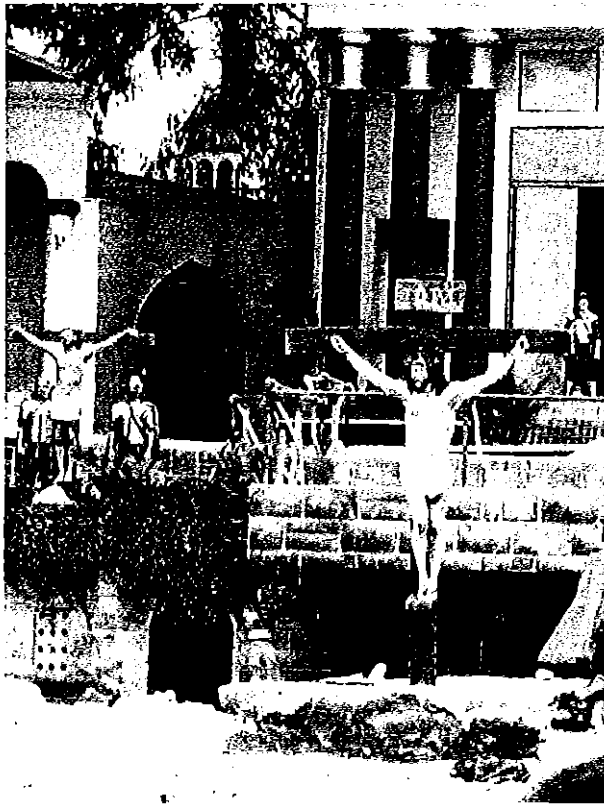
Tevreden gingen we weer naar Gastel vol van indrukken van het passieverhaal.

Excursie naar Haarlem.

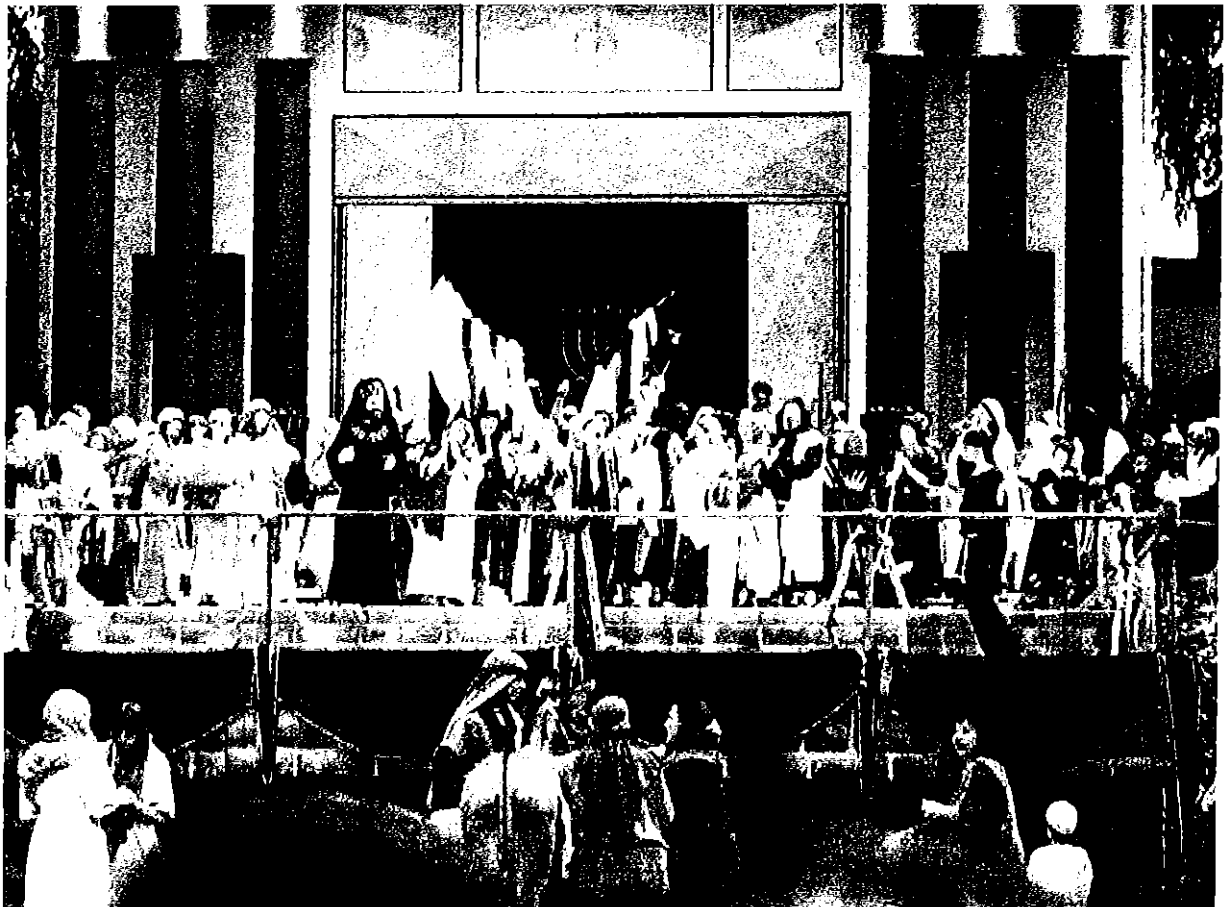
Op zaterdag 25 september ging de reiscommissie met een aantal liefhebbers op weg naar Haarlem.

Onderweg deden we A.C restaurant/Tulip hotel te Leiderdorp aan. We kregen daar koffie met gebak en volgens de traditie van AC bleef het niet bij een bakske.

Daarna ging de trip verder naar Haarlem, waar we de **VW** gidsen zouden treffen voor een rondwandeling. Die kwamen na een poosje toch opdagen en de groep werd gesplitst in tweeën. zodat we in kleiner gezelschap de stad konden bezichtigen. Onderweg hadden we in de bus te maken met regen, maar toen we de wandeling gingen maken viel het wel mee.

Enkele taferelen uit het passiespel op 1 augustus.

We gingen door verschillende hofjes, waarvan Haarlem er tientallen heeft. Eentje was voorzien van huisjes van plezier, maar we lieten de rode lantarentjes maar voor wat ze waard waren. En in een ander hofje kon je zien, dat oude en moderne architectuur best samen kunnen gaan. Meestal waren de hofjes ook voorzien van een mooie tuin. We kwamen in de oudste kerk van Haarlem, die nu als gehoorzaal, maar ook als bibliotheek gebruikt wordt.

We kregen uitleg over bouwwerken, waarbij ook de naam viel van Grandpre Moliere, een architect afkomstig uit Oudenbosch, verantwoordelijk voor traditionele bouw, die vlak na de oorlog werd toegepast in allerlei nieuwbouwwijken o.a. in Oud Gastel.

De tocht eindigde op de Markt, waar een warenmarkt was opgesteld met talrijke kramen. We hadden nu pauze en die werd gebruikt om te lunchen, de markt te bezoeken en om de sint Bavo te bekijken. In de sint Bavo staat een enorm orgel opgesteld, dat wereldberoemd is, ook door de jaarlijkse orgeldagen die daar gehouden worden.

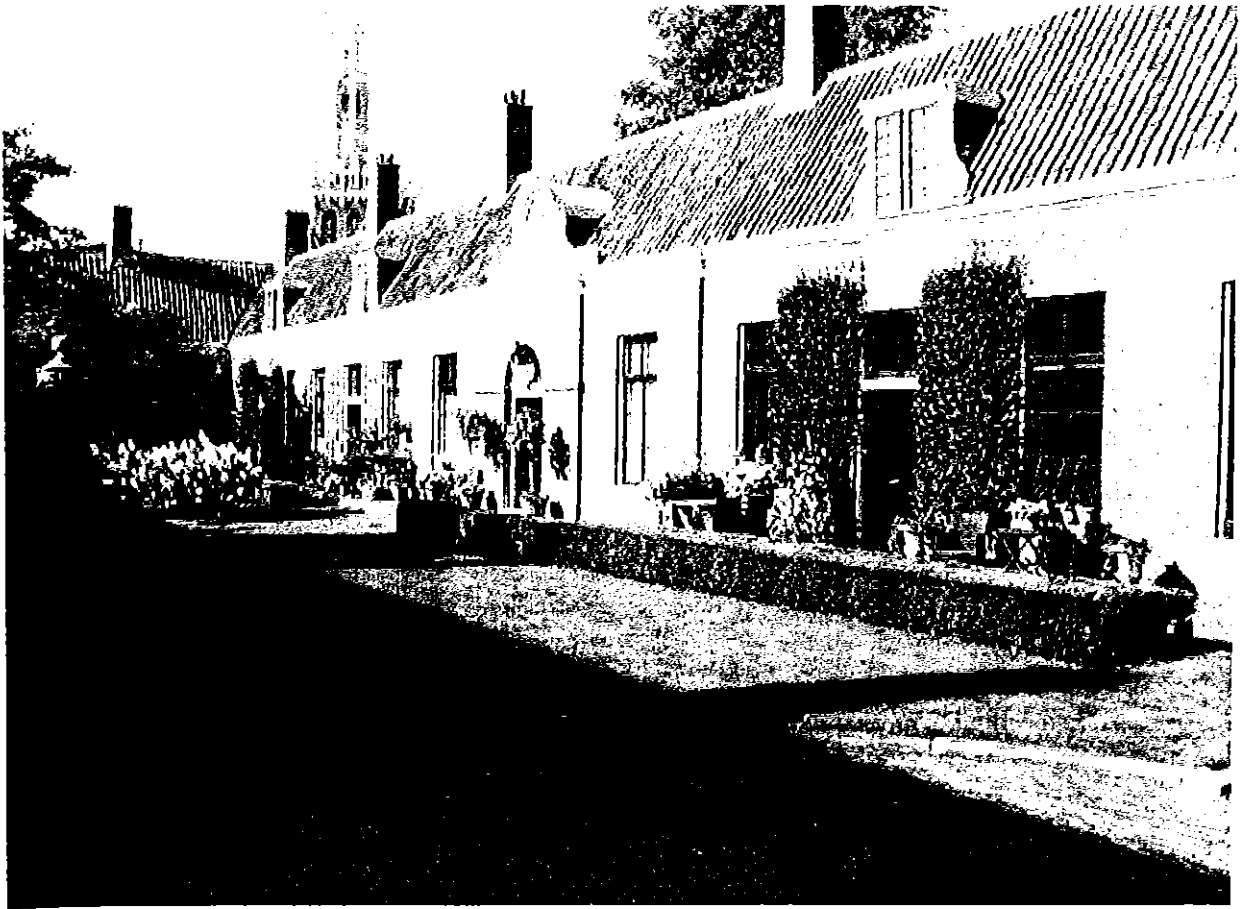
In ons gezelschap waren enkele personen die niet zo goed ter been waren en er voor gekozen hadden om niet met de stadswandeling mee te gaan. Zij gingen met de rondvaartboot mee.

Afspraak was ook voor hen, dat ze om twee uur bij het Teylersmuseum zouden zijn.

De anderen waren er wel maar de varensgezellen niet. Na een tijd wachten ging iemand van de reiscommissie navraag doen in het rondvaartkantoor. Daar hoorde hij dat de boot onderweg was stilgevallen.

De opvarenden, die niet zo goed konden lopen zouden met een taxi naar het museum komen. Na enige tijd kwamen er drie personen. Ze vertelden dat de boot inderdaad de pijp aan Maarten had gegeven en de schipper moest eigenhandig de boot aan de wal trekken en hij vroeg de 'mobiele' passagiers zelf te lopen. Onze vijf excursieleden konden dat niet en de schipper ging zijn auto halen. Drie konden er mee en de anderen moesten wachten tot hij weer terug was. Dat duurde door bruggen die open waren en verkeerslichten op rood nogal lang, maar om half vier was ons gezelschap weer compleet.

Intussen waren de meesten al het museum gaan bekijken. Het Teylers museum is het oudste van Nederland met verschillende afdelingen. Er was een afdeling van technische apparatuur, waarbij je kon zien dat vele uitvindingen o.a. op het gebied van elektriciteit al eerder gebeurd waren dan we gewoonlijk denken. Zo was er een grote elektriseermachine en meer apparaten die met elektriciteit te maken hadden. Er was ook een aparte zaal met schilderstukken en een andere met postzegels. Er viel voor iedere geïnteresseerde kijker wel iets te bewonderen. Na het bezoek aan het museum was er nog tijd om in de buurt een schilderijengalerij te bezoeken. waar schilderstukken van een Zuid Amerikaanse schilder te bekijken waren.

Enkele Haarlemse hofjes met fraaie tuinen.

Daarna reden we via Rotterdam, waar we in een file terecht kwamen, naar restaurant De Witte Zwaan te Lage Zwaluwe. We werden verwelkomd door de uitbater, van oorsprong een Gastelaar.

Ook deze keer was het diner er weer een naar ieders smaak.

Daarna ging de rit weer naar Gastel, waar we op de vooraf geplande tijd aankwamen.

Gezien de reacties van de tripgenoten was de excursie weer tot volle tevredenheid tot een einde gekomen.

P. Peeters

AANVULLING 'ZIJ GINGEN VOOR ORDE EN VREDE'

1. In het boek over de Indiegangers kan een persoon worden toegevoegd aan pagina 83. Deze pagina komt er dan als volgt uit te zien:

Marinus C. Kuppens

* 1927-02-14

Gehuwd met A.W.M. de Prenter

Zoon van Jan Kuppens en Adriana Schouw

Opgekomen 1945-01-18 Oen Helder
Onderdeel Koninklijke Marine
Wervingsgroep Ned.

Heenreis 1945-02-06

Vanuit Roosendaal naar Engeland

Rang Matroos der 3^e klasse

Met Hr. M.S. Jacob van Heemskerk.

Naar Batavia

Gelegerd op de Indische Archipel

Terugreis 1948-05-18

Rang Matroos der 1^e klasse

Met Hr. M.S. Willem van de Zaan

O.V.W. Dit is een oorlogsvrijwilliger.

1945-02-06 uit Nederland vertrokken.

1945-02-08 via België in Engeland aangekomen.

Routebeschrijving bij vertrek:

Liverpool - Middellandse zee door Suezkanaal naar Batavia.

Onderscheiding: Orde en Vrede.

Jan H. Kuppens

* 1922-07-13

Gehuwd met Antonia de Veth

Zoon van Jan Kuppens en Adriana Schouw

Heenreis met M.S. Kota Intern

2. Bij de gegevens van Jacobus P.A. Traets is op pagina 145 een verkeerde foto geplaatst. Deze gegevens vermelden we daarom hieronder nogmaals met de juiste foto:

Jacobus P.A. Traets

* 1928-02-25

Gehuwd met M.E. v. Gool

Zoon van Antonius Traets en
Antoinette Baart

Opgekomen 1948-09-10
Amersfoort

Onderdeel Garde Regiment Jagers
Heenreis 1949-02-02

Vanuit Amersfoort

Rang Soldaat

Met S.S. Groote Beer

Naar Probolinggo (Soerabaja)

Gelegerd in Madioen

Terugreis 1949-12-17

Rang Soldaat

Met S.S. Groote Beer

INFORMATIE HEEMKUNDEKRING HET LAND VAN GASTEL

De vereniging, de Heemkundekring 'Het Land van Gastel', stelt zich ten doel:

- a. Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied dat onder heemkunde valt, te bestuderen en te onderzoeken.
- b. In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en de bevolking.
- c. Te ijveren voor het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van Gastel en omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- A. Het houden van vergaderingen, lezingen en excursies.
- B. Het benaderen van en samenwerken met instanties en personen, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken.
- C. Het verzamelen van voorwerpen en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin.

[Statuten der Heemkundekring artikel 2)

'In de Drie Snoeken'

De Heemkundekring, opgericht 25 november 1980, beschikt over een eigen werklokaal, archief en tentoonstellingsruimte in het pand 'In de Drie Snoeken', Dorpsstraat 50 te Oud Gastel.

Het museum is geopend voor belangstellenden op zaterdagochtend van 10.00 tot 12.00 uur.

Op andere tijden na telefonische afspraak.

JAARCONTRIBUTIE

De jaarcontributie bedraagt: € 15,00 per persoon
€ 20,00 per gezin
€ 7,00 jeugdleden [tot 18 jaar)

Bankrelatie Bankrekening Rabo: 14 11 37 126

U kunt bellen of schrijven:

1. Als u zich op wilt geven als lid.
2. Als u informatie wilt hebben.
3. Voor het ophalen van materialen onder andere boeken, foto's, bidprentjes, gereedschap, enzovoort.

LEDENLIJST HET LAND VAN GASTEL 2010

Mevr.	M. Aanraad-van Nispen	Roosendaal	Mevr.	J. Harnstra-Bus	Eindhoven
Fam.	A. Aanraad	Oud Gastel	Mevr.	A. Hazen-van Beek	Oud Gastel
Mevr.	A. van Achterberg	Oud Gastel	Dhr.	A. van der Heijden	Hoensbroek
Dhr.	F.L. Akkermans	Oud Gastel	Fam.	A. Heshof	Oud Gastel
Dhr.	P. Akkernans	Oud Gastel	Mevr.	G. Hoefsloot	Oud Gastel
Fam.	M. Akkermans	Oud Gastel	Fam.	A. Huysrnans-Peeters	Ointeloord
Fam.	J.G. Akkarnans-Schouw	Oud Gastel	Fam.	T.M. de Jong	Oud Gastel
Mevr.	M. Akkernans-Veratraten	Oud Gastel	Fam.	W. de Jong	Oud Gastel
Fam.	C. Antens	Oud Gastel	Fam.	J. de Jongh	Oud Gastel
Dhr.	P. Antonissen	Roosendaal	Fam.	C. van Kalmthout	Oud Gastel
Dhr.	P. van As	Oud Gastel	Fam.	J. Karrernans	Oud Gastel
Dhr.	J. van den Berg	Oud Gastel	Fam.	E. ven Keep	Roosendaal
Mevr.	M. Biemans-Peeters	Oud Gastel	Fam.	A. Kepers	Oud Gastel
Fam.	J. Blommerde	Oud Gastel	Mevr.	G. Kerstens-Rijk	Oud Gastel
Fam.	H. Bonnerman	Oud Gastel	Dhr.	C. Koenraadt	Oudanbosch
Dhr.	J. van de Bosch	Oud Gastel	Fam.	A. Koevoets	Oud Gastel
Fam.	P. van de Bos-v.d.Veecken	Oud Gastel	Dhr.	M. de Koning	Wouwse Plantage
Fam.	J. Brocatus	Oud Gastel	Fam.	L. Koop	Oud Gastel
Fam.	A. van den Broek	Oud Gastel	Fam.	A. Kop-Mies	Standdaarbuiten
Fam.	W. ven den Broek	Starnpersgat	Fam.	W. Kop-Speek	Oud Gastel
Dhr.	P. Broos	Roosendaal	Fam.	H. Larnbregts	Oud Gastel
Dhr.	A. Bus	Oud Gastel	Mevr.	O. Larnbregts	Oud Gastel
Fam.	P. Bus	Oud Gastel	Dhr.	J. Laros	Roosendaal
Fam.	P. Bus-de Kort	Oud Gastel	Fam.	J. Lauwerijssen	Oud Gastel
Fam.	C. Bus-Rombouts	Roosendaal	Fam.	L. van Leengoed	Oud Gastel
Mevr.	M. Bus-van de Vorst	Oud Gastel	Mevr.	J. van Lirnbergen	Oud Gastel
Fam.	F. Buijs	Oud Gastel	Fam.	C. Lips	Roosendaal
Fam.	J. Buursteer	Oud Gastel	Dhr.	M. Lockefeir	Oud Gastel
Dhr.	C. van Caullil	Hoeven	Fam.	G. Logt	Oud Gastel
Fam.	H. Christienen-Mies	Weert	Fam.	P. Luykx	Oud Gastel
Fam.	G. Clarijs	Halsteren	Mevr.	G. Luykx-Konings	Oud Gastel
Mevr.	M. Corsmit-v.d.Lindeloof	Oud Gastel	Fam.	Th. Luyten	Oud Gastel
Fam.	C. Oarnen	Oud Gastel	Fam.	A. Maatjens-Buckens	Oudenbosch
Fam.	C. Oarnen	Oud Gastel	Dhr.	J. van Meer	Oud Gastel
Fam.	M. Danen	Oud Gastel	Fam.	M. van Meer	Oud Gastel
Fam.	J. Doggen-Suijkerbuijck	Rucphen	Mevr.	M. ven Meer-Aarsen	Oud Gastel
Dhr.	O. Dierckxsens	Kaatsheuvel	Fam.	A. Meesters	Leidschendam
Dhr.	J. Dijkers	Oud Gastel	Fam.	A. Meijer-Olsthorn	Oud Gastel
Fam.	J.D. van Elst	Oud Gastel	Mevr.	L. Melsen	Oud Gastel
Fam.	F. van Etten	Oud Gastel	Dhr.	W. van Merrienboer	Brasschaat
V.O.F.	Frik-Broos	Oud Gastel	Dhr.	C. van Merrienboer	Roosendaal
Mevr.	C. van Gastel-Hack	Oud Gastel	Fam.	F. van Merrienboer	Oud Gastel
Fam.	A.P.A Geers-Tax	Oud Gastel	Fam.	F. van Merrienboer	Oud Gastel
Fam.	C. Gijzen	Oudenbosch	Fam.	H. van Merrienboer	Oud Gastel
Dhr.	J. Hagenaars	Oud Gastel	Dhr.	J. Moerings	Oud Gastel
Mevr.	A. Hagenaars-Goorden	Oud Gastel	Dhr.	J. Mol	Oud Gastel

Fam.	A. Muijs	Oud Gastel	Fam.	H. Schouw	Oud Gastel
Fam.	A. Muijs-Konings	Oud Gastel	Fam.	J. Schrauwen	Oud Gastel
Fam.	A. Mulders-Konings	Oud Gastel	Mevr.	W. Schrauwen-van den Bos	Oud Gastel
Fam.	G. Muys	Oud Gastel	Mevr.	J. Schrauwen-vanAart	Oud Gastel
Mevr.	C. Neelen-Vermeulen	Fijnaart	Mevr.	J. Segers	Oud Gastel
Fam.	A. Oerlemans	Oud Gestel	Mevr.	A. Segers-de Bont	Oud Gastel
Mevr.	A. van Onzenoort	Oud Gestel	Fam.	J. Sep	Oud Gastel
Dhr.	J.C. Oomen	Oud Gastel	Dhr.	G. Slooters	Oud Gastel
Fam.	J. van Oosterhout	Oud Gastel	Mevr.	J. Soons-Smoor	Leusden
Fam.	W. van Oosterhout	Oud Gastel	Dhr.	M. Speek	Oud Gastel
Fam.	L. van Opdorp	Roosendaal	Mevr.	E. van Sprundel-Perdaems	Oud Gastel
Fam.	D. Ossenblok	Zegge	Fam.	G. van Staden-Akermans	Oud Gastel
Fam.	J. Paantjens	Oud Gastel	Dhr.	C. Stange	Oud Gastel
Fam.	J. Paantjens	Oud Gastel	Fam.	C. van de Straten	Oud Gastel
Mevr.	L. Paantjens-Laanen	Oud Gastel	Fa.	Sweere assurantien	Oud Gastel
Dhr.	L. Peeters	Oosterhout	Fam.	A. Sweere	Oud Gastel
Dhr.	H. Peeters	Oud Gastel	Dhr.	J. Tak	Oud Gastel
Fam.	P. Peeters	Oud Gastel	Fam.	J. Tak-Bruglemans	Oud Gastel
Dhr.	J.B. Peeters	Oud Gastel	Dhr.	J. Theunissen	Oud Gastel
Mevr.	W. de Peyper	Oud Gastel	Dhr.	A. Timmermans	Oud Gastel
Dhr.	A. van Poeyer	Oud Gastel	Mevr.	M. Timmermans-Buys	Oud Gastel
Fam.	A. van Poeyer	Oud Gastel	Fam.	J. Traets	Wychen
Fam.	C. Poppelaars	Oud Gastel	Fam.	M. van de Veecken	Oud Gastel
Dhr.	R.M. Rademakers	Oud Gastel	Dhr.	J. Vermeeren	Oud Gastel
Dhr.	C. Rademakers	Oud Gastel	Fam.	C. Vermeulen	Oud Gastel
Dhr.	S. de Regt	Terneuzen	Fam.	J. Vermunt	Oud Gastel
Fam.	W. de Reyer	Oud Gastel	Fam.	J. Verstraten	Oud Gastel
Fam.	P. Ribbens	Bunde	Fam.	C. Verstraten-Mies	Oud Gastel
Fam.	L. Ribbens	Tilburg	Fam.	H. Vervaart	Oud Gastel
Dhr.	H. van Rijsbergen	Apeldoorn	Fam.	A. Voeten	Oud Gastel
Dhr.	G. ven Rijsbergen	Oud Gastel	Fam.	F. Vogelaars	Oud Gastel
Fam.	W. van Rijsbergen	Oud Gastel	Mevr.	J. Vonk-Noordegraaf	Oud Gastel
Fam.	J. van Rijsbergen	Roosendaal	Fam.	B. Voorbraak-Goossens	Oud Gastel
Fam.	Q. Rijsdijk	Oud Gastel	Fam.	J. van de Vorst	Oud Gastel
Mevr.	A. Rijsdijk-Reuvers	Oud Gastel	Mevr.	W. van der Vorst-Roelen	Oud Gastel
Fam.	C. Roovers	Oud Gastel	Mevr.	C. Vromans-Speek	Oud Gastel
Mevr.	C. de Rooy-Timmermans	Oud Gastel	Dhr.	A. de Vugt	Oud Gastel
Fam.	F. Schellekens	Oud Gastel	Eerw.	br. Servaes Wagemakers	Herenthals
Mevr.	E. Schepers	Oud Gastel	Fam.	J. Wagemekers-Tak	Oud Gastel
Fam.	A.A.P.J. Schijvenaars	Oud Gastel	Fam.	W. Willemse-van Nispen	Oud Gastel
Mevr.	P. Schijvenaars-Jacobs	Oud Gastel	Fam.	D. van Zuilichem	Oud Gastel
Fam.	C. Schoonen-Bierbooms	Oud Gastel			

